
Historisch Vooronderzoek

NGE-Risicokaart gemeente Gilze en Rijen

Niet Gesprongen Explosieven

Historisch Vooronderzoek

NGE-Risicokaart gemeente Gilze en Rijen

Projectnummer	: 71644
Locatie	: Gemeente Gilze en Rijen
Opdracht	: NGE-Risicokaart gemeente Gilze en Rijen
Opdrachtgever	: Gemeente Gilze en Rijen
Plaats en datum	: Riel, 30 september 2013
Kenmerk	: RO-130100 versie 1.0
Auteur	: dhr. N. van der Lee, MA
Gecontroleerd door	: dhr. Th.H.J. Derksen, Senior OCE-deskundige
Goedgekeurd door	: dhr. ing. E. van den Berg, Projectmanager Advies

REASeuro

**Opdrachtgever
Gemeente Gilze en Rijen**

dhr. A.P.A.M. van Riel
Hoofd Projecten

dhr. P. Rutgers
Projectmanager

Informatiebescherming. Op grond van artikel 6:162 BW, mag niets uit dit document worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze, inclusief digitale verwerking, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van REASeuro. De opdrachtgever mag voor intern gebruik duplicaten maken.

Illustratie voorpagina: Bombardement Gilze-Rijen op 19 augustus 1944 (bron: JON, pag. 60).

Inhoudsopgave

	Pagina
Inhoudsopgave	3
1. Inleiding.....	7
1.1. Aanleiding	7
1.2. Onderzoeksgebied	7
1.3. Doel	8
1.4. Methodiek.....	9
1.5. Leeswijzer	9
2. Inventarisatie bronnenmateriaal	10
2.1. Geraadpleegde bronnen	10
2.2. Niet geraadpleegde bronnen	13
2.3. Bevindingen inventarisatie bronnenmateriaal.....	13
3. Werkwijze afbakening NGE-Risicogebieden	14
3.1. Algemeen	14
3.2. Definities	14
3.3. Nauwkeurigheid afbakening.....	15
3.3.1. Horizontale verplaatsing van NGE in de bodem	15
3.3.2. Cartografische onnauwkeurigheid	15
3.3.3. Onduidelijke locatieomschrijving	15
3.4. Afbakening NGE-Risicogebieden	16
4. Algemeen: de vliegbasis in de gemeente Gilze en Rijen	19
4.1. Molenheide en Nerhoven, 1910-1940	19
4.2. Fliogerhorst Gilze-Rijen, 1940-1944	21
4.3. B.77 Gilze-Rijen, 1944-1946.....	24
4.4. Vliegbasis Gilze-Rijen, 1946-heden.....	25
5. Beoordelen en evalueren Duitse inval mei 1940.....	28
5.1. Duitse luchtaanvallen 10 mei 1940	28
5.1.1. Vossenbergh, 'De Hel' en ten noorden van de Warande	28
5.1.2. Vliegveld Molenheide.....	29
5.1.3. Hoofdspoor emplacement Rijen	30
5.1.4. Rijksweg tussen Hulten en Café Stad Parijs	31
5.1.5. Rijksweg nabij Café Het Planken Wammes	31
5.2. Duitse bombardementen 11 mei 1940.....	32
5.2.1. Gilze nabij de Alphenseweg	33
5.2.2. Rijksweg tussen Hulten en Tilburg	33
5.3. Duitse luchtaanval 12 mei 1940.....	34
6. Beoordelen en evalueren luchtaanvallen	35
6.1. Luchtaanvallen 1940	35
6.2. Luchtaanvallen 1941	36
6.2.1. 1941 [datum niet bekend]	36
6.2.2. 3-4 mei 1941	36
6.2.3. 11-12 juni 1941	38
6.2.4. 29-30 juni 1941	39

6.2.5.	12 augustus 1941	39
6.2.6.	12-13 augustus 1941	39
6.2.7.	15-16 augustus 1941	39
6.2.8.	21 augustus 1941	40
6.2.9.	23 september 1941	40
6.2.10.	2-3 oktober 1941 en/of 21 oktober 1941	40
6.2.11.	16-17 december 1941	40
6.2.12.	17-18 december 1941	40
6.3.	Luchtaanvallen 1942	40
6.3.1.	25 maart 1942	41
6.3.2.	6-7 mei 1942	41
6.3.3.	30-31 mei 1942	41
6.3.4.	1-2 juni 1942	42
6.3.5.	2-3 juni 1942	42
6.3.6.	25-26 juni 1942	42
6.3.7.	12-13 juli 1942	42
6.3.8.	5 augustus 1942	42
6.3.9.	24 augustus 1942	42
6.4.	Luchtaanvallen 1943	43
6.4.1.	3 februari 1943	43
6.4.2.	26 februari 1943	43
6.4.3.	25-26 juni 1943	44
6.4.4.	30-31 juli 1943	44
6.4.5.	22 augustus 1943	45
6.4.6.	27-28 augustus 1943	45
6.4.7.	30-31 augustus 1943	46
6.5.	Luchtaanvallen 1944	46
6.5.1.	28-29 januari 1944	46
6.5.2.	11, 13 en 16 maart 1944	47
6.5.3.	17-18 of 18-19 april 1944	47
6.5.4.	29 april 1944	48
6.5.5.	21 mei 1944	49
6.5.6.	12-13 juni 1944	49
6.5.7.	17 september 1944	49
6.5.8.	3, 5 en/of 6 oktober 1944	49
6.5.9.	11 oktober 1944	49
6.5.10.	12 oktober 1944	50
6.5.11.	13 oktober 1944	51
6.5.12.	14 oktober 1944	51
6.6.	Luchtaanvallen 1945	52
6.6.1.	1 januari 1945	52
6.7.	Luchtaanvallen onbekend	52
6.7.1.	Waargenomen kraters op de luchtfoto's	52
6.7.2.	Aangeleverde kaart Heemkring Molenheide	53
6.7.3.	Aangeleverde kaart locatiedeskundige dhr. Van Riel	54
7.	Beoordelen en evalueren ontplofte munitietreinen	56
7.1.	30 mei 1942	56
7.2.	30 juli 1943	58
8.	Beoordelen en evalueren Amerikaanse bombardementen	60
8.1.	Amerikaans bombardement 19 augustus 1943	60
8.2.	Amerikaans bombardement 4 december 1943	61
8.3.	Amerikaans bombardement 23 december 1943	62

8.4.	Amerikaans bombardement 23 januari 1944.....	63
8.5.	Amerikaans bombardement 25 januari 1944.....	63
8.6.	Amerikaans bombardement 31 januari 1944.....	64
8.7.	Amerikaans bombardement 10 februari 1944	64
8.8.	Amerikaans bombardement 14 februari 1944	66
8.9.	Amerikaans bombardement 22 februari 1944	66
8.10.	Amerikaans bombardement 24 februari 1944	66
8.11.	Amerikaans bombardement 19 maart 1944	67
8.12.	Amerikaans bombardement 2 mei 1944	68
8.13.	Amerikaans bombardement 24 mei 1944	69
8.14.	Amerikaans bombardement 31 mei 1944	69
8.15.	Amerikaans bombardement 5 juli 1944	69
8.16.	Amerikaans bombardement 7 augustus 1944	72
9.	Beoordelen en evalueren grote Engelse bombardementen	73
9.1.	Engels bombardement 15 augustus 1944	73
9.2.	Engels bombardement 3 september 1944.....	74
10.	Beoordelen en evalueren bevrijding oktober 1944.....	76
10.1.	Artilleriebeschietingen op Gilze.....	76
10.2.	Duitse vernietigingen in Gilze	77
10.3.	Bevrijding van de gemeente Gilze en Rijen.....	78
10.3.1.	Gevechtshandelingen 27 oktober 1944.....	78
10.3.2.	Gevechtshandelingen 28-29 oktober 1944	80
11.	Beoordelen en evalueren neergestorte vliegtuigen	82
11.1.	Neergestorte vliegtuigen 1940	83
11.1.1.	Duitse bommenwerper 5 september 1940: Nieuwstraat, Gilze.....	84
11.1.2.	Duitse bommenwerper 24 oktober 1940: Brakken, Gilze.....	84
11.1.3.	Duitse bommenwerper 30 november 1940: Broekkakers, Gilze	85
11.1.4.	Engelse bommenwerper 27 december 1940: Rielsebaan, Gilze	85
11.1.5.	Engelse bommenwerper 31 december 1940: De Moer, Loon op Zand	86
11.2.	Neergestorte vliegtuigen 1941	86
11.2.1.	Duitse nachtjager 24 op 25 februari 1941: landgoed Valkenberg	86
11.2.2.	Duitse nachtjager 21 september 1941: Chaamse Bossen	86
11.2.3.	Engels jachtvliegtuig 15 december 1941: Hulten	87
11.3.	Neergestorte vliegtuigen 1942	87
11.3.1.	Duitse bommenwerper 28 juli 1942: Besterd, Gilze	88
11.3.2.	Duitse bommenwerpers 2 en 12 december 1942: Het Broek en Hulten.....	88
11.4.	Neergestorte vliegtuigen 1943	88
11.4.1.	Duitse nachtjager 13 januari 1943: Besterd, Gilze	89
11.4.2.	Duitse nachtjagers 19 mei 1943: Rijensche Broek en Hulten	89
11.4.3.	Duitse bommenwerper 24 oktober 1943: Vossenbergh	89
11.4.4.	Duitse nachtjager 29 december 1943: Bavelseweg, Gilze	90
11.5.	Neergestorte vliegtuigen 1944	90
11.5.1.	Duitse bommenwerpers 4 januari 1944: Bolberg en Molenschot.....	90
11.5.2.	Amerikaanse bommenwerper 7 januari 1944: Molenschot	91
11.5.3.	Amerikaanse bommenwerper 11 mei 1944: Hulten	91
11.5.4.	Engelse bommenwerper 28 mei 1944: Prinsensbosch.....	92
11.5.5.	Engelse "Spionnen-vliegtuig" vliegtuig 1 juni 1944: Verhovenseweg, Gilze	92
11.5.6.	Duitse bommenwerper 11 augustus 1944: Aalstraat, Gilze	93
11.5.7.	Duitse bommenwerper 31 augustus 1944: Vossenbergh, Gilze	93
11.5.8.	Engels zweefvliegtuig 17 september 1944: Hultens Broek	94
11.5.9.	Amerikaans jachtvliegtuig 18 september 1944: Gilze – Riel	94

11.6.	Neergestorte vliegtuigen 1945	94
11.6.1.	Duits jachtvliegtuig 1 januari 1945: Molenschot	95
11.6.2.	Engelse bommenwerper 6 maart 1945: Chaamse Bossen.....	95
12.	Beoordelen en evalueren neergekomen V1's en V2's.....	96
12.1.	Gedetoneerde V1's en V2's	98
12.2.	Neergekomen (mogelijk niet gedetoneerde) V1's.....	99
13.	Beoordelen en evalueren opslagplaatsen en stellingen	101
13.1.	Beoordeling en evaluatie opslagplaatsen	101
13.2.	Beoordeling en evaluatie aanwezigheid stellingen	102
13.3.	Beoordeling en evaluatie aan te treffen NGE t.g.v. stellingen	105
14.	Beoordelen en evalueren mijnevelden	107
14.1.	Beoordeling en evaluatie zeemijnen	107
14.2.	Beoordeling en evaluatie landmijnen n.a.v. ontplofte munitietrein	107
30-07-1943.....		107
14.3.	Beoordeling en evaluatie landmijnen Chaamse Bossen	108
14.4.	Beoordeling en evaluatie landmijnen vliegveld.....	108
14.5.	Beoordeling en evaluatie informatie MMOD	108
14.6.	Beoordeling en evaluatie informatie EOD.....	109
15.	Beoordelen en evalueren naoorlogs aangetroffen NGE	112
15.1.	Munitieruimingen door de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD).....	112
15.2.	Munitieruimingen door de Explosieven Opruimingsdienst (EOD)	113
15.3.	Informatie van de Dienst Vastgoed Defensie (DVD)	114
15.4.	In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken	116
15.5.	Overige informatie.....	116
16.	Afbakening NGE-Risicogebieden	118
16.1.	Het vaststellen en afbakenen van de verdachte gebieden	118
16.2.	Leemten in kennis	120
17.	Conclusie en advies.....	121
17.1.	Conclusie	121
17.2.	Advies	121
Bijlage 1	Overzicht van de (archief)instellingen.....	124
Bijlage 2	Overzicht geraadpleegde literatuur.....	125
Bijlage 3	Overzicht geraadpleegde archieven (11 bladen).....	126
Bijlage 4	Overzicht dynamisch archief gemeente Gilze en Rijen, 1981-heden (10 bladen)	137
Bijlage 5	Overzicht geallieerde luchtaanvallen (14 bladen).....	147
Bijlage 6	Overzicht neergekomen vliegtuigen SGLO (3 bladen)	161
Bijlage 7	Overzicht neergekomen V1's en V2's SGLO (2 bladen)	164
Bijlage 8	Overzicht luchtfoto's uit de Nederlandse luchtfotoarchieven (2 bladen)	166
Bijlage 9	Melding van blindgangers na bombardement 19-08-1943	168
Bijlage 10	Voorbeeld MMOD-melding: aangetroffen mijn	169
Bijlage 11	Overzicht relevante munitieruimrapporten EOD	170
Bijlage 12	Voorbeeld mijnenruimrapport EOD (2 bladen)	171
Bijlage 13	Checklist WSCS-OCE.....	173
Bijlage 14	Inhoud cd-rom en verzendlijst.....	174
Tekening 1A-1G	Inpassing luchtfoto's (losbladig).....	175
Tekening 2A-2B	Inpassing oorlogshandelingen (losbladig).....	176
Tekening 3A-3F	NGE-Risicokaart (losbladig)	177

1. INLEIDING

In dit hoofdstuk is beschreven wat de aanleiding is voor het uitvoeren van de NGE-Risicokaart gemeente Gilze en Rijen. Daarnaast is het onderzoeksgebied, het doel van het onderzoek en de methodiek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer.

1.1. AANLEIDING

In het verleden is de gemeente Gilze en Rijen herhaaldelijk geconfronteerd met de problematiek van Niet Gesprongen Explosieven (NGE). Er zijn daarom al verscheidene opsporingsacties verricht naar NGE op diverse locaties in de gemeente. Deze onderzoeken zijn echter niet gebiedsdekkend voor de gehele gemeente. De gemeente heeft daarom behoefte aan een gemeentedeekkend onderzoek met een daaraan gekoppelde NGE-Risicokaart, waarmee in één oogopslag eventuele risico's in toekomstige projecten kunnen worden afgelezen.

De gemeente Gilze en Rijen is in de Tweede Wereldoorlog zwaar getroffen door oorlogsgeweld. De voornaamste oorzaak daarvoor is de aanwezigheid van het vliegveld Gilze-Rijen. "Fliegerhorst" Gilze-Rijen is in de loop van de oorlog uitgegroeid tot een van de grootste en belangrijkste luchtmachtbasis van de Duitsers in Nederland. Van 1940 tot aan de bevrijding van de gemeente in oktober 1944 hebben vele geallieerde luchtaanvallen plaatsgevonden waarbij tonnen aan vliegtuigbommen zijn afgeworpen, die deels buiten het vliegveld zijn gevallen. Daarnaast zijn in de gemeente twee munitietreinen ontploft, hebben grondgevechten en artilleriebeschietingen plaatsgevonden tijdens de bevrijding en zijn talloze vliegtuigen en vliegende bommen neergekomen.

De gemeente Gilze en Rijen heeft REASeuro opdracht gegeven voor het uitvoeren van een Historisch Vooronderzoek Niet Gesprongen Explosieven (HVO-NGE) met als doel het opstellen van een NGE-Risicokaart.

1.2. ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied betreft de gemeente Gilze en Rijen zoals aangegeven door de opdrachtgever, zie Figuur 1.

Figuur 1: Onderzoeksgebied gemeente Gilze en Rijen.

1.3. DOEL

Doel van het HVO-NGE is antwoord te geven op de volgende vragen:

- Is er sprake van een NGE-Risicogebied in (gedeelten van) het onderzoeksgebied naar de situatie van 1945 (het einde van de oorlog)?
- Is er sprake van een negatief of positief advies?
- Welke soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van NGE kunnen worden verwacht?
- Wat is het advies met betrekking tot de uit te voeren werkzaamheden?

1.4. METHODIEK

De rapportage is opgesteld volgens het Werkveldspecifiek Certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE) welke op 1 juli 2012 de Beoordelingsrichtlijn Opsporen Conventionele Explosieven 2007 (BRL-OCE) heeft vervangen.

Aan de hand van een aantal bronnen wordt NGE gerelateerde informatie van het onderzoeksgebied geïnventariseerd. In de inventarisatie van het bronnenmateriaal wordt gezocht naar:

- gebeurtenissen die hebben geleid tot het in de bodem komen van NGE;
- gebeurtenissen die hebben geleid tot het verwijderen van NGE uit de bodem.

Op basis daarvan wordt beoordeeld en geëvalueerd of er binnen het onderzoeksgebied NGE aanwezig zijn. Als dat het geval is, wordt het NGE-Risicogebied horizontaal afgebakend naar de situatie van 1940-1945 en wordt een advies gegeven. Het eindresultaat betreft deze rapportage en een bijbehorende NGE-Risicokaart.

Het onderzoek is uitgevoerd door deskundigen die voldoen aan de deskundigheidseisen die in het kader van het WSCS-OCE worden gesteld. Op pagina 2 van dit rapport staan de betrokken deskundigen vermeld.

1.5. LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 is een samenvatting van de belangrijkste bevindingen van het geïnventariseerde bronnenmateriaal weergegeven. De inventarisatie van het geraadpleegde bronnenmateriaal is weergegeven in de bijlagen. In hoofdstuk 3 is de werkwijze voor de afbakening van de verdachte gebieden toegelicht. Hoofdstuk 4 betreft een korte geschiedenis van vliegveld Gilze-Rijen van voor, tijdens en na de oorlog. In hoofdstuk 5 t/m 15 is het geraadpleegde bronnenmateriaal thematisch beoordeeld en geëvalueerd. In hoofdstuk 16 worden de risicogebieden overzichtelijk weergegeven in een tabel en in hoofdstuk 17 wordt het HVO-NGE afgesloten met de conclusie en het advies.

2. INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

In dit hoofdstuk is beschreven welke bronnen wel en niet zijn geraadpleegd. Ook is aangegeven wat voor informatie de verschillende bronnen hebben opgeleverd. Van de diverse geraadpleegde bronnen is in de bijlagen een overzicht opgenomen van het verzamelde bronnenmateriaal.

2.1. GERAADPLEEGDE BRONNEN

Volgens het WSCS-OCE dient een aantal bronnen verplicht en aanvullend te worden geraadpleegd. REASeuro voldoet minimaal aan de gestelde eisen in het WSCS-OCE. Daarnaast worden bronnen geraadpleegd die niet worden genoemd in het WSCS-OCE. Deze bronnen betreffen het MMOD-archief, de bombardementsgegevens, de geallieerde stafkaarten, het Nationaal Archief, de in het verleden uitgevoerde NGE-gerelateerde onderzoeken en de Duitse luchtfotoinstantie Luftbilddatenbank. Daarnaast zijn verschillende aanvullende bronnen standaard door ons meegenomen. Dit betreffen getuigen/locatiedeskundigen, het NIOD, het NIMH en het Bundesarchiv in Freiburg.

Voor dit HVO-NGE zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

Literatuur

In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de geraadpleegde literatuur. In de literatuur is gezocht naar beschrijvingen van voor het onderzoeksgebied mogelijk relevante gebeurtenissen. Vooral raadpleging van de vijf delen van *Vijf jaar Luchtfront. Het vliegveld Gilze-Rijen in de Tweede Wereldoorlog* heeft veel relevante informatie opgeleverd. Met een van de auteurs, dhr. A. van Riel, is contact gezocht, zie het kopje locatiedeskundigen op blz. 12.

Gemeentelijk en provinciaal archief

In de archieven is gezocht naar voor het onderzoeksgebied mogelijk relevante informatie. In bijlagen 3 en 4 is een gedetailleerd overzicht opgenomen van alle geraadpleegde archieven en inventarissen.

Het gemeentearchief van de gemeente Gilze en Rijen is geraadpleegd. Dit heeft veel relevante informatie opgeleverd zoals rapporten van de luchtbeschermingsdienst waarin staat beschreven wanneer en waar er bombardementen hebben plaatsgevonden, wat de schade is en of er blindgangers zijn aangetroffen. Ook zijn de gemeentearchieven van de buurgemeenten geraadpleegd. Dit heeft echter geen nieuwe informatie opgeleverd.

Naast het gemeentelijk archief is ook het archief van het Militair Gezag en het archief van het provinciaal Bestuur Noord-Brabant geraadpleegd. In deze archieven is geen relevante informatie aangetroffen.

Dotka Data

Dotka Data beschikt over de vluchtgegevenskaarten van zowel de luchtfotocollectie van de Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties als van de luchtfotocollectie Topografische Dienst Kadaster Zwolle, afdeling GEO-informatie (Kadaster)¹. De beschikbare

¹ Er bestaat ook nog de mogelijkheid om rechtstreeks met het Kadaster een overzicht van de beschikbare luchtfoto's aan te vragen en luchtfoto's te bestellen.

digitale luchtfoto's worden besteld bij Dotka Data. In bijlage 8 is een overzicht opgenomen van de geraadpleegde luchtfoto's.

Luftbilddatenbank

De Duitse luchtfotoinstantie Luftbilddatenbank beschikt over een database van de beschikbare luchtfoto's van de Nederlandse, Britse, Duitse, Amerikaanse en Canadese luchtfotoarchieven. Bij Luftbilddatenbank is een overzicht aangevraagd van de beschikbare luchtfoto's die gemaakt zijn tijdens de oorlog. Op de bijgeleverde cd-rom is dit overzicht opgenomen. Vooralsnog zijn geen luchtfoto's besteld via deze instantie.

Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD)

De archieven van de EOD zijn geraadpleegd op voor het onderzoeksgebied relevante informatie. De EOD heeft de inventarissen van de munitieruimrapporten² beschikbaar gesteld. Vervolgens zijn deze geraadpleegd. In bijlage 11 en op de bijgeleverde cd-rom is een overzicht opgenomen van de verrichte ruimingen. Tevens is een begrippenlijst toegevoegd met vakinhoudelijke termen en afkortingen. De munitieruimrapporten laten zien waar, wanneer en wat voor soort munitie is geruimd.

Ook is bij de EOD nagevraagd of in het onderzoeksgebied mijnenvelden of mijnenverdachte gebieden hebben gelegen. De EOD heeft overzichtskaarten aangeleverd waarop te zien is dat er mijnenvelden of mijnenverdachte gebieden hebben gelegen in het onderzoeksgebied. De bijbehorende mijnenruimrapporten zijn beoordeeld en geëvalueerd om te bepalen of er mogelijk nog mijnen kunnen zijn achtergebleven, zie hoofdstuk 14.

Tot slot is het archief van de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD) geraadpleegd. De MMOD is een voorloper van de EOD en heeft direct na de oorlog veel munitie geruimd. Het archief van de MMOD is ondergebracht in de Semi-Statistische Archiefdiensten (SSA) in Rijswijk. In het MMOD-archief is diverse informatie van achtergelaten en geruimde NGE van de gemeente Gilze en Rijen aangetroffen.

Kadaster

Bij de afdeling GEO-informatie van het Kadaster in Zwolle zijn de geallieerde stafkaarten besteld. Deze kaarten zijn nodig om de bombardementsgegevens te kunnen raadplegen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakte de geallieerden gebruik van het zogenaamde Nord du Guerre coördinaatsysteem. Met behulp hiervan is vastgesteld of er bombardementen binnen de kaartvierkanten of de onderliggende coördinaten hebben plaatsgevonden in de gemeente Gilze en Rijen.

The National Archives in Londen (TNA): bombardementsgegevens

REASeuro beschikt over kopieën van diverse gegevens uit The National Archives. Het betreft voornamelijk kopieën van de Operational Record books (ORB's) van de 2nd Tactical Airforce. Dit luchtleger voerde in 1944 en 1945 inleidende bombardementen uit vooruitlopend op de geallieerde troepenbeweging.

Daarnaast beschikt REASeuro over een groot aantal ORB's van Fighter Command. Fighter Command was in de eerste jaren van de oorlog verantwoordelijk voor de verdediging van Engeland. Later had zij de taak het escorteren van bommenwerpers naar bezet gebied. Tot slot voerde Fighter Command in de winter van 1944 tot aan de bevrijding ook aanvallen uit op gronddoelen in onder andere Nederland.

Er is gezocht naar bombardementen die hebben plaatsgevonden in het onderzoeksgebied. In bijlage 5 is deze informatie opgenomen.

² Beschikbaar van 1971 tot heden. De munitieruimrapporten worden ook wel MORA's of UO's genoemd.

In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken

Bij ons is bekend dat er in het verleden diverse NGE-bodemonderzoeken zijn uitgevoerd in de gemeente Gilze en Rijen. In bijlage 4 zijn de in het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken beschreven. Deze onderzoeken leveren informatie over de afgezochte locaties, of er NGE is aangetroffen en wat de soort van deze aangetroffen NGE is. Daarnaast is contact gezocht met Dienst Vastgoed Defensie (DVD), vestiging Tilburg. DVD beheert de eigendommen van defensie. Zij heeft een kaart aangeleverd waarop is weergegeven waar op het vliegveld is gezocht naar explosieven en waar explosieven zijn aangetroffen.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)

In het NIOD in Amsterdam is gezocht in de literatuur- en archiefcollectie naar informatie over de gemeente Gilze en Rijen tijdens en vlak na de oorlog. Dit heeft geen relevante informatie opgeleverd.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

In het NIMH in Den Haag zijn diverse archieven en inventarissen geraadpleegd met als trefwoord Gilze, Rijen en het vliegveld Gilze-Rijen. Dit heeft geen nieuwe informatie opgeleverd.

Nationaal Archief (NA)

In het NA in Den Haag zijn diverse archieven en inventarissen geraadpleegd met als trefwoord Gilze, Rijen en het vliegveld Gilze-Rijen. Dit heeft geen relevante informatie opgeleverd.

Bundesarchiv Freiburg

REASeuro heeft de beschikking over enkele Duitse oorlogsdagboeken van een opperbevelhebber van de marine. Daarin is een stuk aangetroffen waarin melding wordt gemaakt van blindgangers die zijn achtergebleven ten gevolge van het Amerikaanse bombardement van 19 augustus 1943, zie hoofdstuk 8.

Heemkring / Getuige / locatiedeskundigen

Voor het onderzoek is contact gezocht met Heemkring Molenheide, een getuige en een locatiedeskundige. Dit heeft voornamelijk informatie opgeleverd voor hoofdstuk 6: beoordelen en evalueren luchtaanvallen.

- **Heemkring Molenheide**
De Heemkring Molenheide is een lokale geschiedkundige vereniging in Gilze die onderzoek doet naar en historische gegevens verzameld van de plaatselijke geschiedenis. De heemkring heeft een overzichtskaart aangeleverd die vlak na de oorlog is opgesteld waarop zogenaamde bomtrechters van tijdens de oorlog gevallen bommen staan aangegeven. Daarnaast heeft de heemkring informatie aangeleverd over gebeurtenissen aangetroffen in andere bronnen waarvan de exacte locatie niet te achterhalen was.
- **Getuige**
Wij hebben een getuigenverklaring opgemaakt van dhr. J.J. van de Pol. De heer Van de Pol zat als 17-jarige jongen gedurende de oorlog ondergedoken bij een boer in Prinsenbosch en heeft over die periode verteld. Op de bijgeleverde cd-rom is de getuigenverklaring opgenomen.
- **Locatiedeskundige**
Naar aanleiding van de vijfdelige boekenreeks *Vijf jaar luchtfront* heeft REASeuro contact gezocht met een van de auteurs, dhr. A.A.F.M. van Riel. De heer van Riel heeft zeer veel kennis van de gemeente Gilze en Rijen tijdens de Tweede Wereldoorlog en is

ook lid van de Traditiekamer vliegbasis Gilze-Rijen. De Traditiekamer beschikt over specifieke informatie betreffende het vliegveld tijdens en na de oorlog. De heer Van Riel heeft diverse relevante informatie aangeleverd, zoals een overzichtskaart van neergekomen bommen verspreid in de gemeente, luchtfoto's en de zogenaamde Kriegstagebuche van Fliegerhorst Gilze Rijen. Op de bijgeleverde cd-rom zijn de overzichtskaart en de kopies van de Kriegstagebuche opgenomen. De luchtfoto's zijn ingepast en meegenomen in tekening 01A-1G.

De Kriegstagebuche zijn Duitse gegevens over neergekomen vliegtuigen en bommen op vliegveld Gilze en Rijen. De informatie van deze Duitse gegevens zijn in diverse bronnen³ gebruikt en hoeven zodoende niet afzonderlijk te worden uitgewerkt. Daarnaast is met dhr. Van Riel uitgebreid gesproken over de afbaking van de NGE-Risicogebieden.

2.2. NIET GERAADPLEEGDE BRONNEN

De volgende bronnen zijn niet geraadpleegd omdat de bronnen zoals deze beschreven worden in paragraaf 2.1 voldoende informatie opleveren om een goed beeld te krijgen van het onderzoeksgebied in oorlogstijd:

- The National Archives Washington DC/Luchtfotocollectie The Aerial Reconnaissance Archives Edinburgh.

2.3. BEVINDINGEN INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

Van de gemeente Gilze en Rijen is zeer veel informatie beschikbaar over de Tweede Wereldoorlog. Om het overzichtelijk te houden is ervoor gekozen de geraadpleegde informatie thematisch te behandelen.

De onderstaande thema's vormen afzonderlijke hoofdstukken:

- Korte geschiedenis van het vliegveld Gilze-Rijen. Geschiedenis van het vliegveld van voor, tijdens en na de oorlog.
- Duitse inval mei 1940. Van 10 tot en met 12 mei hebben enkele Duitse luchtaanvallen plaatsgevonden.
- Luchtaanvallen. Britse, Amerikaanse en Duitse relatief kleine luchtaanvallen in de periode 1940-1945.
- Ontplofte munitietreinen op 30 mei 1942 en 30 juli 1943.
- Amerikaanse bombardementen. Grootschalige bombardementen in 1943-1944.
- Engelse bombardementen. Grootschalige bombardementen in 1944.
- Bevrijding oktober 1944. Grondgevechten en artilleriebeschietingen in oktober 1944.
- Neergekomen vliegtuigen in de periode 1940-1945.
- Neergekomen V1's en V2's in de periode oktober 1944 – maart 1945.
- Stellingen. Duitse stellingen in de omgeving van het vliegveld.
- Mijnevelden. Duitse mijnevelden.
- Aangetroffen NGE. Tijdens de oorlog en naoorlogs aangetroffen NGE.

Per thema wordt door middel van voetnoten en verwijzingen naar de bijlagen aangegeven op welke bronnen de gebeurtenissen zijn gebaseerd. In hoofdstuk 16 zijn de NGE-Risicogebieden afgebakend en in tekening 03 is de uiteindelijke NGE-Risicokaart weergegeven.

³ Zo maken de volgende bronnen gebruik van de Kriegstagebuche: HOU1 t/m HOU5 en ZWA1 en ZWA2 (zie bijlage 2).

3. WERKWIJZE AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN

Zoals zal blijken uit de volgende hoofdstukken bevinden zich in de gemeente Gilze en Rijen diverse NGE-Risicogebieden. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de afbakening van de risicogebieden tot stand is gekomen.

3.1. ALGEMEEN

In principe geldt dat heel Nederland niet verdacht is op het aantreffen van NGE totdat op basis van feitelijk bronnenmateriaal het tegendeel wordt bewezen.

Bij een HVO-NGE wordt in een beperkte tijd en met een beperkt budget getracht voldoende feitelijk materiaal te vinden op basis waarvan het gerede vermoeden op het aantreffen van NGE al of niet kan worden onderbouwd. Gezien de reikwijdte en diepgang van een dergelijk onderzoek kan nooit 100% garantie worden gegeven met betrekking tot de afbakening van de risicogebieden. Het is dus nooit uit te sluiten dat buiten de afgebakende risicogebieden NGE kunnen worden aangetroffen. Het is evengoed mogelijk dat in een NGE-Risicogebied tijdens de opsporing geen NGE wordt aangetroffen. Dit kan worden veroorzaakt door het ontbreken van feitelijke informatie.

Het afbakenen van de NGE-Risicogebieden op basis van historisch feitenmateriaal is bovendien geen 'exacte wetenschap'. Op grond van het verzamelde feitenmateriaal en 'expert judgement' wordt getracht het risicogebied zo goed mogelijk af te bakenen.

3.2. DEFINITIES

Tijdens het HVO-NGE is een gebied (de gemeente Gilze en Rijen) onderzocht om na te gaan of binnen dit gebied NGE kunnen worden aangetroffen, en zo ja waar en welke soorten. Het gebied dat tijdens deze bureaustudie is onderzocht, wordt het onderzoeksgebied genoemd. In dit geval betreft het onderzoeksgebied de huidige gemeente Gilze en Rijen.

Gebieden waar mogelijk NGE kunnen zijn achtergebleven worden NGE-Risicogebieden genoemd. Het NGE-Risicogebied is het gebied waar op basis van feitelijk bronnenmateriaal een risico bestaat op het aantreffen van NGE naar de situatie van 1940-1945 inclusief de naoorlogse munitiezuimingen en opsporingsactiviteiten. De risicogebieden zijn horizontaal afgebakend waarin zijn opgenomen: eventuele onzekerheden en onnauwkeurigheden uit het bronnenmateriaal en de maximale horizontale verplaatsing van NGE in de bodem. Dit wordt in de volgende paragraaf verder uitgelegd.

Gebieden waar reguliere werkzaamheden worden uitgevoerd, worden werkgebieden genoemd. In het kader van dit HVO-NGE is alleen sprake van een onderzoeksgebied en risicogebieden. De reden daarvoor is dat het niet bekend is waar werkzaamheden gaan plaatsvinden. Mochten in de toekomst werkzaamheden gaan plaatsvinden in gebieden die in dit HVO-NGE als risicogebied zijn aangemerkt, dan dient vervolgonderzoek te worden gedaan.

Benadrukt wordt dat een aantal risicogebieden doorloopt tot buiten de grenzen van het onderzoeksgebied (de gemeente). Vanwege de omvang van het onderzoek zijn de risicogebieden afgebakend tot de grenzen van de gemeente Gilze en Rijen.

3.3. NAUWKEURIGHEID AFBAKENING

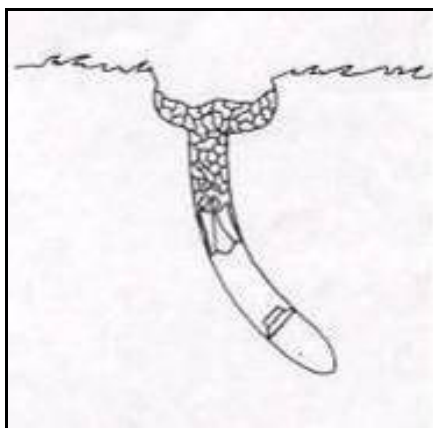
Bij dit HVO-NGE moet rekening gehouden worden met een aantal factoren die van invloed zijn op de nauwkeurigheid van de afgebakende risicogebieden, namelijk:

- De horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem;
- De cartografische onnauwkeurigheid;
- Onduidelijke locatieomschrijvingen.

3.3.1. Horizontale verplaatsing van NGE in de bodem

De richtlijnen voor de afbakening van afwerpmunitie en luchtgrondraketten zijn in het WSCS-OCE gebaseerd op een Brits onderzoek. Het betreft een beperkt statistisch onderzoek naar de spreiding van de inslagen (kraters) ten opzichte van het beoogde doel. De genoemde afstanden bakenen daarom het kraterpatroon af, maar niet het risicogebied. Na inslag in de bodem kan een blindganger, door zijn kinetische energie, nog een aanzienlijke (horizontale) afstand afleggen. De afstand die een blindganger kan afleggen is afhankelijk van diverse factoren, waaronder de bodemopbouw.

Op grond van uitgevoerde penetratiediepteberekeningen is aangenomen dat de maximale horizontale verplaatsing van een vliegtuigbom na inslag 20 meter bedraagt. Deze afstand wordt door REASeuro bij de richtlijn voor afbakening opgeteld om het verdachte gebied af te bakenen. In onderstaand figuur is een voorbeeld weergegeven van de horizontale verplaatsing van een blindganger na inslag in de bodem.

Figuur 2: Horizontale verplaatsing van een blindganger van een vliegtuigbom.

3.3.2. Cartografische onnauwkeurigheid

Het is gebleken dat bij de inpassing van de diverse kaarten (de huidige ondergrond, geallieerde stafkaarten etc.) en de luchtfoto's er een onnauwkeurigheid aanwezig is. Deze cartografische onnauwkeurigheid bedraagt circa 30 meter en dient mee te worden genomen in de afbakening van de risicogebieden.

3.3.3. Onduidelijke locatieomschrijving

In verschillende geraadpleegde bronnen is NGE-informatie aangetroffen waarvan de locatieverwijzing onvoldoende concreet is om een gebied af te kunnen bakenen. Vooral uit de hoofdstukken 11 en 12, de neergekomen vliegtuigen en de neergekomen V1's en V2's, zal dit blijken. Zo wordt bijvoorbeeld als locatieomschrijving Gilze-Rijen gegeven. Op basis van die vage locatieomschrijving is het niet mogelijk een gebied af te bakenen.

3.4. AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN

Het afbakenen van de NGE-Risicogebieden gebieden gebeurt op verschillende manieren. De ene keer vindt dit plaats door krateranalyse, de andere keer op basis van locatieomschrijvingen enz. Bij de afbakening op basis van locatieomschrijvingen dient te worden opgemerkt dat deze niet altijd even nauwkeurig zijn. Dit is onder andere gebleken uit de bombardementsgegevens.⁴ De risicogebieden zijn onder te verdelen naar aanleiding van verschillende oorlogshandelingen. Onderstaand wordt per oorlogshandeling beschreven hoe de risicogebieden zijn afgebakend. De risicogebieden zijn waar mogelijk afgebakend op basis van de richtlijnen gesteld in het WSCS-OCE. In een aantal gevallen biedt het WSCS-OCE echter geen richtlijnen. In deze gevallen heeft de afbakening plaatsgevonden op basis van "expert judgement". In deze paragraaf is uitgewerkt hoe de risicogebieden zijn afgebakend.

- Het vliegveld is een risicogebied.
Op basis van het geheel aan geraadpleegde bronnen is vastgesteld dat het vliegveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog verdacht is op het aantreffen van NGE. De vliegbasis is herhaaldelijk gebombardeerd en beschoten met boordwapens. Tevens hebben de Duitsers het vliegveld gebruikt als inschietlocatie "de kogelvanger" voor boordwapens. Ook zijn diverse vliegtuigen en V1's neergekomen en is binnen het terrein van de vliegbasis geoefend met luchtafweergeschut. Tot slot hebben de Duitsers op het vliegveld grote verwoestingen uitgevoerd aan de infrastructuur en de aanwezige opgeslagen munitie, zoals vliegtuigbommen. Het vliegveld is zodoende één groot risicogebied.
- Risicogebieden naar aanleiding van grondgevechten.
Op basis van locatieomschrijvingen uit de geraadpleegde bronnen zijn de risicogebieden n.a.v. grondgevechten afgebakend. Het WSCS-OCE geeft geen richtlijnen voor de afbakening van zogenaamde conflictzones⁵. Deze conflictzones zijn moeilijk af te bakenen omdat er veelal sprake is van artilleriebeschietingen in een groot gebied. Voor de afbakening van de conflictzones in de gemeente Gilze en Rijen zijn alle herleidbare locaties van gevechten en beschietingen op kaart geprojecteerd. Vervolgens is op basis van archiefinformatie achterhaald waar munitie is achtergebleven, dan wel aangetroffen. Op basis van het totaalbeeld is de conflictzone afgebakend.
- Risicogebieden naar aanleiding van bombardementen en raketaanvallen.
In het geval van gebieden waarvan bekend is dat er bombardementen hebben plaatsgevonden, is bij voorkeur het risicogebied afgebakend op basis van krateranalyse. Hierbij is door middel van luchtfoto-interpretatie allereerst het kraterpatroon afgebakend. Om dit kraterpatroon is een buffer gelegd van 35 meter. De grootte van de buffer is bepaald door steekproeven van de afstand tussen afzonderlijke kraters behorende bij een kraterpaar van duikbombardementen verspreid in Nederland. In het geval van een bombardement van grote hoogte (zogenaamd tapijtbombardement) en een enkele waargenomen krater is ook een buffer van 35 meter gelegd. In het WSCS-OCE is echter geen rekening gehouden met de horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem (20 meter) en de cartografische onnauwkeurigheid (30 meter).

⁴ Op de bijgeleverde cd-rom in de map Bombardementsgegevens is een artikel opgenomen waaruit blijkt dat de bombardementsgegevens niet altijd even nauwkeurig zijn opgemaakt.

⁵ Onder conflictzone wordt verstaan: Een globaal afgebakend gebied waarbinnen (intensieve) gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden. De afbakening is gebaseerd op het beschikbare bronnenmateriaal, maar kan gezien de aard van de gevechtshandelingen niet nauwkeurig worden begrensd.

Deze afstanden dienen bij die 35 meter te worden opgesteld waardoor het verdachte gebied een straal van 85 meter betreft om de waargenomen krater(s). Vanwege de enorme hoeveelheid afgeworpen bommen en dat niet na ieder bombardement luchtfoto's beschikbaar zijn, is het risicogebied - op basis van expert judgement - ruimer opgezet dan de aangegeven 85 meter.

Indien het niet mogelijk is om door middel van krateranalyse een gebied af te bakenen, zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Bij bombardementen op een zogenaamd "Pin Point Target" (doelen bruggen, verdedigingsstellingen, schepen etc.) wordt het verdachte gebied bepaald door een afstand van 181 meter gemeten vanuit het doel. Hier komt nog de horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem (20 meter) en de cartografische onnauwkeurigheid (30 meter) bij. De totale afbakening bedraagt in dit geval afgerond 230 meter.
 - Bij raketaanvallen op een zogenaamd "Pin Point Target" wordt het verdachte gebied bepaald door een afstand van 108 meter vanuit het doel. Hier komt nog de horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem (20 meter) en de cartografische onnauwkeurigheid (30 meter) bij. De totale afbakening bedraagt in dit geval afgerond 160 meter.
- Risicogebieden naar aanleiding van beschietingen met boordkanonnen.
Aanvallen met boordgeschut (boordkanonnen) zijn lastig af te bakenen omdat:
 1. Niet exact bekend is waar de aanvallen hebben plaatsgevonden.
 2. In het geval van een "straffing" (aanval met boordgeschut) worden de wapens al ruim van te voren afgevuurd, waardoor niet bekend is wat de spreiding is.⁶Om bovenstaande redenen is het risicogebied hetzelfde gebied als het risicogebied naar aanleiding van luchtaanvallen.
Daar waar bekend is dat aanvallen zijn uitgevoerd met boordmitrailleurs, wordt geen risicogebied afgebakend. Met boordmitrailleurs worden kogels (Klein Kaliber Munitie, KKM) afgeschoten welke in de meeste gevallen geen springstof bevat. De kogel is het projectiel dat wordt verschoten. Bij niet verschoten KKM is de huls met daarin het kruit nog aanwezig wat wel een risico met zich meebrengt, zij het echter gering.
 - Het risicogebied naar aanleiding van de ontploffing van de munitietreinen is afgebakend op basis van ervaringen uit het verleden. Uit in het verleden uitgevoerde onderzoeken is gebleken dat in het geval van een ontplofte munitietrein NGE tot één kilometer kunnen zijn weggeslingerd. Daarom wordt rondom de locatie van de ontplofte trein een gebied van één kilometer afgebakend als risicogebied. Het WSCS-OCE geeft geen richtlijn voor het afbakenen van weggeslingerde projectielen naar aanleiding van een explosie.
 - Risicogebieden naar aanleiding van neergekomen V-wapens.
Volgens het WSCS-OCE dient het gebied dat is getroffen door een V1 te worden afgebakend met 15 meter rondom het inslagpunt vanwege de horizontale verplaatsing (in het geval van een blindganger) en 50 meter rondom een krater van een gedetoneerde V1.
Rondom een inslagpunt van een V2 dient situationeel een gebied worden afgebakend. Uit hoofdstuk 12 blijkt dat het niet mogelijk is risicogebieden af te bakenen, omdat op grond van het feitenmateriaal het niet mogelijk is om de inslag- en kraterlocaties van de V-wapens vast te stellen.

⁶ Voor een filmpje van straffing-aanvallen, zie <http://www.youtube.com/watch?v=T9wkEYOkxcl&feature=relmfu>

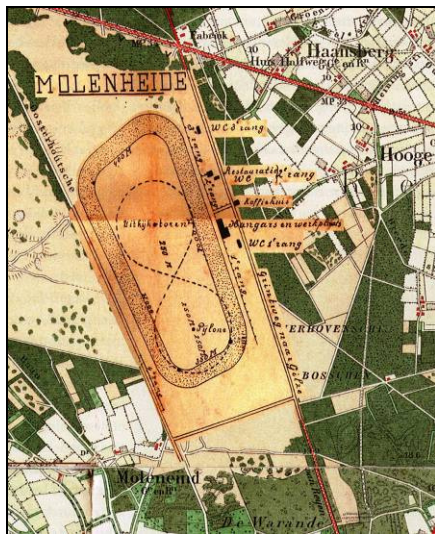
- Risicogebieden naar aanleiding van vliegtuigcrashes.
Volgens het WSCS-OCE is een crashlocatie van een vliegtuig verdacht op het aantreffen van NGE en wordt situationeel bepaald of een gebied dient te worden afgebakend. Uit hoofdstuk 11 blijkt dat bij de meeste neergekomen vliegtuigen niet bekend is waar deze precies zijn neergekomen waardoor het niet mogelijk is een risicogebied af te bakenen.
- Risicogebied naar aanleiding van munitieopslagplaatsen.
Volgens het WSCS-OCE dient opgeslagen munitie in het open veld afgebakend te worden als verdacht gebied op basis van de locatieomschrijving. In de gemeente Gilze en Rijen werd de munitie in de bossen opgeslagen tussen Molenschot en Rijen. Ter plaatse is een risicogebied afgebakend.
- Risicogebieden naar aanleiding van de aanwezigheid van stellingen.
Op basis van luchtfotoanalyse worden de locaties van verdedigingsstellingen bepaald. Met verdedigingsstellingen worden loopgraven, tankgrachten, verdedigingswerken, geschutopstellingen en wapenopstellingen bedoeld. In de gemeente Gilze en Rijen is sprake van de volgende stellingen:
 - Verdedigingswerk: het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk.
 - Geschutopstelling: 25 meter rondom het hart van de geschutopstelling, maar niet verder dan de aangrenzende watergang. Daarbij wordt 30 meter cartografische onnauwkeurigheid opgeteld. De totale afstand komt hiermee op 55 meter.Het is gebleken dat in de omgeving van een verdedigingswerk bij de Bavelseweg zeer veel munitie afkomstig uit het verdedigingswerk is aangetroffen, waardoor het risicogebied groter is gemaakt dan alleen de grenzen van het verdedigingswerk.

4. ALGEMEEN: DE VliegBASIS IN DE GEMEENTE GilZE EN RIJEN

Uit de inleiding is duidelijk geworden dat de gemeente Gilze en Rijen zwaar geleden heeft ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. De voornaamste oorzaak hiervan is de aanwezigheid van de vliegbasis Gilze-Rijen. Om een beeld te krijgen welke centrale rol het vliegveld tijdens de oorlog heeft gespeeld in de gemeente, wordt in dit hoofdstuk kort de geschiedenis van de vliegbasis weergegeven.⁷ Het betreft een algemene beschrijving waarin de broninformatie niet wordt beoordeeld en geëvalueerd. Wel wordt daarnaar verwezen. In Figuur 12 is de omvang van het vliegveld van voor, tijdens en na de oorlog weergegeven.

4.1. MOLENHEIDE EN NERHOVEN, 1910-1940

In 1910 wordt het vlakke heideterrein, bekend als Molenheide, in gebruik genomen als burgervliegveld. De grindweg van Gilze naar Rijen dient als toegangsweg tot het vliegveld. Bij de hoofdingang komt een dubbele houten loods te staan waarin vier toestellen kunnen worden ondergebracht. Ook worden andere gebouwen gebouwd, zoals een werkplaats en faciliteiten voor publiek. De landingsbaan is onverhard en is 70 meter breed en 5 km in omtrek. In onderstaand figuur is vliegveld Molenheide weergegeven.

Met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) wordt Molenheide gevorderd door het Ministerie van oorlog en dient het als militair hulpvliegveld waarvandaan verkenningsvluchten plaatsvinden.

De gemeenten Breda, Gilze en Rijen en Tilburg leggen in 1937 in samenwerking met defensie een nieuw civiel-militair vliegveld aan naast het vliegveld Molenheide. Dit veld krijgt de naam Nerhoven. Vliegveld Molenheide zou als luchtvaartterrein worden opgeheven en alleen dienen voor eventuele noodlandingen. De afmetingen van Nerhoven zijn 900 bij 700 meter, waar de westelijke grens op 50 meter van de weg van Gilze naar Rijen ligt. Er worden voorzieningen voor zowel de militaire- als burgerluchtvaart ingericht.

Figuur 3: Vliegveld Molenheide in 1910 (bron: LOO, pag. 16).

Vanwege de oorlogsdreiging medio 1939 wenst defensie vliegveld Nerhoven exclusief als militair vliegveld in gebruik te nemen en gaat in onderhandeling over de koop van het vliegveld. Vanwege de Duitse inval in mei 1940 wordt de transactie niet afgerond. Het vliegveld is dan gereed voor militaire luchtvaart, maar nog niet in gebruik genomen.

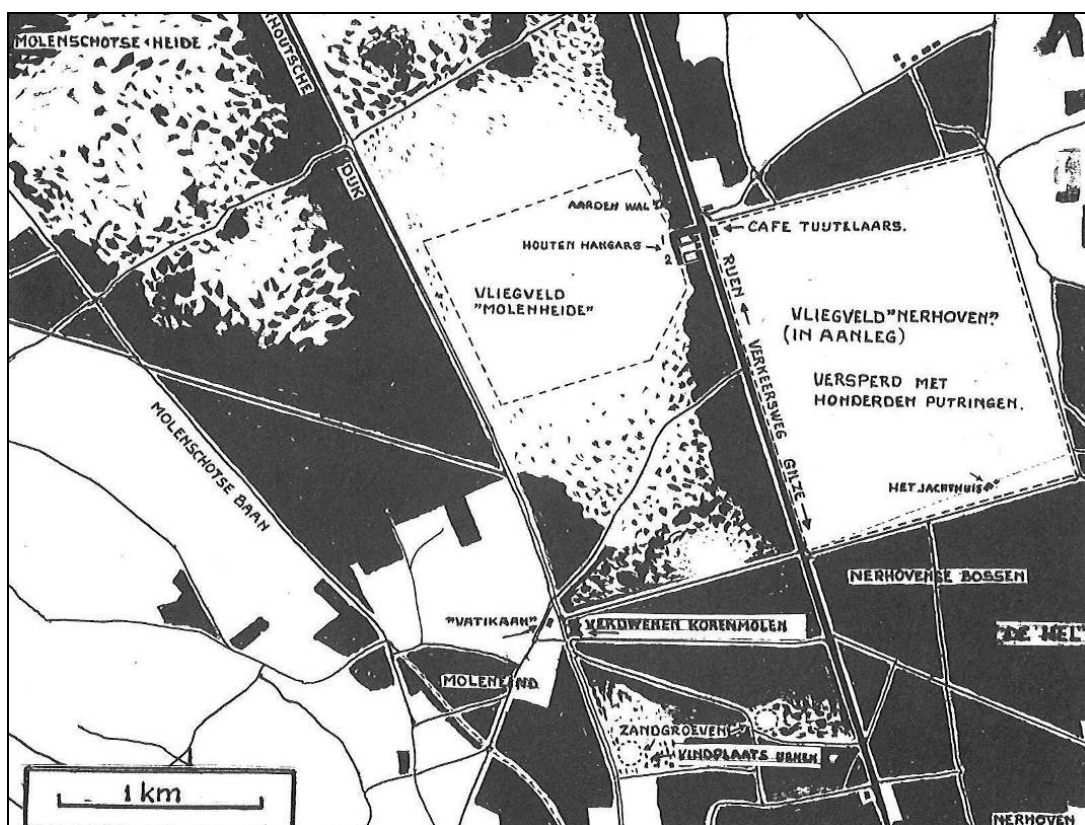
Vanaf april 1939 is de Nederlandse luchtvaartverdediging permanent op oorlogsterkte. Op Molenheide bevinden zich ruim tien verkenningstoestellen, die worden ingezet voor het uitvoeren van verkenning- en ondersteuningsmissies. Om de toestellen minder kwetsbaar te maken voor luchtaanvallen staan ze verspreid opgesteld in de bosrand aan de noord- en

⁷ De informatie is ontleend uit de volgende bronnen: GRI, HOU1-HOU5, LOO, PAT en VEE. In bijlage 2 zijn deze bronnen uitgewerkt.

oostzijde van het vliegveld. Na de algemene mobilisatie in augustus 1939 komen er een grote tent en (tijdelijk) enkele luchtdoelmitrailleurs te staan. Aan weerszijden van het vliegveld worden enkele schuilplaatsen van hout en zand gebouwd.

Naar aanleiding van Duitse luchtlandingen in Noorwegen in april 1940 zijn extra beschermingsmaatregelen genomen. Zo zijn schuilloopgraven en enkele lichte en zware mitrailleursnesten aangelegd. Ook zijn de wegen rond het vliegveld afgezet en zijn zowel Molenheide als Nerhoven versperd met autowrakken, oude boerenkarren, ijzeren hekken en putringen. De totale sterkte op het vliegveld bedraagt 256 man op 10 mei 1940, maar er is geen luchtafweergeschut.

In de nacht van 9 op 10 mei 1940 om 04.00 uur wordt Molenheide gebombardeerd door Duitse vliegtuigen. Ook vallen bommen op Nerhoven en in de directe omgeving van Molenheide. Tot slot wordt Molenheide diverse keren gemitraillerd. Om 08.00 uur wordt het bevel gegeven de vliegveldbezetting te verplaatsen naar vliegveld Haamstede. Enkele beschadigde vliegtuigen en beide hangars worden in brand gestoken. Al voor de capitulatie zijn Duitse troepen bezig met het opruimen van de aangelegde versperringen. Zo'n 72 uur na de aftocht van de Nederlandse vliegtuigen landen de eerste verkenningsvliegtuigen van de Luftwaffe, de Duitse luchtmacht. In hoofdstuk 5 zijn de oorlogshandelingen die in mei 1940 hebben plaatsgevonden beoordeeld en geëvalueerd.

Figuur 4: Vliegveld Molenheide en Nerhoven op 9 mei 1940 (bron: HOU1, pag. 69).

4.2. FLIEGERHORST GILZE-RIJEN, 1940-1944

Na de bezetting van de vliegvelden voegen de Duitsers al snel de vliegvelden Molenheide en Nerhoven samen tot één vliegveld: Fliegerhorst Gilze-Rijen. In Duitse handen zou het vliegveld uitgroeien tot een van de grootste vliegvelden in Nederland. Er wordt gekozen voor Gilze-Rijen omdat de voorzieningen daarvoor al aanwezig zijn (Molenheide en Nerhoven), de zanderige bodem geschikt is voor de zware Duitse vliegtuigen en Engeland binnen de actieradius van de Duitse bommenwerpers valt. Het vliegveld huisvest in de jaren 1940-1944 gemiddeld tussen de twee- en drieduizend soldaten van de Luftwaffe.

Alles moet wijken voor de ontwikkeling van de vliegbasis. Zo worden de drie verbindingswegen tussen Gilze en Rijen afgesloten. Ongeveer 900 ha. grond wordt gevorderd voor de uitbreiding van het vliegveld. Ook worden boerderijen en woonhuizen afgebroken en bossen gekapt. In juni 1940 wordt bij Alphen een schijnvliegveld aangelegd om de geallieerden te verwarren. Het schijnvliegveld heeft als naam SF 37 Kamerun en wordt inderdaad diverse keren gebombardeerd tijdens de oorlog.

De meeste bouwprojecten komen in 1940 gereed. Er worden drie startbanen van elk zo'n 1.000 à 1.200 meter aangelegd die bestaan uit 5 cm dik asfaltbeton. In 1941 worden de banen verlengd tot 1.700 meter. De zes aanvliegroutes worden voorzien van verlichting. Het vliegveld kent twee grote hangars: de Junkerhalle aan de noordkant van de basis en de Oberhalle aan de Molenschotsedijk, aan de zuidwesthoek van de basis. Hierin kunnen tien tot vijftien toestellen worden ondergebracht. Naast de grote hangars hebben de Duitsers zo'n honderd kleinere hangars gebouwd. De hangars zijn verbonden met de startbanen door middel van rolbanen bestaande uit klinkers. In 1941 worden er nog een tiental verspreid liggende hangars bijgebouwd. Deze hangars hebben de vorm van boerderijen en zijn als zodanig gecamoufleerd.

Figuur 5: Een boerderijhangar op Gilze-Rijen en rechtsboven een vliegtuig voor een boerderijhangar (bron: GRI, pag. 61 en luchtfoto 4075 d.d. 30-12-1943).

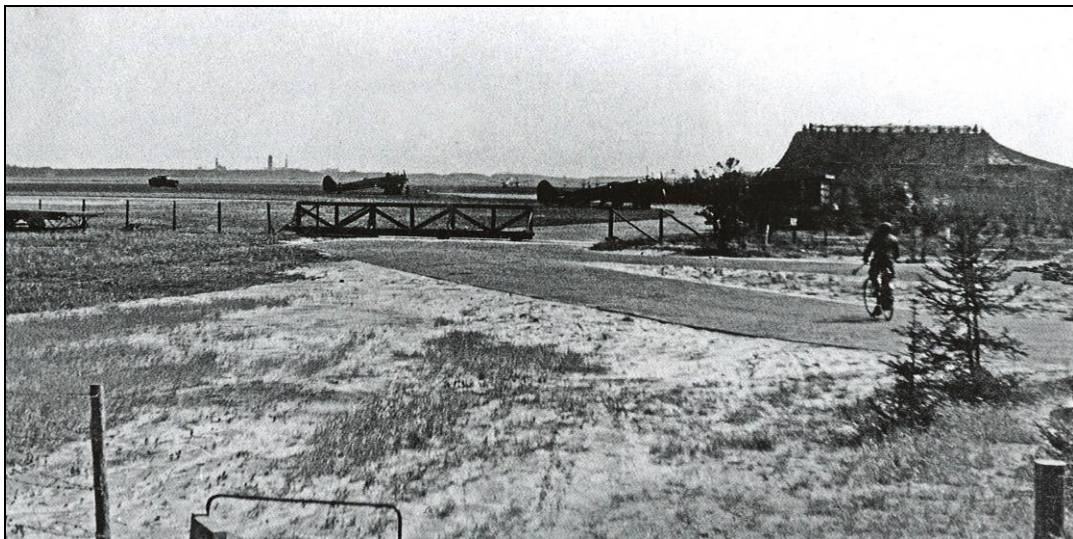
Op de vliegbasis bevindt zich een inschietbaan met kogelvanger en een inschietloods en een spoorlijn die 1 km ten oosten van het station van Gilze-Rijen aftakt tot midden op het vliegveld. De losplaats wordt beschermd door een dik betonnen gewelf nabij de

ondergrondse opslagplaatsen voor vliegtuigbenzine. In de zuidwesthoek aan de Oosterhoutse Dijk is een bebost terrein ingericht als opslagplaats voor bommen en boordmunitie. Verder naar het zuidwesten komen in 1941 drie gebouwen te staan waarin magnetische zeemijnen worden opgeslagen.

In het beboste noordwestelijke deel van het vliegveld worden zeventig verspreid staande diensgebouwen aangelegd, bijvoorbeeld een ziekenboeg, een keuken en een casino. In de zomer van 1941 wordt ten zuiden van het vliegveld een militaire villawijk aangelegd: Prinsenbosch. Deze wijk ligt aan de weg van Gilze naar Chaam. Medio 1942 is zo'n veertig miljoen gulden gespendeerd aan het vliegveld Gilze-Rijen.

Het vliegveld is omheind met prikkeldraad en hekken. Op en rond het vliegveld staan zoeklichten (acht stuks) en luchtafweergeschut (zogenaamd Flak⁸) van verschillend kaliber. Het luchtafweergeschut bestaat ongeveer uit 24 stukken licht en 13 zware stukken.

In 1943 wordt het vliegveld uitgebreid in oostelijke en westelijke richting met als doel de vliegtuigen verspreid onder te brengen om de kwetsbaarheid bij bombardementen te verminderen. Eind augustus 1944 zijn de werkzaamheden nog niet voltooid, maar worden ze beëindigd omdat de geallieerden uit het zuiden in snel tempo oprukken. Op 3 september 1944 ontruimen de Duitsers daarom de vliegbasis. Alle vliegwaardige toestellen vertrekken in noordelijke richting en deels wordt de basis vernield. De volgende dag plunderen burgers het vliegveld en Prinsenbosch. Enige dagen later vernielen Duitse zogenaamde Sprengkommando's het vliegveld grondig. Op 27 en 28 oktober 1944 nemen de Polen vrijwel zonder slag of stoot het gebied in bezit. In hoofdstuk 13 zijn de vernielingen beoordeeld en geëvalueerd en in hoofdstuk 10 is de bevrijding van de gemeente Gilze en Rijen beoordeeld en geëvalueerd.

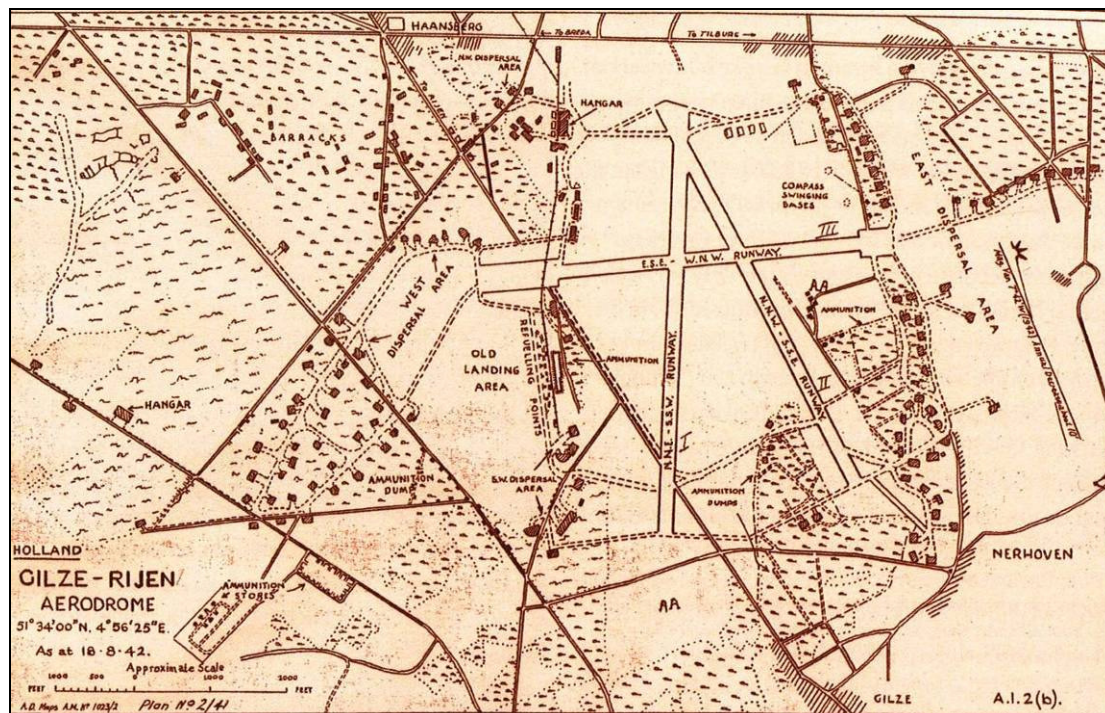

Figuur 6: Vanwege de grootte van het vliegveld verplaatsen de Duitsers zich per fiets. Op de achtergrond enkele Ju-88's (bron: GRI, pag. 254).

⁸ Staat voor Flugabwehrkanone en betekent Duits luchtafweergeschut.

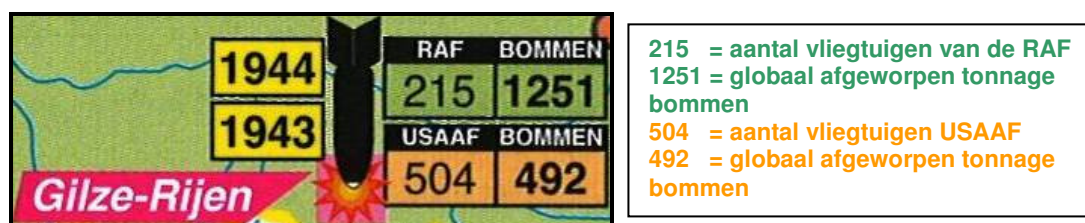
De volgende operaties zijn door de Duitsers vanaf de vliegbasis uitgevoerd:

- Bombardementen op Engelse steden,
- Leggen van mijnen in de vijandelijke vaarroutes (1940-1944),
- Aanvallen op oprukkende geallieerden in Frankrijk (1944),
- Nachtjacht (zowel offensief als defensief).

Figuur 7: Gedetailleerde kaart vliegveld zomer van 1942 opgesteld door de geallieerden (bron: LOO, pag. 49).

Vliegveld Gilze-Rijen is het vliegveld dat het meest gebombardeerd is in Nederland. In onderstaand figuur is een schatting gegeven van het tonnage aan bommen dat is afgeworpen op het vliegveld. Het gaat om ruim 1.700 ton⁹ bommen wat de Engelse (RAF) en Amerikaanse (USAAF) luchtmachten op Gilze-Rijen hebben afgeworpen in 1943 en 1944. Hoeveel ton het vliegveld heeft getroffen, is niet opgenomen. Regelmatig zijn bommen naast het vliegveld gevallen. In Figuur 8 zijn bombardementen door minder dan vijf vliegtuigen niet opgenomen. Het vliegveld is echter vaak aangevallen door één of enkele bommenwerpers.

Figuur 8: Geallieerde aanvallen op vliegveld Gilze-Rijen (bron: GRI, pag. 29).

⁹ 1 ton is 1.000 kg.

De Engelsen zijn in de eerste oorlogsjaren nog niet bij machte om het vliegveld goed aan te vallen. Door middel van zogenaamde Intruder-missions proberen de Engelsen de vliegactiviteiten zo goed mogelijk te ontregelen. Dit houdt in dat nachtjagers en lichte bommenwerpers 's nachts boven het vliegveld cirkelen om de aanval in te zetten zodra Duitse toestellen willen landen of opstijgen. Hierbij zijn naast de inzet van boordwapens ook geregeld bommen afgeworpen. In de hoofdstukken 6, 8 en 9 zijn de geallieerde bombardementen beoordeeld en geëvalueerd.

4.3. B.77 GILZE-RIJEN, 1944-1946

Op 28 oktober 1944 wordt het vliegveld ingenomen door Poolse troepen. De geallieerden willen het vliegveld, met codenaam B.77, in gebruik nemen en herstellen de verwoestingen die door bombardementen en Duitse vernielingen zijn veroorzaakt. Een van de eerste klussen is het tot ontploffing brengen van blindgangers.

Vele burgers uit de omgeving geven gehoor aan de oproep van de geallieerden te helpen bij de herstelwerkzaamheden. Omdat bijna alle hangars zijn vernietigd, staan de meeste vliegtuigen buiten en worden deze in de sneeuw onderhouden.

Het personeel is onder andere ondergebracht in de niet verwoeste villawijk Prinsenbosch. Tevens wordt op en rond het vliegveld luchtafweergeschut geplaatst.

Figuur 9: Een jachtvliegtuig fotoverkenner in de sneeuw op Gilze-Rijen (bron: GRI, pag. 361).

Op 21 november 1944 is de vliegbasis operationeel als de oost-westbaan vrijwel gereed is gekomen. De eerste gevechtsvliegtuigen vestigen zich twee dagen later op de basis. Voor de komst van de gevechtsvliegtuigen zijn echter al lichte verkenningsvliegtuigen op het vliegveld gestationeerd. In Figuur 10 is te zien dat de bomkraters op de startbanen zijn dichtgeschoven en dat in de omgeving nog vele niet dichtgeschoven kraters zijn waar te nemen.

Figuur 10: Herstelde startbanen op de luchtfoto's van 1 januari 1945 (bron: Kadaster).

Op 1 januari 1945 vallen Duitse vliegtuigen in het kader van Operatie Bodenplatte (luchtaanvallen op diverse geallieerde vliegvelden) het vliegveld aan. Hierbij worden bommen afgeworpen en wordt met boordwapens geschoten. Deze laatste stuiptrekking van de Luftwaffe veroorzaakt echter weinig schade aan de vliegbasis.

De volgende operaties zijn door de geallieerden vanaf de vliegbasis uitgevoerd:

- Verkenningsvliegtuigen (met kleine verkenningsvliegtuigen);
- Fotoverkenningen;
- Tactische verkenningsmissies (waarbij gelegenheidsdoelen zijn aangevallen);
- Escorte van bommenwerpers;
- Aanvallen op gronddoelen (uitgevoerd door jachtbommenwerpers, onder andere met raketten);
- Ondersteuning grondtroepen;
- Nachtelijke operaties (zowel defensief als offensief);
- Bombardementen;
- Onderscheppen van overvliegende V1's;
- Geheime missies (zoals het droppen van geheim agenten boven bezet gebied).

Het vliegveld blijft na de Duitse capitulatie in mei 1945 nog maandenlang dienen als geallieerd vliegveld. Op 10 januari 1946 wordt het vliegveld overgedragen aan de Nederlandse luchtmacht.

4.4. VLEGBASIS GILZE-RIJEN, 1946-HEDEN

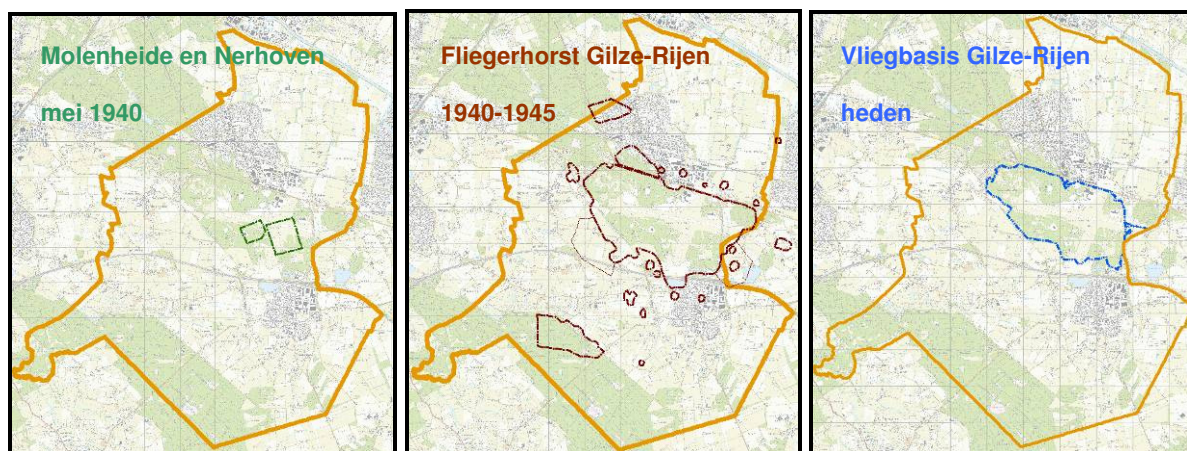
Na het vertrek van de geallieerden in 1946 is het vliegveld een grote puinhoop. Vrijwel alles wat de geallieerden niet mee konden nemen, hebben zij vernield (zoals de kantoorinrichting). Al snel beginnen Nederlandse troepen met het herstel van de vliegbasis. In maart 1946 zijn de eerste hangars hersteld en zijn diverse barakken gebouwd. Gilze-Rijen gaat onder andere dienen als opleidingsvliegveld voor alle Nederlandse luchtmacht.

Figuur 11: Naoorlogse luchtfoto van het vliegveld met op de voorgrond kraters van gesprongen munitiebunkers (bron: LOO, pag. 75).

Van 1972 tot en met 1995 zijn straaljagers gestationeerd op de basis. Om het vliegveld geschikter te maken voor de permanente stationering van deze vliegtuigen zijn diverse bouwprojecten uitgevoerd. Zo zijn de uit klinkers bestaande rolbanen vervangen door betonnen rolbanen en zijn verschillende vliegtuigshelters (betonnen schuilplaatsen voor vliegtuigen) gebouwd. Ook het banenstelsel is onder handen genomen.

Na 1995 wordt Gilze-Rijen de thuisbasis voor helikopters. Om de basis geschikt te maken voor deze toestellen vinden wederom infrastructurele werkzaamheden plaats voor een kleine 35 miljoen euro. Door de opheffing van vliegveld Soesterberg wordt Gilze-Rijen uitgebreid. In 2003 vinden opnieuw grootschalige werkzaamheden plaats. Deze concentreren zich hoofdzakelijk aan de noordzijde van de hoofdbaan en kosten circa 200 miljoen euro. De westkant van de basis, onderdeel van de ecologische verbindingszone van Dorst en Chaam, wordt opgegeven. Hier worden rolbanen en vliegtuigbomstelplaatsen zoveel mogelijk opgeruimd. Wel wordt 20 ha. bos gekapt ten behoeve van het vliegveld. Vanwege de grootschalige werkzaamheden is de grond intensief onderzocht op vliegtuigbommen uit de Tweede Wereldoorlog. Tussen 2003 en 2010 heeft de EOD ongeveer vijftien bommen op en rond het vliegveld geruimd. In hoofdstuk 15 zijn de naoorlogse munitieruimingen en opsporingsacties beoordeeld en geëvalueerd.

Figuur 12: Vliegveld Gilze-Rijen in mei 1940 (links), 1940-1945 (midden) en heden (rechts).

5. BEOORDELEN EN EVALUEREN DUITSE INVAL MEI 1940

Op 10 mei 1940 valt Duitsland onverwachts Nederland binnen. Het Duitse grondleger trekt de grens over, Duitse vliegtuigen bombarderen strategische doelen en luchtlandingen worden uitgevoerd bij Den Haag, Dordrecht en de Waalhaven. Na vijf dagen vechten, vinden de Duitsers dat de verovering van Nederland niet snel genoeg gaat en besluiten zij Rotterdam te bombarderen. Na het bombardement op Rotterdam op 14 mei 1940 besluit Nederland te capituleren.

Ook in de gemeente Gilze en Rijen hebben oorlogshandelingen plaatsgevonden. Er zijn echter geen grondgevechten geweest, omdat de Nederlandse en Franse troepen (die Nederland te hulp schoten) reeds waren gevlucht toen de Duitsers de gemeente doortrokken in de vroege ochtend van 13 mei 1940. Wel hebben diverse aanvallen van Duitse vliegtuigen plaatsgevonden waarbij onderscheid wordt gemaakt in bombardementen (luchtaanval waarbij bommen zijn afgeworpen) en luchtaanvallen waarbij geen bommen zijn afgeworpen (aanval met boordwapens). Zo is het vliegveld gebombardeerd en zijn Nederlandse en Franse troepen aangevallen door vliegtuigen op de rijksweg Breda-Tilburg.

In dit hoofdstuk worden de oorlogshandelingen die zich in de gemeente Gilze en Rijen hebben afgespeeld van 10-12 mei 1940 beoordeeld en geëvalueerd.

5.1. DUITSE LUCHTAANVALLEN 10 MEI 1940

In de vroege ochtend van 10 mei 1940 vindt het eerste bombardement in de gemeente plaats. Gedurende de dag vinden nog diverse luchtaanvallen plaats in de gemeente.

5.1.1. Vossenbergh, 'De Hel' en ten noorden van de Warande

De eerste bommen die neerkomen op het grondgebied van de gemeente Gilze en Rijen komen neer nabij het gehucht Vossenbergh in de vroege ochtend, 04.10 uur van 10 mei 1940.¹⁰ Volgens ooggetuigen komen deze bommen neer in open veld, ongeveer honderd tot tweehonderd meter ten noorden van de Tilburgsebaan aan weerszijden van de Hultense Lei. Op een kleine oppervlakte komen ongeveer vijftien bommen neer waarvan het merendeel aan de oostkant van de Lei. Er zijn twee grote kraters waargenomen van vijf meter doorsnede en de overige van één à twee meter doorsnede.¹¹

Op basis van de broninformatie is niet te achterhalen of er blindgangers zijn achtergebleven. Het is echter gebleken dat de gemeentegrens is veranderd waardoor de locatie van het bombardement zich nu buiten de gemeente bevindt. In Figuur 13 is dit ter verduidelijking weergegeven. De met blauw aangegeven locatie van het bombardement bevindt zich nu zo'n 200 meter buiten de gemeente in de gemeente Tilburg. Omdat het bombardement zich buiten de huidige gemeente heeft afgespeeld en omdat de bommen op een kleine oppervlakte zijn neergekomen, wordt niet verwacht vliegtuigbommen aan te treffen in de gemeente Gilze en Rijen.

¹⁰ bron: VEE, pag. 12-15, VER, pag. 10 en HOU1 73.

¹¹ bron: HOU1, pag. 98-99.

Figuur 13: Locatie bombardement 10 mei 1940: Vossenbergh.

Ook zijn vlak na dit tijdstip bommen neergekomen op de volgende plaatsen¹²:

- Bij 'De Hel', het heuvelachtige gebied van de Nerhovense bossen. De bommen zijn in de zandbodem geslagen en hebben kraters van twee à drie meter diep veroorzaakt. Ooggetuige P. van Poppel, die nabij de Langenbergseweg koeien aan het melken was, heeft een paar bomscherven als souvenir meegenomen.
- Nabij de zandgroeve in het beboste gebied ten noorden van de Warande. De neergekomen bommen veroorzaken schade aan het dennenbos.

In Figuur 14 op de volgende pagina zijn de locaties van de neergekomen bommen weergegeven. Het is opmerkelijk dat op bovenstaande locaties bommen zijn neergekomen. Er is daar namelijk geen aanwijsbaar doel gelegen, behalve het vliegveld Molenheide, maar dit ligt op kilometers afstand van de Vossenbergh en ruim een kilometer van de overige locaties.

Op basis van het bronnenmateriaal is niet te achterhalen hoeveel bommen zijn afgeworpen en of alle bommen zijn geëxplodeerd. Wel bekend is, dat in ieder geval enkele bommen zijn geëxplodeerd, omdat er scherven en kraters zijn aangetroffen. Mogelijk zijn enkele blindgangers van Duitse vliegtuigbommen achtergebleven. De locaties van de neergekomen bommen bevinden zich in het risicogebied waar ook geallieerde vliegtuigbommen kunnen worden aangetroffen.

5.1.2. Vliegveld Molenheide

Zo'n 10 minuten na het bombardement bij Vossenbergh, vallen zeven Duitse Heinkel He 111 bommenwerpers afzonderlijk vliegveld Molenheide aan. Dit militaire vliegveld stelde in mei 1940 nog niet zo veel voor, zie paragraaf 4.1. Doelwitten waren de hangars en de opgestelde Nederlandse vliegtuigen.

De bommenwerpers komen vanuit het oosten en laten hun bommen vallen van een hoogte van 1.500 à 2.000 meter. Vier bommen slaan in vlak bij de noordelijke hangar die door wegslingerende keien wordt beschadigd. Twee bommen ontploffen in de berm en op het wegdek van de weg van Gilze naar Rijen. Ook zijn verschillende bommen in de bosrand en op het landingsterrein voor de hangars neergekomen. Drie vliegtuigen raken ernstig beschadigd. De landingsbaan heeft geen voltreffer gehad.

Volgens een ooggetuige zijn in totaal zeventig bommen neergekomen. De neergekomen bommen betreffen voornamelijk lichte scherfbommen, maar er zijn ook enkele mijnbommen¹³ neergekomen die kraters tot twee meter diepte hebben veroorzaakt.¹⁴ Later op de dag schieten overvliegende Duitse bommenwerpers met boordmitrailleurs op de aan de bosrand staande Nederlandse vliegtuigen.¹⁵

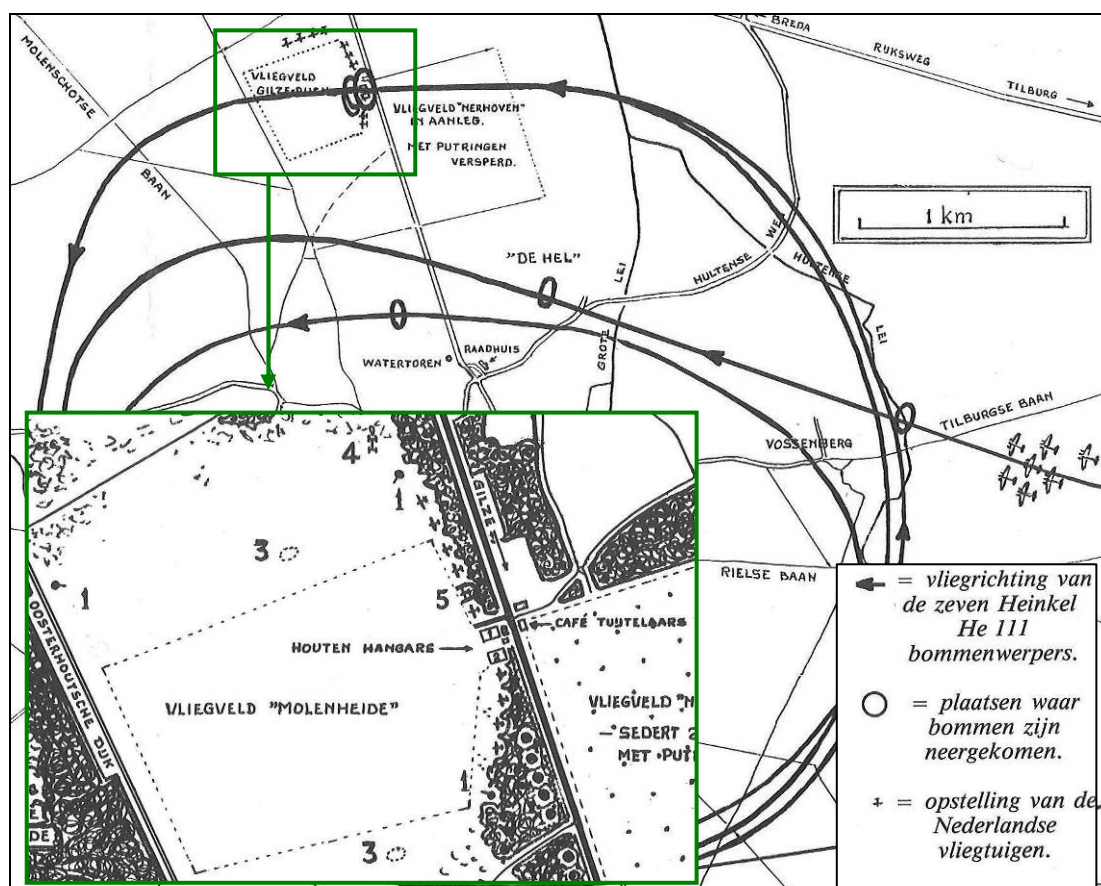
¹² bron: HOU1, pag. 99.

¹³ Met mijnbommen worden brisantbommen bedoeld.

¹⁴ bron: HOU1, pag. 73-74 en 97-99.

¹⁵ bron: HOU1, pag. 91.

In Figuur 14 zijn de locaties van de neergekomen bommen weergegeven. Omdat niet bekend is of alle bommen zijn ontploft, moet rekening gehouden worden met het aantreffen van blindgangers van Duitse vliegtuigbommen. De locaties van de neergekomen bommen bevinden zich in het risicogebied waar ook geallieerde vliegtuigbommen kunnen worden aangetroffen.

Figuur 14: Duitse luchtaanvallen in de vroege ochtend van mei 1940 en vliegkamp Molenheide (bron: HOU1, pag. 72 en 90).

5.1.3. Hoofdspoor emplacement Rijen

Vrij vroeg in de ochtend van 10 mei 1940 is vermoedelijk een vliegtuigbom neergekomen en ontploft op het hoofdspoor van het stationemplacement van Rijen. Tegen de middag wordt de schade hersteld.¹⁶

Dat er een bom is neergekomen, wordt bevestigd uit informatie afkomstig uit het archief. In het gemeentearchief van Gilze en Rijen is een lijst van oorlogsschade ten gevolge van bomaanvallen in 1940 aangetroffen.¹⁷ Op deze lijst staat dat huisnummer B 428 in Rijen nabij het station schade aan woning en leerlooierij heeft opgelopen ter waarde van 1.050 gulden.

Omdat er sprake is van slechts één bom en deze bovendien is ontploft, wordt niet verwacht blindgangers aan te treffen.

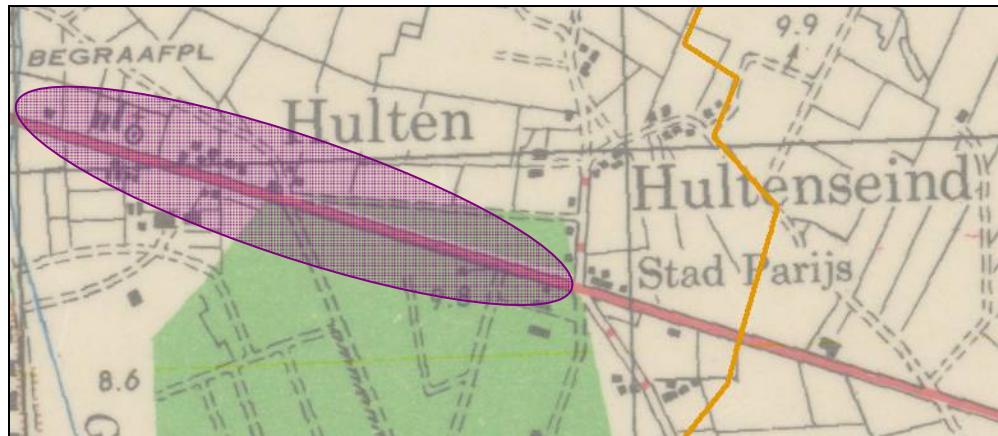
¹⁶ bron: HOU1, pag. 101.

¹⁷ bron: Inventaris 993, Archief gemeentebestuur Gilze en Rijen, 1924-1980, toegangsnummer 2865.

5.1.4. Rijksweg tussen Hulten en Café Stad Parijs

Iets voor 15.00 uur op 10 mei 1940 vallen Duitse Heinkel bommenwerpers een Nederlandse legercolonne aan op de rijksweg Breda-Tilburg nabij Hulten. Drie bommenwerpers werpen bommen af die neerkomen tussen Hulten en Café Stad Parijs (ten oosten van Hulten). Na deze aanval doen dezelfde bommenwerpers met vier andere Heinkels opnieuw een aanval op de colonne. Bij deze aanvallen zijn scherfbommen en enkele mijnbommen¹⁸ afgeworpen. Ook hebben de vliegtuigen geschoten met boordmitrailleurs. Enkele voertuigen raken beschadigd. Ook hebben diverse woningen schade opgelopen.¹⁹ Na de aanval blijven groepjes of alleen vliegende Heinkel bommenwerpers de rijksweg in de gaten houden en vuren met boordwapens op militair verkeer. Vooral het gedeelte tussen Tilburg en Hulten is doelwit, waarschijnlijk vanwege de niet al te dichte begroeiing.²⁰

In onderstaand figuur is globaal de locatie van het bombardement weergegeven. Het is niet bekend waar precies de aanval heeft plaatsgevonden. Navraag bij de Traditiekamer Gilze Rijen heeft geen aanvullende informatie opgeleverd. Omdat niet bekend is of alle bommen zijn ontploft, moet rekening gehouden worden met het aantreffen van blindgangers van Duitse vliegtuigbommen. De locaties van de neergekomen bommen bevinden zich in het risicogebied waar ook geallieerde vliegtuigbommen kunnen worden aangetroffen.

Figuur 15: Locatie Duits bombardement 10 mei 1940 nabij Hulten.

5.1.5. Rijksweg nabij Café Het Planken Wammes

Rond 15.30 uur op 10 mei 1940 zijn ten gevolge van een luchtaanval enkele slachtoffers gevallen langs of op de rijksweg Breda-Tilburg nabij Café Het Planken Wammes ter hoogte van Molenschot. Volgens ooggetuigen heeft een Duitse Heinkel bommenwerper een aanval uitgevoerd met boordmitrailleurs en/of met kleine scherfbommen. In een politierapport van enkele dagen later wordt melding gemaakt van mogelijk aanwezige onontplofte projectielen in de bosrand waar de aanval heeft plaatsgevonden.²¹

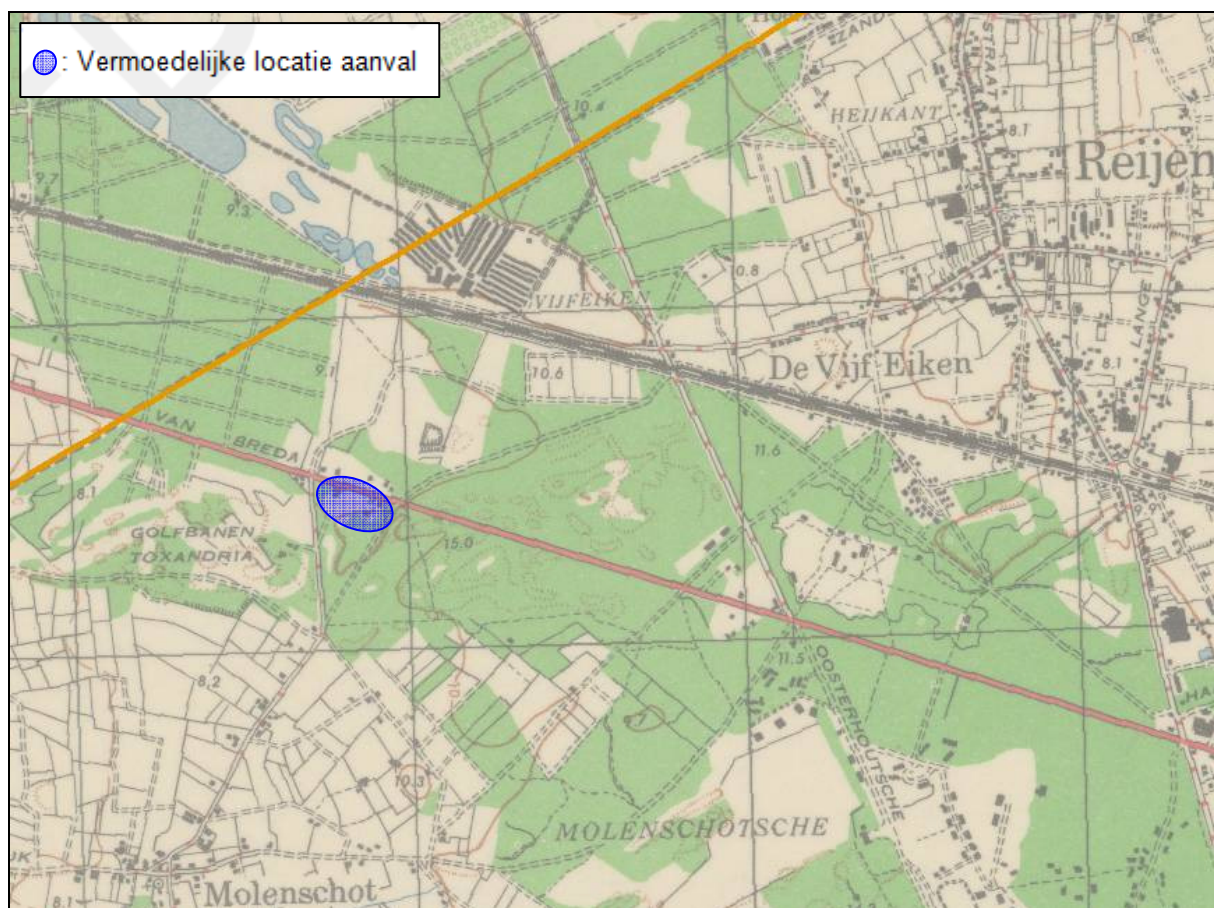
¹⁸ Brisantbommen.

¹⁹ bron: inventaris 993.

²⁰ bron: HOU1, pag. 84-86 en VEE, pag. 13.

²¹ bron: HOU1, pag. 85-86.

Er zijn geen andere bronnen aangetroffen die deze aanval bevestigen. Waarschijnlijk gaat het om blindgangers van scherfbommen. In mei 1940 waren de Heinkels nog niet uitgerust met boordkanonnen waarmee brisantgranaten werden afgevuurd, maar met boordmitrailleurs waarmee kkm (klein kaliber munitie) werd afgevuurd. Verschoten kkm bestaat uit kogels en bevatten in de meeste gevallen geen springstof. Aangezien het politierapport melding maakt van onontplofte projectielen, is de verwachting dat ze daarmee scherfbommen bedoelen. Het is niet bekend of al deze onontplofte projectielen zijn geruimd en daarom dient rekening te worden gehouden met aantreffen van blindgangers van scherfbommen van 10 kg. Café Planken Wammes lag op de hoek van de Veenstraat (in Molenschot) en de Bredaseweg (de rijksweg). De locaties van de neergekomen bommen bevinden zich in het risicogebied waar ook geallieerde vliegtuigbommen kunnen worden aangetroffen

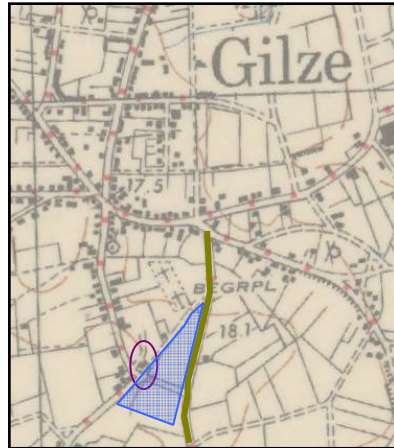
Figuur 16: Locatie Duits bombardement 10 mei 1940.

5.2. DUITSE BOMBARDEMENTEN 11 MEI 1940

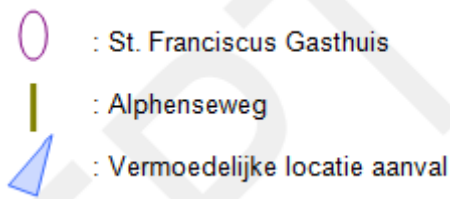
Op 11 mei 1940 bevinden zich in de gemeente Gilze en Rijen op diverse plaatsen te hulp geschoten Franse militairen. Deze troepen inclusief de Nederlandse troepen vormen een doelwit voor de Duitse bommenwerpers en jachtvliegtuigen. Op deze dag voeren de Duitsers diverse luchtaanvallen uit op deze grondtroepen.

5.2.1. Gilze nabij de Alphenseweg

In de namiddag van 11 mei 1940 laat een Duitse Heinkel He 111 bommenwerper twee zware bommen vallen op een akker tussen het St. Franciscus Gasthuis en de

Alphenseweg. Tevens vuurt het vliegtuig boordmitrailleurs af. De bommen slaan twee kraters in het land. Het doel van de aanval waren opgestelde Franse pantserwagens. De luchtaanval is niet succesvol, want er wordt niets geraakt.²²

Figuur 17: Locatie Duits bombardement 11 mei 1940 in Gilze.

Op basis van de broninformatie wordt niet verwacht blindgangers van Duitse vliegtuigbommen aan te treffen. Er is sprake van twee neergekomen bommen die beide zijn ontploft.

5.2.2. Rijksweg tussen Hulten en Tilburg

In de avond van 11 mei 1940 vallen Duitse bommenwerpers en jachtvliegtuigen Nederlandse en Franse colonnes aan op de rijksweg Tilburg-Breda, met name ter hoogte van het voormalige Burgers Dierenpark²³. De Heinkel bommenwerpers laten bij tussenpozen scherfbommen vallen en de Messerschmitt jachtvliegtuigen schieten met boordmitrailleurs op de Nederlandse en Franse troepen op de grond. Er komen ook zware bommen²⁴ neer, bijvoorbeeld een paar honderd meter ten westen van Café Stad Parijs aan weerszijden van de rijksweg. De bommen veroorzaken flinke kraters. Vrijwel het hele weggedeelte tussen Hulten en de stadsrand van Tilburg blijft tot omstreeks 20.00 uur aangevallen worden. De schade die de luchtaanvallen veroorzaken is enorm getuige de vernielde voertuigen, achtergelaten uitrustingsstukken etc.²⁵ Ook hebben diverse woningen schade opgelopen.²⁶

Het is niet bekend hoeveel bommen er bij deze aanvallen zijn afgeworpen en of alle bommen zijn ontploft. Mogelijk bevinden zich op en nabij de rijksweg tussen Hulten en de grens met Tilburg blindgangers van Duitse vliegtuigbommen (vermoedelijke 10 kg en 50 kg), net als bij het bombardement van 10 mei 1940, zie paragraaf 5.1.4. De locatie van de aanvallen bevindt zich in het risicogebied waar ook geallieerde vliegtuigbommen kunnen worden aangetroffen.

²² bron: HOU1, pag. 149-150, VER, pag. 10 en VEE, pag. 16.

²³ Dit is in Tilburg op een afstand van ongeveer zes kilometer van Hulten.

²⁴ brisantbommen.

²⁵ bron: HOU1, pag. 150 en VEE, pag. 15-17.

²⁶ bron: inventaris 993.

5.3. DUITSE LUCHTAANVAL 12 MEI 1940

Op deze Eerste Pinksterdag vindt een Duitse luchtaanval plaats. In de ochtend valt een Heinkel bommenwerper, vliegend op een hoogte van ongeveer 1.000 meter in een duikvlucht, enkele auto's bij Het Hoekske aan. Het Hoekske is het kruispunt van de rijksweg met de weg Gilze-Rijen. Als het vliegtuig optrekt, volgt een zware ontploffing: een tankauto van het Nederlandse leger is getroffen en brandt uit voor de toenmalige marechausseekazerne. Iets verderop is nog een auto geraakt.²⁷

Op basis van de broninformatie is niet bekend of het vliegtuig een bom heeft afgeworpen of dat er geschoten is met boordmitrailleurs. De explosie kan immers ook veroorzaakt zijn door de tankauto. Indien toch een bom is afgeworpen, is de verwachting dat deze is geëxplodeerd, omdat een tankauto en een andere auto zijn geraakt. Er wordt niet verwacht blindgangers van vliegtuigbommen aan te treffen.

²⁷ bron: HOU1, pag. 162 en VEE, pag. 18.

6. BEOORDELEN EN EVALUEREN LUCHTAANVALLEN

Vanaf mei 1940 tot en met oktober 1944 hebben de Engelsen (en in mindere mate de Amerikanen) ruim honderd luchtaanvallen uitgevoerd op doelen in de gemeente Gilze en Rijen. Ook hebben De Duitsers in 1945 twee luchtaanvallen uitgevoerd. Hierbij is in de meeste gevallen de vliegbasis het aanvalsdoel. De aanvallen zijn uitgevoerd door één of een paar vliegtuigen.

Vooral in de beginjaren van de oorlog is de Engelse luchtmacht niet sterk genoeg om het vliegveld zwaar aan te vallen. In plaats van grote bombardementen voeren de Engelsen zogenaamde Intruder-aanvallen uit op de vliegbasis. Dit houdt in dat nachtjagers en lichte bommenwerpers 's nachts urenlang boven het vliegveld cirkelen en in de aanval gaan zodra Duitse vliegtuigen opstijgen of landen. Hierbij worden zowel boordwapens als bommen ingezet. De laatste zogenaamde Intruder-aanval heeft plaatsgevonden in de nacht van 28 op 29 augustus 1944. Dit betekende echter niet dat na deze datum geen luchtaanvallen meer zijn uitgevoerd. Zo hebben zowel de Engelsen als de Amerikanen nog diverse luchtaanvallen uitgevoerd. Deze aanvallen zijn gericht op Duitse transporten zoals voertuigen en treinen, maar ook op vliegtuigen en Duitse stellingen. De laatste bekende geallieerde luchtaanval heeft plaatsgevonden in oktober 1944. Op 1 januari 1945 en in de nacht van 12 op 13 januari 1945 heeft de Duitse luchtmacht de laatste aanvallen uitgevoerd op het vliegveld Gilze-Rijen.

Vanwege de grote hoeveelheid aanvallen wordt niet iedere luchtaanval afzonderlijk beoordeeld en geëvalueerd zoals dat wel het geval is bij de Amerikaanse bombardementen en de grote Engelse bombardementen, zie de hoofdstukken 8 en 9. In dit hoofdstuk worden alleen de luchtaanvallen beoordeeld en geëvalueerd waarbij bekend is dat bommen buiten de vliegbasis zijn neergekomen. De vliegbasis is zo vaak gebombardeerd en zodoende verdacht op het aantreffen van blindgangers dat het geen meerwaarde heeft om alle luchtaanvallen afzonderlijk te bespreken. In bijlage 5 is een overzichtslijst weergegeven van de luchtaanvallen. Voor de bronvermelding wordt verwezen naar deze bijlage. Wat opvalt, is dat vaak slechts één bron is aangetroffen die melding maakt van een 'kleine' luchtaanval. Hierdoor is verificatie met een andere bron niet mogelijk.

6.1. LUCHTAANVALLEN 1940

In 1940 hebben de Engelsen diverse luchtaanvallen uitgevoerd in de gemeente Gilze en Rijen zowel op als buiten het vliegveld. In deze paragraaf worden de luchtaanvallen beoordeeld en geëvalueerd die buiten het vliegveld hebben plaatsgevonden. Voor de bronvermelding wordt verwezen naar bijlage 5.

- 14 mei 1940. Een Engelse Bristol Blenheim bommenwerper bombardeert tegen de middag, komend vanuit het zuidwesten, de spoorlijn Breda-Tilburg. De bommen komen iets ten noorden van de spoorlijn neer op enkele honderden meters ten westen van het station.
- 7 september 1940. Één Engelse Wellington bommenwerper werpt vanaf een hoogte van 12.000 voet drie bommen van 250 lbs af op het vliegveld. Er worden inslagen ten oosten van het vliegveld waargenomen.
- 1-2 oktober 1940. Volgens de burgemeester zijn drie bommen gevallen en deze zijn alle drie geëxplodeerd nabij de kom van Gilze.
- 11-12 oktober 1940. 's Nachts werpt een Engelse bommenwerper vier bommen af die midden in Gilze exploderen. Één bom komt terecht bij het kerkhof en enkelen achter de melkfabriek.

- 15-16 oktober 1940. Om 02.45 uur is een bom gevallen bij het huis van J. Gilles in Hulten en een bij de fundering van het huis van Van Bekker (hoorde al bij het vliegveld). Ook zijn waarschijnlijk twee bommen neergekomen op het vliegveld. De Luchtbeschermingsdienst heeft tevergeefs gezocht naar blindgangers.
- 7 november 1940. Om 20.00 uur werpen twee Engelse Blenheim bommenwerpers zo'n veertig kleine brisantbommen af op het vliegveld. De bommen komen neer op Wellenseind waar de masten en leidingen van de navigatieverlichting worden vernield. Ook op het kampement bij Rijen, op Klein-Tilburg en Molenschot vallen bommen.

Bij de bombardementen van 1-2, 11-12 en 15-16 oktober 1940 wordt niet verwacht blindgangers aan te treffen. Het aantal neergekomen bommen komt overeen met het aantal ontplofte bommen en bij het bombardement van 15-16 oktober wordt gemeld dat er geen blindgangers zijn aangetroffen.

Bij de bombardementen van 14 mei, 7 september en 7 november 1940 is niet bekend of alle neergekomen bommen zijn ontploft. Daarnaast is niet bekend waar de bommen exact zijn neergekomen. Wel bevinden de locaties van de bombardementen zich nabij het vliegveld, waardoor deze binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving vallen waar mogelijk blindgangers van vliegtuigbommen kunnen worden aangetroffen.

6.2. LUCHTAANVALLEN 1941

In 1941 hebben de Engelsen diverse luchtaanvallen uitgevoerd in de gemeente Gilze en Rijen zowel op als buiten het vliegveld. Ook vindt in dit jaar een noodafworp plaats van een Duitse bommenwerper. In deze paragraaf worden de luchtaanvallen en de noodafworp beoordeeld en geëvalueerd die buiten het vliegveld hebben plaatsgevonden. Voor de bronvermelding wordt verwezen naar bijlage 5.

6.2.1. 1941 [datum niet bekend]

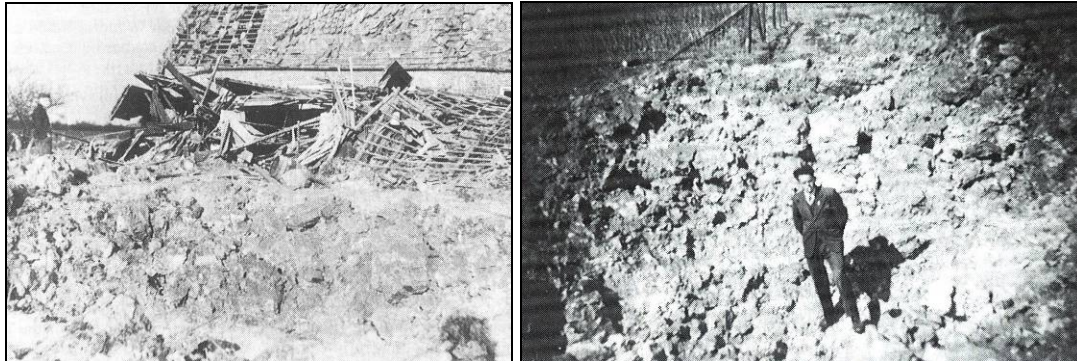
De bewoners van de Bolberg worden opgeschrikt door een explosie veroorzaakt door een ontplofte bom. De zware bom is waarschijnlijk gericht op de lichtmasten.²⁸

Het is niet bekend waar de bom exact is ontploft. Gezien de summiere omschrijving is het niet mogelijk om een risicogebied af te bakenen.

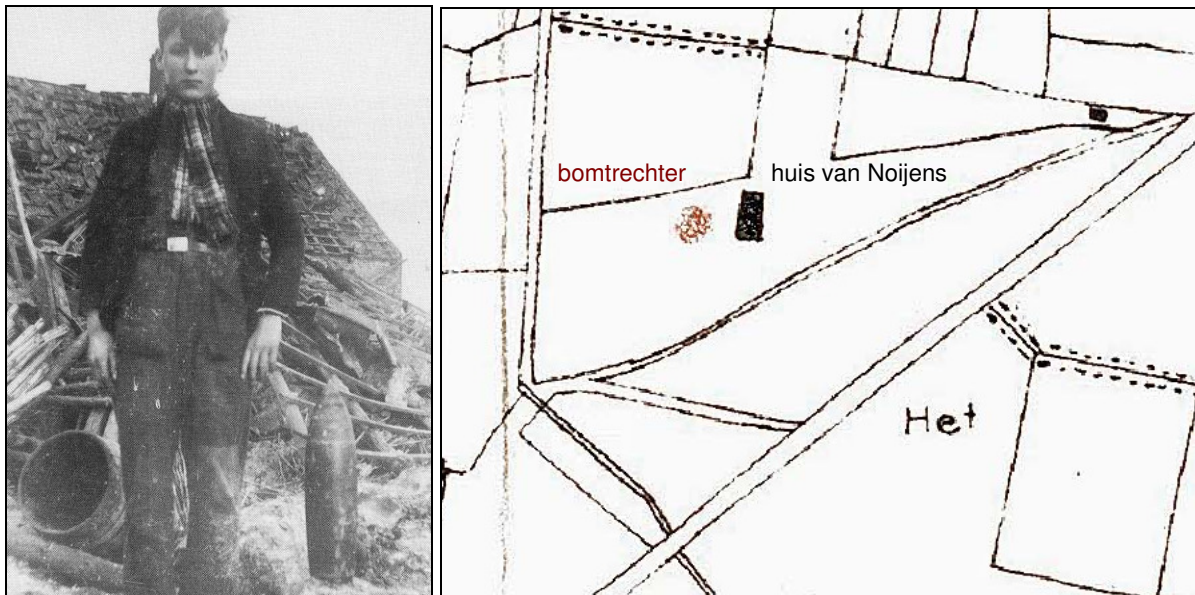
6.2.2. 3-4 mei 1941

Kort na 02.30 uur komt een serie bommen neer op Langereit. Een bom ontploft bij de woning van A. Noijens (Chaamseweg 15) en slaat een diepe krater (met een middellijn van 6 meter en 3 à 4 meter diep). Op een afstand van 200 meter zuidelijk van deze bom aan de Chaamseweg is nog een bom ontploft. Een derde bom is gevallen in de tuin van Noijens en is niet ontploft. Ook zijn tien brandbommen aangetroffen, waarvan er twee niet zijn ontbrand. Op 15 mei is op ongeveer 100 meter van de woning van A. Wouters (Chaamseweg 19) aan Klein Heiken een blindganger aangetroffen. Dat er een bombardement heeft plaatsgevonden wordt bevestigd op de kaart van bomtrechters, zie onderstaand figuur.

²⁸ Bron: VEE, pag. 29.

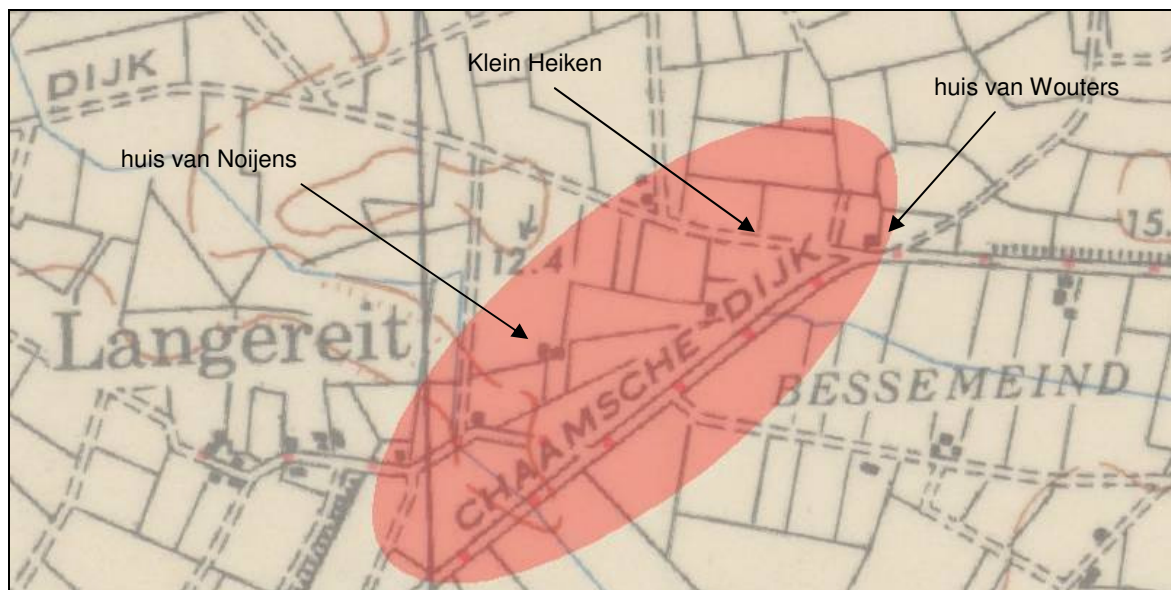
Figuur 18: Schade veroorzaakt door het bombardement van 03/04-05-1941 (bron: HOU2, pag. 202-203).

Figuur 19: Links Kees Noijens met een blindganger (bron: HOU2, pag. 201) en rechts een uitsnede van de kaart met bomtrechters (bron: Heemkring Molenheide).

Op de luchtfoto's zijn geen kraters waargenomen op de locaties genoemd in de diverse bronnen. Dat komt omdat de luchtfoto's van enkele jaren na het bombardement zijn, waardoor de schade reeds is hersteld.

Omdat niet bekend is wat de bommenlast van de bommenwerper was, is het mogelijk dat naast de bekende bommen nog meer bommen zijn neergekomen. Daarom is het mogelijk dat blindgangers zijn achtergebleven. Het risicogebied is afgebakend op basis van de locatieomschrijvingen, zie onderstaand figuur, en is verdacht op vermoedelijk brisantbommen van 250 lbs (volgens de EOD betreft de bom op de foto een 250 lbs) en brandbommen van 30 lbs.

Figuur 20: NGE-Risicogebied n.a.v. bombardement d.d. 03/04-05-1941.

6.2.3. 11-12 juni 1941

Scherfbommen komen neer in een wei aan de Bavelseweg waarbij enkele koeien worden gedood. Op 16 juli 1941 wordt tijdens het maaien een niet ontplofte bom gevonden op circa 100 meter afstand van de woning van Schellekens, Bavelseweg A 30 (Hoogstraat 10 in Gilze). De bom heeft een middellijn van ongeveer 15 cm. Bij de bom is een waarschuwingsbord geplaatst.

Mogelijk is de aangetroffen blindganger neergekomen tijdens het bombardement van 11-12 juni 1941. Dit is echter niet met zekerheid te zeggen, omdat het niet bekend is waar de scherfbommen van 11-12 juni 1941 zijn neergekomen. De aangetroffen blindganger komt overeen met de aangegeven bomtrechter op de overzichtskaart met bomtrechters van de Heemkring Molenheide, zie Figuur 21. Het is niet bekend of de blindganger is geruimd en of er mogelijk meer blindgangers aanwezig zijn. Daarom is rond de locatie van de blindganger een risicogebied afgebakend. Mogelijk bevinden zich binnen het aangegeven gebied blindgangers van vermoedelijk 100 lbs²⁹.

²⁹ Een brisantbom van 100 lbs komt ongeveer overeen met de beschrijving dat de blindganger een middellijn van 15 cm heeft.

Figuur 21: Links uitsnede van de kaart met bomtrechter en rechts de projectie op de huidige ondergrond.

6.2.4. 29-30 juni 1941

Ten gevolge van het neerkomen van brandbommen is brand ontstaan in de Chaamse Bossen. Op 14 oktober 1941 zijn twee bommen gevonden in de Chaamse Bossen.

Omdat niet bekend is waar de brandbommen zijn neergekomen en waar de bommen zijn gevonden, is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen. De Chaamse Bossen is namelijk een groot gebied.

6.2.5. 12 augustus 1941

Een Duitse Ju 88 bommenwerper is genoodzaakt om net na de start zijn bommenlading af te werpen. De bommen komen neer zuidelijk van Horst (bij de Bolberg) zonder te ontploffen.

Het is niet bekend waar de bommen precies zijn neergekomen en of de blindgangers zijn geruimd. Horst en Bolberg bevinden zich in een risicogebied naar aanleiding van andere bombardementen. Deze noodafworp bevindt zich zodoende binnen het risicogebied.

6.2.6. 12-13 augustus 1941

's Nachts worden bommen afgeworpen bij Hulten.

Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van vermoedelijk 250 of 500 lbs achtergebleven. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Hulten.

6.2.7. 15-16 augustus 1941

's Nachts vindt een luchtaanval plaats op het kerkdorp Molenschot. Er worden twee zware bomexplosies gehoord. Een andere bron meldt dat de nacht ervoor een bom is neergekomen bij Molenschot.

Vermoedelijk betreft het hier dezelfde aanval. Omdat niet bekend is hoeveel bommen zijn afgeworpen en waar de bommen zijn neergekomen, is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.2.8. 21 augustus 1941

Bomontploffing op Nerhoven.³⁰

Omdat niet bekend is hoeveel bommen zijn afgeworpen en waar de bommen zijn neergekomen, is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.2.9. 23 september 1941

Enkele bommen vallen op Raakeind.³¹

Omdat niet bekend is hoeveel bommen zijn afgeworpen en waar de bommen zijn neergekomen, is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.2.10. 2-3 oktober 1941 en/of 21 oktober 1941

Een Gilzenaar heeft aan de Duitse luchtafweergeschutstelling aan Biestraat gemeld dat ongeveer vijf brisantbommen zijn gevallen op het Raakeind.³² Een andere bron meldt dat op 21 oktober 1941 vijf bommen zijn terechtgekomen op “het Raakeind”.

Vermoedelijk gaat het om een en dezelfde aanval. Omdat niet bekend is hoeveel bommen zijn afgeworpen en waar de bommen zijn neergekomen, is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.2.11. 16-17 december 1941

Drie bommen van 250 lbs vallen in Hulten nabij de kerk, maar richten geen schade aan.

Het is niet bekend of de drie bommen allemaal zijn ontploft, waardoor rekening dient te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van 250 lbs. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Hulten.

6.2.12. 17-18 december 1941

Enkele bommen zijn gevallen tussen de kerk van Hulten en de spoorlijn. Een bom heeft een gat in de rails geslagen waar een locomotief in is gereden.

Het is niet bekend hoeveel bommen zijn afgeworpen en of deze allemaal zijn ontploft. Daarom dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van vermoedelijk 250 en/of 500 lbs. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van de spoorlijn bij Rijen en Hulten.

6.3. LUCHTAANVALLEN 1942

In 1942 hebben de Engelsen diverse luchtaanvallen uitgevoerd in de gemeente Gilze en Rijen, zowel op als buiten het vliegveld. Ook heeft een Engels vliegtuig een aanval uitgevoerd op een Duitse bommenwerper waarbij door burgers munitie is aangetroffen. In deze paragraaf worden de luchtaanvallen beoordeeld en geëvalueerd die buiten het vliegveld hebben plaatsgevonden. Voor de bronvermelding wordt verwezen naar bijlage 5.

³⁰ Slechts één bron maakt melding van dit voorval.

³¹ Idem.

³² Idem.

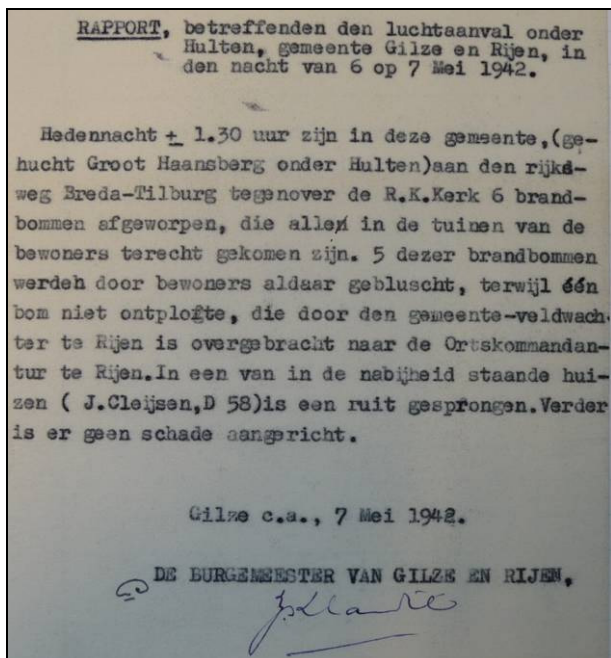
6.3.1. 25 maart 1942

Om ongeveer 23.45 uur is een bom ontploft in een akker op ongeveer 250 meter achter de woning van C. van Gils, Ridderstraat A 237a (Ridderstraat 82). De krater van ongeveer 4 m2 is met zand dichtgegooid.³³

Het is niet bekend of naast de gemelde bom nog meer bommen zijn neergekomen. De locatie van de krater bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Gilze, waardoor mogelijk blindgangers kunnen worden aangetroffen.

6.3.2. 6-7 mei 1942

In het gehucht Groot Haansberg aan de rijksweg tegenover de kerk zijn zes brandbommen neergekomen waarvan één blindganger. De blindganger is aan de Duitsers overgedragen.³⁴

Het is niet bekend of naast de gemelde brandbommen nog meer bommen zijn neergekomen. Brandbommen zijn in de meeste gevallen in grote getale afgeworpen, waardoor er mogelijk meer zijn neergekomen dan is vastgesteld in het rapport van de burgemeester.

De locatie van de neergekomen brandbommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Hulten, waardoor mogelijk blindgangers kunnen worden aangetroffen.

Figuur 22: Rapport luchtaanval d.d. 06/07-05-1942 (bron: Inventaris 1379, nummer 11).

6.3.3. 30-31 mei 1942

Rond middernacht werpt een Engelse Boston lichte bommenwerper van een hoogte van 1.000 meter 180 brandbommen af op het vliegveld. Een deel van de bommenlast komt neer op Nerhoven waarbij de boerderij van J. Paulissen (destijds A 577, nu Wijkevoort in de gemeente Tilburg) afbrandt. Er worden 85 niet ontbrande brandbommen aangetroffen welke zijn ingeleverd bij de Duitsers. Omdat mogelijk nog meer blindgangers aanwezig zijn, is het gebied afgezet.

Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van brandbommen achtergebleven. De locatie van de neergekomen brandbommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld.

³³ Slechts één bron maakt melding van dit voorval.

³⁴ Idem.

6.3.4. 1-2 juni 1942

Rond 00.30 uur komen een aantal brisantbommen neer op het vliegveld en twaalf brisantbommen bij Hulten (in de nabijheid van het vliegveld). Aan enkele huizen is glasschade aangericht.

Volgende de bronnen zijn de 12 buiten het vliegveld neergekomen bommen allemaal ontploft. Of alle bommen die zijn neergekomen op het vliegveld zijn ontploft, is niet bekend. Mogelijk bevinden zich nog blindgangers binnen de grenzen van het voormalige vliegveld ten gevolge van dit bombardement.

6.3.5. 2-3 juni 1942

Om 03.35 uur valt een Engelse Hurricane nachtjager een landende Duitse bommenwerper aan. De volgende dag vinden buurtbewoners een aantal patroonhulzen van 20 mm in een strook lopende van de Brakken naar de Biestraat.

De patroonhulzen zijn afkomstig van de boordkanonnen van het Engelse vliegtuig. Mogelijk bevinden zich in de omgeving nog meer hulzen. Een lege huls bevat echter geen springstof meer en vormt zodoende geen gevaar.

6.3.6. 25-26 juni 1942

Rond 00.30 uur zijn in Molenschot en Nerhoven (twee) brisantbommen neergekomen. Het bombardement is uitgevoerd door vier Engelse Boston lichte bommenwerpers. Tal van huizen in Nerhoven hebben schade opgelopen. Ten noorden van de rijksweg, ter hoogte van "Kampzicht" zijn ook twee brisantbommen ontploft waardoor enkele bomen zijn vernield. De Duitsers melden dat bommen van 250 kg en 80 kg³⁵ zijn neergekomen op de vliegbasis.

Mogelijk zijn ten gevolg van dit bombardement blindgangers achtergebleven. De locatie van de neergekomen bommen bevindt zich in het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Molenschot, Nerhoven en Hulten.

6.3.7. 12-13 juli 1942

's Nachts valt een Engelse Boston III-intruder lichte bommenwerper met snelvuurkanonnen Duitse vliegtuigen aan die willen landen. De granaatjes zijn terechtgekomen in een boomgaard aan de Biestraat.

Mogelijk zijn ten gevolge van deze aanval blindgangers van boordkanonnen achtergebleven. De locatie van de neergekomen granaatjes bevindt zich in het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

6.3.8. 5 augustus 1942

's Nachts wordt een goederentrein bij Hulten beschoten.³⁶

Omdat niet bekend is waar exact de trein is beschoten en waarmee (boordmitrailleurs of boordkanonnen) is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.3.9. 24 augustus 1942

Een niet ontplofte brisantbom van klein formaat wordt gevonden in een dichtbegroeide sloot nabij een stuk bouwland, Molenstraat A 550 (Molenstraat 7),

³⁵ Hiermee worden waarschijnlijk respectievelijk 500 lbs en 250 lbs bommen bedoeld.

³⁶ Slechts één bron maakt melding van dit voorval.

eigenaar L. Lanslots. De bom heeft daar waarschijnlijk reeds geruime tijd gelegen. Het terrein is door de politie afgezet.³⁷

Het is niet bekend van welk bombardement de blindganger afkomstig is en of daarbij meerdere bommen zijn afgeworpen/achtergebleven. Daarnaast is niet bekend om wat voor kaliber bom het gaat en/of de blindganger is geruimd (waarschijnlijk wel, omdat het gebied is afgezet). De locatie waar de blindganger is aangetroffen, bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Gilze.

6.4. LUCHTAANVALLEN 1943

In 1943 hebben de Engelsen diverse luchtaanvallen uitgevoerd in de gemeente Gilze en Rijen zowel op als buiten het vliegveld. Op 19 augustus 1943 vindt het eerste zware Amerikaanse bombardement plaats. Dit bombardement wordt in hoofdstuk 8 beoordeeld en geëvalueerd. In deze paragraaf worden de luchtaanvallen beoordeeld en geëvalueerd die buiten het vliegveld hebben plaatsgevonden. Voor de bronvermelding wordt verwezen naar bijlage 5.

6.4.1. 3 februari 1943

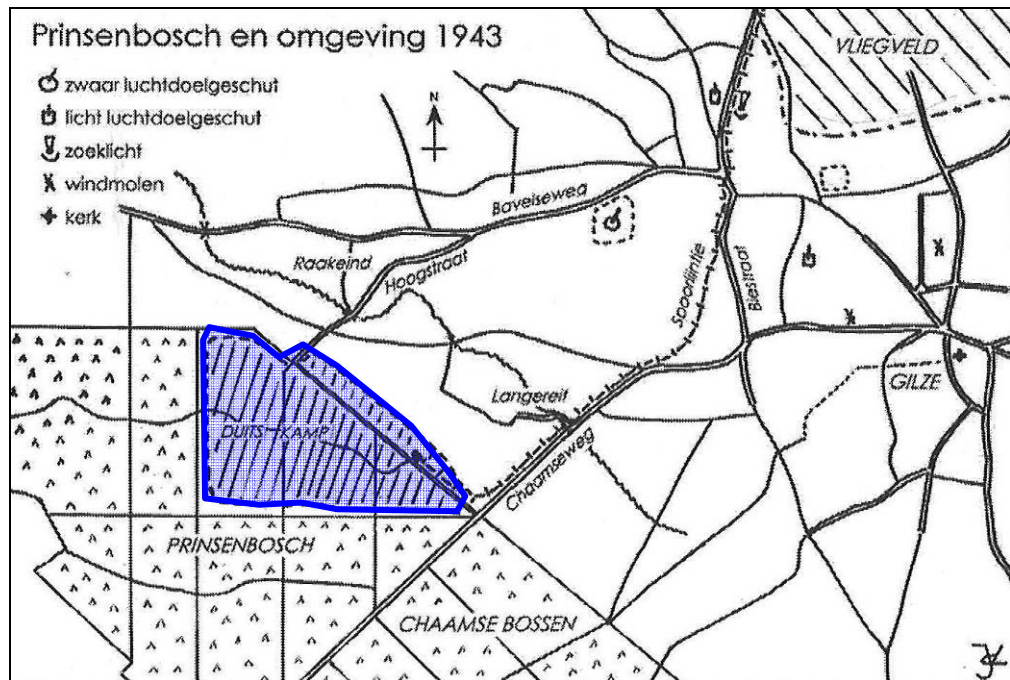
Rond 20.00 uur heeft een Engels vliegtuig brandbommen afgeworpen die zijn neergekomen in Hulten en Haansberg. De meeste bommen komen neer in open veld en veroorzaken geen schade. Bij het afzoeken van de omgeving zijn dertien niet ontplofte brandbommen aangetroffen welke zijn overgedragen aan de Duitsers.

Omdat niet bekend is hoeveel brandbommen zijn neergekomen en of deze allemaal zijn uitgebrand/geruimd, kunnen mogelijk blindgangers zijn achtergebleven van vermoedelijke 30 lbs brandbommen. De locatie van de neergekomen brandbommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Hulten en Haansberg.

6.4.2. 26 februari 1943

De Duitsers melden dat bommen zijn neergekomen op Gilze-Rijen. Een andere bron meldt dat brisant- en brandbommen zijn neergekomen op het kamp Prinsenbosch (Duits kamp waar de onderkomens van de piloten stonden) waarbij de grote kantine geheel uitbrandt. Verschillende gebouwen raken beschadigd en nog dagenlang blijft het gevaarlijk vanwege bommen met een ontsteker voorzien van een chemisch lange vertraging. In Figuur 23 is het Duitse kamp Prinsenbosch weergegeven.

³⁷ Slechts één bron maakt melding van dit voorval.

Figuur 23: Duits kamp Prinsenbosch (bron: MOLE, pag. 14).

Slechts één bron maakt melding van het bombardement op Prinsenbosch terwijl over deze Duitse villawijk de nodige informatie beschikbaar is. De villawijk bevindt zich op ruim 3 km afstand ten zuiden van het vliegveld en zag er vanuit de lucht uit als een normale woonwijk. Ooggetuige J.J. van de Pol heeft vanaf 1942 tot en met de bevrijding ondergedoken gezeten op een boerderij nabij het Duitse kamp en hij is er zeker van dat er geen bombardementen hebben plaatsgevonden op Prinsenbosch. Op de bijgeleverde cd-rom is de getuigenverklaring van de heer van de Pol opgenomen. De verwachting is dat het bombardement heeft plaatsgevonden op het vliegveld (ook daar bevond zich een kantine). Er wordt zodoende geen risicogebied afgebakend in Prinsenbosch.

6.4.3. 25-26 juni 1943

Één Engelse Mosquito jachtbommenwerper doet 's nachts een aanval op vliegveld Gilze-Rijen waarbij twee bommen van 250 lbs zijn afgeworpen zonder resultaten te hebben waargenomen. Andere bronnen melden dat de twee bommen zijn neergekomen aan de rijksweg.

De verwachting is dat beide bommen zijn ontploft, waardoor niet wordt verwacht blindgangers aan te treffen ten gevolge van deze luchtaanval.

6.4.4. 30-31 juli 1943

Een brisantbom is neergekomen op een perceel roggeveld, in eigendom van J. van den Nieuwenhuizen, Laagstraat B 475 in Rijen. De bom is ontploft en heeft een krater geslagen van ongeveer 10 meter doorsnee en een diepte van 3 meter. Op ongeveer 300 meter heeft een schuur van P. Peters, Laagstraat B 473 (Laagstraat 100) in Rijen schade opgelopen.

Mogelijk zijn ten gevolge van deze luchtaanval blindgangers neergekomen in de omgeving van de ontplofte bom. Het risicogebied bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Rijen.

6.4.5. 22 augustus 1943

's Nachts zijn twee brisantbommen neergekomen in een weide van S. Witteveen, A 513 (Alphenseweg 9) in buurtschap Altena. De bommen zijn ontploft en hebben kraters veroorzaakt van 6 meter breed en 3 meter diep. Er is geen schade aangericht.

Het is niet exact bekend waar de beide bommen zijn ontploft. Om die reden is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.4.6. 27-28 augustus 1943

Om 00.30 uur zijn twee brisantbommen neergekomen en ontploft op de Bolberg. Ten gevolge van de ontploffingen is een grote eikenboom ontworteld. De kraters hebben een doorsnede van 6 meter en een diepte van 3 meter. De woning en stalling van C. Vos, Bolberg A 143 (Alphensebaan 5) bevindt zich op een afstand van ongeveer 100 meter van de kraters. Hetzelfde geldt voor de woningen A 140 en A 139 (Horst 1 en 3). De woningen hebben geen schade opgelopen.

Op de luchtfoto's van 7 juli 1944 is tussen Horst en de Alphensebaan een krater waargenomen en vermoedelijk de genoemde eikenboom. Omdat niet bekend is of naast de twee ontplofte bommen nog meer bommen zijn neergekomen, dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van vermoedelijk 250 lbs. Het risicogebied bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Gilze.

Figuur 24: Uitsnede luchtfoto 3195 d.d. 02-07-1944.

6.4.7. 30-31 augustus 1943

Om ongeveer 03.00 uur zijn twee brisantbommen gevallen in de boomgaard van C. Havermans, Hulten D 20 (Hultenseweg). De grootste kraters hebben een afmeting van 10 en 5 meter diep en de kleinste kraters een afmeting van 4 meter breed en 2 meter diep. Omliggende panden hebben lichte schade. Ook komen bommen neer op het vliegveld.

Omdat niet bekend is hoeveel bommen zijn afgeworpen en of alle bommen zijn ontploft, dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van vermoedelijk brisantbommen van 250 en 500 lbs. De locatie van de neergekomen bommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Hulten.

6.5. LUCHTAANVALLEN 1944

In 1944 vinden de laatste Engelse en Amerikaanse luchtaanvallen plaats in de gemeente Gilze en Rijen. In dit jaar hebben zowel de Engelsen als de Amerikanen diverse zware bombardementen op de vliegbasis uitgevoerd, zie de hoofdstukken 8 en 9. In deze paragraaf worden de relatief kleine luchtaanvallen beoordeeld en geëvalueerd die buiten het vliegveld hebben plaatsgevonden. Voor de bronvermelding wordt verwezen naar bijlage 5.

6.5.1. 28-29 januari 1944

Rond 20.30 uur voeren vijf Engelse Mosquito jachtbommenwerpers een aanval uit met als doel het vliegveld waarbij twintig brisantbommen van 500 lbs zijn afgeworpen. Volgens Duitse gegevens zijn vijftien bommen afgeworpen, waarvan er

twalf neerkomen op het vliegveld en drie buiten het vliegveld. De Luchtbeschermingsdienst maakt melding van twee neergekomen brisantbommen bij de rijksweg, waarvan een blindganger.

Omdat de verschillende bronnen elkaar tegenspreken over het aantal neergekomen bommen, dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van 500 lbs. De locatie van de neergekomen bommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Hulten.

6.5.2. 11, 13 en 16 maart 1944

Op 11 maart 1944 wordt een blindganger gemeld in een weiland van Van Dongen aan de zogenaamde Zwarte Dijk in Rijen.

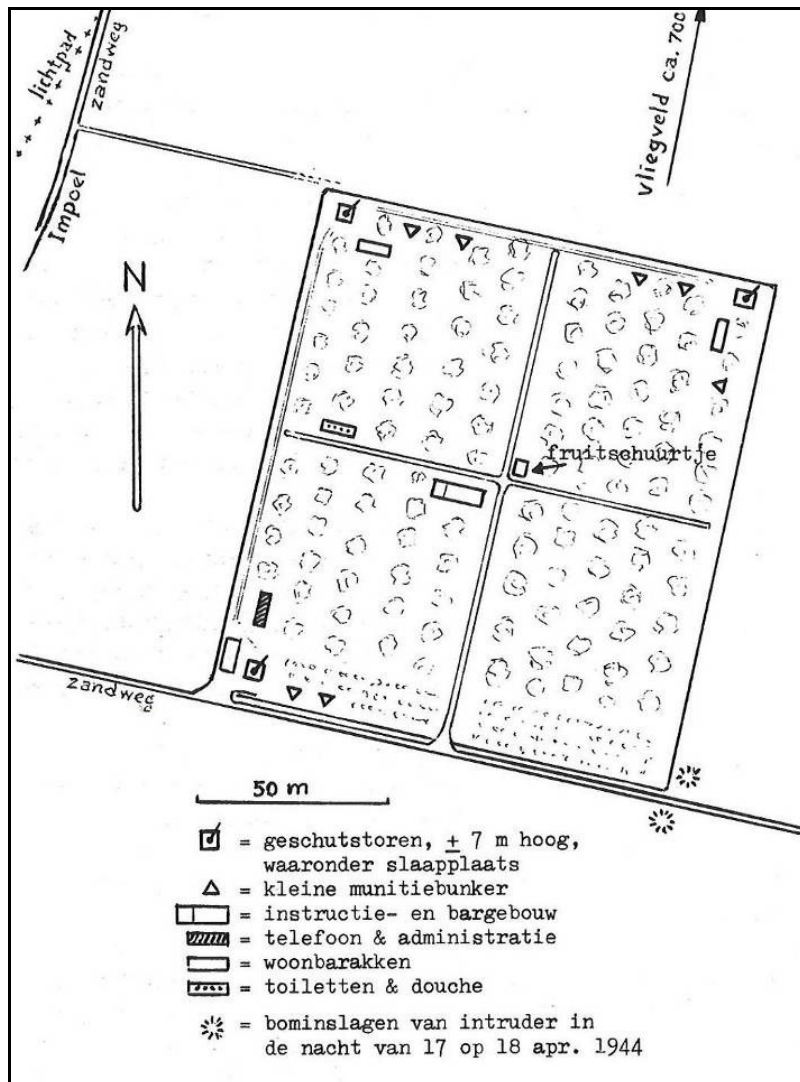
Op 13 maart 1944 wordt een blindganger gemeld op de Haansberg in Rijen en op 16 maart 1944 in de Laagstraat in Rijen.

Het is niet mogelijk om op basis van bovenstaande summiere beschrijvingen risicogebieden af te bakenen. Zo is niet bekend wat de exacte locaties van de blindgangers zijn, of de blindgangers zijn geruimd, wanneer de blindgangers zijn neergekomen etc.

6.5.3. 17-18 of 18-19 april 1944

In de nacht van 17 op 18 of 18 op 19 april 1944 voert een Engelse Mosquito jachtbommenwerper een aanval uit waarbij twee bommen van 500 lbs zijn neergekomen en ontploft nabij de Duitse luchtafweerstelling in de boomgaard van Botermans bij de Biestraat in Gilze. De bommen zijn ontploft op het akkerland van Van Engelen, Biestraat A 80. Volgens Engelse gegevens heeft het vliegtuig vier bommen afgeworpen.

Mogelijk zijn er van de vier bommen twee als blindganger achtergebleven waardoor ze niet zijn opgemerkt. Daarom moet rekening worden gehouden met het mogelijk aantreffen van twee blindgangers van 500 lbs in de omgeving van de twee ontplofte bommen.

Figuur 25: Locatie bombardement d.d. 17/18 of 18/19 april 1944 (bron: HOU5, pag. 36).

6.5.4. 29 april 1944

In de nacht van 18 op 19 april 1944 heeft een bombardement plaatsgevonden. Een archiefdocument van 29 april 1944 meldt dat in die afgelopen week vier blindgangers opgespoord en afgezet zijn met een rode vlag. Drie blindgangers bevinden zich op de zogenaamde Langenberg en de vierde op het zogenaamde Tiggelrijk in Rijen. Ook zijn mitrailleurkogels gevonden in de Mosstraat in Rijen.

De drie blindgangers op de Langenberg bevinden zich binnen het risicogebied van het vliegveld. Van de vierde blindganger is de locatie van de blindganger niet bekend, waardoor het niet mogelijk is een risicogebied af te bakenen. Ook de locatie van de mitrailleurkogels is niet te achterhalen.

6.5.5. 21 mei 1944

Rond 12.30 uur neemt een Amerikaans P-47 Thunderbolt jachtvliegtuig een locomotief ter hoogte van de steenfabriek onder vuur. Hierbij komt een personeelslid van de Nederlandse Spoorwegen om het leven.

De boordwapens van de P-47 Thunderbolt bestond uit boordmitrailleurs van 50 (12.7 mm). Omdat het KKM betreft wordt geen risicogebied afgebakend.

6.5.6. 12-13 juni 1944

Een "Intruder" werpt om 03.15 uur zijn bommenlast af in de omgeving van het vliegveld. De bommen, acht grote en één kleine, komen neer ten zuiden van het vliegveld in het vrije veld aan de Ridderstraat in Gilze. De bommen hebben slechts glasschade veroorzaakt.

Op basis van de bronnen is niet bekend om wat voor kaliber bommen het gaat. Ook is niet bekend of alle afgeworpen bommen zijn ontploft. Daarom dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van brisantbommen van vermoedelijk 250 en 500 lbs. De locatie van de neergekomen bommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Gilze.

6.5.7. 17 september 1944

Een aantal Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers valt het Duitse luchtafweergeschut aan in de buurt van de Vijf Eiken. De stelling wordt met enkele bommen tot zwijgen gebracht.

Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers achtergebleven op of nabij de luchtafweerstelling. Het aantal en type ingezette afwerpmunitie is niet bekend. Vermoedelijk gaat het om 250 en 500 lbs brisantbommen. De locatie van de neergekomen bommen bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld.

6.5.8. 3, 5 en/of 6 oktober 1944

Diverse bronnen maken melding van luchtaanvallen met boordwapens op doelen in de gemeente. Mogelijk betreffen het dezelfde aanvallen.

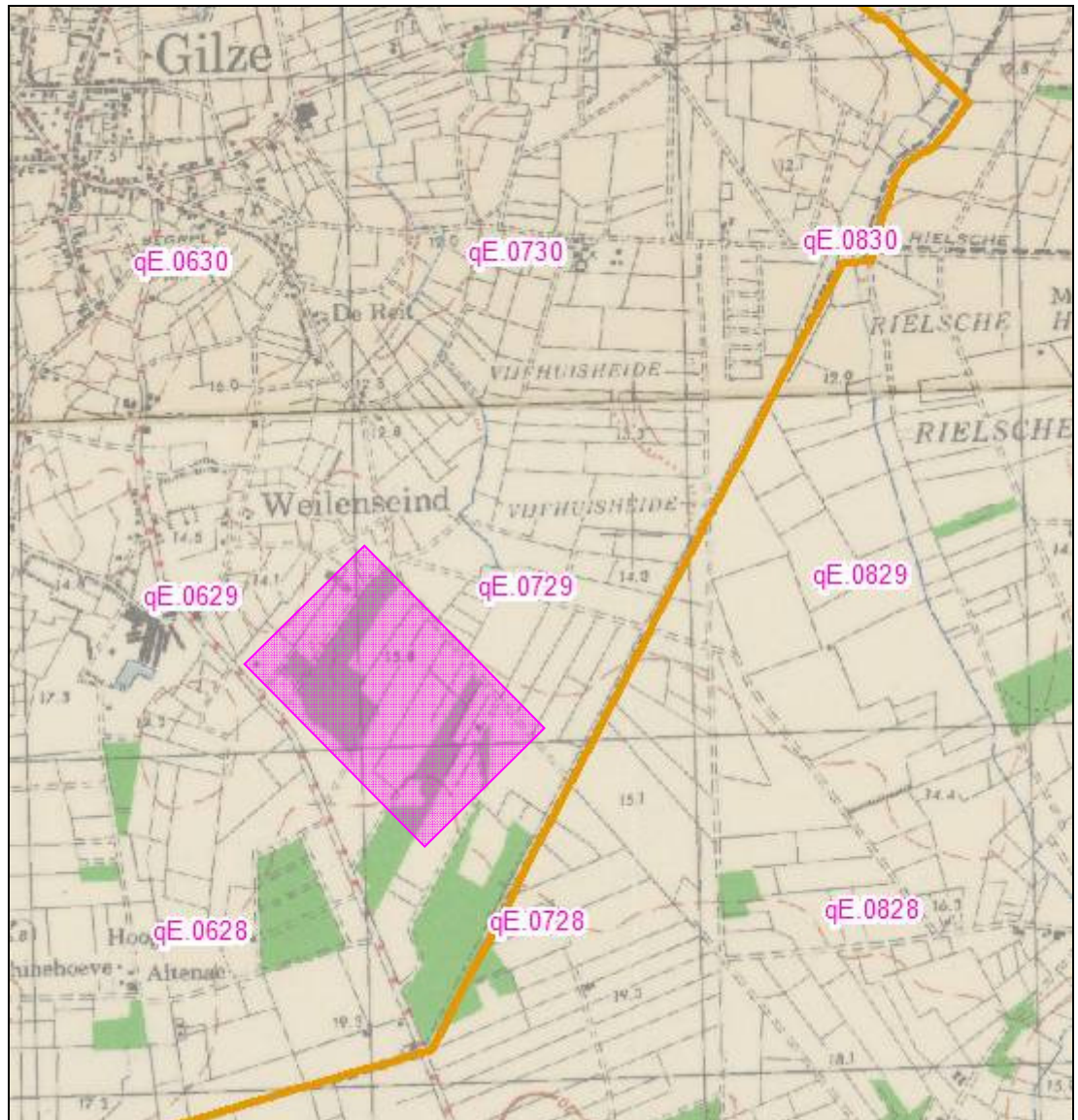
Aan de Bavelseweg wordt door Engelse Spitfire jachtvliegtuigen een munitiewagen in brand geschoten. Ook zijn aan de Dongenseweg auto's beschoten waarbij huizen schade hebben opgelopen van kogels (boordmitrailleurs) en van brisantgranaten van 20 mm (boordkanonnen).

De aanval met mitrailleurs heeft plaatsgevonden nabij Dongenseweg 18, omdat het huis van L.H. Noij schade heeft opgelopen. Het is niet bekend waar op de Bavelseweg de wagen in brand is geschoten en waar de aanval met boordkanonnen op de Dongseweg heeft plaatsgevonden. Om die reden is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

6.5.9. 11 oktober 1944

Tien Engelse Spitfire jachtbommenwerpers werpen twintig bommen van 250 lbs af op een batterij veldgeschut opgesteld in de bosrand in kaartvierkant E.0729. Ook vuren zij met mitrailleurs.

In onderstaand figuur is de vermoedelijke locatie van het bombardement weergegeven: bospercelen in kaartvierkant E.0729 en de omliggende kaartvierkanten. Er zijn geen andere bronnen aangetroffen die dit bombardement bevestigen.

Figuur 26: Locatie luchtaanval d.d. 11-10-1944.

Mogelijk zijn ten gevolge van het bombardement blindgangers achtergebleven. Het risicogebied betreft het in het figuur aangegeven gebied en is globaal afgebakend op basis van de stafkaart waarop bospercelen zijn waar te nemen. Het risicogebied is verdacht op het aantreffen van vliegtuigbommen van 250 lbs.

6.5.10. 12 oktober 1944

Elf Engelse Spitfire jachtbommenwerpers vallen de geschutopstelling in het Zwart Schoor aan. Andere vliegtuigen bestoken doelen aan de Bredaseweg met scherfbommen en doelen bij Molenschot.

Het is niet duidelijk waar de aanvallen hebben plaatsgevonden, waardoor het niet mogelijk is een risicogebied af te bakenen.

6.5.11. 13 oktober 1944

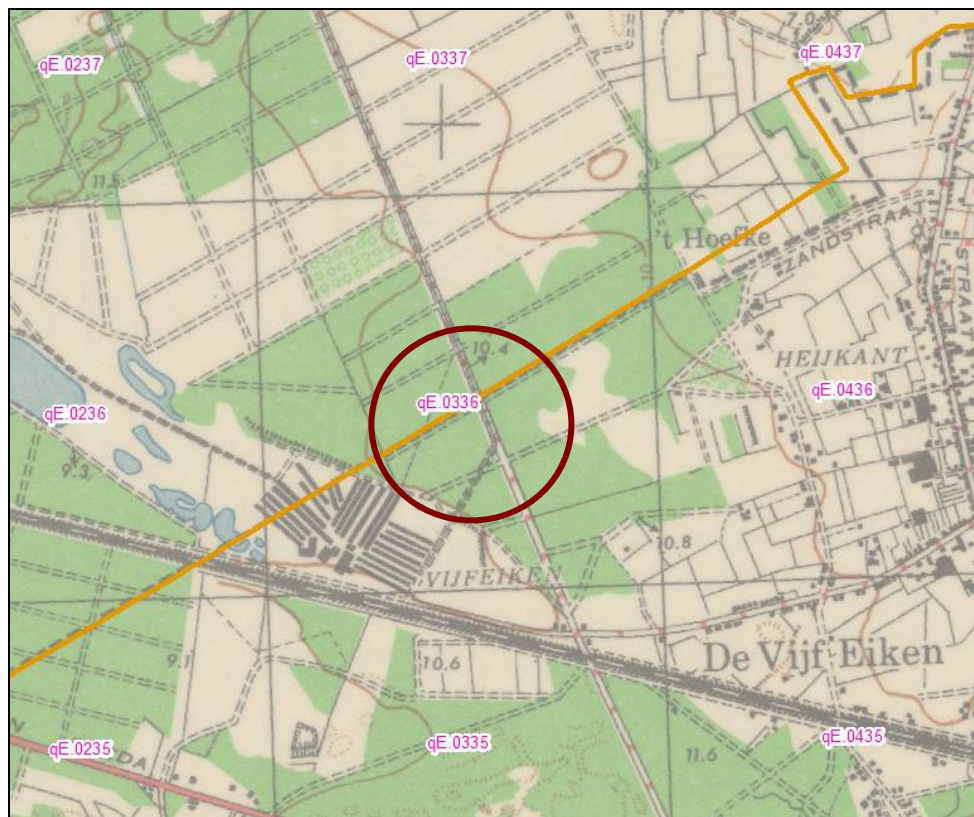
Twaalf Engelse Spitfire jachtvliegtuigen hebben in het gebied in de kaartvierkanten E.0334 – D.9837 Duitse voertuigen aangevallen waarbij vier voertuigen zijn vernietigd en één is beschadigd. Ook is een paard en wagen vernietigd. Ook hebben twaalf Spitfires in kaartvierkant E.0335 Duitse voertuigen aangevallen waarbij twee licht tanks en twee voertuigen zijn vernietigd en één voertuig is beschadigd.

De aanvallen hebben waarschijnlijk plaatsgevonden op de rijksweg Breda-Tilburg die loopt door kaartvierkant E.0335. Mogelijk zijn ten gevolge van de aanval op de voertuigen op de rijksweg NGE achtergebleven. Waarschijnlijk zijn de voertuigen aangevallen met boordwapens. De locatie van de aanval bevindt zich in het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Molenschot en Rijen.

6.5.12. 14 oktober 1944

Negen Engelse Typhoon jachtbommenwerpers hebben een Duitse stelling aangevallen met zeventig raketten in een bos op coördinaat E.035365. Alle raketten komen terecht in het doelgebied. Ook hebben de vliegtuigen aangevallen met boordwapens. Er zijn geen resultaten waargenomen.

Op de luchtfoto's is geen stelling waar te nemen op genoemd coördinaat. De locatie van de raketaanval bevindt zich in de bossen tussen Dorst en Rijen op de gemeentegrens.

Figuur 27: Locatie luchtaanval d.d. 14-10-1944.

Er zijn geen andere bronnen aangetroffen die deze raketaanval bevestigen. Mogelijk zijn ten gevolge van deze aanval blindgangers van luchtgrondraketten van 60 lbs achtergebleven. Het risicogebied betreft het coördinaat van de aanval vermeerderd met 160 meter.

6.6. LUCHTAANVALLEN 1945

Op 1 januari 1945 vindt de laatste luchtaanval plaats in de gemeente Gilze en Rijen. Op deze dag doen de Duitsers een laatste wanhoopspoging en vallen diverse vliegvelden aan, waaronder Gilze-Rijen. Hierbij worden diverse bommen afgeworpen, waaronder bij Verhoven waar een burger omkomt. De bommen zijn op het vliegveld gevallen en net erbuiten. Het bombardement valt zodoende binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Gilze. De laatste bekende luchtaanval heeft plaatsgevonden in de nacht van 12 op 13 juni 1945 waarbij een Duits vliegtuig een aanval heeft gedaan met boordwapens op vliegtuigen op het vliegveld.

In het archief worden ook na deze laatste aanval blindgangers gemeld waarvan niet bekend is wanneer deze zijn neergekomen.

6.6.1. 1 januari 1945

Op 1 januari 1945 wordt een niet ontplofte bom gemeld. De bom is gelegen aan Moleneind A 50 te Gilze op een afstand van 600 meter van het vliegveld. Op 11 januari 1945 wordt gemeld dat de blindganger vermoedelijk in een schuur ligt. Op 1 januari wordt nog een blindganger gemeld in Moleneind A 52 te Gilze op 500 meter van het vliegveld.

De exacte locaties van de blindgangers is niet bekend. Wel bevinden zij zich in het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Gilze.

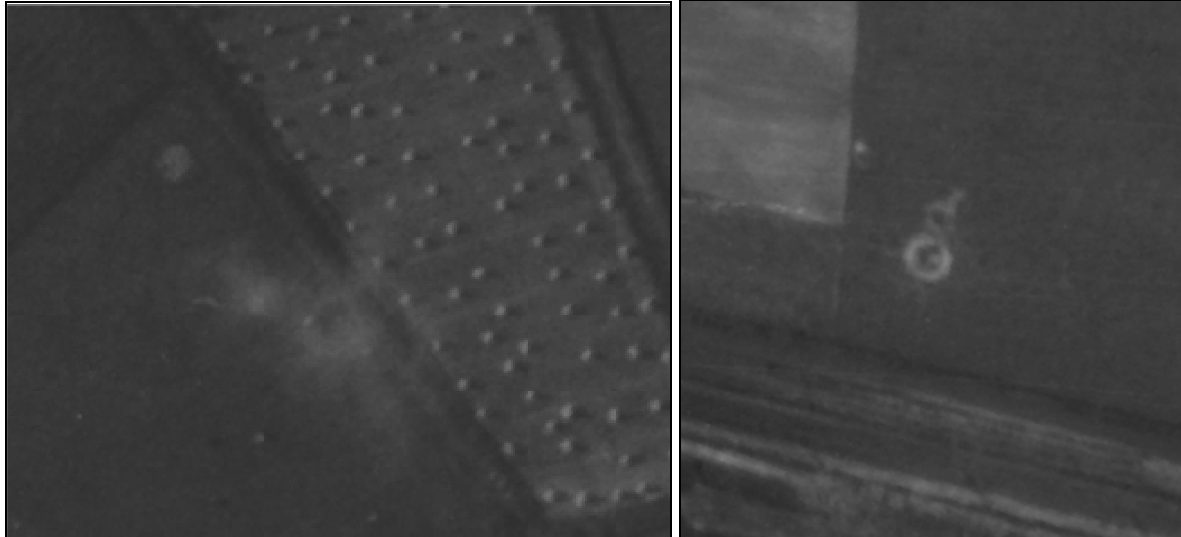
6.7. LUCHTAANVALLEN ONBEKEND

In het bronnenmateriaal is diverse informatie aangetroffen van neergekomen bommen waarvan niet bekend is bij welk bombardement ze horen. Het gaat om luchtfoto's waarop kraters zijn waargenomen en om de bommenkaart, aangeleverd door de Heemkring Molenheide, waarop bomtrechters zijn aangeven. In deze paragraaf zijn bovenstaande onderwerpen beoordeeld en geëvalueerd.

6.7.1. Waargenomen kraters op de luchtfoto's

Op de diverse luchtfoto's zijn kraters waargenomen die buiten het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van het vliegveld liggen. In de overige bronnen is geen informatie aangetroffen die de kraters bevestigen. In Figuur 28 is een voorbeeld van een waargenomen krater weergegeven.

Mogelijk bevinden zich binnen een straal van 85 meter van de waargenomen kraters blindgangers van afwerpmunitie (250 en 500 lbs).

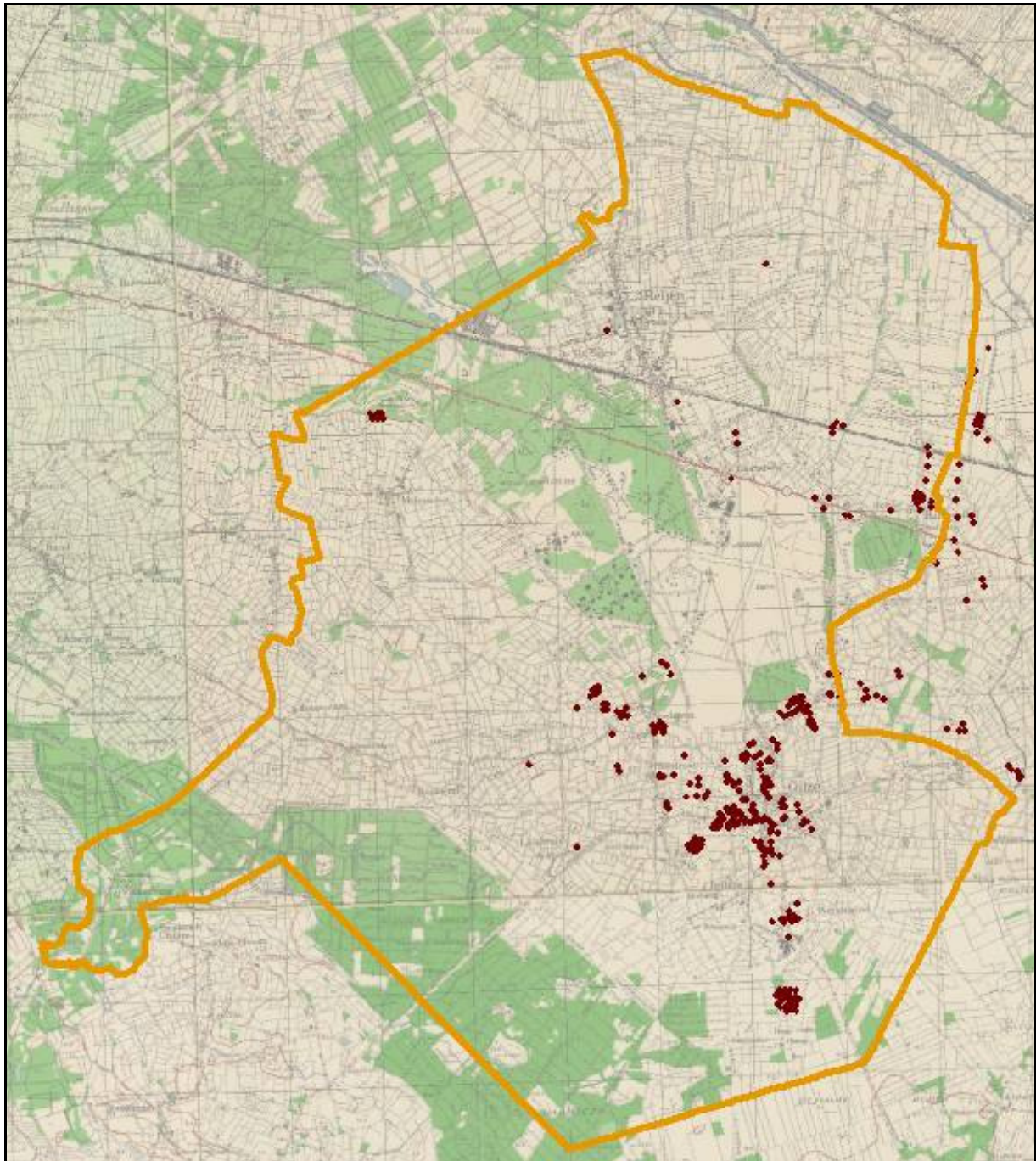

Figuur 28: Waargenomen krater op de luchtfoto's van 02-08-1944 aan de Bavelseweg links en rechts waargenomen kraters op de luchtfoto's van 13-09-1944 nabij de spoorwegovergang Vijf Eiken in Rijen.

6.7.2. Aangeleverde kaart Heemkring Molenheide

De Heemkring Molenheide heeft een bommenkaart aangeleverd die volgens de heemkring vlak na de oorlog is opgesteld. De opsteller is niet bekend. Op de kaart zijn met rode puntjes volgens de legenda van de kaart 'bomtrechters van tijdens de wereldoorlog 1940-1945 gevallen bommen exclusief vliegveld' aangegeven. In Figuur 29 zijn de bomtrechters overgenomen op de geallieerde stafkaart.

Vermoedelijk wordt met bomtrechters kraters bedoeld en niet blindgangers. In een aantal gevallen zijn bomtrechters aangetroffen die niet kunnen worden bevestigd met de overige bronnen. Omdat de meeste bomtrechters wel overeenkomen met waargenomen kraters op de luchtfoto's en op de beschrijvingen in andere bronnen, mag de kaart als nauwkeurig worden gezien. Daarom zijn de aangegeven bomtrechters die niet bevestigd kunnen worden met de overige bronnen meegenomen als zijnde een risicogebied. Mogelijk kunnen binnen een straal van 85 meter van de bomtrechters blindgangers afkomstig van afwerpmunitie (250 en 500 lbs) worden aangetroffen.

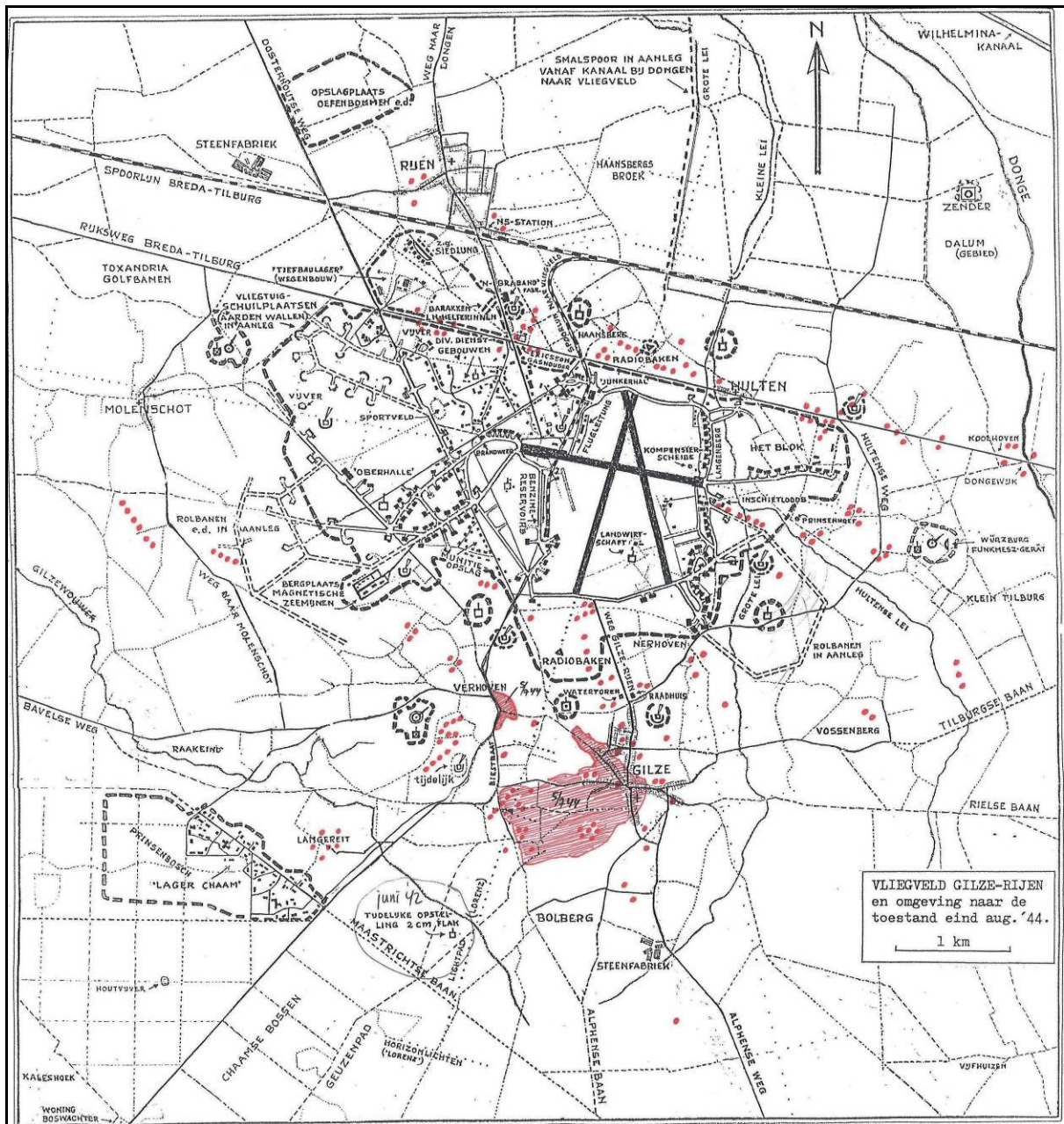
Figuur 29: Overgenomen 'bomtrechters' van bommenkaart.

6.7.3. Aangeleverde kaart locatiedeskundige dhr. Van Riel

Dhr. Van Riel heeft na diverse gesprekken met ons een overzichtskaart gemaakt waarop staat aangegeven waar in de gemeente bommen zijn neergekomen. Deze kaart moet niet gezien worden als een totaaloverzicht van neergekomen bommen, maar meer als aanvulling op de overige bronnen. Zo zijn op de kaart niet de

neergekomen bommen op het vliegveld weergegeven. In onderstaand figuur is de kaart verkleind weergegeven. Op de bijgeleverde cd-rom is de originele kaart opgenomen.

De aangegeven locaties van neergekomen bommen die niet bevestigd kunnen worden met de overige bronnen zijn meegenomen als zijnde een risicogebied. Mogelijk kunnen binnen een straal van 85 meter van de bommen blindgangers afkomstig van afwerpmunitie (250 en 500 lbs) worden aangetroffen.

Figuur 30: Bommenkaart locatiedeskundige A.A.F.M. van Riel.

7. BEOORDELEN EN EVALUEREN ONTPLOFTE MUNITIETREINEN

In de gemeente Gilze en Rijen is twee keer tijdens de oorlog een trein geladen met munitie ontploft. De eerste ontploffing heeft plaatsgevonden op 30 mei 1942 en de tweede op 30 juli 1943. In dit hoofdstuk wordt beoordeeld en geëvalueerd of ten gevolge van deze treinontploffingen munitie kan zijn achtergebleven. Zo wordt gekeken waar in de gemeente de treinen zijn geëxplodeerd en wat voor soort munitie de treinen vervoerden. Daarnaast is het schadebeeld in kaart gebracht en wordt bekeken of er munitie tijdens of na de oorlog is aangetroffen.

7.1. 30 MEI 1942

Op 30 mei 1942 ontploft een Duitse munitietrein om ongeveer 23.15 uur.³⁸ Er zijn drie wagons, waarvan er twee geladen zijn met vliegtuigbommen en één met boordmunitie, om onbekende reden ontploft, ter hoogte van losspoor vier, bij kilometer 11.200 nabij het station Gilze-Rijen.³⁹ De schade is enorm: delen van de trein zijn over een grote oppervlakte weggeslingerd, drie woningen zijn totaal vernield, vier woningen zijn zwaar beschadigd en honderd huizen hebben glasschade.⁴⁰ In de omgeving liggen scherven van geëxplodeerde vliegtuigbommen en weggeslingerde munitie van boordwapens, die deels nog explosieve stof bevatten.⁴¹ Door de aanwezigheid van diverse blindgangers op het baanvak Tilburg-Breda duurt het tot ongeveer 12.00 uur voordat er weer treinen kunnen rijden.⁴²

Figuur 31: Ontplofte munitietrein 30-05-1942: los- en laadperron met op de achtergrond station Gilze-Rijen (bron: HOU3, pag. 157).

³⁸ bron: LOO, pag. 53, ZWA1, pag. 362-363.

³⁹ bron: HUU, pag. 213.

⁴⁰ bron: inventaris 1379 (nummer 14 en 15).

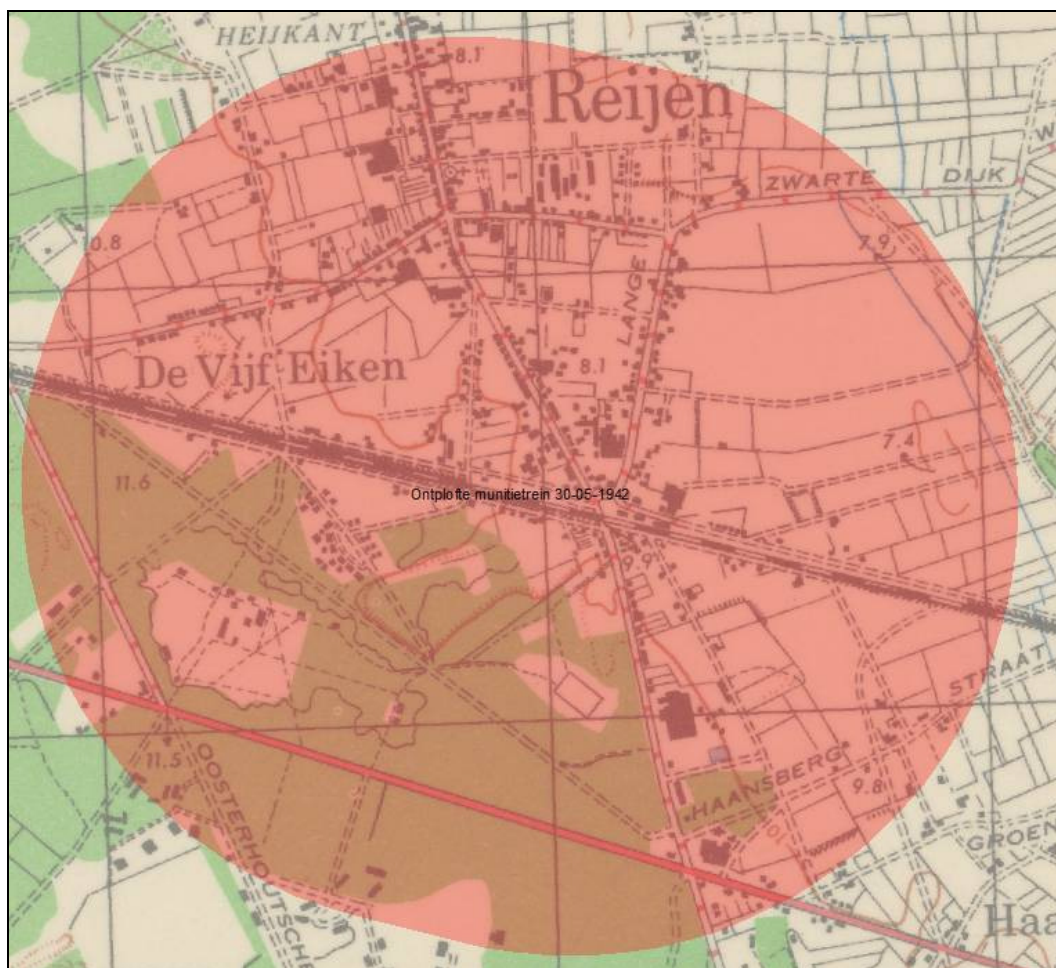
⁴¹ bron: HOU3, pag. 156-159 en 168.

⁴² bron: HUU, pag. 213.

In het gemeentearchief is een melding aangetroffen dat op 1 augustus 1942 een blindganger is aangetroffen.⁴³ Om 11.00 uur wordt bij het maaien van rogge op een perceel in Rijen, ongeveer 100 meter ten zuiden van de spoorlijn een circa 50 kg wegende blindganger aangetroffen. In het archiefstuk staat dat deze blindganger daar waarschijnlijk terecht is gekomen door de ontplofte munitietrein op 30 mei 1942. Het terrein is afgezet en de bom is dezelfde dag nog door de Duitsers geruimd.

Na de oorlog zijn diverse Duitse brisantbommen van 10 kg aangetroffen langs het spoor.⁴⁴ Het is echter niet duidelijk of deze afkomstig zijn uit de ontplofte wagons.

Door de ontploffing van de drie wagons zijn treinsonderdelen en munitie weggeslingerd en in de wijde omgeving neergekomen. Zoals uit bovenstaande informatie blijkt, bevinden zich tussen de weggeslingerde munitie ook blindgangers. Het risicogebied wordt afgebakend met een straal van één kilometer van de locatie van de ontplofte wagons waar resten van munitie en blindgangers van afwerpmunitie (50 en 10 kg) en boordmunitie (kkm en 2 cm) kunnen worden aangetroffen.

Figuur 32: Risicogebied n.a.v. ontplofte munitietrein d.d. 30-05-1942.

⁴³ Bron: inventaris 1379 (nummer 24 en 25).

⁴⁴ Zie munitieruimrapporten 19852481 en 20010799.

7.2. 30 JULI 1943

Op 30 juli om ongeveer 15.40 uur ontploft ter hoogte van de spoorwegovergang Vijf Eiken een Duitse munitietrein die op weg was naar Duitsland, vermoedelijk door sabotage. Er worden ongeveer 25 wagons vernield. Over de lading bestaat de nodige onduidelijkheid, omdat de diverse bronnen elkaar tegenspreken. Zo wordt er gesproken over granaten, antipersoneelsmijnen en/of vliegtuigbommen.⁴⁵

De schade is enorm; onderdelen van de trein zijn 100 meter verderop rond de bomen gewikkeld, beide sporen zijn over een afstand van 200 tot 250 meter geheel vernield, verschillende woningen zijn zwaar beschadigd en er is brand ontstaan in de bossen ten zuiden van de spoorweg. Een hulp trein uit Breda kan niet verder rijden vanwege de vele niet ontplofte granaten tussen de rails.⁴⁶

Figuur 33: Ravage na de ontplofte munitietrein van 30-07-1943 (bron: HOU4, pag. 135).

Feitelijke informatie heeft aangetoond dat de lading van de munitietrein in ieder geval heeft bestaan uit vliegtuigbommen. Zo zijn in 1948 in samenwerking met het leger en de Nederlandse Heidemaatschappij een honderd stuks Duitse vliegtuigbommen van 10 kg geruimd langs het spoor. In juli 1986 zijn tijdens spoorwerkzaamheden op het noordelijk spoor nog een drietal Duitse bommen van 10 kg gevonden welke zijn geruimd door de EOD-luchtmacht.

De gemeente meldt in 2001 over de voorgenomen werkzaamheden aan het ballastbed ten oosten van de spoorwegovergang Vijf Eiken, dat het aantreffen van explosieven wordt aangemerkt als ongevaarlijk volgens de EOD. In 1991 zijn er namelijk alleen maar enkele

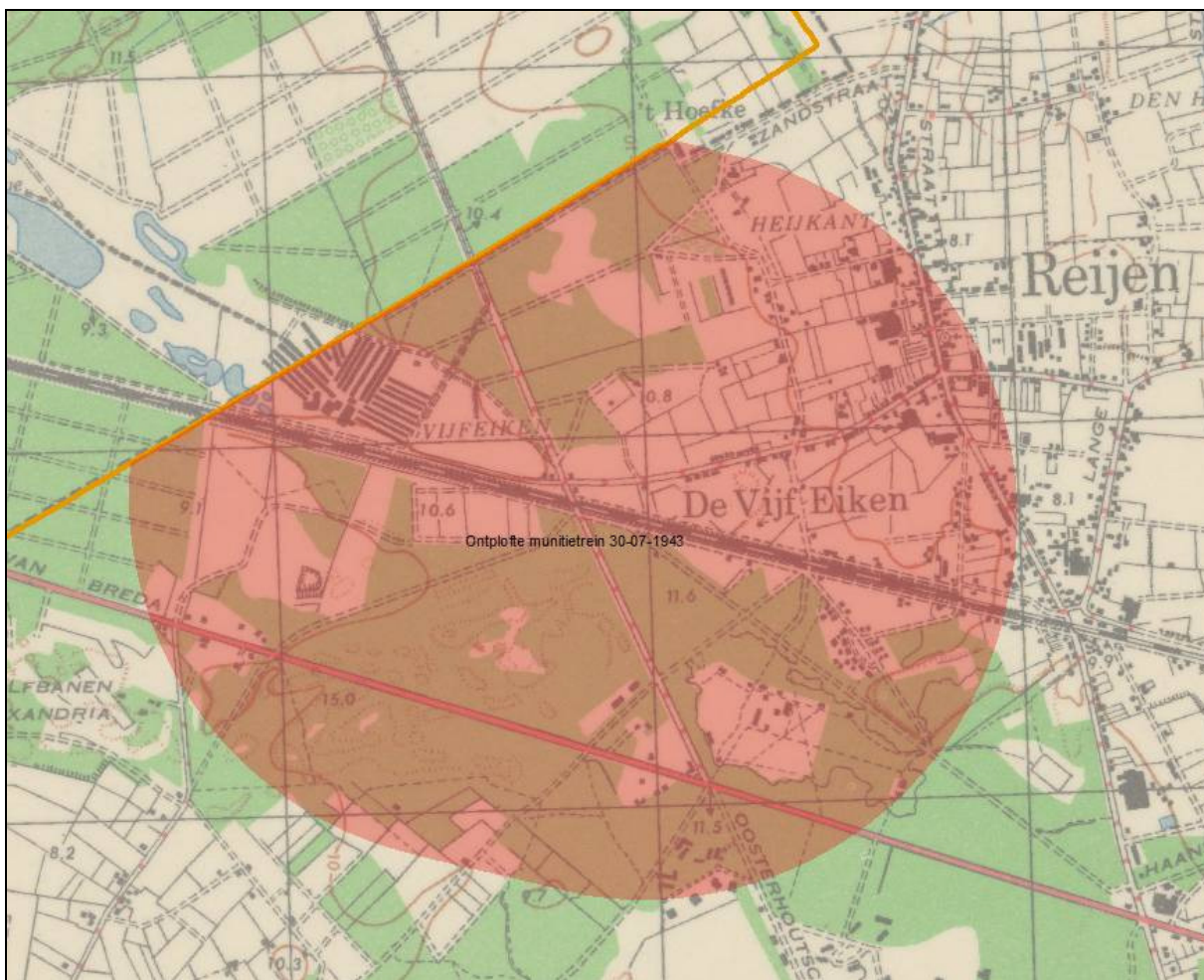
⁴⁵ HUU, pag. 251 spreekt van granaten en antipersoneelsmijnen en HOU4, pag. 136 van vliegtuigbommen.

⁴⁶ Bron: HUU, pag. 251 en inventaris 1380 (nummer 14).

stukken schroot aangetroffen.⁴⁷ Toch zijn in 2001 aan het Kleine Vospad nog drie Duitse bommen van 10 kg geruimd door de EOD.⁴⁸

Naast de naoorlogs aangetroffen 10 kg vliegtuigbommen zijn in de omgeving Duitse 1 kg brandbommen geruimd met als vindlocatie Statenlaan (acht stuks) en bos Vijf Eiken in Oosterhout (9 stuks).⁴⁹ Het is niet bekend of deze brandbommen afkomstig zijn van de ontplofte munitietrein. De Duitsers hadden namelijk in de bossen in de omgeving diverse opslagplaatsen voor munitie. Aangezien deze brandbommen binnen een straal van één kilometer van de ontplofte munitietrein zijn aangetroffen, is het ook mogelijk dat ze afkomstig zijn uit de trein.

Mogelijk bevinden zich nog weggeslingerde blindgangers van Duitse brand- en brisantbommen van 1 kg en 10 kg binnen een straal van één kilometer van de ontplofte munitietrein. In onderstaand figuur is het risicogebied weergegeven.

Figuur 34: Risicogebied n.a.v. ontplofte munitietrein d.d. 30-07-1943.

⁴⁷ Bron: dynamisch archief gemeente Gilze en Rijen, dossier 1.783.1 Ruiming van explosieven t.h.v. de spoorwegovergang Vijf Eiken aan het traject Tilburg-Breda.

⁴⁸ Zie munitieruimrapport 20010799.

⁴⁹ Zie munitieruimrapporten 19710976 en 19801699.

8. BEOORDELEN EN EVALUEREN AMERIKAANSE BOMBARDEMENTEN

Op 7 december 1941 valt Japan de Amerikaanse marinebasis Pearl Harbour op Hawaï aan. Vier dagen later verklaart Duitsland de oorlog aan Amerika. Besloten wordt dat eerst Hitler Duitsland moet worden verslagen en dan Japan. Het duurt echter nog enige tijd voor de Amerikaanse oorlogsindustrie op volle sterkte draait en dat er voldoende troepen en materiaal in Engeland zijn gearriveerd.

In de eerste helft van 1942 arriveren de eerste bombardementsgroepen in Engeland. Vanaf januari 1943 worden de Amerikaanse bombardementen opgevoerd. De Amerikanen vertrouwen op hun zwaar bewapende bommenwerpers om overdag doelen aan te vallen. De bombardementen concentreren zich op de Duitse industrie en op militaire doelen zoals vliegvelden. Vliegerhorst Gilze-Rijen is in totaal 16 keer gebombardeerd door de Amerikanen waarbij door ruim 500 vliegtuigen bijna 500 ton aan bommen is afgeworpen (zie paragraaf 4.2). In dit hoofdstuk worden de Amerikaanse bombardementen per bombardement beoordeeld en geëvalueerd om te achterhalen waar de bommen zijn neergekomen en of er nog blindgangers kunnen worden aangetroffen.

8.1. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 19 AUGUSTUS 1943

In het begin van de avond van 19 augustus 1943 bombarderen een kleine veertig B-17 bommenwerpers van de Amerikaanse 8th Air Force vanaf een hoogte van ruim 6 km het vliegveld Gilze-Rijen. De bommen worden in drie series afgeworpen. De eerste serie bommen komt grotendeels buiten het vliegveld terecht, maar treft Hulten. Veel bommen komen neer in akkers en velden tot ver in het Hultense Broek. De tweede serie valt op de noordoosthoek van het vliegveld en deels op Hulten. De laatste bommen vallen buiten de gemeente bij Klein-Tilburg.

In onderstaand figuur is de locatie van het bombardement weergegeven waarbij duidelijk te zien is dat de bommen ver van de landingsbanen zijn neergekomen. De bommen die bij Klein-Tilburg zijn gevallen, zijn niet weergegeven. De boerderijen van Michielsens, Van Dongen, A. van Zon en C. van Zon worden volledig vernield en een boerderij, een dubbel woonhuis en een café worden zwaar beschadigd. Vijf boerderijen, een woonhuis en een ander café zijn licht beschadigd. Ook een trein raakt beschadigd en het spoor wordt deels vernield. 23 Burgers vinden de dood. Op het vliegveld wordt een grote hangar geraakt en brandt af.⁵⁰

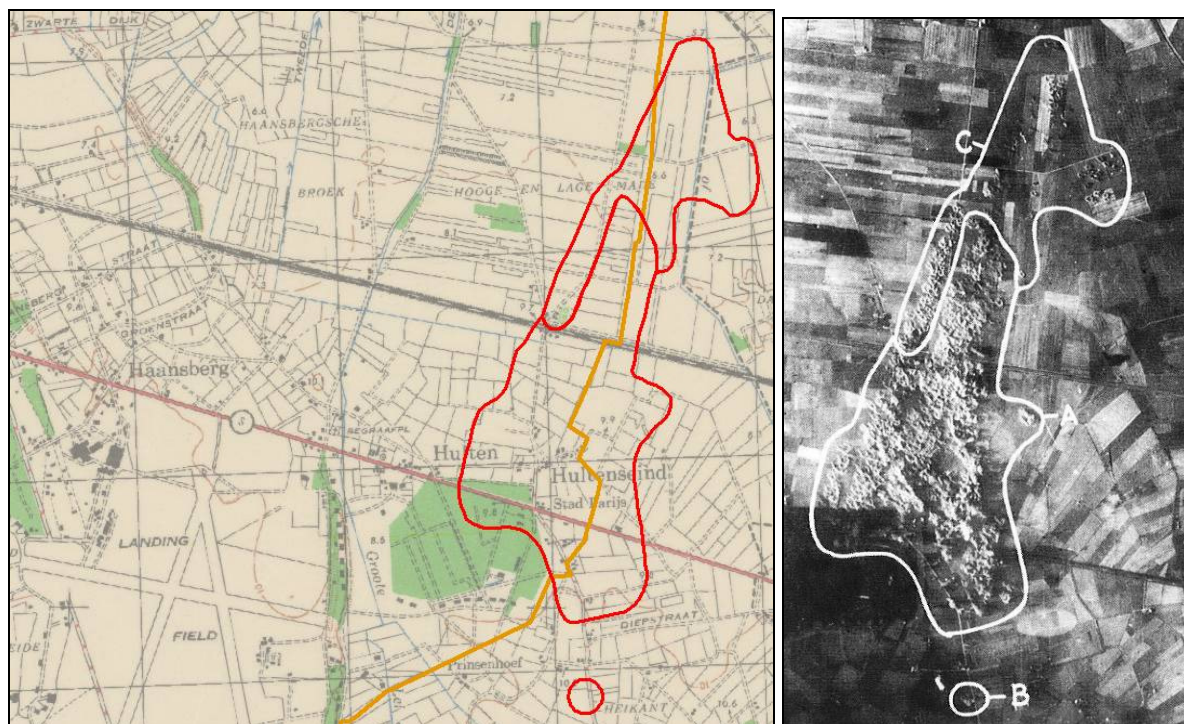
Over de hoeveelheid afgeworpen bommen bestaat onduidelijkheid. De diverse bronnen spreken elkaar tegen. Zo staat in de ene bron het aantal van 2.224 bommen van 20 lbs en 518 bommen van 100 lbs⁵¹ vermeld en in de andere bron staat 2.248 bommen van 20 lbs en 509 bommen van 100 lbs⁵² vermeld. Weer een andere bron⁵³ meldt dat er bommen van 500 lbs zijn afgeworpen, maar het is vrijwel zeker dat het gaat om bommen van 20 en 100 lbs, omdat de literatuur zich baseert op Amerikaanse bombardementsrapporten.

⁵⁰ bron: VER, pag. 22, 26-37, VEE, pag. 55-67, HOU4, pag. 142-50, 156-160 en inventaris 1380 (nummer 15), 1395 en 1621.

⁵¹ bron: HOU4, pag. 160.

⁵² bron: JON, pag. 40-101.

⁵³ bron: VEE, pag. 60.

Figuur 35: Locatie neergekomen bommen bombardement 19 aug. 1943.

De dag na het bombardement heeft de Luchtbeschermingsdienst enkele vermoedelijke blindgangers afgezet.⁵⁴ Enige dagen na het bombardement zijn de Duitsers druk geweest met het opruimen van blindgangers afkomstig van het bombardement van 19 augustus. In bijlage 9 is het document, afkomstig uit het Bundesarchiv in Freiburg, opgenomen waaruit dit blijkt. In het document staat dat 126 blindgangers van 20 lbs en 23 van 100 lbs zijn onschadelijk gemaakt en/of gesprongen. De blindgangers van 100 lbs zijn op meer dan 3.5 meter diepte ingedrongen. Aangezien het grondwater zich op 2 meter diepte bevindt en de grond uit los zand bestaat, zijn in de meeste gevallen de blindgangers met behulp van waterpompen en stutwanden geruimd.

Ondanks de schijnbaar nauwkeurige Duitse zoektocht naar blindgangers, is in 1983 door de EOD een blindganger van 100 lbs geruimd met als locatie Hulteneindsestraat 1.⁵⁵ Gezien de grote hoeveelheid afgeworpen bommen en de vele aangetroffen blindgangers kan niet worden uitgesloten dat er geen blindgangers van 20 en 100 lbs vliegtuigbommen aanwezig zijn. Het risicogebied betreft 85 meter om het aangegeven getroffen gebied in Figuur 35.

8.2. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 4 DECEMBER 1943

Om 15.00 uur op 4 december 1943 voeren vijftien of zestien Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers een aanval uit op het vliegveld waarbij zestien bommen van 500 lbs zijn afgeworpen. De jachtbommenwerpers voeren de aanval uit in een duikvlucht van ruim 5 km onder een duikhoek van 55 tot 70 graden naar ruim 2 km. De piloten nemen inslagen waar aan de noordwestkant van het vliegveld en drie tot vijf bommen naast de startbanen. Volgens Duitse gegevens zijn zes bommen neergekomen bij de Junkerhal. Er wordt schade aangericht aan de krachtcentrale, het lichtnet, de kampverwarming en het peilgebouw.⁵⁶

⁵⁴ bron: inventaris 1380 (nummer 12).

⁵⁵ Zie munitietruimrapport 19832810.

⁵⁶ bron: HOU4, pag. 196-198 en ZWA2, pag. 126-127.

Voor de werf maken de Duitsers melding van een blindganger.⁵⁷ Ook zijn vier bommen buiten het vliegveld neergekomen; drie in een bouwland ten noorden van de spoorlijn Breda-Tilburg en één tussen de spoorlijn en de rijksweg. Één woning, Hulten D71 (nu de Oude Baan) loopt lichte glasschade op.⁵⁸

De eerst beschikbare luchtfoto's van na het bombardement van 4 december 1943 dateren van 30 december 1943. Hierop zijn diverse kraters waar te nemen, zowel ten noorden van de spoorlijn als tussen de spoorlijn en de rijksweg. Het betreffen echter meer kraters dan hierboven genoemd, waardoor niet te achterhalen is van welk bombardement de kraters afkomstig zijn.

Uit de Duitse gegevens en de gegevens van de Luchtbeschermingsdienst is duidelijk geworden dat in totaal tien bommen worden gemeld. Het is niet bekend waar de overige bommen zijn gevallen en of deze zijn ontploft. Mogelijk zijn er blindgangers neergekomen die niet zijn waargenomen door de genoemde instanties.

Uit de informatie is duidelijk geworden dat een aantal bommen op het vliegveld zijn gevallen; het is echter niet bekend waar de bommen buiten het vliegveld zijn gevallen. De locatieomschrijving ten noorden van het spoor en tussen het spoor en de rijksweg is te groot en te vaag om een risicogebied af te bakenen.

8.3. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 23 DECEMBER 1943

Vlak na 09.00 uur op 23 december 1943 wordt het vliegveld aangevallen door Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers. In een duikvlucht van 6.000 naar 5.000 voet worden door 32 vliegtuigen 27 brisantbommen van 500 lbs afgeworpen. Ook wordt er geschoten met boordwapens. De piloten nemen inslagen waar tussen de opstelplaatsen, bij de startbanen en op een gebouw.⁵⁹

De Duitsers melden dat tien bommen zijn neergekomen op het vliegveld waarvan één blindganger; één bom bij de Junkerhal, vier bij de oude weg van Gilze naar Rijen, drie bij de opstelplaatsen, één aan de zuidkant van startbaan nummer 1 en één blindganger op het noordelijke rolveld. De blindganger is dezelfde dag nog geruimd.⁶⁰

Buiten het vliegveld, in Hulten, komen ook bommen neer: drie bommen zijn ontploft op ongeveer 100 meter van de woning van J. van Zon – Broeders, twee bommen zijn ontploft in een akker, en de wegen Gilze-Hulten en Gilze-Bavel zijn getroffen. De woning heeft schade aan ruiten en pannen. In totaal hebben zes boerderijen schade. Ook zijn bommen gevallen bij de geschutsopstelling aan de Bavelse weg, zuidelijk van de Oosterhoutse dijk en aan de Hultense weg.⁶¹

Het is niet bekend of alle buiten het vliegveld neergekomen bommen zijn ontploft. Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van 500 lbs achtergebleven. Hoewel niet de exacte locaties van de neergekomen bommen zijn te achterhalen, is de verwachting dat deze in de nabijheid van het vliegveld zijn neergekomen en maakt zodoende onderdeel uit van het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

⁵⁷ bron: ZWA2, pag. 127.

⁵⁸ bron: inventaris 1380 (nummer 22).

⁵⁹ bron: ZWA2, pag. 134.

⁶⁰ bron: ZWA1, pag. 134 en HOU4, pag. 198-199.

⁶¹ bron: HOU4, pag. 198 en inventaris 1380 (nummers 23 en 25).

Figuur 36: Na het bombardement van 23-12-1943 maken gemeentearbeiders een krater dicht aan de Hultenseweg (bron: HOU4, pag. 199).

8.4. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 23 JANUARI 1944

Iets na 16.30 uur op 23 januari 1944 bombarderen Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers het vliegveld. Over het aantal vliegtuigen die hebben aangevallen bestaat onduidelijkheid; de ene bron spreekt van tien vliegtuigen en de andere over 21.⁶² Ook over het aantal afgeworpen bommen bestaat onduidelijkheid: twintig bommen van 1.000 lbs tegenover 21 bommen van 500 lbs, terwijl het archief melding maakt van 250 kg (staat ongeveer gelijk aan 500 lbs) en de Duitsers van 450 kg (staat ongeveer gelijk aan 1.000 lbs).⁶³ Een aantal bommen is buiten het vliegveld neergekomen. Zo zijn drie kraters aangetroffen op bouwgronden ten oosten van de straatweg Gilze-Hulten aan de toenmalige Diepstraat, wat nu de gemeente Tilburg is. Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van 500 of 1.000 lbs achtergebleven. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.5. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 25 JANUARI 1944

Rond 14.00 uur op 25 januari 1944 werpen vijftien Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers vijftien bommen van 500 lbs af op het vliegveld. Het resultaat van het bombardement wordt omschreven als goed: inslagen worden waargenomen tussen gebouwen, bij de opstelplaatsen en bij de startbanen.⁶⁴ De Duitsers maken melding van negen neergekomen bommen waarvan zes buiten het vliegveld en drie op het vliegveld.⁶⁵ Dit wordt bevestigd door de Luchtbeschermingsdienst die melding maakt van zes bommen op

⁶² bron: HOU5, pag. 9 en ZWA2, pag. 141-142.

⁶³ bron: inventaris 1381 (nummers 3 en 4) en ZWA2, pag. 142.

⁶⁴ bron: AIR 40/534.

⁶⁵ bron: ZWA2, pag. 143.

Gilze waarbij een schuur wordt vernield.⁶⁶ Ook wordt schade aangericht langs de Hultenseweg in Hulten en aan de molen in de Oranjestraat in Gilze.⁶⁷

NARRATIVE - AT 1408 HOURS, 16 P-47 THUNDERBOMBERS ESCORTED BY 34 P-47'S ALL OF 352 GROUP, DIVE BOMBED GILZE-RIJEN AIRDROME. 15 G.P. 500 LB. BOMBS WERE DROPPED IN A DIVE FROM 16000 TO 8000 FT. RESULTS CONSIDERED GOOD - 3 HITS ON WESTERN DISPERSALS - 3 BURSTS OBSERVED SOUTH END OF RUNWAY AND MANY HITS AMONG BUILDINGS. MECHANICAL FAILURE PREVENTED THE RELEASE OF ONE BOMB. THERE WAS NO OPPOSITION EITHER BY E/A OR GROUND DEFENSES.

Figuur 37: Uitsnede bombardementsgegevens 25-01-1944 (bron: AIR 40/534).

Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van 500 lbs achtergebleven, omdat niet bekend is of alle bommen zijn ontploft. De locatie van de mogelijk blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.6. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 31 JANUARI 1944

Tussen 14.30 en 15.30 uur op 31 januari 1944 werpen zeventig Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers zo'n zeventig brisantbommen van 500 lbs op het vliegveld. De verschillende bronnen spreken elkaar tegen als het gaat om het aantal op en buiten het vliegveld neergekomen bommen. De Duitsers melden dat 35 bommen zijn neergekomen op het vliegveld en 17 er buiten, een andere bron meldt 35 op het veld en 35 er buiten en de Luchtbeschermingsdienst maakt melding van 13 buiten het veld neergekomen bommen.⁶⁸ De Luchtbeschermingsdienst meldt dat van die dertien bommen er tien zijn ontploft. Van de ontplofte bommen is er één bom neergekomen in de Gillisstraat in Rijen. De overige bommen zijn langs de rijksweg in Hulten en op bouwland in de kom van Gilze en omgeving terechtgekomen. De drie blindgangers zijn neergekomen in het Moleneind in Gilze op een stuk grond langs de Biestraat en ten noorden van de rijksweg in Hulten.

Op de luchtfoto's van 2 augustus 1944 en 10 september 1944 zijn diverse kraters waargenomen in de omgeving van bovengenoemde locaties. Het is echter niet bekend of deze kraters afkomstig zijn van het bombardement van 31 januari 1944, omdat in de tussenliggende periode nog diverse bombardementen hebben plaatsgevonden.

Het is niet bekend of de bekende blindgangers zijn geruimd en of er mogelijk meerdere blindgangers, die niet zijn gemeld, zijn neergekomen. Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van 500 lbs achtergebleven. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.7. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 10 FEBRUARI 1944

Rond 13.00 uur op 10 februari 1944 bombarderen 27 Amerikaanse B-24 Marauder bommenwerpers van grote hoogte het vliegveld, waarbij het vliegveld zwaar beschadigd raakt. De Duitsers melden dat 150 bommen op het veld zijn neergekomen onder andere op startbaan 1 en 3 en op het rolveld. Op het veld liggen veertien blindgangers die ongeveer een uur na de aanval, met tussenpozen van een half uur exploderen.⁶⁹ In Gilze komen ongeveer veertig brisantbommen neer en verwoesten vijf huizen volledig, een lederfabriek

⁶⁶ bron: inventaris 1380 (nummer 25).

⁶⁷ bron: HOU5, pag. 10.

⁶⁸ bron: ZWA2, pag. 146-147, HOU5, pag. 11 en inventaris 1381 (nummer 7).

⁶⁹ bron: ZWA2, pag. 151-152.

grotendeels en vrijwel het hele dorp heeft glas- en dakpanenschade.⁷⁰ De Luchtbeschermingsdienst meldt dat bommen zijn neergekomen aan de Burg. Van Poppelstraat, Molenstraat, Nieuwstraat, Oranjestraat, in de akkers bij de Ridderstraat, Aalstraat, in de velden achter Bolberg.⁷¹ Ook slaan drie bommen van 250 kg (ongeveer 500 lbs) zeer dicht bij het Gasthuis.⁷²

In onderstaand figuur is een uitsnede van een luchtfoto van 26 maart 1944 weergegeven. Op de luchtfoto, die gedeeltelijk Gilze dekt, zijn diverse kraters (aangegeven met geel) waar te nemen, onder andere bij het Gasthuis (aangegeven met blauw). Gezien de grote van diverse kraters (ongeveer 10 meter) is het goed mogelijk dat de bommen niet van 500 lbs, maar van 1.000 lbs zijn.

Mogelijk zijn ten gevolge van dit bombardement blindgangers van 500 of 1.000 lbs achtergebleven. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en Gilze. Aangezien de bommen op het vliegveld met vertraging zijn ontploft, dient rekening te worden gehouden met het aantreffen van blindgangers voorzien van ontstekers met chemisch lange vertraging.

Figuur 38: Uitsnede luchtfoto 3284 d.d. 26-03-1944.

⁷⁰ bron: HOU5, pag. 21, 23-24 en VEE, pag. 7-80.

⁷¹ bron: inventaris 1381 (nummer 8 en 22).

⁷² bron: HOU4, pag. 201.

8.8. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 14 FEBRUARI 1944

Op 14 februari 1944 om ongeveer 10.00 uur bombarderen 46 Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers vliegveld Gilze-Rijen, waarbij in een duikvlucht van 13.000 naar 6.000 voet tien ton brisant- en twee ton fragmentatiebommen worden afgeworpen. De Duitsers melden dat 38 brisantbommen van 500 lbs binnen het veld vallen en zeven erbuiten.⁷³

De Luchtbeschermingsdienst meldt dat voornamelijk bommen van klein kaliber (8.5 kg)⁷⁴ zijn afgeworpen. Er zijn er 35 geteld, waarvan veertien blindgangers. Bommen zijn neergekomen in Gilze (Oranjestraat, boerenmolen, Nieuwstraat en Moleneind) en in Rijen (Haansbergsestraat en Ericsson telefoonfabriek). Op 18 februari 1944 zijn vijf blindgangers gevonden in Molenschot.⁷⁵

Mogelijk zijn ten gevolge van het bombardement blindgangers van 20 en 500 lbs achtergebleven. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.9. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 22 FEBRUARI 1944

Om 11.00 uur op 22 februari 1944 bombarderen 66 Amerikaanse B-26 Marauder bommenwerpers van grote hoogte het vliegveld met 317 bommen van 250 lbs en 927 bommen van 100 lbs. De meeste bommen vallen aan westzijde van het vliegveld, maar er komen ook bommen neer in Hulten.⁷⁶

Na het bombardement worden blindgangers (25 tot 30) gemeld op en rond Moleneind en Driehoek in Gilze, aan de Laagstraat en Haansberg, Langenberg in Rijen en in Hulten.⁷⁷

Gezien de grote hoeveelheid afgeworpen bommen en aangetroffen blindgangers kan niet worden uitgesloten dat er geen blindgangers van 100 en 250 lbs meer aanwezig zijn in de grond. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.10. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 24 FEBRUARI 1944

Aan het einde van de ochtend bombarderen 39 Amerikaanse B-27 Marauder bommenwerpers vliegveld Gilze-Rijen waarbij 623 bommen van 100 lbs zijn afgeworpen. De meeste bommen komen terecht op het vliegveld, maar er komen echter ook bommen terecht op Nerhoven. Om 12.30 uur worden daar twee blindgangers gemeld.⁷⁸

⁷³ bron: ZWA2, pag. 154-155.

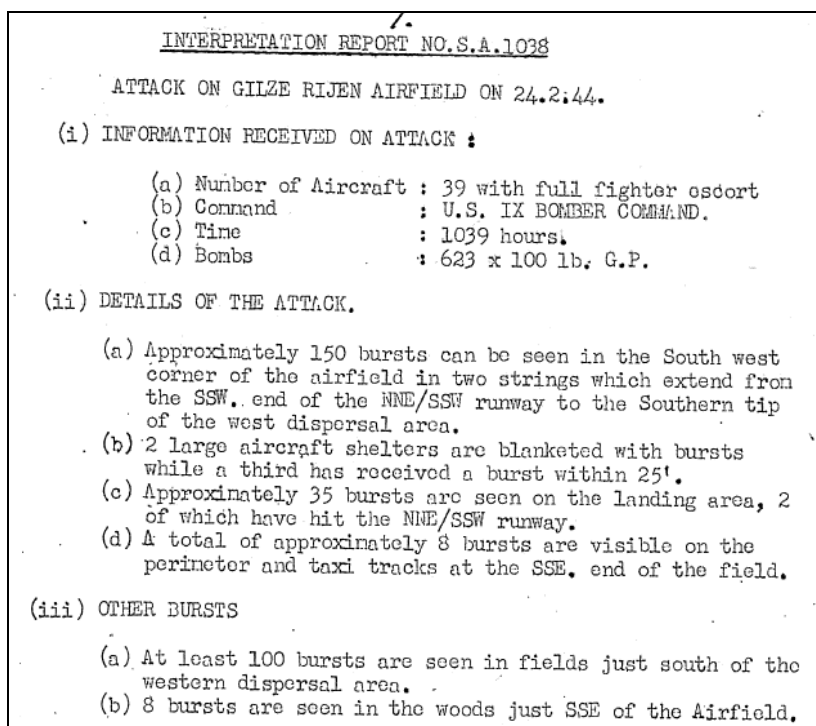
⁷⁴ Wat neerkomt op 20 lbs.

⁷⁵ bron: inventaris 1381 (nummers 9, 22 en 23).

⁷⁶ bron: HOU5, pag. 28-32 en ZWA2, pag. 160.

⁷⁷ bron: inventaris 1381 (nummers 10, 11, 22 en 23).

⁷⁸ bron: inventaris 1381 (nummer 22), LOO, pag. 66 en HOU5 pag. 33 en 34.

Figuur 39: Uitsnede Interpretation Report bombardement 24-02-1944 (bron: AIR 40/1028).

Gezien de grote hoeveelheid afgeworpen bommen en aangetroffen blindgangers kan niet worden uitgesloten dat er geen blindgangers van 100 lbs meer aanwezig zijn in de grond. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.11. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 19 MAART 1944

Op 19 maart 1944 bombarderen 24 Amerikaanse P-47 Thunderbolt jachtbommenwerpers het vliegveld tussen 17.00 en 17.30 uur. Hierbij wordt vier ton aan brisantbommen afgeworpen. De meeste bommen vallen aan de oostzijde van het vliegveld.⁷⁹

Er zijn geen bronnen aangetroffen waaruit blijkt dat er bommen zijn neergekomen buiten het vliegveld. Zo zijn in het gemeentearchief geen rapporten van de Luchtbeschermingsdienst aangetroffen die melding maken van dit bombardement. Op de luchtfoto's van 26 maart 1944 zijn kraters waargenomen aan de oostelijke kant van het vliegveld die mogelijk veroorzaakt zijn door dit bombardement.

⁷⁹ bron: ZWA2, pag. 180, VEE, pag. 98 en HOU5, pag. 35.

Figuur 40: Diverse waargenomen kraters op luchtfoto 4300 d.d. 26-03-1944.

Het is niet bekend of alle bommen zijn ontploft en daarom dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van 500 en/of 1.000 lbs. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.12. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 2 MEI 1944

Op 2 mei 1944 vallen kort na de middag dertig Amerikaanse P-51 Mustang jachtbommenwerpers het vliegveld aan waarbij volgens de Duitsers twintig brisantbommen zijn neergekomen op het vliegveld.⁸⁰ Ook vallen enkele bommen buiten het vliegveld: drie op Nerhoven achter het pand Rijsewijk en bij het luchtafweergeschut op Klein-Tilburg welke allemaal zijn ontploft. Ook is een zevental bommen neergekomen in de driehoek De Kort – Hulten – spoorlijn waaronder drie blindgangers.⁸¹

⁸⁰ bron: ZWA2, pag. 207.

⁸¹ bron: inventaris 1381 (nummers 12 en 22).

Het is niet bekend of de drie genoemde blindgangers zijn geruimd. Ook is niet bekend of op het vliegveld blindgangers zijn achtergebleven. Daarom moet rekening worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van 500 of 1.000 lbs. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.13. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 24 MEI 1944

De Duitsers melden dat Amerikaanse vliegtuigen op de terugtocht van een missie in Duitsland bommen hebben afgeworpen op het vliegveld Gilze-Rijen.⁸² Er is in de Nederlandse archieven geen informatie aangetroffen waaruit blijkt dat er bommen zijn neergekomen op deze datum. Mogelijk betreft het een fout van de Duitsers en heeft er geen aanval plaatsgevonden. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat alleen bommen op het vliegveld zijn neergekomen waarvan geen melding is gemaakt door de Luchtbeschermingsdienst. Het vliegveld was immers militair terrein en dus verboden voor burgers.

Op basis van deze enkele bron is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

8.14. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 31 MEI 1944

Op 31 mei 1944, iets na 11.00 uur, bombarderen twee formaties Amerikaanse B-17 Flying Fortress bommenwerpers vliegveld Gilze-Rijen.⁸³ De eerste formatie van 12 bommenwerpers werpt 144 bommen van 500 lbs af die neerkomen op het vliegveld westelijk van de startbanen van de Bavelse Poort tot voorbij de rijksweg. De tweede formatie werpt 132 bommen van 500 lbs af die in hetzelfde gebied neerkomen.⁸⁴ De Luchtbeschermingsdienst meldt dat buiten het vliegveld vijftien bommen zijn geëxplodeerd op en in de nabijheid van de rijksweg in Rijen en op een afstand van 400 meter van de marechausseekazerne.⁸⁵

Het is niet bekend of alle bommen zijn ontploft en daarom dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van 500 lbs. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en omgeving.

8.15. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 5 JULI 1944

Op 5 juli 1944 rond 09.00 uur bombarderen twee formaties Amerikaanse B-17 Flying Fortress bommenwerpers vliegveld Gilze-Rijen. De eerste formatie van twintig bommenwerpers werpt 229 bommen van 500 lbs af vanaf 24.000 voet. Enkele minuten later werpt de tweede formatie van achttien bommenwerpers 187 bommen af vanaf 25.000 voet.⁸⁶ Geallieerde verkenningfoto's van na het bombardement tonen 130 kraters op en rond de zuid-west landingsbaan. Meer dan de helft valt op en rond Gilze. De Luchtbeschermingsdienst telt 209 kraters buiten het vliegveld. Vooral de Oranjestraat is zwaar getroffen. Ook zijn bommen neergekomen op Verhoven. Na het bombardement worden in totaal zeven blindgangers geruimd.⁸⁷ Op de luchtfoto's van 2 augustus 1944 is een grote hoeveelheid kraters waar te nemen in Gilze, zie onderstaand figuur.

⁸² bron: ZWA2, pag. 220.

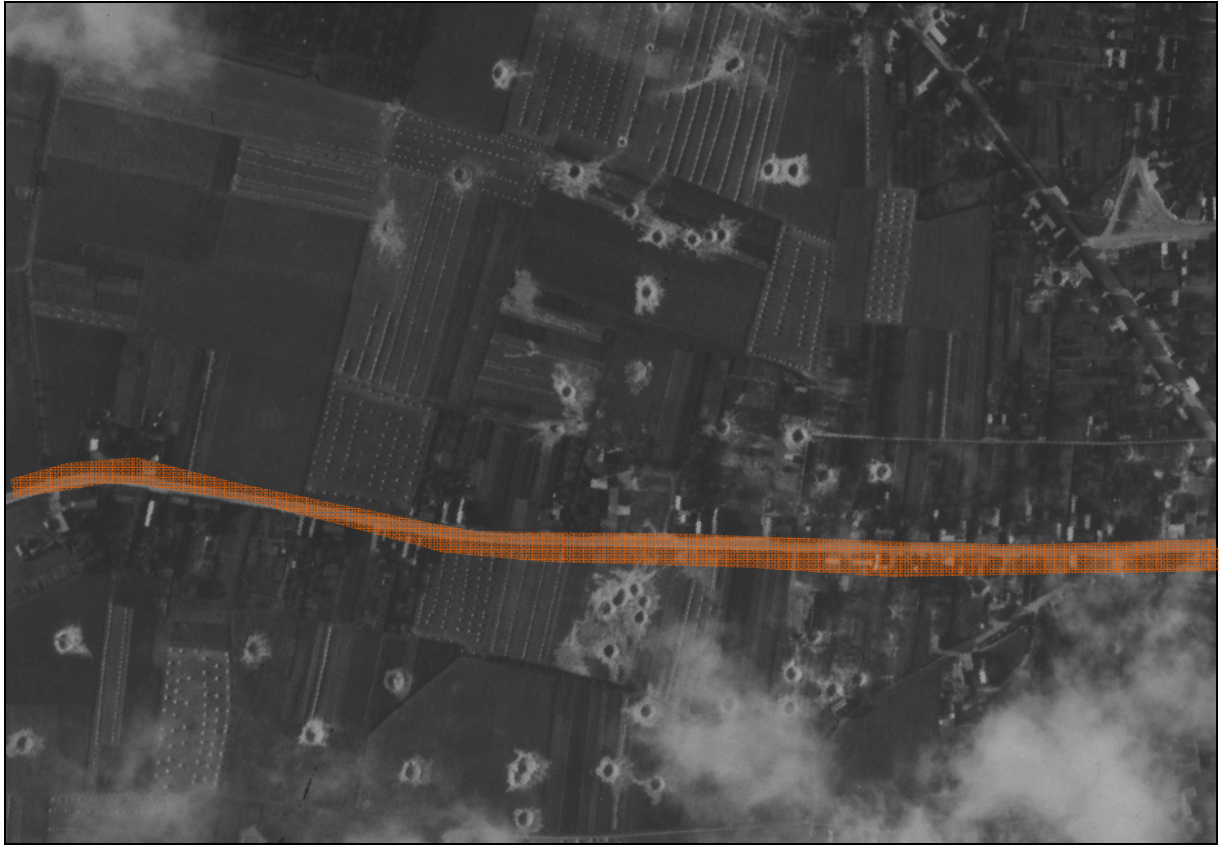
⁸³ bron: VEE, pag. 101 en ZWA2, pag. 226-227.

⁸⁴ bron: HOU5, pag. 69-70.

⁸⁵ bron: inventaris 1381 (nummer 14).

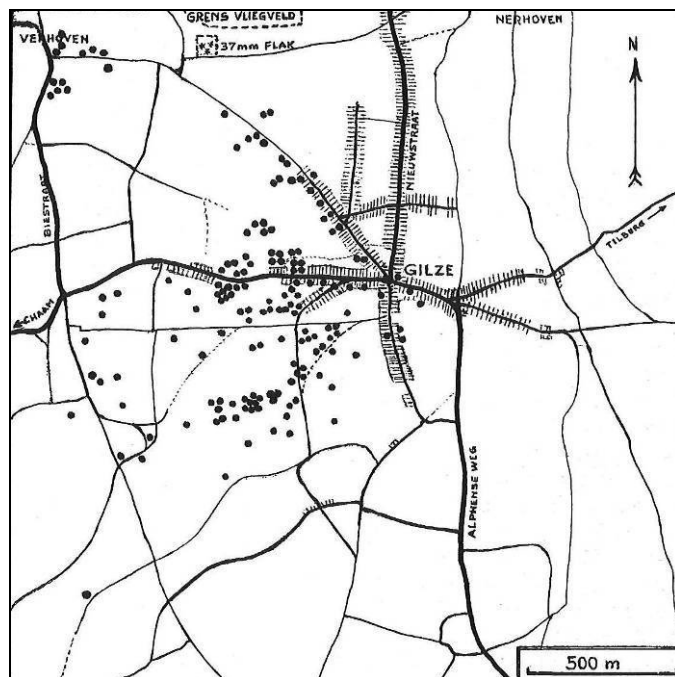
⁸⁶ Bron: VEE, pag. 102-109, ZWA2, pag. 249-250 en HOU5, pag. 77-96.

⁸⁷ Bron: inventaris 1381 (nummer 17).

Figuur 41: Waargenomen kraters nabij de Oranjestraat in Gilze op luchtfoto 4196 d.d. 02-08-1944.

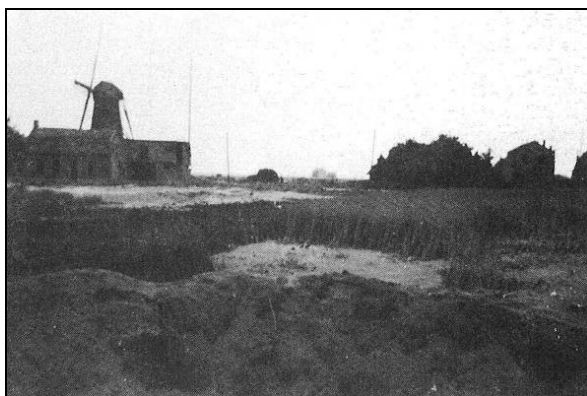
In totaal zijn 416 bommen van 500 lbs afgeworpen waarvan er 209 kraters zijn geteld door de Luchtbeschermingsdienst op en rond Gilze, 130 kraters zijn geteld door de geallieerde luchtfotoanalisten en zeven blindgangers zijn geruimd. Het is niet bekend waar de overgebleven bommen zijn neergekomen. Mogelijk bevinden zich diverse blindgangers van 500 lbs in de grond ten gevolge van dit bombardement. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Verhoven en Gilze.

Bombardement U.S. Air Force 5 juli 1944.

- = inslag zware mijnbom.
- = dicht bebouwd gedeelte.

Figuur 42: Links locatie van de neergekomen bommen in Gilze en Verhoven en onder foto's van schade (Bron: HOU5, pag. 79, 85, 87 en 88).

8.16. AMERIKAANS BOMBARDEMENT 7 AUGUSTUS 1944

Rond 12.00 uur op 7 augustus 1944 bombarderen vijftien Amerikaanse B-24 Liberator bommenwerpers komend vanuit het zuidoosten vliegveld Gilze-Rijen met scherfbommen van 100 lbs. De bommen komen deels neer op het vliegveld, maar ook op het schijnvliegveld bij Alphen, aan de Rielsebaan en op Verhoven.⁸⁸ Er worden vier blindgangers gemeld aan de Rielsebaan in de gemeente Gilze en Rijen en enkele blindgangers in Verhoven welke met vlaggen zijn aangegeven.⁸⁹ Uit rapporten van de burgemeesters van Alphen en Riel en Gilze blijkt dat circa 48 splinterbommen van 50 kg zijn neergekomen aan de Rielsebaan en circa 200 op en nabij Verhoven.⁹⁰

Er zijn geen luchtfoto's beschikbaar van na het bombardement van 7 augustus 1944. Omdat niet bekend is hoeveel bommen zijn neergekomen en of alle blindgangers zijn geruimd, dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van blindgangers van vliegtuigbommen van 100 lbs. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Verhoven en Gilze.

⁸⁸ Bron: HOU4, pag. 100-101. De bronnen ZWA2, pag. 226 en VEE, pag. 108-109 noemen in plaats van Verhoven Nerhoven.

⁸⁹ Bron: inventaris 1381 (nummer 18).

⁹⁰ Bron: HOU4, pag. 101. Bommen van 50 kg komt neer op 100 lbs.

9. BEOORDELEN EN EVALUEREN GROTE ENGELSE BOMBARDEMENTEN

Na de grote bombardementen van de Amerikanen voeren de Engelsen nog twee grote bombardementen uit op het vliegveld Gilze en Rijen. Het betreffen de bombardementen van 15 augustus en 3 september 1944. Op 4 september 1944 wordt het vliegveld door de Duitsers ontruimd uit angst voor de naderende geallieerden.

In dit hoofdstuk worden die twee Engelse bombardementen beoordeeld en geëvalueerd om te achterhalen waar de bommen zijn neergekomen en of er nog blindgangers kunnen worden aangetroffen.

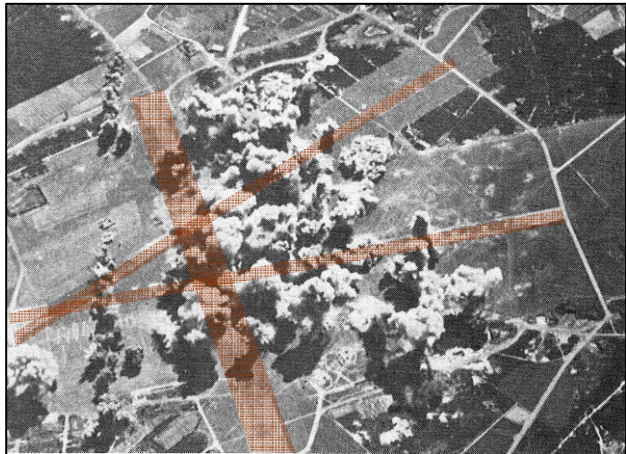
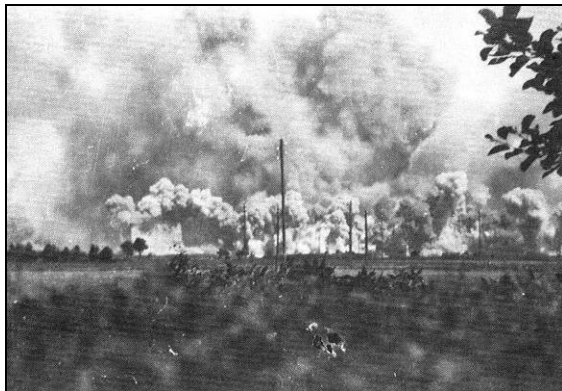
9.1. ENGELS BOMBARDEMENT 15 AUGUSTUS 1944

Op 15 augustus iets na 12.00 uur voeren 102 Engelse Lancaster bommenwerpers en drie jachtbommenwerpers een bombardement uit op het vliegveld Gilze-Rijen. Voorafgaand aan de aanval worden acht bommen van 250 lbs markeringsbommen afgeworpen, zodat voor de overige bommenwerpers het doel (het vliegveld) vanuit de lucht zichtbaar is. In totaal wordt circa 587 ton aan brisantbommen van 500 en 1.000 lbs afgeworpen.

Figuur 43: Engels bombardement vliegveld 15-08-1944.

Het resultaat van het bombardement is goed.⁹¹ De hele middag ontploffen nog bommen op het vliegveld.⁹² Deze bommen zijn voorzien van een ontsteker met chemisch lange vertraging, dit om Duitse herstelwerkzaamheden op het vliegveld te bemoeilijken. De Duitsers melden dat 1.000 bommen zijn neergekomen en dat het vliegveld is gesloten. Analyserapporten van de geallieerden maken melding van bijna 800 kraters op het veld, meer dan 100 op de startbanen en vele andere op de rolbanen.⁹³ Enkele bommen vallen buiten het vliegveld bij Nerhoven en een tiental op de Tilburgsebaan bij Gilze.⁹⁴

Figuur 44: 15-08-1944: vliegveld Gilze-Rijen wordt gebombardeerd (bron: HOU5, pag. 106 en 103).

Mogelijk bevinden zich diverse blindgangers van 250, 500 en 1.000 lbs in de grond ten gevolge van dit bombardement. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld en de omgeving van Verhoven en Gilze.

9.2. ENGELS BOMBARDEMENT 3 SEPTEMBER 1944

Rond 17.30 uur op 3 september 1944 vindt het laatste geallieerde bombardement plaats op vliegveld Gilze-Rijen. De aanval wordt uitgevoerd door ruim honderd Engelse Lancaster en Halifax bommenwerpers, waarbij vanaf een hoogte van vier- tot zesduizend voet 655 ton brisant en veertig 250 lbs markeringsbommen worden afgeworpen.⁹⁵ De meeste bommen komen neer op het vliegveld; de bommen die buiten het veld vallen, richten grote schade aan. Gedurende de nacht worden op het vliegveld explosies gehoord van detonerende bommen.

Er zijn bommen neergekomen aan weerszijden van de rijksweg waarbij woningen zwaar zijn beschadigd. De leerfabriek Noord-Brabant in Rijen (halverwege de rijksweg en het station) krijgt een voltreffer en gaat in vlammen op. In Hulten wordt de kerk totaal verwoest.⁹⁶ In de Zandstraat in Molenschot wordt een blindganger gemeld en in de Haansbergsestraat ook enkelen.⁹⁷

⁹¹ bron: ZWA2, pag. 269-271, 273, LOO, pag. 66-67, HOU5, pag. 102-109 en VEE, pag. 109-112.

⁹² bron: inventaris 1381 (nummer 20), HOU5, pag. 107 en VEE, pag. 111-112.

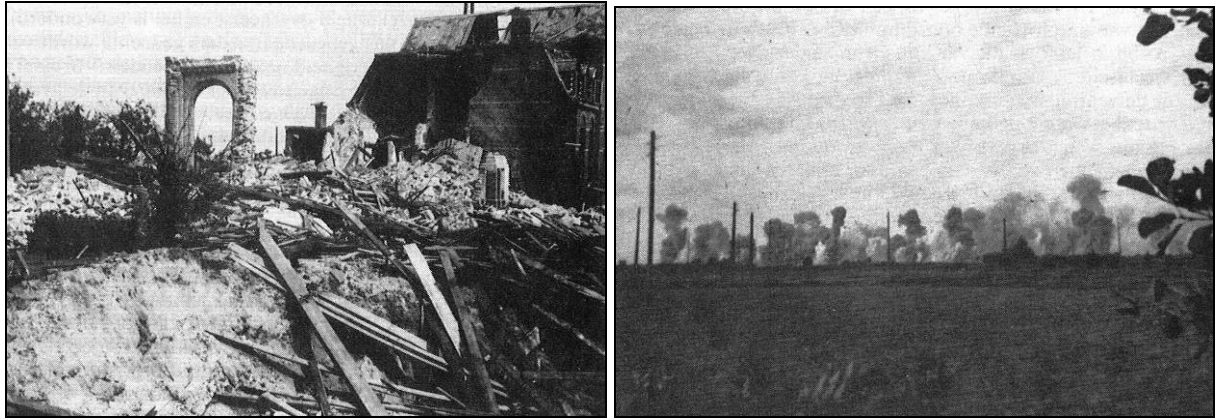
⁹³ bron: ZWA2, pag. 273 en 277.

⁹⁴ bron: inventaris 1381 (nummer 20).

⁹⁵ bron: ZWA2, pag. 287.

⁹⁶ bron: VEE, pag. 114-115, VER, pag. 27, 251, LOO, pag. 67 en HOU5, pag. 112-116.

⁹⁷ bron: inventaris 1381 (nummers 21 en 23).

Figuur 45: Links de verwoeste kerk van Hulten en rechts neerkomende bommen op het vliegveld (bron: HOU5, pag. 115 en 113).

Het is niet bekend welk kaliber naast de 250 lbs markeringsbommen zijn afgeworpen. De verwachting is dat het gaat om 500 en 1.000 lbs vliegtuigbommen, omdat deze ook bij het grote Engelse bombardement van 15 augustus 1944 zijn ingezet.

Mogelijk bevinden zich diverse blindgangers van 250, 500 en 1.000 lbs in de grond ten gevolge van dit bombardement. De locatie van de mogelijke blindgangers bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld, Rijen en Hulten.

10. BEOORDELEN EN EVALUEREN BEVRIJDING OKTOBER 1944

Op 3 september 1944 vindt het laatste bombardement plaats op vliegveld Gilze-Rijen. De volgende dag beginnen de Duitsers met het ontruimen van de vliegbasis. De reden voor de ontruiming is de angst voor de naderende geallieerden. Op 3 september 1944 wordt Brussel bevrijd en de volgende dag Antwerpen. In de gemeente is in de verte gerommel van ontploffingen te horen. Op 5 september 1944 zijn de Duitsers uit de gemeente verdwenen, maar keren spoedig daarna terug. Deze dag staat bekend als Dolle Dinsdag wat inhield dat er geruchten waren dat de geallieerden al in Nederland waren en dat Nederland spoedig bevrijd zou zijn. De geallieerden zijn echter nog niet zo ver. Antwerpen is dan wel bevrijd, maar de geallieerde hoofdmacht bevindt zich nog in Frankrijk. Ook zijn de aanvoerlijnen te lang om verder op te rukken en er zijn aanwijzingen dat de Duitsers zich aan het hergroeperen zijn waardoor de geallieerden niet verder durven op te trekken. Bovendien is het belangrijke doel, namelijk de haven van Antwerpen, bereikt.

Het duurt tot begin oktober 1944 voordat de geallieerden de gemeente Gilze en Rijen zijn genaderd. In dit hoofdstuk worden de oorlogshandelingen die gepaard zijn gegaan met de bevrijding van de gemeente beoordeeld en geëvalueerd.

10.1. ARTILLERIEBESCHIETINGEN OP GILZE

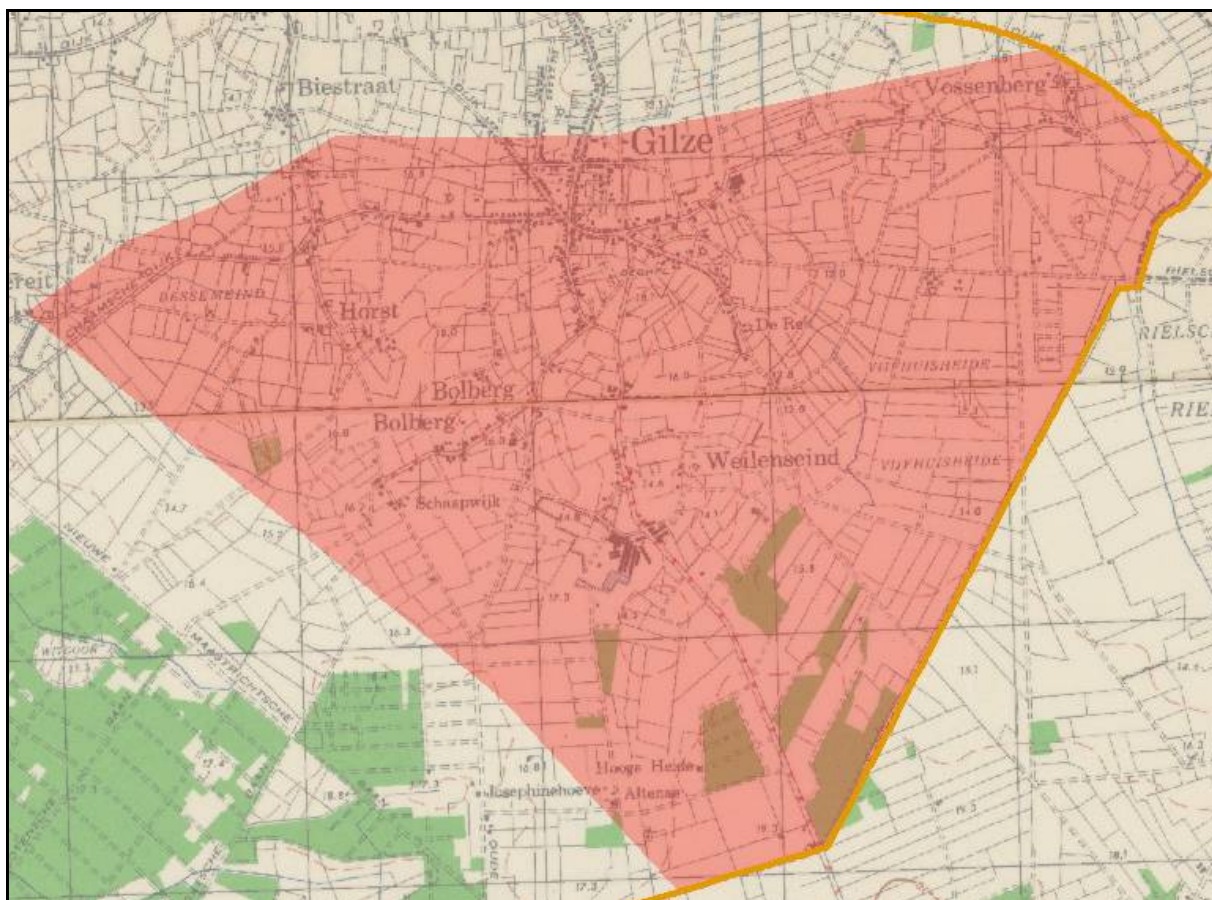
Begin oktober 1944 zijn de geallieerden opgerukt tot aan Alphen waar zich het front bevindt. Hierdoor komt Gilze in de frontlinie te liggen. Omdat de Duitsers hardnekkig standhouden bij Alphen ligt Gilze drie weken bijna dagelijks onder geallieerd artillerievuur. Buiten Gilze hebben de Duitsers zich ingegraven bij hun kanonnen die verspreid staan opgesteld, onder andere langs de Alphenseweg in de bossen.⁹⁸

Op 2 oktober rond 20.00 uur vallen de eerste geallieerde artilleriegranaten op Gilze wat enkele uren aanhoudt. Artilleriegranaten komen neer op de Akkerstraat (nu Versterstraat), bij de kerk, op de Chaamseweg, Horst en Bolberg. Op 3 oktober vallen 's nachts granaten neer op Gilze, waarbij vooral Bolberg doelwit is. Op 24 oktober wordt Bolberg hevig beschoten en op 26 oktober vindt een twee uur durende artilleriebeschieting plaats waarbij vooral Horst en de Aalstraat onder vuur worden genomen.

Opvallend is dat de EOD in de periode 1979-heden geen granaten afkomstig van Engelse geschutmunitie heeft geruimd. Wel zijn diverse granaten geruimd, maar deze zijn volgens de omschrijving afkomstig van Engels luchtafweergeschut. Er is echter genoeg informatie aangetroffen om aan te nemen dat er mogelijk blindgangers kunnen worden aangetroffen.

Aangezien Gilze en omgeving gedurende drie weken onder geallieerd artillerievuur heeft gelegen, is het mogelijk dat blindgangers van artilleriegranaten zijn achtergebleven. Het risicogebied is afgebakend op de locatieomschrijvingen uit het geraadpleegde bronnenmateriaal: centrum van Gilze, Bolberg, Horst, Aalstraat, Alphenseweg, Akkerstraat, Chaamseweg en Vossenbergh. De mogelijkheid aan te treffen NGE is Engelse geschutmunitie, waarbij de 25 polder het meest voorkomend was.

⁹⁸ bron: VER, pag. 30-31 en 57, VEE, pag. 127 en HOU5, pag. 146-162.

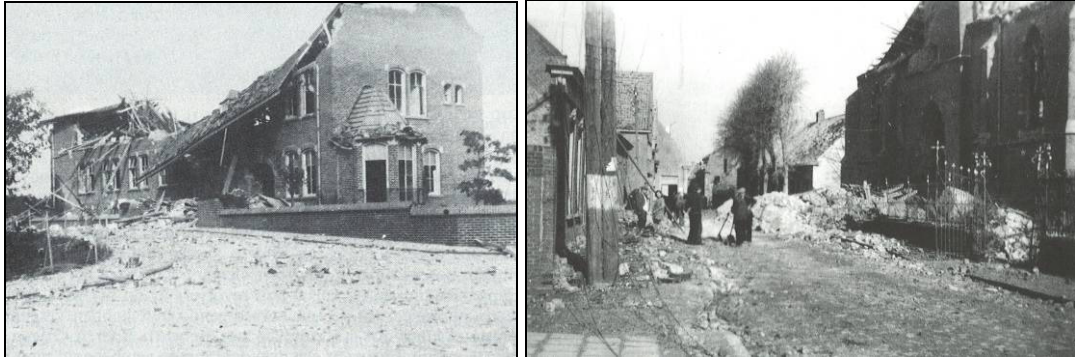
Figuur 46: NGE-Risicogebied n.a.v. artilleriebeschietingen in Gilze en omgeving.

10.2. DUITSE Vernietigingen in Gilze

Op 10 oktober 1944 vernietigen de Duitsers strategische gebouwen in Gilze, zoals de molens, het raadhuis, de watertoren en op 22 oktober de schoorsteen van de steenfabriek.⁹⁹ Ook wordt de kerk ondermijnd door het plaatsen van twee vliegtuigbommen. Op 27 oktober wordt deze kerk ook opgeblazen. De Duitsers deden dit om te voorkomen dat de geallieerden deze gebouwen als uitkijkposten zouden gebruiken.

De Duitsers gebruikten vernielingsmiddelen om de gebouwen op te blazen. Er wordt niet verwacht dat deze zijn achtergebleven omdat er bijvoorbeeld gebruik is gemaakt van vliegtuigbommen als vernielingsmiddel. Als deze niet zouden werken, zouden de gebouwen niet zo beschadigd zijn. Bovendien zijn de gebouwen na de oorlog hersteld of gesloopt waardoor wordt verwacht dat de mogelijk achtergebleven vernielingsmiddelen zijn verwijderd.

⁹⁹ bron: VER, pag. 31, 61-62, HOU5, pag. 153 en VEE, pag. 127.

Figuur 47: Links het vernielde nieuwe raadhuis en rechts de opgeblazen kerktoeren (bron: inventaris GR-28 en DID, pag. 222).

10.3. BEVRIJDING VAN DE GEMEENTE GILZE EN RIJEN

De bevrijding van Gilze en Rijen heeft zich afgespeeld van 27 tot en met 29 oktober 1944 en wordt uitgevoerd door Poolse (geallieerde) troepen. Op de 27^e zijn Gilze en omgeving, het vliegveld en Hulten bevrijd en op de 28^e Molenschot en een deel van Rijen. Op de 29^e is heel de gemeente bevrijd. In deze paragraaf worden de gevechtshandelingen beoordeeld en geëvalueerd welke zijn opgesplitst in 27 oktober en 28-29 oktober.

10.3.1. Gevechtshandelingen 27 oktober 1944¹⁰⁰

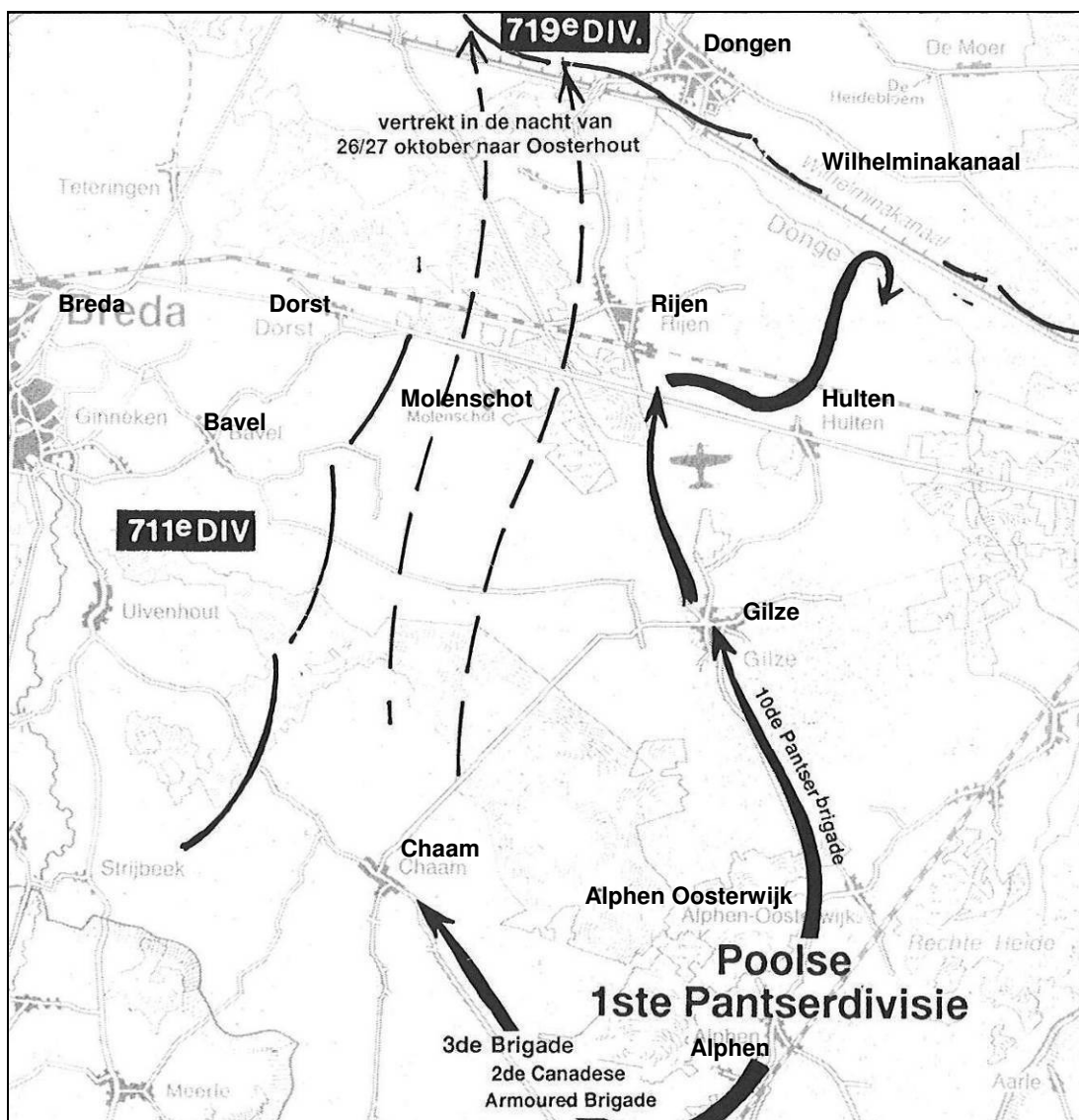
In de vroege morgen van 27 oktober trekken de Duitsers zich terug uit Gilze om elders een nieuwe verdedigingslinie op te richten. Dezelfde dag rukken de Polen op vanuit Alphen en slaan een enorme bres in het Duitse front omdat door een misverstand bij de Duitsers een gat tussen Alphen en Dongen was ontstaan. Dit gat wordt pas in de loop van de dag enigszins gedicht.

De Polen rukken vanuit Alphen op naar het noorden waarbij gevechten plaats hebben gevonden. Lichte geallieerde artillerie neemt Duitse weerstandsnesten langs de Alphenseweg onder vuur en overal klinkt mitrailleurvuur. Rond de middag zijn de Polen in Gilze, waarbij geen gevechten hebben plaatsgevonden in het dorp.

Bij Vossenbergh worden enkele boerderijen in brand geschoten. Hier vinden schermutselingen plaats met enige achtergebleven Duitsers. De Polen trekken op naar de rijksweg Breda-Tilburg waar zij het Café Stad Parijs in brand schieten, omdat ze dachten dat de Duitsers zich daar hadden verschanst. Ook het vliegveld wordt bereikt waar zich geen Duitsers meer bevonden. Als de Polen via het vliegveld de rijksweg naderen, verschijnt een Amerikaanse tank die door de Duitsers buit was gemaakt en schiet op de Poolse tanks. Met een 17 pondeur wordt de buitgemaakte Amerikaanse tank op de rijksweg uitgeschakeld, ongeveer 100 meter ten westen van de kruising met het spoorlijntje naar het vliegveld. Bij Verhoven en Raakeind worden korte gevechten geleverd met Duitse motorrijders.

¹⁰⁰ Informatie afkomstig uit: inventaris GR-137, VEE, pag. 127-128, 162, VER, pag. 31, 33, 66-67, BUI, pag. 9, DID, pag. 178, 220-221, HOU5, pag. 164-166.

Omdat de opmars zo makkelijk verloopt, trekken verkenningseenheden van de Polen verder op dan het bereikte doel, de rijksweg Breda-Tilburg. Aan de westkant van Rijen worden Duitsers waargenomen waardoor wordt besloten om te keren en via Haansbergsche Broek wordt getracht het Wilhelminakanaal te bereiken. Dit lukt echter niet omdat de tanks vast kwamen te zitten in de drassige gronden.

Figuur 48: Overzichtskartaal situatie 27 oktober 1944 (bron: DID, pag. 221).

Uit de diverse geraadpleegde bronnen is duidelijk geworden dat op 27 oktober 1944 diverse oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden. De bronnen hebben echter niet tot in detail beschreven hoe die oorlogshandelingen zijn verlopen. Zo wordt bijvoorbeeld beschreven dat bij Raakeind en Verhoven korte gevechten hebben plaatsgevonden tussen de Polen en Duitse motorrijders. Informatie over waar de gevechten exact hebben plaatsgevonden, welke wapens zijn ingezet en op welke schaal deze wapens zijn ingezet, is niet beschikbaar. Op basis van deze gegevens is het daarom niet mogelijk een risicogebied af te bakenen. Hetzelfde geldt voor de

schermutselingen bij Vossenbergh, het in brand geschoten Café Stad Parijs en de vernietigde tank op de rijksweg.

Ondanks dat niet bekend is op welke schaal wapens zijn ingezet, is het wel duidelijk geworden dat aan de Alphenseweg tussen Alphen en Gilze gevechten hebben plaatsgevonden waarbij ook lichte artillerie is ingezet. De Alphenseweg en de omgeving van de straat vallen reeds in het risicogebied van de drie weken durende artilleriebeschieting op Gilze en omgeving, zie paragraaf 10.1.

10.3.2. Gevechtshandelingen 28-29 oktober 1944¹⁰¹

De Polen zetten vanuit Gilze de aanval in om via Molenschot en Bavel het doel, Breda, te bevrijden. Om 10.00 uur wordt Molenschot bevrijd. Hierbij vinden aan de rand van het vliegveld nabij Molenschot gevechten plaats. Zo neemt de Duitse artillerie de Poolse troepen onder vuur op de weg.

Tegen de middag worden de Chaamse Bossen gezuiverd. Ten zuiden van het vliegveld worden tientallen stukken artilleriegeschut opgesteld, ook aan de Molenstraat. Deze artillerie neemt de Duitsers in Breda, Bavel en Ginneken onder vuur. Ook worden Duitsers, die zich schuil houden in de bossen bij Dorst, onder vuur genomen. Duitse artillerie neemt daarentegen Rijen onder vuur waarbij verschillende burgerslachtoffers vallen. Engelse troepen vanuit Tilburg vallen samen met de Polen Rijen aan en veroveren de plaats gedeeltelijk. Hierbij gaat een tank verloren en sneuvelen enkele Engelse soldaten. Ook zijn verschillende boerderijen in brand geschoten. De westrand van het dorp en de aangrenzende bossen blijven nog in Duitse handen. De volgende dag wordt de rest van Rijen bevrijd en is de gemeente Gilze en Rijen bevrijd.

Dat er gevechten hebben plaatsgevonden nabij Molenschot wordt bevestigd in de munitieruimrapporten van de EOD. Zo zijn in 1985, 1986 en 1997 aan de Lijndonk in Molenschot Engelse rookgranaten van 2 en 4 inch mortier aangetroffen.¹⁰² In 1981, 2002 en 2003 zijn in Molenschot met als locatieomschrijving Veenstraat, Kapelstraat/Schoolstraat en Heideweg respectievelijk een rookgranaat 2 inch mortier, een brisantgranaat 17 pondeur en een brisantgranaat 25 pondeur aangetroffen.¹⁰³ Ook zijn enkele handgranaten aangetroffen.¹⁰⁴

Op basis van de geraadpleegde bronnen is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen naar aanleiding van de zogenaamde zuivering van de Chaamse Bossen. Het is niet bekend of hierbij gevechten hebben plaatsgevonden, op welke schaal en waar precies in de Chaamse Bossen. Wel is voldoende informatie aangetroffen om twee risicogebieden af te bakenen; bij Molenschot en in Rijen.

Omdat Duitse artilleriebeschietingen en grondgevechten hebben plaatsgevonden en omdat na de oorlog op diverse locaties in de omgeving van Molenschot geallieerde NGE is aangetroffen, is de omgeving van Molenschot en de westkant van het toenmalige vliegveld verdacht op het mogelijk aantreffen van NGE. De mogelijk aan te treffen NGE betreffen: klein kaliber munitie, handgranaten en geschutmunitie.

Omdat Duitse artilleriebeschietingen en grondgevechten op zowel 28 als 29 oktober hebben plaatsgevonden in Rijen waarbij een tank en diverse boerderijen zijn

¹⁰¹ Informatie afkomstig uit: inventaris GR-137, VEE, pag. 161-162, VER, pag. 143-144, BUI, pag. 10, DID, pag. 226-228 en HOU5, pag. 169.

¹⁰² Zie de munitieruimrapporten 19853229, 19861933 en 19972194.

¹⁰³ Zie de munitieruimrapporten 19812882, 20021971 en 20031906.

¹⁰⁴ Zie de munitieruimrapporten 19750417 en 20071238.

11. BEOORDELEN EN EVALUEREN NEERGESTORTE VLIEGTUIGEN

Uit de diverse bronnen is gebleken dat in de gemeente Gilze en Rijen een groot aantal vliegtuigen tijdens de Tweede Wereldoorlog is neergestort. In dit hoofdstuk worden de neergestorte vliegtuigen per oorlogsjaar beoordeeld en geëvalueerd om te bepalen of naar aanleiding van de neergekomen vliegtuigen NGE kunnen worden aangetroffen.

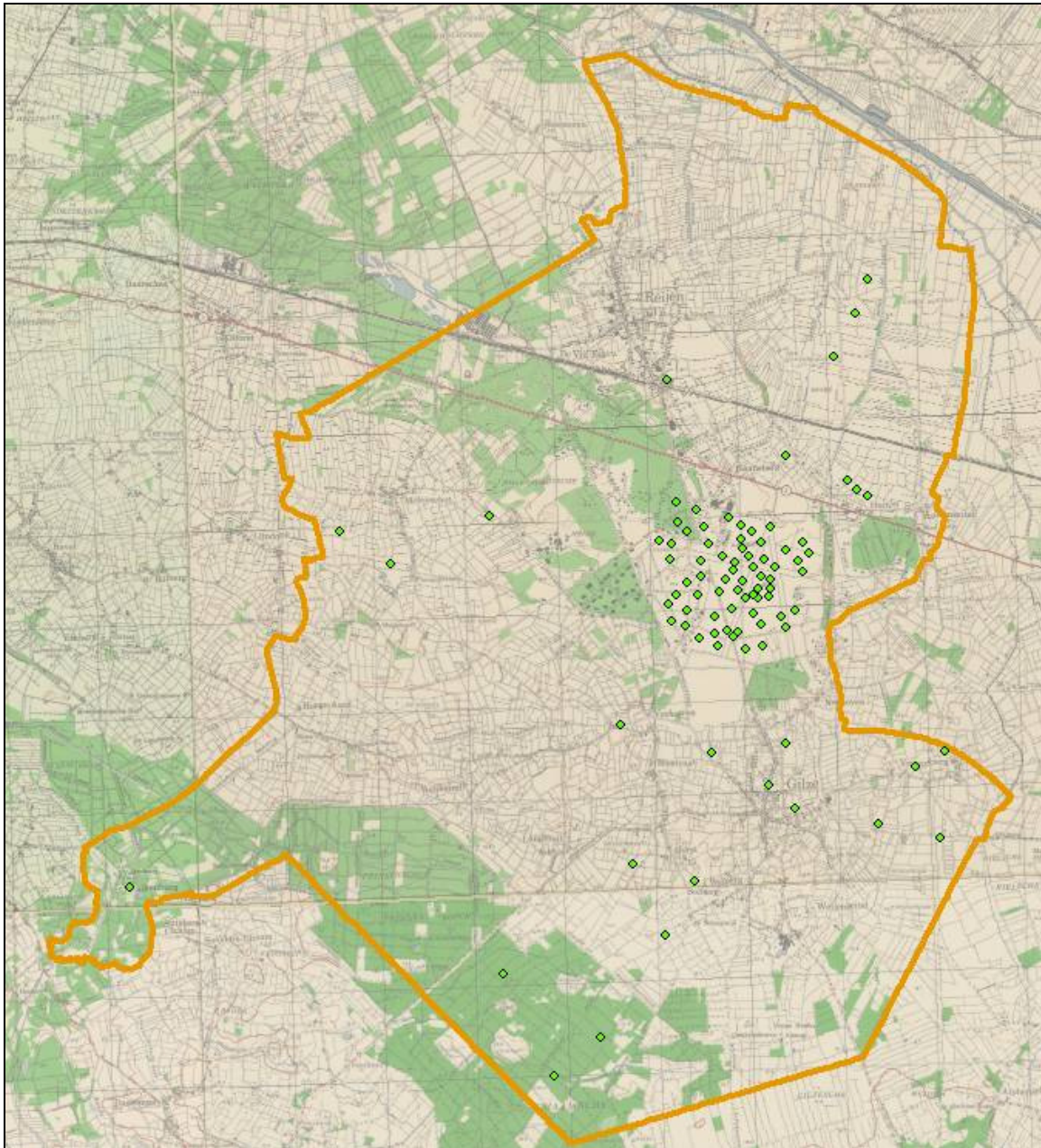
De vliegtuigen die zijn neergekomen binnen de grenzen van de vliegbasis ten tijde van de oorlog zijn niet beoordeeld en geëvalueerd. De voormalige vliegbasis is namelijk verdacht op het mogelijk aantreffen van NGE ten gevolge van de vele bombardementen waardoor het uitwerken van de neergestorte vliegtuigen op de vliegbasis geen verandering van het risicogebied met zich meebrengt.

Op basis van het *Verliesregister* van de Studiegroep Luchtoorlog (SGLO)¹⁰⁵ is in de geraadpleegde bronnen naar specifieke informatie gezocht omtrent de neergekomen vliegtuigen, zoals de exacte crashlocatie en of de vliegtuigen bommen bij zich droegen. Het overzicht van de SGLO is weergegeven in bijlage 6. Dat ten gevolge van de vliegtuigcrashes de kans bestaat op het aantreffen van NGE wordt bevestigd in de literatuur waar staat gemeld dat door de vele crashes allerlei boordmunitie als het ware voor het oprapen ligt. Veel van die munitie blijft achter na het ruimen van de vliegtuigwrakken.¹⁰⁶

In veel gevallen is gebleken dat de exacte locatie van de neergestorte vliegtuigen niet te achterhalen is op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal. Daarom zijn er geen risicogebieden afgebakend, ten gevolge van de vliegtuigcrashes. Dit wil echter niet zeggen dat er geen NGE wordt verwacht n.a.v. de crashes. In tekening 02A en onderstaand figuur zijn de globale locaties van de neergekomen vliegtuigen op een overzichtskaart weergegeven.

¹⁰⁵ Het *Verliesregister* bevat een overzicht van ruim 6.000 neergekomen vliegtuigen in Nederland in de periode 1939-1945.

¹⁰⁶ bron: HOU4, pag. 115.

Figuur 50: Overzichtskaart globale locaties neergekomen vliegtuigen.

11.1. NEERGESTORTE VLIEGTUIGEN 1940

In 1940 zijn volgens het *Verliesregister* van de SGLO tien vliegtuigen neergestort in de gemeente Gilze en Rijen. Van deze tien zijn er vijf buiten het vliegveld neergekomen welke in deze paragraaf zijn beoordeeld en geëvalueerd met uitzondering van crash nummer 3 met volgnummer T0854. Van deze crash is geen informatie aangetroffen waardoor de verwachting is dat de Duitse bommenwerper buiten de gemeente is neergekomen, op Dongens grondgebied.

Ook wordt crash nummer 6 met volgnummer T0891 niet verder uitgewerkt. Als locatieomschrijving staat Gilze Rijen vermeld. De bron HOU2, pag. 106 toont aan dat de Duitse bommenwerper naast de startbaan is neergekomen en valt dus binnen het vliegveld.

11.1.1. Duitse bommenwerper 5 september 1940: Nieuwstraat, Gilze

Een Duitse Heinkel He 111 bommenwerper stort vlak na middernacht na het opstijgen neer op een aantal huizen in de Nieuwstraat in Gilze. De in het vliegtuig aanwezige bommen ontploffen door de hitte van de brandende benzine. Drie huizen en een schuur zijn vernield en zeven burgers komen om het leven.¹⁰⁷ Een andere bron meldt dat voor de leerfabriek van Firma De Vet en Verster aan de Nieuwstraat vier niet ontplofte bommen liggen die door de neerstortende bommenwerper zijn afgeworpen.¹⁰⁸

Figuur 51: Links Duitse soldaten bij de crashsite en rechts de Nieuwstraat een paar dagen na de crash (bron: HOU2, pag. 64 en 62).

Er zijn geen andere bronnen aangetroffen dat (een deel van) de bommenlading voortijdig is afgeworpen en als blindganger is neergekomen. De andere bronnen melden allemaal dat de aanwezige bommenlading vlak na de crash is ontploft. Mochten er toch blindgangers zijn afgeworpen dan is de verwachting dat deze door de Duitsers zijn geruimd. De Duitsers waren namelijk aan het einde van de middag op dezelfde dag begonnen met het opruimen van het puin en hebben nauwkeurig gezocht naar resten van het vliegtuig.

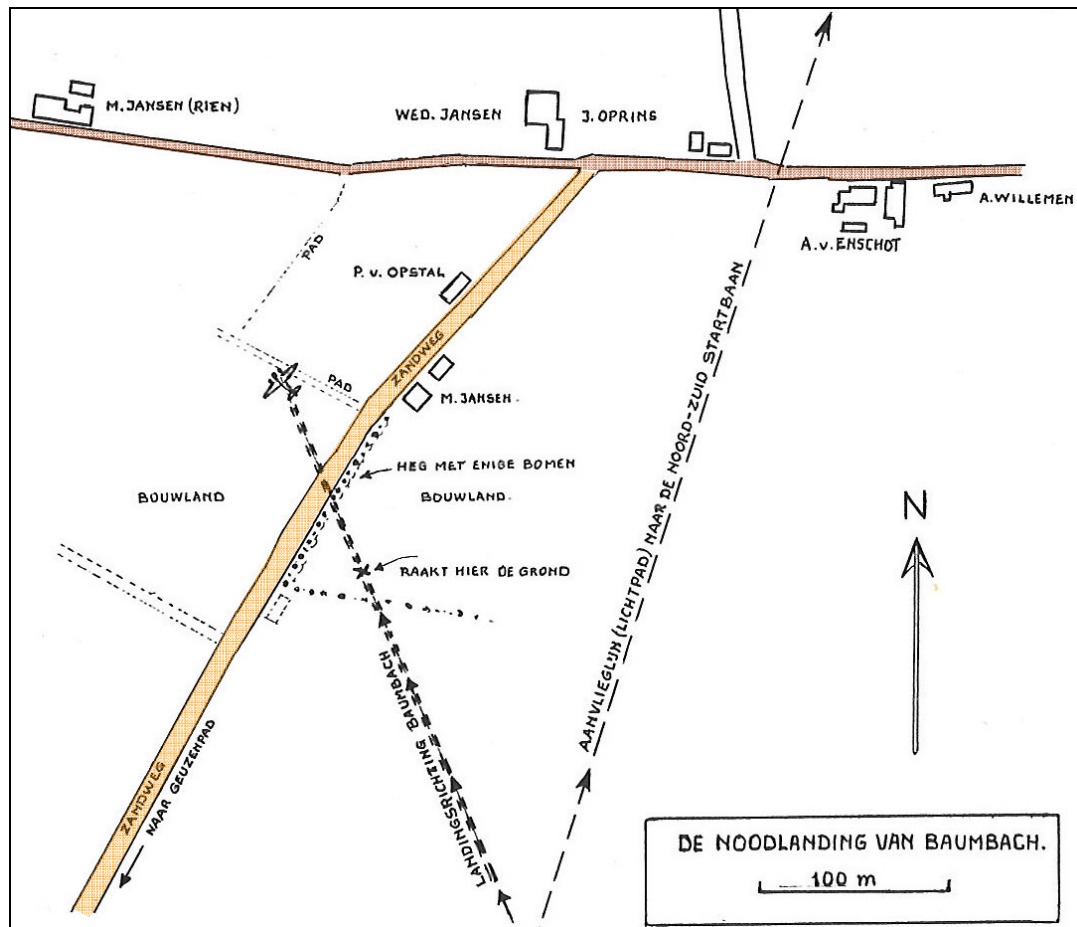
11.1.2. Duitse bommenwerper 24 oktober 1940: Brakken, Gilze

Een Duitse Ju 88 bommenwerper wordt boven Engeland na het afwerpen van de lading door luchtafweergeschut geraakt en maakt bij een noodlanding in een weiland in Gilze bij buurtschap De Brakken (nu een straat, Brakken). Een Duitse bergingsploeg ruimt het vliegtuig op. In de omgeving hebben kinderen een mitrailleurtrommel met kogelband gevonden die in een struik was blijven hangen.¹⁰⁹ In onderstaand figuur is een tekening van de noodlanding weergegeven.

¹⁰⁷ bron: VEE, pag. 27, HOU2, pag. 56-65 en inventaris 1620.

¹⁰⁸ bron: VER, pag. 34 en 185.

¹⁰⁹ bron: HOU2, pag. 103-106.

Figuur 52: Locatie van de noodlanding d.d. 24-10-1940 (bron: HOU2, pag. 104).

Op basis van de omschrijving wordt niet verwacht vliegtuigbommen aan te treffen. De lading was reeds afgeworpen. Wel wordt verwacht munitie afkomstig van boordwapens aan te treffen, aangezien kinderen dit in de omgeving hebben aangetroffen.

11.1.3. Duitse bommenwerper 30 november 1940: Broekakkers, Gilze

Een Duitse Ju 88 bommenwerper wordt boven Engeland na het afwerpen van de lading door luchtafweergeschut geraakt en maakt een noodlanding tussen Nerhoven en de Lange Wagenstraat in Gilze (nu Broekakkers).

Op basis van de omschrijving wordt niet verwacht vliegtuigbommen aan te treffen. De lading was reeds afgeworpen. Ook wordt niet verwacht munitie van boordwapens aan te treffen, omdat het vliegtuig een noodlanding maakte. Hierdoor is de verwachting dat het vliegtuig in redelijk goede staat is geland waardoor geen munitie is weggeslingerd.

11.1.4. Engelse bommenwerper 27 december 1940: Rielsebaan, Gilze

Vlak na 19.30 uur wordt een Engelse Bristol Blenheim lichte bommenwerper vlak na het beschieten van gereedstaande Duitse vliegtuigen op de vliegbasis Gilze-Rijen geraakt door het Duitse luchtafweergeschut. Voordat het vliegtuig neerstort in een

weiland aan de Rielsebaan, werpt het de bommenlast, bestaande uit twee bommen, af welke neerkomen in een akker op de Vossenbergh.¹¹⁰

Er wordt niet verwacht blindgangers aan te treffen ten gevolge van het neerstorten van de Blenheim. Het vliegtuig heeft voor de crash de bommen afgeworpen welke zijn ontploft. Dat de bommen zijn ontploft blijkt uit de bronnen: volgens VEE, pag. 29 wordt er enige schade aangericht en volgens HOU2, pag. 120-122 klinken twee explosies nadat twee bommen zijn afgeworpen. Wel kan in de omgeving van de crash munitie afkomstig van boordwapens worden aangetroffen.

11.1.5. Engelse bommenwerper 31 december 1940: De Moer, Loon op Zand

Een Engelse Blenheim lichte bommenwerper wordt boven vliegveld Gilze-Rijen aangeschoten en stort neer op onbekende locatie.¹¹¹

Deze crash is niet relevant, omdat andere bronnen hebben aangetoond dat het vliegtuig is neergestort in Loon op Zand.¹¹²

11.2. NEERGESTORTE VLIEGTUIGEN 1941

In 1941 zijn volgens het *Verliesregister* van de SGLO twaalf vliegtuigen neergestort in de gemeente Gilze en Rijen. Van die twaalf zijn er zes neergekomen op het vliegveld. Van een aantal crashes is geen informatie in de andere bronnen aangetroffen: nummers 14 tot en met 17 met als locatieomschrijving Gilze Rijen. Op basis van deze informatie is het niet te achterhalen waar deze vliegtuigen zijn neergestort. De overige drie neergestorte vliegtuigen in 1941 zijn in deze paragraaf beoordeeld en geëvalueerd.

11.2.1. Duitse nachtjager 24 op 25 februari 1941: landgoed Valkenberg

Een Duitse Ju 88 C-4 nachtjager stort in de nacht van 24 op 25 februari 1941 neer op landgoed Valkenburg. Het vliegtuig is neergekomen tussen het woongebouw van het landgoed en de woning van jachttopziener C. Paenen. Wrakstukken liggen verspreid over een groot gebied en tijdens het uitbranden van het wrak worden af en toe scherpe knallen gehoord van de exploderende boordmunitie.¹¹³

De nachtjager had geen bommen bij zich, maar was bewapend met boordmitrailleurs en boordkanonnen van 2 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crash boordmunitie achtergebleven. De exacte locatie van de neergekomen bommenwerper is echter niet bekend.

11.2.2. Duitse nachtjager 21 september 1941: Chaamse Bossen

Een Duitse Ju 88 C-2 nachtjager komt onderweg naar Engeland in de problemen en besluit terug te gaan naar vliegveld Gilze-Rijen. Het vliegtuig redt de landingsbaan niet en stort neer in de Chaamse Bossen tussen de Ulicotense Baan en de Wolfgatse Baan op ongeveer 500 meter ten zuidoosten van het Witgoor. Het vliegtuig vliegt in brand. Twee wandelaars redden twee van de drie bemanningsleden. Na zo'n 15 à 20 minuten begint het wrak feller te branden en explodeert de munitie.

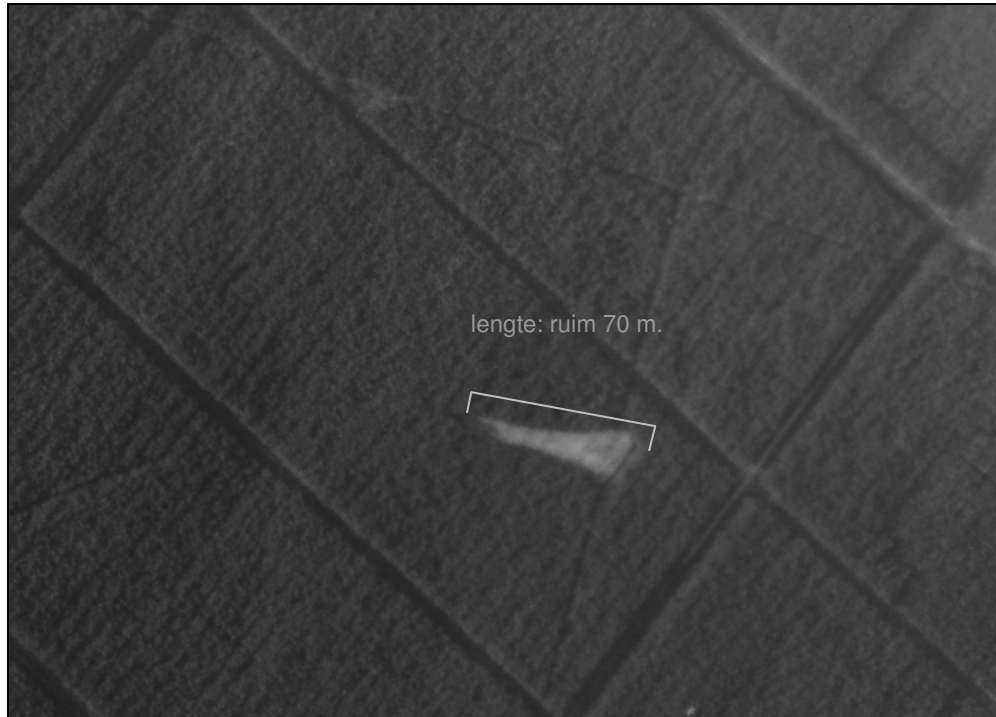
¹¹⁰ bron: VEE, pag. 29, HOU2, pag. 120-122 en inventaris GR-294.

¹¹¹ bron: VEE, pag. 29 en ZWA1, pag. 144.

¹¹² bron: HOU2, pag. 124-125 en SGLO, volgnummer T934.

¹¹³ bron: HOU2, pag. 167-168.

In onderstaand figuur is een uitsnede van de luchtfoto van 2 augustus 1944 weergegeven waarop een kale plek in de Chaamse Bossen is waar te nemen. Deze kale plek is veroorzaakt door het neergestorte vliegtuig.¹¹⁴

Figuur 53: Crashlocatie Chaamse Bossen (bron: luchtfoto 4201 d.d. 02-08-1944).

De nachtjager had geen bommen bij zich, maar was bewapend met boordmitrailleurs en boordkanonnen van 2 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crash boordmunitie achtergebleven.

11.2.3. Engels jachtvliegtuig 15 december 1941: Hulten

Na een aanval te hebben gedaan op een landend Duits vliegtuig, stort om onbekende reden een Engelse Hurricane IIC jachtvliegtuig neer tussen de rijksweg en de spoorlijn, vermoedelijk nabij de Haansberg in Hulten. De volgende morgen wordt het wrak gevonden.¹¹⁵

Omdat de exacte crashlocatie niet bekend is, is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen.

11.3. NEERGESTORTE VLEGUIGEN 1942

In 1942 zijn volgens het *Verliesregister* van de SGLO negen vliegtuigen neergestort in de gemeente Gilze en Rijen. Van die negen zijn er zes neergekomen op het vliegveld. De overige drie zijn in deze paragraaf beoordeeld en geëvalueerd.

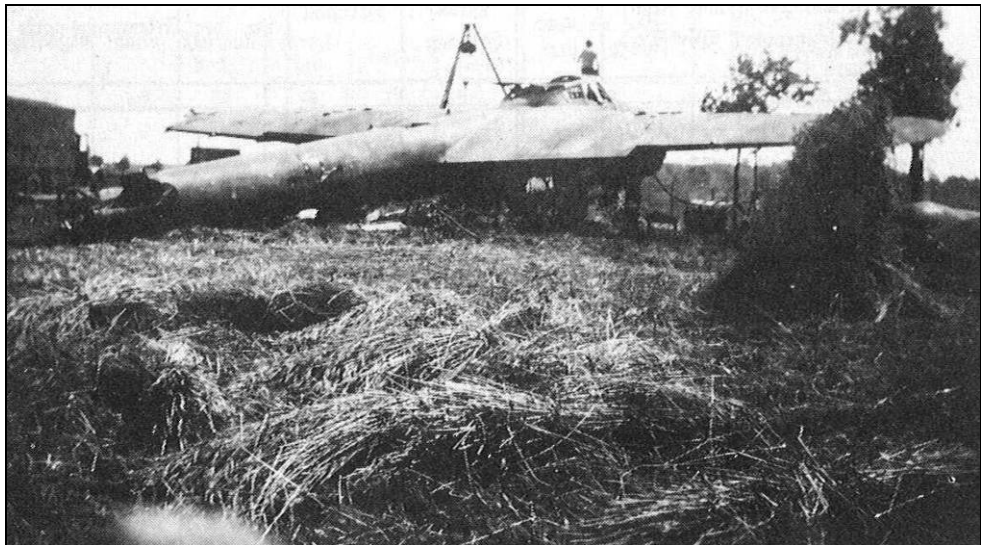
¹¹⁴ bron: HOU3, pag. 50-52.

¹¹⁵ bron: ZWA1, pag. 311-312, HOU3, pag. 108-112 en inventaris GR-294.

11.3.1. Duitse bommenwerper 28 juli 1942: Besterd, Gilze

Rond 02.30 uur maakt een Duitse Do 217 bommenwerper op de terugweg van een missie een noodlanding in de Besterd in Gilze.¹¹⁶

Er wordt niet verwacht munitie aan te treffen ten gevolge van de crash. Het vliegtuig was op de weg terug en had naar verwachting daarom geen bommenlading meer aan boord. Bovendien betreft het een goed uitgevoerde noodlanding, zie onderstaand figuur.

Figuur 54: Duitse bergingsploeg is bezig met het demonteren van het vliegtuig (bron: HOU4, pag. 9).

11.3.2. Duitse bommenwerpers 2 en 12 december 1942: Het Broek en Hulten

Op 2 december 1942 stort een Duitse Do 217 bommenwerper om 21.00 uur neer in Het Broek tijdens een oefenvlucht.

Op 13 december verongelukt nog een Do 217, ditmaal bij Hulten.¹¹⁷

De SGLO meldt dat het vliegtuig op 12 december is neergestort en niet op 13 december. Omdat onvoldoende informatie beschikbaar is, is het niet mogelijk om deze crashes te beoordelen en te evalueren.

11.4. NEERGESTORTE VLIEGTUIGEN 1943

In 1943 zijn volgens het *Verliesregister* van de SGLO 21 vliegtuigen neergestort in de gemeente Gilze en Rijen. Van die 21 zijn er elf neergekomen op het vliegveld.

Crash nummer 33 met als locatieomschrijving Gilze Rijen (bij landgoed "Koolhoven") is in de gemeente Tilburg neergekomen en is daarom niet relevant. Hetzelfde geldt voor crash nummer 41 welke bij Alphen is neergekomen en crash 51 die bij Bavel is neergekomen.

Van een tweetal crashes is geen informatie in de andere bronnen aangetroffen: nummers 34 en 39 met als locatieomschrijving Gilze Rijen. Op basis van deze informatie is het niet te achterhalen waar deze vliegtuigen zijn neergestort.

De overige vijf neergekomen vliegtuigen in 1943 zijn in deze paragraaf beoordeeld en geëvalueerd.

¹¹⁶ bron: HOU4, pag. 8-9.

¹¹⁷ bron: HOU4, pag. 80 en inventaris GR-294.

11.4.1. Duitse nachtjager 13 januari 1943: Besterd, Gilze

Een Duitse Me Bf 110 nachtjager ontploft kort na de start in de lucht waarna brokstukken neerkomen op een weide aan de Rielsebaan op ongeveer 1 km van de boerderij van J. de Bruin. De wrakstukken liggen over een afstand van ongeveer 50 meter van noord naar zuid verspreid.¹¹⁸

De nachtjager had geen bommen bij zich, maar was bewapend met boordmitrailleurs en boordkanonnen van 2 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crash boordmunitie achtergebleven. De exacte locatie van de neergekomen nachtjager is niet bekend.

11.4.2. Duitse nachtjagers 19 mei 1943: Rijensch Broek en Hulten

Op 19 mei 1943 botsen twee Duitse Me- Bf 110 nachtjagers ten noorden van het vliegveld op elkaar en storten neer.¹¹⁹ Een van de vliegtuigen is neergekomen op een perceel bouwland gelegen in het Rijensch Broek, in eigendom van H. Embregts, B 463. De andere is neergekomen in Hulten, in eigendom van H. Gillis, D 57c. Het terrein is door de Duitsers afgezet. Beide vliegtuigen zijn grotendeels verbrand.¹²⁰

De nachtjagers hadden geen bommen bij zich, maar waren bewapend met boordmitrailleurs en boordkanonnen van 2 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crashes boordmunitie achtergebleven. De exacte locaties van de neergekomen nachtjagers is echter niet bekend.

11.4.3. Duitse bommenwerper 24 oktober 1943: Vossenbergh

Een Duitse Do 217 bommenwerper stort na een missie in Engeland kort na middernacht neer in Vossenbergh op een schuur. Zowel de schuur als het vliegtuig branden af.¹²¹ Het vliegtuig is terechtgekomen op een schuur van J.A. Havermans. De Duitse en Nederlandse brandweer komen om te blussen. De overblijfselen worden door de Nederlandse politie bewaakt.¹²²

De bommenwerper was op de weg terug dus had naar verwachting geen bommen meer aan boord. Wel was de bommenwerper uitgerust met boordwapens waaronder boordkanonnen van 1.3 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crash boordmunitie achtergebleven. De exacte locatie van de neergekomen bommenwerper is echter niet bekend.

¹¹⁸ bron: HOU4, pag. 83-84 en inventaris 1380 (nummer 2).

¹¹⁹ bron: HOU4, pag. 108.

¹²⁰ bron: inventaris 1380 (nummers 7 en 10).

¹²¹ bron: VEE, pag. 73, inventaris 1380 (nummer 20), inventaris 1395 en inventaris GR-294.

¹²² bron: HOU4, pag. 182-183.

Figuur 55: Neergestort vliegtuig Vossenbergh d.d. 24-10-1943 (bron: HOU4, pag. 183).

11.4.4. Duitse nachtjager 29 december 1943: Bavelseweg, Gilze

Een Duitse Ju 88 nachtjager stort kort na de start vermoedelijk door het slechte weer neer aan de Bavelseweg en vliegt in brand. De drie bemanningsleden komen om het leven.¹²³

De nachtjager had geen bommen bij zich, maar was bewapend met boordmitrailleurs en boordkanonnen van 2 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crash boordmunitie achtergebleven. De exacte locatie van de neergekomen bommenwerper is echter niet bekend.

11.5. NEERGESTORTE VLIETUIGEN 1944

In 1944 zijn volgens het *Verliesregister* van de SGLO 22 vliegtuigen neergestort in de gemeente Gilze en Rijen. In de overige bronnen is een melding van een neergekomen vliegtuig aangetroffen die de SGLO niet meldt. Het gaat zodoende om 23 vliegtuigen in 1944. De op 1 september 1944 neergekomen Engelse Stirling bommenwerper met nummer 71 en locatieomschrijving Gilze Rijen is neergestort binnen de grenzen van het vliegveld, zie Figuur 57. Zodoende zijn van die 23 neergekomen vliegtuigen er twaalf neergekomen op het vliegveld.

Van één crash is geen informatie in de andere bronnen aangetroffen. Het gaat om nummer 56 met als locatieomschrijving Rijen (buurt van). Vermoedelijk is het vliegtuig buiten de gemeente neergekomen.

De overige negen neergekomen vliegtuigen in 1944 zijn in deze paragraaf beoordeeld en geëvalueerd.

11.5.1. Duitse bommenwerpers 4 januari 1944: Bolberg en Molenschot

Rond 15.00 uur vallen geallieerde jachtvliegtuigen landende Duitse bommenwerpers aan waarvan er twee worden neergeschoten.¹²⁴ Een Duitse Do 217 bommenwerper ontploft in de lucht en stort neer naast een boerderij aan de Molenschotse Baan (nu

¹²³ bron: HOU4, pag. 198-199 en inventaris 1380 (nummer 24).

¹²⁴ bron: inventaris 1380 (nummer 25) en inventaris 1381 (nummer 2).

Broekstraat 86). Over de hele weide liggen wrakstukken en ook nog aan de andere kant van de straat. De vier Duitse bemanningsleden komen om. De Duitsers hebben in een paar dagen het hele gebied afgezocht en opgeruimd. Jaren later worden echter nog af en toe stukjes vliegtuig aangetroffen tijdens het ploegen.¹²⁵ Een andere Duitse Do 217 bommenwerper wordt neergeschoten en stort neer op de Bolberg bij Voermans en veroorzaakt een enorme wolk van rook en vuur. De vier bemanningsleden hebben per parachute het vliegtuig verlaten.¹²⁶

De bommenwerpers waren op de weg terug dus hadden naar verwachting geen bommen meer aan boord. Wel waren de bommenwerpers uitgerust met boordwapens waaronder boordkanonnen van 1.3 cm. Mogelijk is ten gevolge van de crashes boordmunitie achtergebleven. De exacte locaties zijn echter niet bekend.

11.5.2. Amerikaanse bommenwerper 7 januari 1944: Molenschot

Een Amerikaanse B17 bommenwerper op weg naar Duitsland wordt boven Gilze-Rijen door Duits luchtafweergeschut neergeschoten.¹²⁷ Voordat het vliegtuig neerstort, worden de bommen afgeworpen welke neerkomen in de buurt van de steengroeve / bij de Molenschotse leemputten. Wrakstukken van het vliegtuig en munitie van boordwapens komen verspreid neer in de velden ten zuiden van Molenschot.¹²⁸

Omdat niet bekend is of de hele bommenlading is ontploft, dient rekening te worden gehouden met het mogelijk aantreffen van vliegtuigbommen van vermoedelijk 250, 500 en/of 1.000 lbs in de omgeving van de Molenschotse Leemputten. Daarnaast kan munitie van boordwapens worden aangetroffen in de omgeving van het neergestorte vliegtuig. De exacte locatie van de crash is echter niet bekend.

11.5.3. Amerikaanse bommenwerper 11 mei 1944: Hulten

Rond 18.15 uur schiet het Duitse luchtafweergeschut een Amerikaanse B17 bommenwerper neer die op weg is naar Duitsland. Het vliegtuig komt neer in het Hultens Broek nabij de Tweede of Derde Ley. De bemanning is per parachute het vliegtuig uitgesprongen en wordt gevangengenomen.¹²⁹ Voor de crash zijn de bommen veilig afgeworpen nabij de Langenberg op de percelen B 451, 452 en 456.¹³⁰ Twee dagen later wordt de bommenlading afgevoerd.¹³¹

¹²⁵ bron: HOU4, pag. 203-209 en VEE, pag. 75-76.

¹²⁶ bron: HOU4, pag. 210, VEE, pag. 76, VER, pag. 25 en inventaris 1381 (nummer 1).

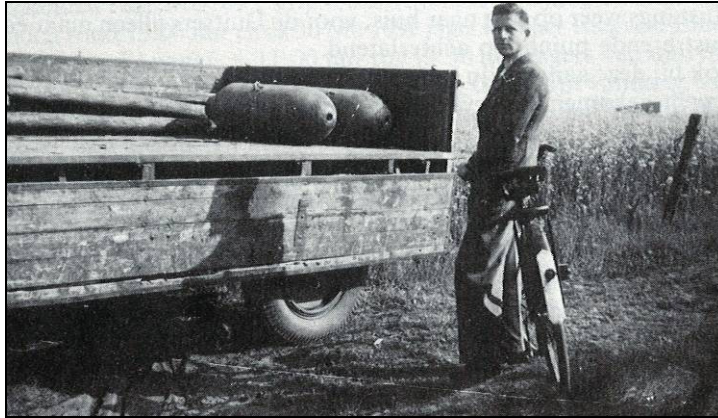
¹²⁷ bron: inventaris 1380 (nummer 25).

¹²⁸ bron: HOU4, pag. 214-215, VEE, pag. 99 en inventaris GR-294.

¹²⁹ bron: VEE, pag. 99 en VER, pag. 26 en 96-97.

¹³⁰ bron: inventaris GR-294 en inventaris 1381 (nummer 12 en 23).

¹³¹ bron: HOU5, pag. 49-51.

Figuur 56: De bommen afkomstig uit de Amerikaanse bommenwerper worden afgevoerd (bron: HOU5, pag. 50).

Aangezien de bommen afkomstig uit het vliegtuig enige dagen na de crash zijn geruimd, wordt niet verwacht deze aan te treffen. Wel kan mogelijk munitie van boordwapens worden aangetroffen in de omgeving van de neergestorte bommenwerper. De exacte locatie van de crash is echter niet bekend.

11.5.4. Engelse bommenwerper 28 mei 1944: Prinsenbosch

Om ongeveer 02.30 uur wordt een Engelse Lancaster bommenwerper op weg naar Duitsland neergeschoten door een Duitse nachtjager. De bommenwerper komt fel brandend in stukken naar beneden nabij de weg van Gilze naar Chaam ter hoogte van de Maastrichtse Baan op nog geen kilometer van het Duitse kamp Prinsenbosch. Enige tijd later ontploft de bommenlading.¹³² In de Chaamse Bossen wordt op 28 mei 1944 de afgerukte staartkoepel met twee mitrailleurs van de Lancaster aangetroffen.

Er wordt niet verwacht vliegtuigbommen aan te treffen ten gevolge van deze crash. Volgens de geraadpleegde bronnen is de bommenlading ontploft. Wel kan mogelijk munitie van boordwapens worden aangetroffen in de omgeving van de neergestorte bommenwerper. De exacte locatie van de crash is echter niet bekend.

11.5.5. Engelse “Spionnen-vliegtuig” vliegtuig 1 juni 1944: Verhovenseweg, Gilze

In de nacht van 31 mei op 1 juni 1944 wordt een Engelse Hudson bommenwerper door Duits luchtafweergeschut neergeschoten. Het vliegtuig heeft een speciale missie en zou geheim agenten boven Nederland dropen.¹³³ Het laag vliegende vliegtuig wordt echter boven Gilze-Rijen neergeschoten en slaat te pletter in de korenvelden van de Warande (Verhovenseweg) op nog geen 100 meter van de daar opgestelde 3,7 cm batterij luchtafweergeschut waarbij zowel de bemanning als de geheim agenten omkomen.¹³⁴ Een half uur lang blijft het neergekomen toestel branden en ontploft veel munitie.¹³⁵

Aangezien het vliegtuig op speciale missie was, wordt niet verwacht dat er bommen aanwezig waren. Wel kan mogelijk munitie van boordwapens worden aangetroffen in

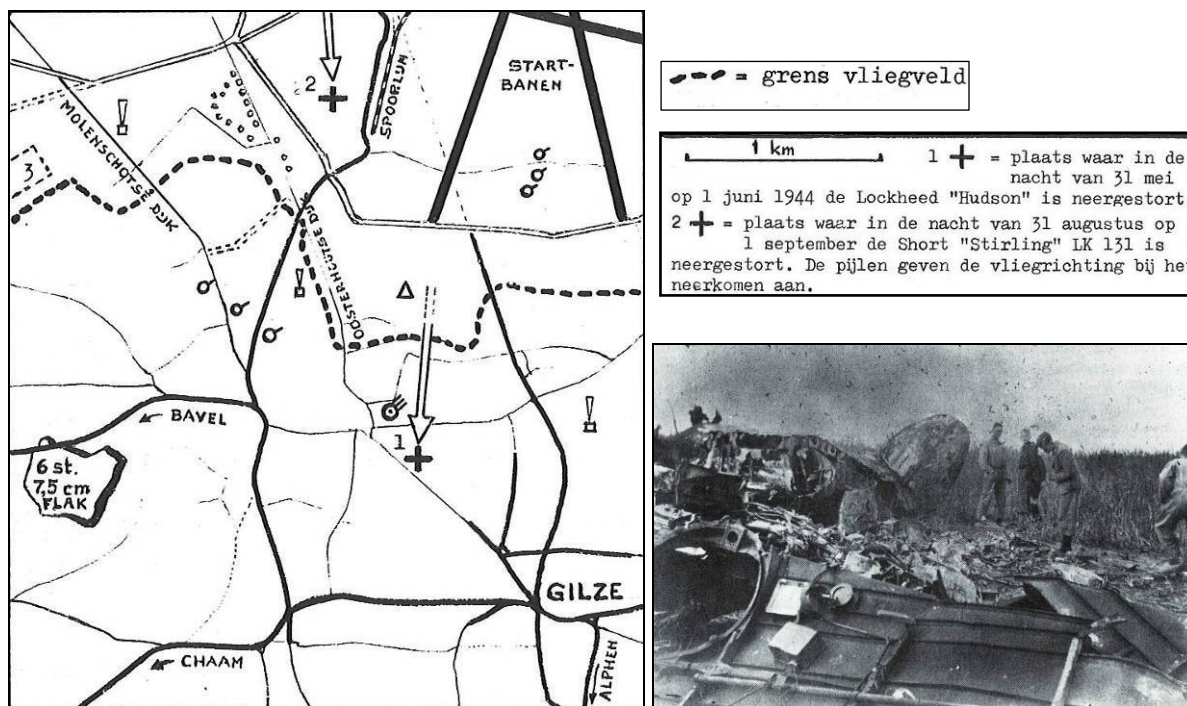
¹³² bron: HOU5, pag. 64, VEE, pag. 100-101 en inventaris 1381 (nummer 14).

¹³³ bron: VEE, pag. 101 en ZWA2, pag. 227.

¹³⁴ bron: inventaris 1381 (nummer 15) en inventaris GR-294.

¹³⁵ bron: HOU5, pag. 70-71

de omgeving van het neergestorte vliegtuig. De exacte locatie van de crash is echter niet bekend.

Figuur 57: Locatie neergestort vliegtuig d.d. 01-06-1944 en rechts de overblijfselen (bron: HOU5, pag. 71 en 72).

11.5.6. Duitse bommenwerper 11 augustus 1944: Aalstraat, Gilze

Om 04.45 uur botsen boven de vliegbasis twee Duitse Do 217 bommenwerpers op elkaar. De vliegtuigen hebben een missie uitgevoerd in Frankrijk en wilden landen. Het ene vliegtuig stort neer op het vliegveld en de andere in Gilze aan de Aalstraat op een weiland van D. Aarts.¹³⁶

De bommenwerper was op de weg terug dus had naar verwachting geen bommen meer aan boord. Wel is mogelijk ten gevolge van de crash boordmunitie achtergebleven. De motivatie hiervoor is dat een jongen later licht gewond is geraakt tijdens het spelen met munitie wat afkomstig was uit een van de neergekomen vliegtuigen. De bommenwerpers waren uitgerust met boordwapens waaronder boordkanonnen van 1.3 cm. De exacte locatie van de neergestorte bommenwerper in Gilze is echter niet bekend.

11.5.7. Duitse bommenwerper 31 augustus 1944: Vossenberg, Gilze

Om 05.00 uur stort op een weiland van A. de Groot, Vossenberg A 567, een Duitse He 111 bommenwerper neer. Het toestel is brandend neergestort en is vermoedelijk op de terugweg aangeschoten.¹³⁷

Volgens bron inventaris GR-294 betreft het neergestorte vliegtuig een Me 410. Dit klopt echter niet. De Me 410 is namelijk een jachtvliegtuig die in tegenstelling tot de

¹³⁶ bron: VEE, pag. 113, inventaris 1381 (nummer 19) en inventaris GR-294.

¹³⁷ bron: inventaris 1381 (nummer 21) en VER, pag. 7 en 250.

He 111 niet bestond uit vijf bemanningsleden. Aangezien de vijf koppige bemanning tijdens de crash is omgekomen, betreft het een He 111.

Er wordt niet verwacht dat het vliegtuig nog bommen bij zich had tijdens de crash, omdat het vliegtuig op de weg terug was. Wel kan mogelijk munitie afkomstig van boordwapens worden aangetroffen. De bommenwerper was onder andere uitgerust met boordkanonnen van 1,3 cm. De exacte locatie van de neergekomen bommenwerper is echter niet bekend.

11.5.8. Engels zweefvliegtuig 17 september 1944: Hultens Broek

Zoals in de inleiding is gemeld, heeft de SGLO deze crash niet opgenomen. Er zijn echter twee bronnen die melding maken van een neergestort zweefvliegtuig op 17 september 1944.¹³⁸ Op deze dag begint Operatie Market Garden; een geallieerd offensief waarbij door middel van luchtlandingstroepen (parachutisten en zweefvliegtuigen) de belangrijke bruggen over de grote rivieren zouden worden ingenomen waarna het grondleger vanuit België snel zou kunnen doorstoten.

Om 15.00 uur landt een zweefvliegtuig vlakbij Hulten in de velden van Het Broek. Het vliegtuig wordt door de inzittenden in brand gestoken waarna ze op de vlucht slaan.

Er wordt niet verwacht NGE aan te treffen ten gevolge van deze crash. Het Zweefvliegtuig vervoerde troepen die na de landing zijn gevlucht.

11.5.9. Amerikaans jachtvliegtuig 18 september 1944: Gilze – Riel

Om 14.15 uur maakt een Amerikaans P-47D jachtvliegtuig een noodlanding in de velden tussen Gilze en Riel na te zijn getroffen door luchtafweergeschut.¹³⁹ De piloot duikt onder en de avond na de noodlanding wordt het vliegtuig door het verzet vernietigd.¹⁴⁰

De exacte locatie van de noodlanding is niet bekend, maar vermoedelijk is dit buiten de gemeente Gilze en Rijen. Er wordt niet verwacht NGE aan te treffen, omdat de jager tijdens de noodlanding geen bommen bij zich droeg. Ook wordt niet verwacht munitie van boordwapens aan te treffen, omdat het vliegtuig een noodlanding maakte. Hierdoor is de verwachting dat het vliegtuig in redelijk goede staat is geland waardoor geen munitie is weggeslingerd.

11.6. NEERGESTORTE VLIEGTUIGEN 1945

In 1945 zijn volgens het *Verliesregister* van de SGLO 29 vliegtuigen neergestort in de gemeente Gilze en Rijen. Wat opvalt is dat het op één vliegtuig na allemaal neergestorte geallieerden vliegtuigen betreft. De reden daarvoor is dat in oktober 1944 de gemeente Gilze en Rijen is bevrijd door de geallieerden en zij het vliegveld in gebruik hebben genomen. Van die 29 neergekomen vliegtuigen zijn er 23 neergekomen op het vliegveld.

Van een viertal crashes is geen informatie in de andere bronnen aangetroffen: nummers 84, 90, 91 en 96 met locatieomschrijvingen Gilze Rijen (buurt van), Gilze Rijen (2,5 km achter startbaan), Hulten en Gilze Rijen. Op basis van deze informatie is het niet te achterhalen waar deze vliegtuigen zijn neergestort.

¹³⁸ bron: HOU5, pag. 135 en VEE, pag. 122.

¹³⁹ bron: VER, pag. 29.

¹⁴⁰ bron: VEE, pag. 123.

De overige twee neergekomen vliegtuigen in 1945 zijn in deze paragraaf beoordeeld en geëvalueerd.

11.6.1. Duits jachtvliegtuig 1 januari 1945: Molenschot

Een Duits Me Bf 109 jachtvliegtuig vliegt om 10.00 uur met uitslaande vlammen over de Chaamse Bossen. De piloot verlaat per parachute het vliegtuig en landt ten zuiden van Molenschot net ver van het neergestorte vliegtuig.¹⁴¹ Een andere bron¹⁴² meldt dat het vliegtuig ten westen van Molenschot is neergekomen. Overigens is volgens de SGLO niet een Me Bf 109, maar een FW 190 D neergekomen.

Het vliegtuig vervoerde geen bommen. Mogelijk is ten gevolge van de crash munitie van boordwapens achtergebleven. De FW 190 D had de beschikking over boordkanonnen (1,3 en 2 cm). De exacte locatie is echter niet bekend.

11.6.2. Engelse bommenwerper 6 maart 1945: Chaamse Bossen

Een Engelse Mosquito bommenwerper stort rond 23.00 uur na net opgestegen te zijn, brandend neer in de Chaamse Bossen. De bemanning komt hierbij om het leven.¹⁴³

Mogelijk zijn ten gevolge van deze crash bommen en munitie afkomstig van boordwapens achtergebleven. De locatie van de crash is echter niet bekend waardoor het niet mogelijk is een risicogebied af te bakenen.

¹⁴¹ bron: HOU5, pag. 186.

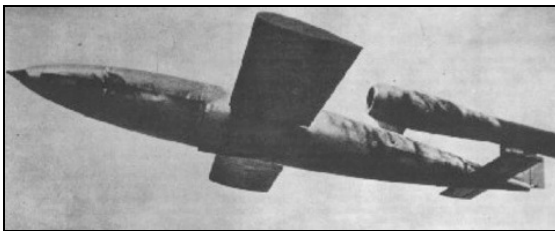
¹⁴² bron: VEE, pag. 168.

¹⁴³ bron: HOU5, pag. 188.

12. BEOORDELEN EN EVALUEREN NEERGEKOMEN V1'S EN V2'S

Met speciale wapens, de zogenaamde *Vergeltungswaffen* (vergeldingswapens), deden de Duitsers er alles aan de oorlog te winnen. Vanaf het vliegveld stegen Duitse vliegtuigen op met onder de vleugel een V1. Deze werden dan in de lucht losgelaten met als doel bijvoorbeeld Londen of Antwerpen. Op het vliegveld lagen zodoende V1's opgeslagen. In de meeste gevallen zijn V1's gelanceerd vanaf een lanceerinstallatie op de grond. Daarnaast zijn vanaf eind oktober 1944 tot en met eind maart 1945 meer dan veertig V1's en enkele V2's neergekomen op het grondgebied van de gemeente Gilze en Rijen.

De V1 staat voor Vergeltungswaffe 1 en was het eerste onbemande straalvliegtuig met explosieven. Van de V1 zijn er meer dan 30.000 geproduceerd. Een groot deel is afgevuurd vanaf verschillende locaties in Nederland.

Figuur 58: Afbeelding V1.

Specificaties:
Lengte: 833 cm
Diameter: 84 cm
Spanwijdte: 537 cm
Gewicht: 2.150 kg
Explosieve inhoud: 500-1.000 kg
Bereik: ca. 300 km

Daarnaast ontwikkelen de Duitsers de opvolger van de V1: de V2. Dit is de eerste geleide, ballistische raket met explosieven. Deze raket wordt verticaal gelanceerd op doelen in Antwerpen en Londen, onder andere vanuit Nederland. Er zijn gedurende 1944 en 1945 drie- à vierduizend V2's gelanceerd.

Figuur 59: Afbeelding van een V2.

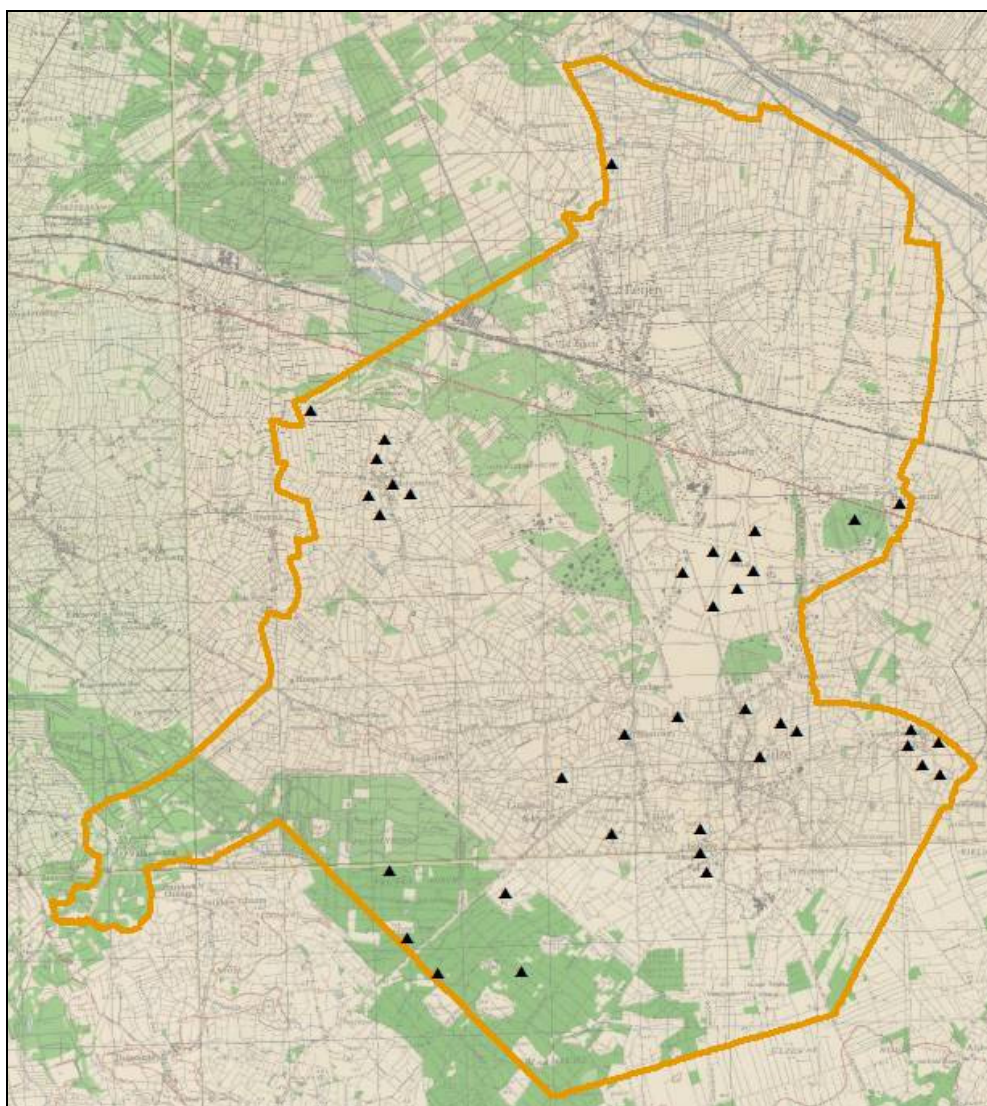
Specificaties:
Lengte: 1.400 cm
Diameter motorsectie: 356 cm
Lengte staartsectie: 440 cm
Gewicht: 14.000 kg
Explosieve inhoud: 750 kg
Ballistisch plafond: ca. 80 km
Bereik: ca. 300 km

De gemeente Gilze en Rijen bevond zich in de vliegrichting van V1's die af werden gevuld op Antwerpen. Redenen voor het neerkomen van V-wapens kunnen zijn:

- mechanisch defect onderweg;
- uit de lucht geschoten door de geallieerden, zowel met luchtafweergeschut als door jachtvliegtuigen (in het geval van een V1);
- uit balans gebracht door een geallieerd vliegtuig (in het geval van een V1).

Het is echter niet uit te sluiten dat de Duitsers ook V1's en V2's bewust hebben afgevuurd op de gemeente met als doel het door de geallieerden in gebruik genomen vliegveld.

Op basis van de lijst neergekomen V-wapens in Nederland, die negen keer per jaar wordt gepubliceerd in het *Bulletin Air War 1939-1945* van de Studiegroep Luchtoorlog (Bulletin SGLO), is vastgesteld waar in de gemeente Gilze en Rijen V-wapens zijn neergekomen. In bijlage 7 is deze lijst opgenomen. De lijst is indien mogelijk geverifieerd met een tweede bron, hoofdzakelijk met archiefstukken uit het gemeentearchief en literatuur. Vaak is niet de exacte locatie van de neergekomen V-wapens bekend. In tekening 02B en onderstaand figuur zijn de globale locaties op een overzichtskaart weergegeven. In dit hoofdstuk worden de neergekomen V1's en V2's beoordeeld en geëvalueerd om te bepalen of naar aanleiding van de neergekomen V-wapens NGE kunnen worden aangetroffen. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen projectielen waarvan bekend is dat deze zijn gedetoneerd en projectielen waarvan niet bekend is of deze zijn gedetoneerd.

Figuur 60: Globale weergave neergekomen V1's en V2's.

12.1. GEDETONEERDE V1'S EN V2'S

Op basis van het Bulletin SGLO, archiefstukken en diverse literatuur is vastgesteld dat er diverse V1's en V2's zijn gedetoneerd in de gemeente Gilze en Rijen.

- 24-25 oktober 1944: V1 met pamfletten ontploft nabij Bolberg in open veld.¹⁴⁴
- 24 november 1944: V1 met pamfletten ontploft in Gilze.¹⁴⁵ Vermoedelijk is dit dezelfde melding als die van een maand eerder. Er wordt namelijk gesproken over de eerste neergekomen V1 en pamfletten. Deze is echter op 24-25 oktober 1944 neergekomen. Deze V1 met nummer 5 wordt zodoende niet op de kaart geprojecteerd.
- 16 december 1944: V1 ontploft in een bos onder Valkenberg. Een vijftal huizen heeft glasschade.¹⁴⁶
- 20 december 1944: V1 ontploft in het open veld midden op het land van Zebregts aan de Biestraat in Gilze.¹⁴⁷
- 23 december 1944: V1 ontploft ten oosten van de Nieuwstraat in de Broekakker, vlak aan de Hippelpad in Gilze.¹⁴⁸
- 05-01-1945: V1 ontploft in Het Blok, ten zuiden van de rijksweg nabij Hulten.¹⁴⁹
- 06-01-1945: V1 ontploft aan de Kruisstraat in Molenschot.¹⁵⁰
- 25-01-1945: V1 ontploft op Vossenbergh.¹⁵¹ De neergekomen V1 wordt niet bevestigd door de SGLO.
- 26-01-1945: V1 ontploft aan de Nieuwstraat in Gilze.¹⁵²
- 26-01-1945: V1 ontploft in Molenschot op circa 400 meter ten zuidoosten van de kerk.¹⁵³
- 28-01-1945: V1 ontploft op het vliegveld, op 10 meter van de startbaan.¹⁵⁴
- 29-01-1945: V1 ontploft 400 meter noordelijk van de kerk in Molenschot.¹⁵⁵
- 05-02-1945: V1 ontploft aan de Bavelseweg, Gilze.¹⁵⁶
- 15-02-1945: V1 ontploft op de Brakken in Gilze.¹⁵⁷
- 17-02-1945: V1 ontploft in Laareind (Dongenseweg), Rijen.¹⁵⁸
- 19-02-1945: V1 ontploft achter Café Stad Parijs in Hulten.¹⁵⁹
- 21-02-1945: V1 ontploft op het vliegveld, op de startbaan.¹⁶⁰
- 24-02-1945: V1 ontploft tussen de Rielsebaan en Vossenbergh.¹⁶¹
- 24-02-1945: V1 ontploft op Vossenbergh. Deze melding betreft dezelfde als bovenstaande. Er wordt namelijk in de diverse bronnen maar één keer melding gemaakt

¹⁴⁴ bron: HOU5, pag. 197.

¹⁴⁵ bron: VEE, pag. 165.

¹⁴⁶ bron: inventaris 1382 (nummer 1) en VEE, pag. 170.

¹⁴⁷ bron: inventaris 1382 (nummer 1), VEE pag. 170 en VER, pag. 71 en 272.

¹⁴⁸ bron: inventaris 1382 (nummer 2), VEE, pag. 170 en VER, pag. 158, 273.

¹⁴⁹ bron: inventaris 1382 (nummer 4).

¹⁵⁰ bron: inventaris 1382 (nummer 5) en VEE, pag. 170. De Kruisstraat is echter geen bekende weg in Molenschot.

¹⁵¹ bron: VER, pag. 277 en VEE, pag. 170.

¹⁵² bron: inventaris 1382 (nummer 7) en VER, pag. 71, 277.

¹⁵³ bron: inventaris 1382 (nummer 7).

¹⁵⁴ bron: VER, pag. 277 en VEE, pag. 170.

¹⁵⁵ bron: inventaris 1382 (nummer 7), VER, pag. 278 en VEE, pag. 170.

¹⁵⁶ bron: inventaris 1382 (nummer 7).

¹⁵⁷ bron: inventaris 1382 (nummer 7) en VER, pag. 170.

¹⁵⁸ bron: inventaris 1382 (nummer 6) en VER 167, pag. 167.

¹⁵⁹ bron: inventaris 1382 (nummer 7).

¹⁶⁰ bron: inventaris 1382 (nummer 7), VER, pag. 278 en VEE, pag. 170.

¹⁶¹ Idem.

- van een neergekomen V1. Deze V1 met nummer 26 wordt zodoende niet op de kaart geprojecteerd.
- 26-02-1945: V1 ontploft op het vliegveld.¹⁶² De SGLO noemt als locatie Hulten, maar dit is vermoedelijk het vliegveld.
 - 26-02-1945: V1 ontploft op een huizencomplex in de Lange Wagenstraat in Gilze.¹⁶³
 - 26-02-1945: V1 ontploft in Molenschot.¹⁶⁴
 - 06-03-1945: V1 ontploft 1.000 meter ten noordwesten van de kerk van Molenschot.¹⁶⁵
 - 10-03-1945: V1 ontploft 500 meter zuidelijk van de kerk van Molenschot en 200 meter buiten de bebouwde kom.¹⁶⁶
 - 20-03-1945: V2 ontploft achter de Ridderstraat Gilze, dicht bij het laatste huis.¹⁶⁷
 - 20-03-1945: V2 neergekomen met als locatieomschrijving Verhoeven in nabijheid van een huis. Dit betreft dezelfde melding als de bovenstaande V2 bij de Ridderstraat. Deze V2 met nummer 39 wordt zodoende niet op de kaart geprojecteerd.
 - 20-03-1945: V2 ontploft in de staatsbossen (Chaamse Bossen) ongeveer 200 meter van de Maastrichtsebaan en de Chaamseweg.¹⁶⁸
 - 20-03-1945: V2 neergekomen met als locatieomschrijving Princenbos, kamp. Dit betreft dezelfde melding als de bovenstaande V2 in de Chaamse Bossen. Deze V2 met nummer 39 wordt zodoende niet op de kaart geprojecteerd.
 - 24-03-1945: V1 ontploft op de Bolberg in open veld.¹⁶⁹

Conclusie:

Volgens het WSCS-OCE wordt bij een krater van een V1 vijftig meter rondom het inslagpunt de aanwezigheid van explosieve componenten verwacht. Tevens kunnen restanten van brandstof aangetroffen worden. Deze brandstof is erg giftig en mogelijk kankerverwekkend. Op basis van de broninformatie is de locatie van de krater van de gedetoneerde V1's niet vast te stellen, daarom is het niet mogelijk om een risicogebied gebied af te bakenen.

12.2. NEERGEKOMEN (MOGELIJK NIET GEDETONEERDE) V1'S

In de gemeente Gilze en Rijen is van verschillende V1's niet bekend of deze zijn gedetoneerd. De broninformatie is te summier gebleken om dat te beoordelen. De V1's vliegen op enkele honderden meters boven de gemeente (relatief laag). Wanneer ze neerstorten, dringen de projectielen waarschijnlijk nauwelijks in de bodem.

- 24-10-1944: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Gilze. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 03-11-1944: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Vliegveld. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 04-11-1944: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Chaam, Prinsenbosch, vak 23A. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 20-12-1944: V1 neergekomen met als locatieomschrijving bosperceel in Chaam.¹⁷⁰
- 04-01-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Gilze-Rijen, in de omgeving. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.

¹⁶² bron: inventaris 1382 (nummer 7), VER, pag. 73-74, 278-281 en VEE, pag. 169.

¹⁶³ bron: VER, pag. 73-74, 278-281, VEE, pag. 169 en HOU5, pag. 202, 207.

¹⁶⁴ bron: VER, pag. 73-74.

¹⁶⁵ bron: inventaris 1382 (nummer 7).

¹⁶⁶ Idem.

¹⁶⁷ bron: inventaris 1382 (nummer 7), VER, pag. 75-76, 281, VEE, pag. 169 en HOU5, pag. 201.

¹⁶⁸ Idem.

¹⁶⁹ bron: inventaris 1382 (nummer 7), VEE, pag. 170.

¹⁷⁰ bron: VEE, pag. 170.

- 14-01-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Gilze-Rijen, Tilburgsebaan in de bossen. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 05-02-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Chaamse Bossen, in vak 70.¹⁷¹
- 21-02-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Gilze-Rijen. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 24-02-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving de Bolberg. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 25-02-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Bolberg.¹⁷²
- 26-02-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Vossenbergh. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO.
- 28-02-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving vliegveld.¹⁷³
- 10-03-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Gilze-Rijen, Chaam, Ginderdoor. Deze melding is alleen aangetroffen in het Bulletin van de SGLO. Waarschijnlijk is de V1 in Chaam buiten de gemeente Gilze en Rijen neergekomen. De V1 is niet weergegeven op de kaart.
- 26-03-1945: V1 neergekomen met als locatieomschrijving Molenschot.¹⁷⁴

Gezien het feit dat een V1 een grote hoeveelheid explosieve stof bevat en de waarschijnlijk ondiepe ligging van het projectiel is het waarschijnlijk dat de V1 is geruimd. Dit kan echter niet met feitelijk materiaal worden onderbouwd. Vooralsnog dient daarom rekening te worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van (restanten) van V1's. Vanwege de globale locatieomschrijvingen is het echter niet mogelijk om risicogebieden af te bakenen.

Conclusie:

Op basis van het feitenmateriaal kan de aanwezigheid van (restanten van) V1's binnen de gemeente niet worden uitgesloten. Op grond van datzelfde feitenmateriaal is het echter niet mogelijk gebleken om een risicogebied gebied af te bakenen.

¹⁷¹ Idem.

¹⁷² Idem.

¹⁷³ Idem.

¹⁷⁴ bron: VEE, pag. 170.

13. BEOORDELEN EN EVALUEREN OPSLAGPLAATSEN EN STELLINGEN

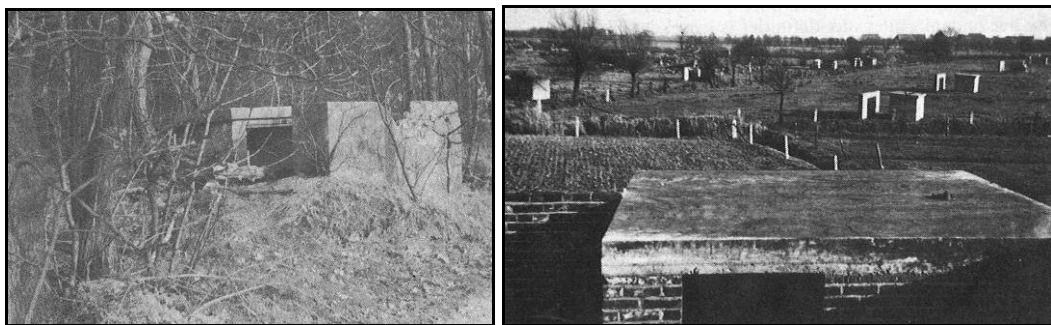
De Duitsers hebben de kleine vliegveldjes Molenheide en Nerhoven gedurende de oorlog enorm uitgebreid. Naast de aanleg van grote en kleine hangars voor de vliegtuigen zijn op diverse locaties in de gemeente Gilze en Rijen opslagplaatsen voor munitie aangelegd. In deze opslagplaatsen lagen bijvoorbeeld vliegtuigbommen, zeemijnen en V1's. Om het vliegveld te beschermen is op een aantal locaties luchtafweerstellingen komen te staan. Het luchtafweergeschut bestond uit zowel lichte als zware Flak¹⁷⁵. Zodra de geallieerden Gilze en Rijen hebben ingenomen, plaatsen ook zij luchtafweergeschut op en rond het vliegveld ter beveiliging.

In dit hoofdstuk worden de opslagplaatsen en stellingen beoordeeld en geëvalueerd wat betekent dat wordt gekeken of ten gevolge van de aanwezigheid hiervan mogelijk nog NGE kunnen zijn achtergebleven in de gemeente Gilze en Rijen.

13.1. BEOORDELING EN EVALUATIE OPSLAGPLAATSEN

Uit de literatuur, het kaartmateriaal en de luchtfoto's is duidelijk geworden dat de Duitsers op en rond het vliegveld locaties hebben ingericht voor de opslag van bijvoorbeeld vliegtuigbommen en munitie voor luchtafweergeschut. Nabij het luchtafweergeschut bij Molenschot hebben de Duitsers bijvoorbeeld in de bossen tussen de Veenstraat en de Heideweg talrijke kleine munitiebunkers voor de opslag van munitie voor de flakbatterij aangelegd. Deze munitiebunkers bevonden zich buiten de grens van het voormalige vliegveld.

Aan de Oosterhoutseweg is aan beide zijden een munitieopslagplaats aangelegd en ook in het bos achter de huidige Statenlaan in Rijen hebben munitieopslagplaatsen gelegen.

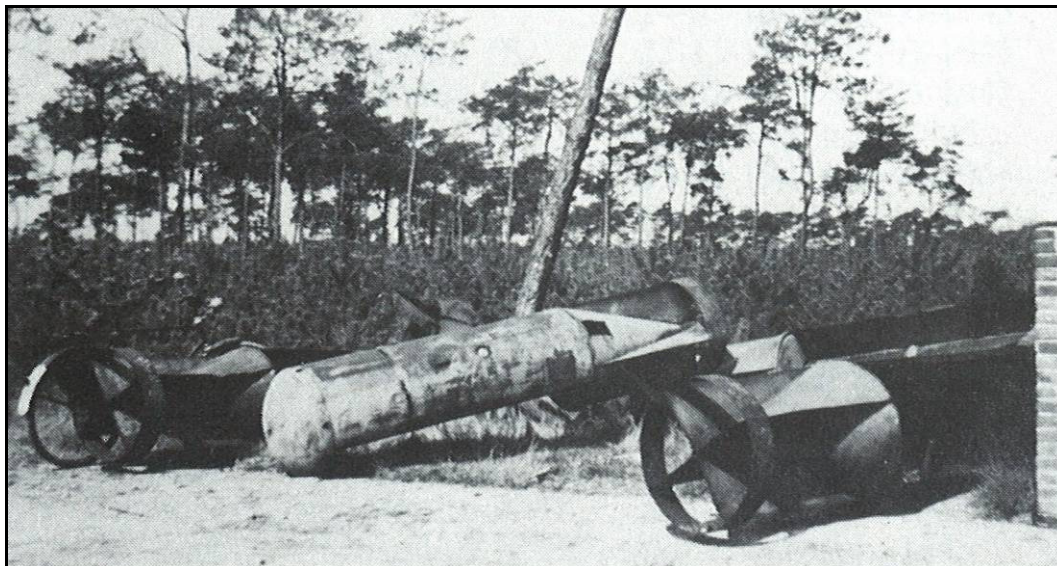

Figuur 61: Links munitiebunkers in de bossen bij Molenschot tussen Veenstraat en Heideweg in 1984 en rechts munitiebunkers langs de Bavelseweg in 1944-1945 (bron: HOU2, pag. 48 en HOU5, pag. 126).

Uit angst voor de naderende geallieerden zijn de Duitsers begin september 1944 op de vlucht geslagen. Grote hoeveelheden munitie en materiaal worden hierbij achtergelaten en tot ontploffing gebracht. Als blijkt dat de geallieerden toch niet zo snel in Gilze en Rijen zullen zijn, komen Duitse troepen terug en beginnen met de grondige vernietiging van de vliegbasis. Verschillende dagen worden zowel overdag als 's nachts explosies gehoord.¹⁷⁶

¹⁷⁵ FLAK staat voor Flugabwehrkanone en betekent Duits luchtafweergeschut.

¹⁷⁶ bron: HOU2, pag. 19-21.

Figuur 62: Achtergelaten Duitse bommen op het vliegveld (bron: HOU5, pag. 184).

Gezien de grote haast van de Duitsers en de enorme hoeveelheid munitie die was opgeslagen op en in de omgeving van het vliegveld wordt verwacht dat Duitsers niet in staat waren om alles grondig te vernietigen. Mogelijk zijn ten gevolge van de aanwezigheid van opslagplaatsen NGE achtergebleven in de gemeente Gilze en Rijen. Het risicogebied betreft het vliegveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog en de bossen tussen Rijen en Molenschot. Hier kan een grote diversiteit aan NGE worden aangetroffen, zoals vliegtuigbommen, geschutmunitie, klein kaliber munitie, restanten van V1's en zeemijnen.

13.2. BEOORDELING EN EVALUATIE AANWEZIGHEID STELLINGEN

Op basis van de literatuur, het kaartmateriaal en de luchtfoto's zijn de diverse (luchtafweer)stellingen in kaart gebracht. Naast luchtafweergeschut hebben eerst de Duitsers en later de geallieerden op diverse plaatsen in de gemeente Gilze en Rijen artilleriegeschut opgesteld. De exacte locaties van dit geschut zijn echter niet bekend waardoor geen risicogebied kan worden afgebakend.

Op 3 augustus 1940 ziet de verdediging van het vliegveld er als volgt uit: Aan de Bavelseweg, achter Nerhoven en bij Molenschot is licht luchtafweergeschut opgesteld en bij Molenschot ook nog zwaar luchtafweergeschut. In de daaropvolgende weken is extra geschut opgesteld in Hulten (bij Café Stad Parijs), langs de weg van Rijen naar Molenschot, bij Rijen langs de rijksweg en in de Waranda in Gilze. De totale verdedigingsgordel komt dan op twee, later drie, batterijen zwaar (acht stukken) en negen lucht (27 stukken) licht luchtafweergeschut.¹⁷⁷ Later melden de auteurs dat op en rond het vliegveld permanent 24 stukken van 2 cm Flak staan opgesteld.¹⁷⁸

Bij Molenschot op een terrein bekend als de Heiningen staat een batterij zware Flak, bestaande uit vier kanonnen van 8,8 cm. In onderstaand figuur is de stelling weergegeven. Met blauw zijn de opstelplaatsen van de vier kanonnen aangegeven. Daaromheen bevinden zich diverse bunkers en andere gebouwen zoals onderkomens. Uit angst voor geallieerde

¹⁷⁷ bron: HOU2, pag. 26 en 49.

¹⁷⁸ bron: HOU5, pag. 59.

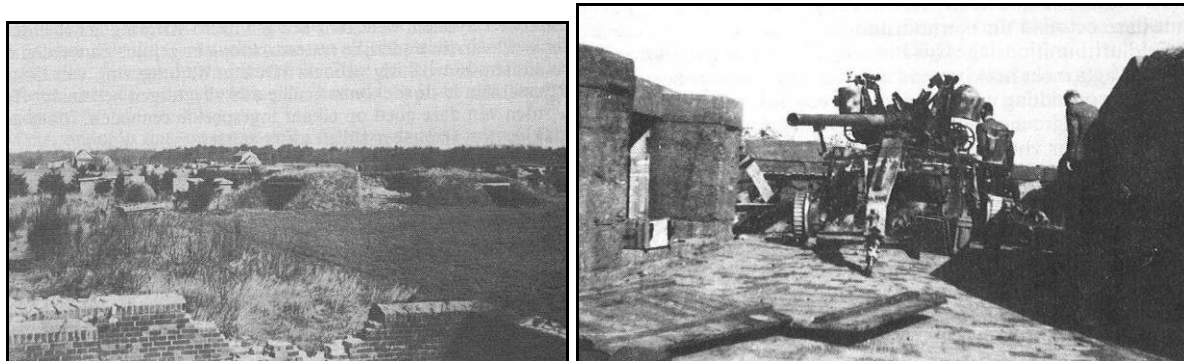
luchtlandingen worden de drie buiten het vliegveld gelegen batterijen van zware Flak (bij Molenschot, aan de Bavelseweg in Gilze en Klein-Tilburg buiten de gemeente) in het voorjaar van 1944 extra beveiligd met prikkeldraad en schuttersputten.¹⁷⁹ Zodoende is het een heel verdedigingswerk geworden.

Figuur 63: Flakstelling bij Molenschot op de luchtfoto's d.d. 13-09-1944.

Uit angst voor de naderende geallieerden zijn de Duitsers begin september 1944 op de vlucht geslagen. Na het vertrek van de vliegtuigen worden de flakstellingen ontruimd. Grote hoeveelheden munitie en materiaal wordt hierbij achtergelaten en tot ontploffing gebracht.

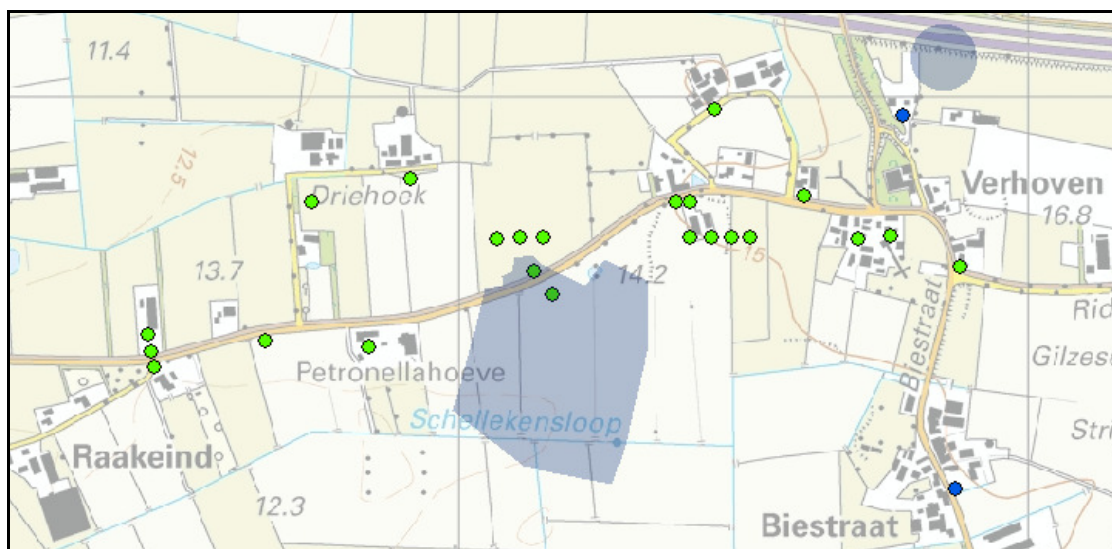
¹⁷⁹ bron: HOU5, pag. 41.

Figuur 64: Links verlaten en deels vernietigde flakstelling bij Molenschot in 1945 en rechts door de Duitsers achtergelaten 7.5 cm luchtdoelkanon aan de Bavelseweg in Gilze (bron: HOU2, pag. 49 en Hou5, pag. 124).

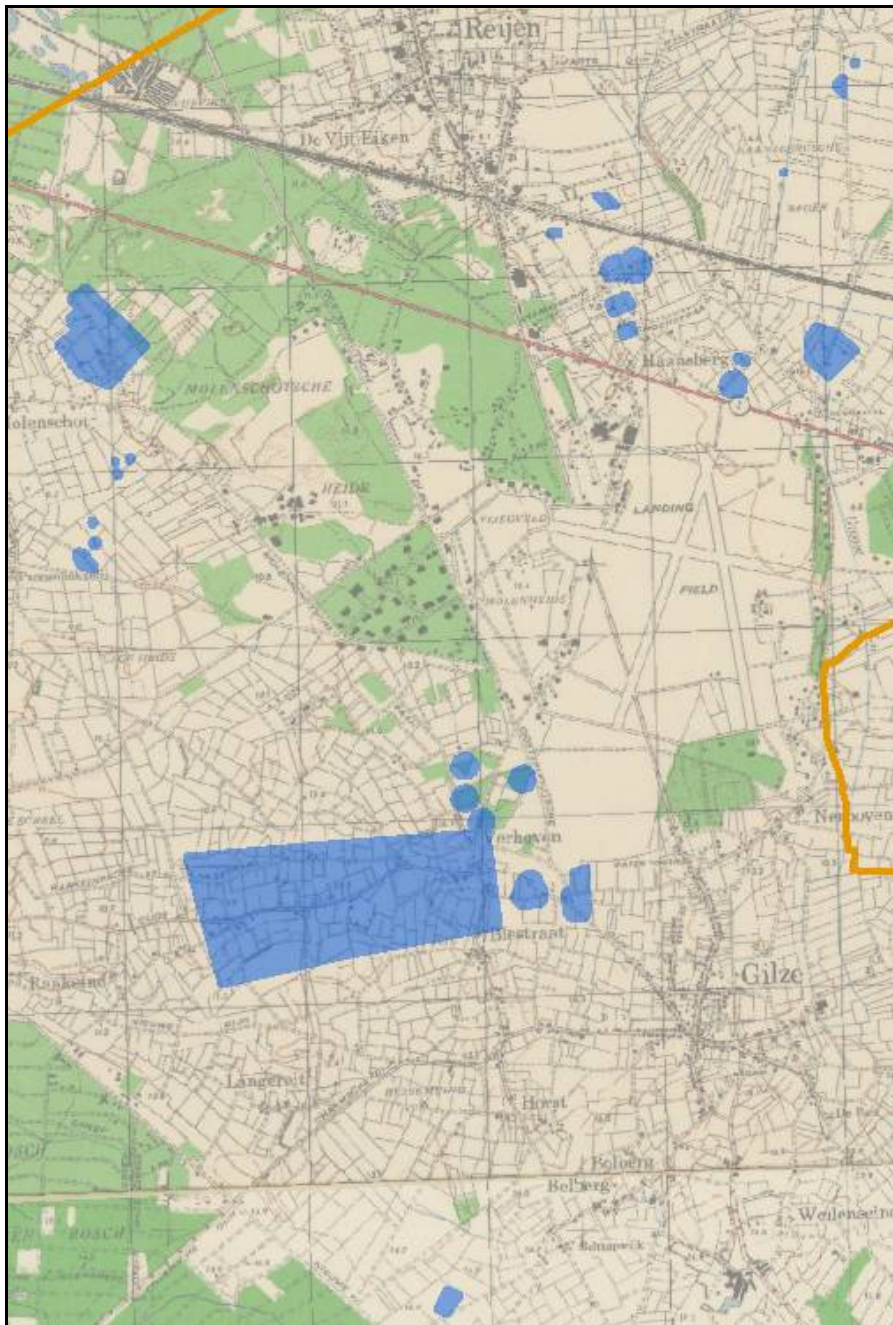
Mogelijk zijn ten gevolge van de aanwezigheid van de verdedigingswerken en luchtafweerstellingen NGE achtergebleven. Het risicogebied in het geval van de verdedigingswerken betreft het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk. Het risicogebied in het geval van geschutopstellingen betreft 55 meter. In deze risicogebieden kunnen NGE worden aangetroffen van achtergelaten munitie van brisantgranaten van 2 cm tot en met 8.8 cm, maar ook klein kaliber munitie en handgranaten.

Bij de luchtafweerstelling aan de Bavelseweg te Gilze beperkt het risicogebied zich niet tot grenzen van het verdedigingswerk. In de nabije omgeving zijn namelijk door de EOD vele granaten van het Duitse luchtafweergeschut geruimd, zie onderstaand figuur. Om deze reden is het risicogebied vergroot, wat resulteert in het risicogebied weergegeven in het figuur op de volgende pagina.

Figuur 65: Aangetroffen NGE in de omgeving van de luchtafweerstelling.

Het is niet bekend waar de geallieerden hun luchtafweergeschut hebben opgesteld, daarom is het niet mogelijk om risicogebieden af te bakenen. Hetzelfde geldt voor het opgestelde artilleriegeschut van de Duitsers en geallieerden die in de gemeente Gilze en Rijen stonden opgesteld om elkaar onder vuur te nemen.

Figuur 66: Risicogebieden buiten het vliegveld n.a.v. luchtafweerstellingen.

13.3. BEOORDELING EN EVALUATIE AAN TE TREFFEN NGE T.G.V. STELLINGEN

Het Duitse luchtafweergeschut heeft de geallieerde vliegtuigen onder vuur genomen. Aangezien het vliegveld heel vaak is gebombardeerd en bovendien een van de geallieerde vliegroutes naar Duitsland over het vliegveld liep, is het luchtafweergeschut veelvuldig ingezet. Dat niet alle afgevuurde granaten in de lucht zijn ontploft, maar of op de grond zijn

ontploft of als blindgangers zijn achtergebleven, blijkt uit diverse bronnen. Zo is in de literatuur melding gemaakt dat op 11 augustus 1944 een boerderij in Molenschot is afgebrand ten gevolge van een neergekomen luchtafweergranaat.¹⁸⁰

Een ander voorbeeld is dat op 7 december 1943 twee Nederlandse arbeiders die werkzaam zijn op het vliegveld de dood vinden als zij tegen een niet ontplofte 8.8 cm luchtafweergranaat stoten.¹⁸¹ In de nacht van 28 op 29 juli 1942 is met luchtafweergeschut geschoten waarbij een brand is uitgebroken tussen Hulten en Gilze.¹⁸² Uit de munitieruimrapporten van de EOD is gebleken dat verspreid in de gemeente na de oorlog diverse keren blindgangers van luchtafweergeschut zijn geruimd. Hierbij gaat het niet alleen om Duitse kalibers, maar ook geallieerde kalibers (40 mm en 3.7 inch TL).

Ook hebben de Duitsers geoefend met het luchtafweergeschut. Op 28 april 1944 oefent de lichte 2 cm Flak met scherp op gronddoelen in de Warande in Gilze. De doelen zijn geplaatst tegen een opgeworpen zandhoop ongeveer 500 meter van de Flak. Van 10-12 mei 1944 oefenen de drie zware batterijen Flak op het al eerder gebruikte heideveldje tussen Gilze en Alphen.

Granaten van luchtafweergeschut worden op vliegtuigen afgevuurd met tijdschokbuizen. Dit betekent dat de granaten detoneren als zij een schok ervaren, bijvoorbeeld door het raken van een vliegtuig. Als ze geen vliegtuig raken, moeten zij na een voorafgestelde tijd alsnog detoneren en verscherven in de buurt van het vliegtuig. Als de tijdschokbuizen niet functioneren, valt de granaat als blindganger op de grond, waar ze alsnog detoneren of als blindganger achterblijven. Granaten kunnen tot vele kilometers van het afweergeschut neerkomen. Om deze reden is het niet mogelijk een risicogebied af te bakenen ten gevolge van neergekomen luchtafweergrenaten.

De locatie waar de oefeningen hebben plaatsgevonden bevindt zich binnen het risicogebied van het vliegveld.

¹⁸⁰ bron: VEE, pag. 113.

¹⁸¹ bron: HOU5, pag. 18.

¹⁸² bron: inventaris1379 (nummer 28).

14. BEOORDELEN EN EVALUEREN MIJNENVELDEN

Uit de inventarisatie van het bronnenmateriaal is gebleken dat diverse keren sprake is van mijnen in de gemeente Gilze en Rijen. De informatie is afkomstig uit de diverse geraadpleegde literatuur, het archief van de MMOD en het archief van de EOD. In dit hoofdstuk wordt de informatie met betrekking tot mijnen beoordeeld en geëvalueerd. Hieruit blijkt of er nog mijnen kunnen worden aangetroffen in de gemeente.

14.1. BEOORDELING EN EVALUATIE ZEEMIJNEN

De Duitsers hebben op grote schaal zeemijnen gelegd op strategische plaatsen zoals haveningangen om vijandelijke schepen de doorgang te belemmeren. Onder andere vanaf Gilze-Rijen stegen vliegtuigen op, beladen met deze zeemijnen. In de zuidwesthoek van het vliegveld leggen de Duitsers in 1941 een complex aan voor de opslag en het gebruiksklaar

maken van deze magnetische zeemijnen¹⁸³. Vanwege de angst voor de naderende geallieerden, vernietigen de Duitsers in september 1944 grotendeels het vliegveld. Op 12 september 1944 gaat de opslagplaats van magnetische zeemijnen aan de Oosterhoutse Dijk met een enorme knal de lucht in¹⁸⁴. Andere explosies van vermoedelijk zeemijnen of vliegtuigbommen veroorzaken tien grote kraters die zich vullen met water en op de kadastrale kaart van 1955 nog zijn waar te nemen¹⁸⁵.

Figuur 67: Een Duitse vlieger op een zeemijn (bron: LOO, pag. 56).

Op basis van de informatie betreffende zeemijnen wordt niet verwacht zeemijnen aan te treffen in de gemeente Gilze en Rijen. De opgeslagen zeemijnen zijn door de Duitsers in september 1944 vernietigd. Wel kunnen restanten van zeemijnen worden aangetroffen.

14.2. BEOORDELING EN EVALUATIE LANDMIJNEN N.A.V. ONTPLOFTE MUNITIETREIN 30-07-1943

Op 30 juli 1943 ontploft een Duitse munitietrein, vermoedelijk ten gevolge van sabotage door het verzet, nabij de overweg Vijf Eiken. De verschillende bronnen spreken elkaar tegen als het gaat om de lading van de munitietrein. De ene bron¹⁸⁶ maakt melding van antipersoneelsmijnen terwijl de andere bron¹⁸⁷ spreekt van vliegtuigbommen. Vermoedelijk was de trein geladen met vliegtuigbommen, omdat na de oorlog diverse blindgangers van Duitse vliegtuigbommen zijn gevonden in de omgeving van de ontplofte trein, zie ook paragraaf 7.2. Er zijn na de oorlog geen antipersoneelsmijnen in de omgeving van de trein

¹⁸³ bron: LOO, pag. 43.

¹⁸⁴ bron: VER, pag. 127 en VEE, pag. 121.

¹⁸⁵ bron: HOU5, pag. 132.

¹⁸⁶ bron: HUU, pag. 251.

¹⁸⁷ bron: HOU4, pag. 136.

gevonden. Mogelijke oorzaak hiervan is dat bij de explosie van de trein de aanwezige mijnen zijn gedetoneerd. Hierdoor is de kans zeer gering dat er mijnen kunnen worden aangetroffen.

14.3. BEOORDELING EN EVALUATIE LANDMIJNEN CHAAMSE BOSSEN

Op 27 oktober 1944 rukken de Polen op vanuit Alphen in twee richtingen. De infanterie trekt door de Chaamse Bossen naar het noordwesten en de tanks gaan richting Gilze. Omdat het front een drietal weken stil heeft gelegen bij Alphen, hebben de Duitsers genoeg tijd gehad om mijnen te leggen in de Chaamse Bossen om de geallieerde opmars te vertragen. Hier ondervinden de Polen veel hinder van; verschillende Polen zijn op een mijn gelopen. Op de eerste dag zijn 1.196 mijnen onschadelijk gemaakt. Pas aan het einde van de dag laat de Poolse infanterie de bossen achter zich.¹⁸⁸

Een deel van de Chaamse Bossen bevindt zich op het grondgebied van de gemeente Gilze-Rijen. Uit de literatuur is niet duidelijk gebleken waar in de uitgestrekte Chaamse Bossen mijnen hebben gelegen. Op de mijnenveldkaarten van de MMOD en de EOD staan wel enkele mijnenvelden weergegeven. In paragraaf 14.5 en 14.6, waar deze velden zijn beoordeeld en geëvalueerd, is aangegeven of de Chaamse Bossen verdacht zijn op het aantreffen mijnen of niet.

14.4. BEOORDELING EN EVALUATIE LANDMIJNEN VLEGVELD

Zodra de geallieerden het vliegveld hebben bevrijd eind oktober 1944, treffen zij voorbereidingen om het vliegveld te gaan gebruiken. Omdat het vliegveld niet werd verdedigd door de Duitsers, verwachten de geallieerden dat het veld ondermijnd is. Het terrein wordt eind oktober / begin november 1944 nauwkeurig afgezocht naar mijnen. Na enige dagen blijkt dat er geen mijnen zijn gelegd op het vliegveld.¹⁸⁹

Er wordt niet verwacht landmijnen aan te treffen op het vliegveld zoals deze ten tijde van de Tweede Wereldoorlog was. De geallieerden hebben het vliegveld nauwkeurig afgezocht waarbij geen mijnen zijn gevonden.

14.5. BEOORDELING EN EVALUATIE INFORMATIE MMOD

Direct na de bevrijding is er sprake van een chaotische periode in Noord-Brabant als het gaat om het dagelijks bestuur. De Nederlandse regering bevindt zich nog in Londen, maar hebben wel een tijdelijk bestuur ingesteld in de vorm van het Militair Gezag. In de praktijk betekent dit dat de geallieerden in grote getale aanwezig zijn. In deze periode zijn verschillende instanties bezig geweest met het opruimen van de achtergebleven munitie. Enkele voorbeelden zijn de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD), de geallieerden en de Opruimings- en Bergingsdienst (OBD). Deze instanties opereren met elkaar, maar ook langs elkaar. Naarmate de instanties meer ervaring krijgen, worden de organisatie, middelen en opleidingen beter en dus ook de ruimingen van mijnenvelden.

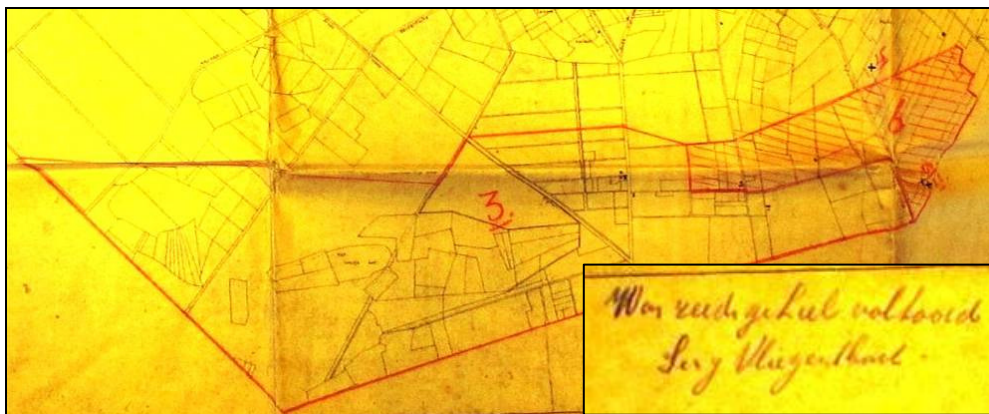
REASeuro beschikt over het MMOD-archief. Dit archief bevat diverse meldingen en kaartmateriaal van aanwezige munitie waaronder mijnen uit de jaren 1945 en 1946. De informatie is fragmentarisch en waarschijnlijk niet compleet. Dit is een bevestiging van de onduidelijke situatie van het ruimen van munitie in de periode van vlak na de oorlog. Bij de meldingen en kaarten van mijnenvelden staat vaak met hand geschreven dat de opdracht is voltooid met een handtekening of naam van de verantwoordelijke persoon ter bevestiging. Dit suggereert dat de velden zijn afgezocht en vrij zijn gegeven. Het is niet bekend of hierbij daadwerkelijk mijnen zijn aangetroffen.

¹⁸⁸ bron: DID, pag. 220-221 en DID1, pag. 178.

¹⁸⁹ bron: VEE, pag. 162-163.

Het opvallende is dat alleen melding wordt gemaakt van mijnenvelden en vermoedelijke mijnenvelden, maar dat slechts in één geval echt melding wordt gemaakt dat een mijn is aangetroffen. Op 25 juni 1946 doet de burgemeester een verzoek aan de MMOD een onderzoek in te stellen in de omgeving van de woning van C. Roelands, Spoorlaan B 112 (nu Spoorlaan Zuid 47) in Rijen waar een mijn is aangetroffen. Op 8 augustus 1946 meldt de MMOD dat het veld (met nummer 15) is afgezocht. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er geen mijnen liggen in de omgeving van de aangetroffen mijn. Deze informatie komt overeen met mijnenveld 15, zie de volgende paragraaf.

Een ander voorbeeld is onderstaand figuur waar een uitsnede van een kaart is weergegeven waarop een vermoedelijk (3) en een definitief mijnenveld (6) staan aangegeven. Bij die kaart hoort een overzichtslijst waarop staat aangegeven wie de eigenaren zijn waar de velden liggen en wat voor soort land het betreft (bouw-, grasland enz.). Zo is het vermoedelijke mijnenveld 3 gelegen op percelen deels in bezit van de Nederlandse staat en deels in bezit van particulieren en het betreffen bouw- en weilanden. Onder de kaart staat met de hand geschreven "Was reeds geheel voltooid. Serg. Vliegthart", wat vermoedelijk betekent dat de velden zijn afgezocht en vrijgegeven.

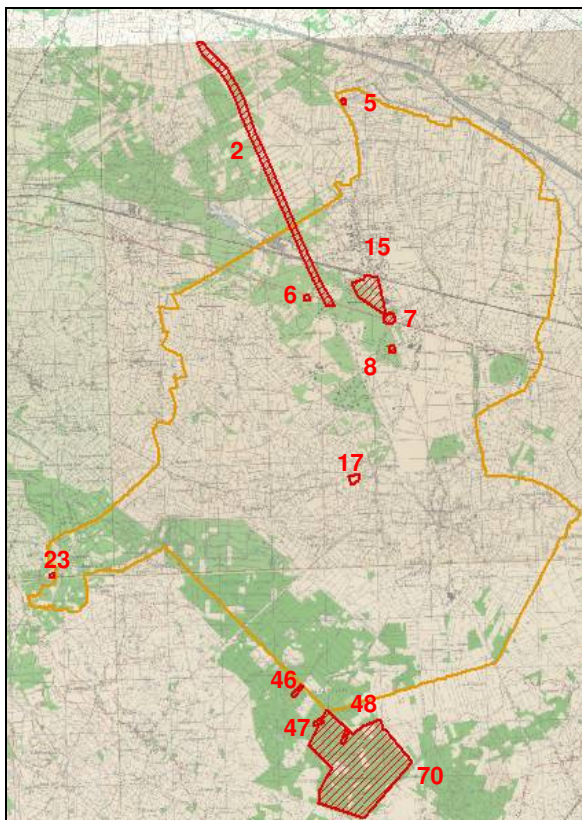
Figuur 68: Uitsnede overzichtskaart MMOD.

Op basis van de beoordeling en evaluatie van het MMOD-archief wordt niet verwacht mijnen aan te treffen. De geraadpleegde informatie laat zien dat het afzoeken van de mijnenvelden en vermoedelijke mijnenvelden is voltooid. Deze conclusie wordt bevestigd in de volgende paragraaf, de beoordeling en evaluatie van de informatie over mijnenvelden in het archief van de EOD.

14.6. BEOORDELING EN EVALUATIE INFORMATIE EOD

De EOD beheert de mijnenveldkaarten en bijbehorende mijnenruimrapporten die na de bevrijding zijn opgesteld. Het lijkt erop dat de mijnenvelden en de bijbehorende mijnenruimrapporten dateren van na de informatie die is aangetroffen in het MMOD-archief. In een enkel geval is sprake van een overlap van de informatie. Het betreft mijnenveld 15. De overige mijnenvelden komen niet terug in het archief van de MMOD.

De door de EOD aangeleverde mijnenveldkaarten zijn ingepast in GIS wat een overzichtskaart heeft opgeleverd van alle mijnenvelden in de gemeente Gilze en Rijen, zie onderstaand figuur.

Wat opvalt, is dat van geen van de mijnenvelden in de gemeente Gilze en Rijen zogenaamde mijnenlegrapporten beschikbaar zijn. Een dergelijk rapport bevat nauwkeurige informatie over de locatie, de soort en de hoeveelheid van de gelegde mijnen. Er zijn zodoende alleen mijnenruimrapporten welke alleen vermelden waar, hoeveel en welke soort mijnen zijn geruimd. Uit deze rapporten is duidelijk geworden dat de mijnenvelden in de gemeente Gilze en Rijen zijn ontstaan op basis van vermoedens, aanwijzingen en daadwerkelijk aangetroffen mijnen. De mijnenruimrapporten zijn beoordeeld en geëvalueerd om na te gaan of er mogelijk nog mijnen in de gemeente Gilze en Rijen kunnen worden aangetroffen.

Figuur 69: Overzicht mijnenvelden in en op de grens van de gemeente Gilze en Rijen.

- Mijnenveld 2:
Op 24 oktober 1945 is het veld afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen. De ruimploeg is overtuigd dat het veld vrij is.
- Mijnenveld 5:
Op 24 oktober 1945 is het veld afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen. De ruimploeg is overtuigd dat het veld vrij is.
- Mijnenveld 6:
Er zijn 2 Tellerminen (antitankmijnen) gelegd. Het is niet bekend wanneer de mijnen zijn gelegd. Op 8 januari 1945 is het veld geruimd waarbij niet bekend is hoeveel mijnen zijn geruimd en hoeveel mijnen worden gemist.
Op 24 oktober 1945 is het veld nogmaals afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen. De ruimploeg is overtuigd dat het veld vrij is.
- Mijnenveld 7:
Op 24 oktober 1945 is het veld afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen. De ruimploeg is overtuigd dat het veld vrij is.
- Mijnenveld 8:
Op 24 oktober 1945 is het veld afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen. De ruimploeg is overtuigd dat het veld vrij is.

- Mijnenveld 15:
De MMOD is de bron van inlichtingen. Vervolgens is op 8 augustus 1946 het veld geruimd waarbij geen mijnen zijn gevonden. Bij opmerkingen staat nog het volgende: Nabij de woning van C. Roelands, Spoorlaan B112 Rijen. Uit het MMOD archief, zie paragraaf 14.5, is duidelijk geworden dat bij genoemde woning een mijn is aangetroffen. Hierop is vervolgens een gebied om de mijn afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen.
- Mijnenveld 17:
Op basis van inlichtingen is het veld op 5 juli 1946 afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen.
- Mijnenveld 23:
Er zijn 3 R-minen (Riegelminen, antitankmijnen) gelegd. Op 13 maart 1945, 13 april 1945 en 4 juni 1946 is het gebied afgezocht waarbij geen mijnen zijn aangetroffen.
- Mijnenveld 46:
Op 13 december 1945 is het veld afgezocht waarbij geen mijnen zijn gevonden. Bij opmerkingen staat: wegversperring. Waarschijnlijk is de weg versperd door een object en is het object onderzocht op de aanwezigheid van mijnen.
- Mijnenveld 47:
Op basis van inlichtingen van de boswachter van Chaam is het veld op 13 december 1945 onderzocht waarbij een Franse licht antitankmijn is geruimd. De mijn was onderdeel van een boomversperring.
- Mijnenveld 48:
Op 14 december 1945 is het veld afgezocht waarbij geen mijnen zijn gevonden. Bij opmerkingen staat: wegversperring. Waarschijnlijk is de weg versperd door een object en is het object onderzocht op de aanwezigheid van mijnen.
- Mijnenveld 70:
Binnen veld 70 bevinden zich kleinere veldjes die zijn afgezocht. Hierbij zijn in 1945 mijnen aangetroffen (antipersoneelsmijn en een antitankmijn). Waarschijnlijk is ten gevolge hiervan in juli 1946 het grote veld 70 in deellocaties afgezocht. Er zijn bij de zoekactie geen mijnen aangetroffen. Dit mijnenveld bevindt zich in de Chaamse Bossen waar de Polen veel hinder ondervonden van mijnen, zie paragraaf 14.3.

Op basis van de beoordeling en evaluatie van het bronnenmateriaal wordt niet verwacht mijnen aan te treffen in de gemeente Gilze en Rijen. In slechts enkele gevallen zijn mijnen gevonden waarna de omgeving is afgezocht zonder mijnen aan te treffen. In het overige bronnenmateriaal is geen informatie aangetroffen over mijnen (aangetroffen mijnen, ongelukken etc.). Er zijn zodoende geen aanwijzingen dat er mijnen kunnen worden aangetroffen.

15. BEOORDELEN EN EVALUEREN NAOORLOGS AANGETROFFEN NGE

Uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken dat in de gemeente Gilze en Rijen vele oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden. Die oorlogshandelingen hebben tot gevolg dat na de oorlog door diverse instanties NGE zijn geruimd. In dit hoofdstuk worden de naoorlogs aangetroffen NGE beoordeeld en geëvalueerd waarbij een onderscheid wordt gemaakt in:

- Munitieruimingen door de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst (MMOD);
- Munitieruimingen door de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD);
- Informatie van de Dienst Vastgoed Defensie (DVD);
- In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken;
- Overige informatie.

15.1. MUNITIERUIMINGEN DOOR DE MIJN- EN MUNITIE OPRUIMINGSDIENST (MMOD)

Direct na de oorlog heeft de MMOD veel munitie geruimd in de gemeente Gilze en Rijen. In het archief van de MMOD zijn diverse lijsten aangetroffen waarop gemeld staat dat NGE is aangetroffen. Vaak staat er met de hand bijgeschreven dat de gemelde NGE is geruimd, zie onderstaand figuur voor een voorbeeld.

Aangifte mijnenveld
of explosieve voorwerpen.

Provincie Noord-Brabant
Gemeente Gilze en Rijen
Buurtschap Laaggr.
Kadestr. sectie, waarin het mijnenveld resp.
voorwerp vermoed wordt aanwezig te zijn:
Kadestr. no's van de percelen _____

Naam, voornaam en adres
van den aanvrager C. P. M. B. B. B. B. B.
Datum van aangifte: Maart 1945.
Aard van de voorwerpen:
landmijnen: in metalen omhulsel _____
in houten omhulsel _____
aan de hand van de kaart

Aldus aangegeven
te Gilze en Rijen den _____

Ondertekening
van den betr. Burgemeester
of ambtenaar: _____

Voltooid bij vliegenveld 13-6-46

Figuur 70: Voorbeeld aangetroffen en geruimde NGE (bron: MMOD).

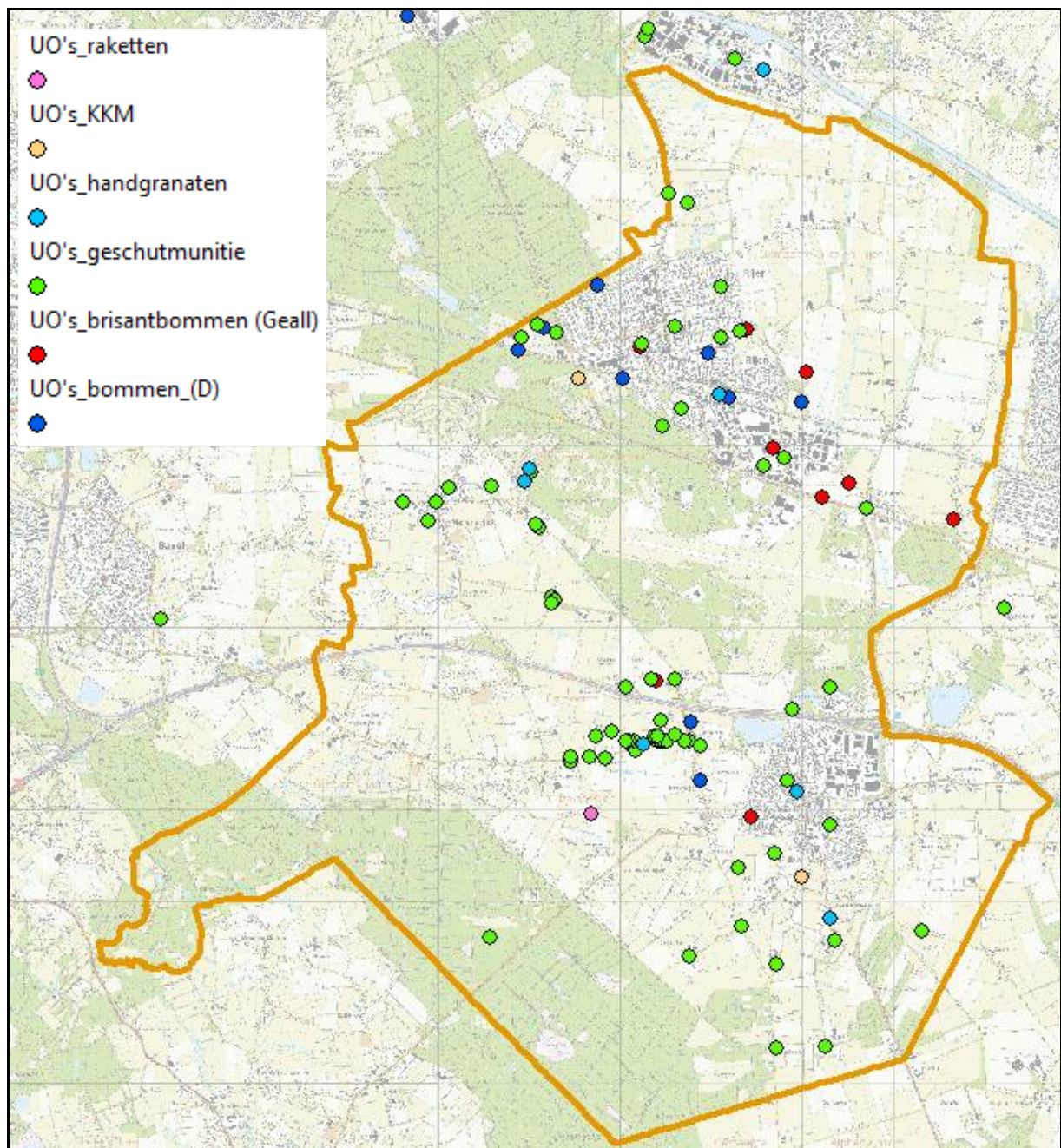
De locaties van de gemelde NGE zijn vergeleken met de informatie uit de andere bronnen. Hieruit is gebleken dat de aangetroffen munitie uit het MMOD archief binnen de diverse risicogebieden ligt. Het MMOD is zodoende een bevestiging van de oorlogshandelingen die hebben plaatsgevonden in de gemeente Gilze en Rijen.

15.2. MUNITIERUIMINGEN DOOR DE EXPLOSIEVEN OPRUIMINGSDIENST (EOD)

De naoorlogs aangetroffen NGE door de EOD zijn van de jaren 1975 tot en met heden. In deze periode heeft de EOD een groot aantal NGE geruimd in de gemeente Gilze en Rijen. De geruimde NGE bevestigen de oorlogshandelingen die hebben plaatsgevonden. Enkele voorbeelden:

- In de omgeving van het spoor zijn enkele Duitse bommen geruimd. Deze zijn waarschijnlijk afkomstig uit de ontplofte munitietrein.
- In de omgeving van het vliegveld zijn verschillende geallieerde vliegtuigbommen geruimd. Deze zijn afkomstig van de vele bombardementen op het vliegveld.
- Verspreid in de gemeente zijn zowel Duitse als geallieerde granaten van luchtafweergeschut geruimd. Deze zijn afkomstig van het op en rond het vliegveld opgestelde luchtafweergeschut.
- Bij Molenschot en Rijen zijn diverse NGE geruimd die duiden op grondgevechten (handgranaten en klein kaliber munitie) en artilleriebeschietingen (brisant- en rookgranaten).

In Figuur 71 is een overzicht weergegeven van de munitieruimingen door de EOD, er is onderscheid gemaakt tussen aangetroffen raketten, klein kaliber munitie, handgranaten, geschutmunitie, geallieerde brisantbommen en Duitse bommen. Op de bijgeleverde cd-rom zijn de overzichten van de munitieruimingen van de gemeente Gilze en Rijen en de omliggende gemeenten opgenomen.

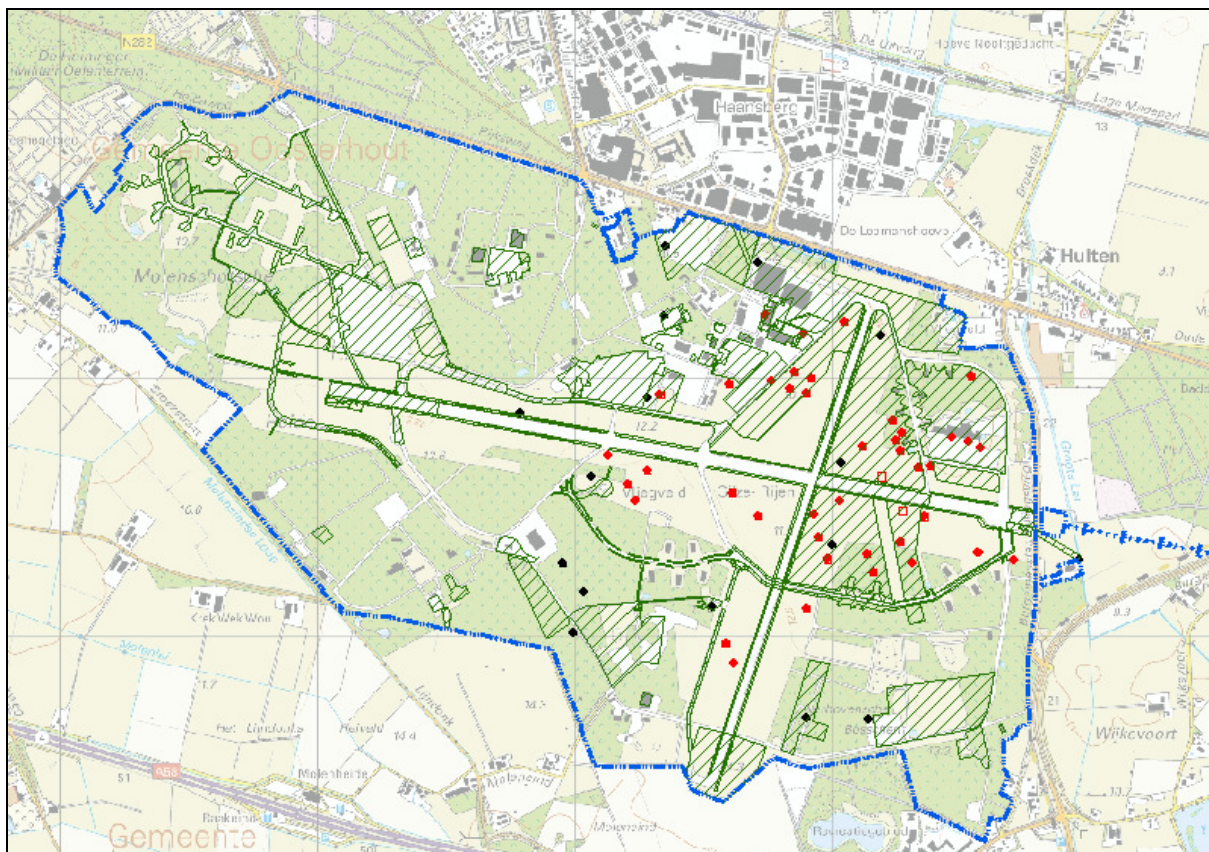

Figuur 71: Overzicht geruimde NGE door de EOD in de periode 1975-heden.

15.3. INFORMATIE VAN DE DIENST VASTGOED DEFENSIE (DVD)

De DVD, locatie Tilburg, beheert het vastgoed van het vliegveld Gilze-Rijen. REASeuro heeft toestemming gekregen om de relevante informatie die beschikbaar is te gebruiken voor dit onderzoek. Die informatie betreft een kaart waarop staat aangegeven welke delen van de huidige vliegbasis zijn afgezocht op NGE. Daarnaast staat aangegeven waar NGE zijn aangetroffen. In onderstaand figuur is de aangeleverde informatie weergegeven. Met blauw

is de huidige grens van de vliegbasis aangegeven, met groen de afgezochte gebieden en met rood en zwart de aangetroffen NGE. De aangetroffen NGE zijn: 20 lbs, 40 lbs, 100 lbs, 250 lbs, 500 lbs en 1.000 lbs.

Figuur 72: Afgezochte delen en aangetroffen NGE op de vliegbasis Gilze-Rijen.

Er dient echter een kanttekening te worden geplaatst bij de kaart. De Dienst Vastgoed Defensie heeft aangegeven dat de volgende zaken ontbreken:

- werkwijze van detecteren is niet vermeld;
- tot op welke diepte er is afgezocht;
- naar welke NGE is er gezocht;
- hoeveel NGE er werkelijk is aangetroffen;
- de bijbehorende rapportages van de Explosieven Opruimingsdienst.

Daarnaast is bekend dat de EOD-luchtmacht diverse keren bommen heeft aangetroffen, daar zijn echter geen rapporten van. Vanwege verbouwingen op de vliegbasis worden tussen 2003 en 2010 ongeveer 15 vliegtuigbommen op en rond Gilze-Rijen geruimd.¹⁹⁰ Om bovenstaande reden is het standpunt van DVD dat hoewel diverse delen van de vliegbasis zijn onderzocht, het gehele terrein nog steeds verdacht is op het mogelijk aantreffen van NGE. Het standpunt van DVD bevestigt de conclusies die zijn getrokken in dit onderzoek, namelijk dat het vliegveld een risicogebied is.

¹⁹⁰ bron: LOO, pag. 155.

15.4. IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE NGE-BODEMONDERZOEKEN

In het dynamisch archief van de gemeente Gilze en Rijen (van 1981 tot en met heden) zijn diverse rapporten aangetroffen van de EOD en explosieve opsporingsbedrijven die gaan over explosieven. In bijlage 4 is deze informatie opgenomen. Wat blijkt is dat bij diverse opsporingsacties NGE zijn aangetroffen, bijvoorbeeld op de Haansberg bij de aanleg van het industrieterrein. De aangetroffen NGE bevestigen de conclusies die zijn getrokken in dit onderzoek, namelijk dat het vliegveld en de omgeving van het vliegveld een risicogebied is.

15.5. OVERIGE INFORMATIE

In diverse bronnen is informatie aangetroffen dat na de oorlog munitie is aangetroffen en/of geruimd in de gemeente Gilze en Rijen.

In het gemeentearchief is een lijst aangetroffen van oorlogsbuit wat is opgeslagen op het gemeentehuis te Gilze en een lijst van in de gemeente op 1 december 1944 aanwezige oorlogsbuit.¹⁹¹ Het betreft een grote verscheidenheid aan NGE. Zo staat op de lijst bijvoorbeeld een kanon, vliegtuigbommen, handgranaten, ontstekingen etc.

In het boek *Mijn jeugdherinneringen* beschrijft Henk van Oosterwijk dat na de oorlog munitie uit de vispoelen is gehaald. Deze poelen zijn ontstaan door het afgraven van leemgronden in de bossen tussen Rijen, Dorst en Oosterhout. Ook voor de steenfabriek in Rijen lag een waterpoel welke later is gedempt. Uit deze vispoelen is veel munitie gehaald. De poelen bevinden zich waarschijnlijk net over de gemeentegrens in de gemeente Oosterhout.

Op de website van de Heemkring Molenheide staat een artikel over het vliegveld. Daar staat dat in 1991 resten van een grote hangar in de Broekstraat deels zijn geruimd. Voor 1991 gingen veel kinderen uit de omgeving daar spelen waarbij veel oude munitie werd gevonden.

Op 12 mei 2012 heeft de EOD vier vliegtuigbommen uit de oorlog ontmanteld. De bommen zijn aangetroffen in het verlengde van de start- en landingsbaan van de vliegbasis bij de burgemeester Ballingweg in Hulten. Deze informatie is afkomstig van Omroep Brabant.¹⁹² In het dynamisch archief, zie bijlage 4, is deze informatie ook weergegeven.

Figuur 73: De vier aangetroffen bommen op 12 mei 2012.

¹⁹¹ bron: inventaris 1762.

¹⁹² <http://www.omroepbrabant.nl/?news/174284992/Vier+vliegtuigbommen+ontmanteld+in+Hulten.aspx>

Op 5 maart 2013 zijn in een maïsveld aan Bavelseweg in Gilze 2.000 granaten uit de Tweede Wereldoorlog gevonden. De eigenaar van het land ontdekte de explosieven op anderhalve meter onder de grond. De granaten zijn van klein kaliber. Deze informatie is afkomstig van Omroep Brabant.¹⁹³ Volgens de lokale overlevering is de munitie door bewoners van Gilze in de grond verstopt. Aannemelijker is echter dat de munitie, brisantgranaten van 2 cm, afkomstig is van het nabijgelegen Duitse luchtafweergeschut. Aan de Bavelseweg hadden de Duitsers namelijk luchtafweergeschut opgesteld. Hier is na de oorlog door de EOD veel munitie afkomstig van luchtafweergeschut geruimd, zie hoofdstuk 13.

Figuur 74: De aangetroffen Duitse granaatjes op 5 maart 2013 aan de Bavelseweg in Gilze.

Bovenstaande voorbeelden zijn een bevestiging dat er na de oorlog nog steeds NGE worden aangetroffen in de gemeente Gilze en Rijen.

193

<http://www.omroepbrabant.nl/?news/1896881563/Boer+vindt+granaten+in+maisland+Gilze+Het+waren+2000+van+die+linke+dingen+.aspx>

16. AFBAKENING NGE-RISICOGEBIEDEN

Uit de voorgaande hoofdstukken is duidelijk geworden dat diverse oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden die relevant zijn voor de gemeente Gilze en Rijen. Deze oorlogshandelingen hebben ertoe geleid dat in diverse gebieden NGE kunnen worden verwacht. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de risicogebieden met de daarin mogelijk aan te treffen NGE.

16.1. HET VASTSTELLEN EN AFBAKENEN VAN DE VERDACHTE GEBIEDEN

Op basis van het totaal aan geraadpleegde bronnen wordt verwacht, naar de situatie van 1940-1945, NGE aan te treffen in de gemeente Gilze en Rijen. De onderstaande tabel betreft een overzicht van de mogelijk aan te treffen NGE in de diverse afgebakende risicogebieden. In tekening 03A t/m 03F zijn de risicogebieden weergegeven op de NGE-Risicokaart.

Hoofdstuk	Gebeurtenis	Risicogebied	Mogelijk aan te treffen NGE
5	Duitse bombardementen	Vliegveld en omgeving	- 10 kg brisantbommen - 50 kg brisantbommen
6	Engelse luchtaanvallen	Vliegveld en omgeving	- 20 mm brisantgranaten - 30 lbs brandbommen - 250 lbs brisantbommen - 500 lbs brisantbommen
	Duitse noodafworp		- 50 kg brisantbommen - 250 kg brisantbommen
	Engelse luchtaanval	Omgeving Chaamseweg	- 30 lbs brandbommen - 250 lbs brisantbommen
	Engels bombardement	Bavelseweg	- 100 lbs brisantbommen
	Engelse bombardement	Kaartvierkant E.0729	- 250 lbs brisantgranaten
	Engelse luchtaanval	Coördinaat E.035365	- 60 lbs luchtgrondraketten
	Waargenomen kraters	Diverse locaties	- 250 lbs brisantbommen - 500 lbs brisantbommen
	Bomtrechters bommenkaart	Diverse locaties	- 250 lbs brisantbommen - 500 lbs brisantbommen
	Engelse luchtaanval	Bosperceel kaartvierkant kaartvierkant E.0729	- 250 lbs brisantbommen
7	Ontplofte munitietreinen	Laad- en losspoor Rijen	- 2 cm brisantgranaten - 10 kg brisantbommen - 50 kg brisantbommen
		Spoorwegovergang Vijf Eiken	- 1 kg brandbommen - 10 kg brisantbommen
8	Amerikaanse bombardementen	Vliegveld en omgeving	- 20 lbs brisantbommen - 100 lbs brisantbommen - 500 lbs brisantbommen - 1.000 lbs brisantbommen
9	Engelse bombardementen	Vliegveld en omgeving	- 250 lbs brisantbommen - 500 lbs brisantbommen - 1.000 lbs brisantbommen

Hoofdstuk	Gebeurtenis	Risicogebied	Mogelijk aan te treffen NGE
10	Artilleriebeschietingen en grondgevechten	Omgeving Gilze	- geschutmunitie 2 inch mor – 25 pr. - handgranaten - kkm
		Omgeving Rijen en Molenschot	- geschutmunitie 2 inch mor – 10.5 cm - handgranaten - kkm
11	Neergekomen vliegtuigen	Vliegveld	- kkm - 20 mm brisantgranaten - 2 cm brisantgranaten - mogelijk ook afwerpmunitie
		Diverse niet af te bakenen risicogebieden	- kkm - 20 mm brisantgranaten - 2 cm brisantgranaten - mogelijk ook afwerpmunitie
12	Neergekomen V1's en V2's	Diverse niet af te bakenen risicogebieden	- blindgangers (V1's) - explosieve componenten - restanten brandstof
13	Stellingen	Munitieopslagplaatsen vliegveld en bossen tussen Molenschot en Rijen	- kkm - geschutmunitie 2 cm – 8.8 cm - vliegtuigbommen - restanten zeemijnen - restanten V1's
		Opstellingen luchtafweergeschut	- achtergelaten / gedumpte NGE - 2 cm brisantgranaten - 40 mm brisantgranaten - 7.5 cm brisantgranaten - 76 mm brisantgranaten - 8.8 cm brisantgranaten - 3.7 inch TL brisantgranaten
		Opstellingen artilleriegeschut (locaties niet bekend)	Geschutmunitie Duits en Engels
15	Naoorlogs aangetroffen NGE	Vliegveld en omgeving	- 40 lbs brisantbommen

16.2. LEEMTEN IN KENNIS

Uit dit HVO is gebleken dat er een aantal leemten in kennis is, namelijk:

- Het is onvoldoende bekend of er gedurende de periode mei 1945 tot en met 1970 blindgangers en/of resten van vliegtuigbommen (en/of andere soorten NGE) aangetroffen dan wel verwijderd zijn binnen het onderzoeksgebied.
- Van een aantal bombardementen is onduidelijk met welk kaliber afwerpmunitie er is gebombardeerd.
- Van diverse meldingen van neergekomen bommen of blindgangers is onvoldoende informatie bekend om een risicogebied af te bakenen.
- Van de meeste V1's en V2's is de crashlocatie onbekend.
- Van de meeste vliegtuigen is de crashlocatie niet bekend.
- De gemeente Gilze en Rijen is vooralsnog niet dekkend met luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog.
- Van verschillende gebeurtenissen is maar één bron aangetroffen en was verificatie met een tweede bron niet mogelijk.
- Het is niet bekend waar de geallieerden en Duitse artillerie exact heeft gestaan in oktober 1944.

17. CONCLUSIE EN ADVIES

17.1. CONCLUSIE

In dit HVO-NGE is onderzocht welke gedeelten van de gemeente Gilze en Rijen verdacht zijn op het mogelijk aantreffen van NGE naar de situatie van 1940-1945. Hiervoor is een grote hoeveelheid aan broninformatie verzameld en geraadpleegd. Aan de hand van verschillende thema's is duidelijkheid verkregen over de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog in de gemeente.

Deze thema's betreffen:

1. Duitse inval mei 1940;
2. Luchtaanvallen 1940-1945;
3. Ontplofte munitietreinen;
4. Amerikaanse bombardementen;
5. Engelse bombardementen;
6. Bevrijding oktober 1944;
7. Neergestorte vliegtuigen;
8. Neergekomen V1's en V2's;
9. Stellingen en opslagplaatsen;
10. Mijnevelden;
11. Naoorlogs aangetroffen NGE

In de hoofdstukken 5 t/m 15 zijn deze onderwerpen afzonderlijk uitgewerkt. Dit heeft geleid tot een aantal afgebakende risicogebieden, zie hoofdstuk 16.

De NGE-Risicokaart met alle risicogebieden is weergegeven in tekening 03A-3F.

17.2. ADVIES

Dit HVO-NGE behelst het hele beheergebied van de gemeente Gilze en Rijen waarbij een aantal gebieden als verdacht gebied zijn aangemerkt. Het betekent niet dat alle verdachte gebieden op de aanwezigheid van NGE onderzocht moeten worden. Opsporing van NGE kan, indien gewenst, worden beperkt tot de locaties waar door de geplande civieltechnische werkzaamheden een verhoogd risico ontstaat voor de Arbo- en/of Openbare Veiligheid. In dit geval betreft dit vooral de locaties waar grondroerende werkzaamheden zoals graafwerkzaamheden, het plaatsen van damwanden en funderingspalen, aanbrengen van verticale drainage, etc., gaan plaatsvinden. Daar waar het huidige grondgebruik wordt gecontinueerd is geen sprake van een verhoogd risico en is opsporing niet noodzakelijk.

Om te bepalen waar een verhoogd risico ontstaat, kan een Projectgebonden Risicoanalyse (PRA-NGE) worden uitgevoerd. Om een PRA te kunnen uitvoeren, is een uitgewerkt (concept) ontwerp van de in het gebied geplande projecten noodzakelijk. Daarnaast is het van belang te kunnen beschikken over gegevens met betrekking tot de bodemopbouw, grondmechanische eigenschappen, grondwaterstanden, milieuhygiënische kwaliteit, etc.

De PRA heeft tot doel antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Kunnen de risicogebieden worden aangepast na het raadplegen van aanvullende bronnen? Een aantal risicogebieden zijn afgebakend op basis van één bron. Informatie van bijvoorbeeld de bombardementsgegevens van de diverse squadrons of luchtfoto's uit de buitenlandse luchtfotoarchieven kan mogelijk aanvullende informatie opleveren op de locatie van de diverse luchtaanvallen en bombardementen. Met aanvullende bronnen kunnen mogelijk de leemten in kennis worden beperkt en de risicogebieden kunnen mogelijk nauwkeuriger worden afgebakend.
2. Wat is de horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied binnen het plangebied?
3. Welke werkzaamheden kunnen veilig worden uitgevoerd in verdacht gebied?
In een PRA worden de werkzaamheden die effect kunnen hebben op de mogelijk aanwezige NGE geïdentificeerd op basis van de plan- en/of ontwerptekeningen. Op basis hiervan kunnen de risico's worden beschreven. De volgende onderwerpen worden in een PRA uitgewerkt:
 - a. de risicovolle handelingen;
 - b. het mogelijke effect van deze handelingen op eventueel aanwezige NGE;
 - c. de kans op een ongewenst effect;
 - d. de mogelijkheid tot opsporing van eventueel aanwezige NGE voor start van de reguliere werkzaamheden. Indien van toepassing, worden in een PRA de verschillende toepasbare opsporingsmethoden beschreven. Hierbij worden de voor- en nadelen van de verschillende technieken beschreven. Op basis hiervan wordt in een PRA een advies gegeven over de best toepasbare opsporingsmethode;
 - e. beheersmaatregelen indien opsporing vooraf niet mogelijk is (andere uitvoeringswijze, inzet aangepast materieel, afscherming omgeving, etc.).
4. Wat is het benodigde budget voor het vervolgonderzoek?
5. Wat is de doorlooptijd van het benodigde vervolgonderzoek?

Na het uitvoeren van een PRA is per (deel-)project bekend of, en zo ja waar, een verhoogd risico ontstaat. Indien vervolgonderzoek nodig is, kan de budgetraming worden gebruikt voor het aanvragen van een bijdrage in de kosten bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Gemeente Gilze-Rijen valt tot op heden nog in de categorie suppletiegemeenten. Dit betekent dat de bijdrage 70% van de subsidiabele kosten bedraagt.

In dit kader wordt geadviseerd de (deel-)projecten die de komende jaren gaan spelen in het verdachte gebied te inventariseren en de kosten voor eventueel benodigd NGE-bodemonderzoek te begroten. Op basis van deze begroting wordt geadviseerd een raadsbesluit te nemen en een bijdrage in de kosten aan te vragen. REASeuro kan u hierbij begeleiden.

Geadviseerd wordt de NGE-Risicokaart binnen de gemeente te implementeren. Het is van belang dat de inhoud van dit HVO-NGE en de te nemen vervolgstappen bekend zijn bij alle medewerkers van de gemeente die betrokken zijn bij (de voorbereiding van) grondroerende werkzaamheden. Hierbij kan gedacht worden aan:

– Afdeling Vergunningverlening

Indien een vergunningaanvraag wordt gedaan voor een initiatief in een verdacht gebied is dit geen aanhoudingsgrond. Wel wordt geadviseerd de initiatiefnemer hierover te informeren. De initiatiefnemer dient in het kader van de Arbeidsomstandighedenwet namelijk maatregelen te treffen om de werkzaamheden veilig te kunnen uitvoeren. Daarnaast dient de Openbare Veiligheid te worden gewaarborgd. Om de initiatiefnemer in dit proces te ondersteunen en te bepalen welke maatregelen nodig zijn, kan de gemeente een PRA (laten) uitvoeren.

- Afdeling ruimtelijke ordening
Bij de voorbereiding en toetsing van bestemmingsplannen dient te worden vastgesteld of de betreffende locatie in verdacht gebied is gelegen. Indien dit het geval is, dienen de gevolgen hiervan (te treffen beheersmaatregelen, gevolgen voor de exploitatie, etc.) middels een PRA te worden vastgesteld.
- Afdeling Openbare Werken
Indien nieuwe openbare werken (zoals het vervangen van riolering) in verdacht gebied worden uitgevoerd, dient middels een PRA te worden vastgesteld of dit tot een verhoogd risico leidt en of beheersmaatregelen nodig zijn. Hierbij wordt opgemerkt dat bij het voortzetten van de huidige reguliere beheer- en onderhoudswerkzaamheden veelal geen sprake is van een verhoogd risico.

Bijlage 1 Overzicht van de (archief)instellingen

- Archief van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD) in Soesterberg;
 - Munitieruimrapporten;
 - Mijnenveldkaarten en mijnenruimrapporten.
- Dienst Vastgoed Defensie
- Gemeente Gilze en Rijen
 - Tekeningen (GBKN en grens)
 - Dynamisch Archief
- Regionaal Archief Tilburg (RAT). In het RAT zijn de volgende archieven geraadpleegd:
 - Gemeentebestuur Gilze en Rijen, 1924-1980;
In dit archief zijn onder andere de zeer relevante rapporten van de Luchtbeschermingsdienst geraadpleegd. In deze vaak nauwkeurige rapporten staat vermeld hoeveel en waar bommen zijn neergekomen en of er blindgangers zijn achtergebleven. Deze primaire bronnen vormen de basis van de diverse boeken over Gilze en Rijen.
 - Collectie documentatie Gilze en Rijen, 1928-2001.
In dit archief is een samenvatting van de gemeente Gilze en Rijen tijdens de oorlog opgenomen. Ook bevat het archief beschrijvingen van diverse vliegtuigcrashes. Het betreft echter slechts een deel van de neergekomen vliegtuigen in de gemeente.

Ook zijn de gemeentearchieven van de omliggende gemeenten geraadpleegd. Deze bevinden zich deels in het RAT. In deze archieven, bijvoorbeeld in het gemeentearchief van Chaam, zijn wel verwijzingen aangetroffen naar de gemeente Gilze en Rijen, maar deze verwijzingen hebben geen nieuwe informatie opgeleverd. Om deze reden zijn de geraadpleegde archieven en inventarissen van de omliggende gemeenten niet uitgewerkt.

- Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in Den Bosch.
In het BHIC zijn de archieven van het Militair Gezag Noord-Brabant 1944-1946 en het archief van het provinciaal bestuur Noord-Brabant 1920-1949 geraadpleegd. Deze archieven hebben geen relevante informatie opgeleverd.
- Luchtfoto's
 - Luchtfotocollectie van de afdeling GEO-informatie van het Kadaster in Zwolle (Kadaster);
 - Luchtfotocollectie van de Universiteit en Researchcentrum, afdeling Speciale Collecties in Wageningen (Wageningen UR);
 - Luchtfotoinstantie Luftbilddatenbank;
- REASeuro bibliotheek;
- REASeuro database.
- In het verleden uitgevoerde onderzoeken;
- Semi-Statistische Archiefdiensten (SSA) in Rijswijk;
- The National Archives Londen (TNA);
- NIOD
- NIMH
- Locatiedeskundigen / getuige
 - Dhr. A.A.F.M. van Riel
 - Dhr. J.J. van de Pol
 - Heemkring Molenheide

Bijlage 2 Overzicht geraadpleegde literatuur

Voor dit onderzoek is de volgende literatuur geraadpleegd:

Afkorting	Schrijver	Titel	Relevant
ALT	Korthals Altes, A.	<i>Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945</i> (z.p. 1984)	Nee
BUI	Buitkamp, J.	<i>Merkplas~Baarle~Alphen en Gilze. Oorlog en bevrijding in woord en beeld</i> (Breda 1984)	Ja
DID	Didden, J. en Swarts, M.	<i>Brabant bevrijd</i> (Hulst 1993)	Ja
DID1	Didden, J. en Swarts, M.	<i>Einddoel Maas. De strijd in zuidelijk Nederland tussen september en december 1944</i> (Weesp 1984)	Ja
GRI	Grimm, P. e.a.	<i>Vliegvelden in oorlogstijd. Nederlandse vliegvelden tijdens bezetting en bevrijding 1940-1945</i> (Den Haag 2009)	Ja
HOU1	Hout, J.P.van den, Riel, A.A.F.M. van, e.a.	<i>Vijf jaar luchtfront. Het vliegveld Gilze-Rijen in de Tweede Wereldoorlog. Deel 1: 1940</i> (Baarle-Nassau 1984)	Ja
HOU2	Hout, J.P.van den, Riel, A.A.F.M. van, e.a.	<i>Vijf jaar luchtfront. Het vliegveld Gilze-Rijen in de Tweede Wereldoorlog. Deel 2: 1940/1941</i> (Baarle-Nassau 1985)	Ja
HOU3	Hout, J.P.van den, Riel, A.A.F.M. van, e.a.	<i>Vijf jaar luchtfront. Het vliegveld Gilze-Rijen in de Tweede Wereldoorlog. Deel 3: 1941/1942</i> (Baarle-Nassau 1986)	Ja
HOU4	Hout, J.P.van den, Riel, A.A.F.M. van, e.a.	<i>Vijf jaar luchtfront. Het vliegveld Gilze-Rijen in de Tweede Wereldoorlog. Deel 4: 1942/1943</i> (Baarle-Nassau 1987)	Ja
HOU5	Hout, J.P.van den, Riel, A.A.F.M. van, e.a.	<i>Vijf jaar luchtfront. Het vliegveld Gilze-Rijen in de Tweede Wereldoorlog. Deel 5: 1944/1945</i> (Baarle-Nassau 1988)	Ja
HUU	Huurman, C.,	<i>Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45</i> (Eindhoven 2001);	Ja
JON	Jong, Ivo M. de,	<i>Mission 85, a milk run that turned sour. The United States Eight Air Force and its mission on August 19, 1943 over south-west Holland</i> (Groesbeek 1998)	Ja
KLA	Klaauw, B. van der en Rijnhout, B.M.	<i>De luchtoorlog boven Nederland 1940-1945</i> (Dieren 1985)	Nee
LOO	Loo, E. van, e.a.	<i>100 jaar luchtvaart tussen Gilze en Rijen. Een vliegbasis in woord en beeld</i> (Den Haag 2010)	Ja
MID	Middlebrook, M. en Everitt, C.	<i>The Bomber Command War Diaries. An operational reference book 1939-1945</i> (Leicester 1996)	Ja
MOL	Heemkring Molenheide	<i>Het militaire kamp Prinsensbosch 1941-1993</i> (Rijen 2001);	Ja
OOS	Oosterwijk, H. van	<i>Mijn jeugdherinneringen</i> (Rijen 2012);	Ja
OUT	Oudheusden, J.A. van en Termeer, H.	<i>Tussen vrijheid en vrede. Het bevrijde zuiden september '44 – mei '45</i> (Zwolle 1994)	Nee
PAT	Pater, B.C. de, e.a.	<i>Grote Atlas van Nederland 1930-1950</i> (Zierikzee 2005);	Ja
SGLO	Studiegroep Luchtoorlog 1940-1945 (SGLO)	<i>Verliesregister 1939-1945. Alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog</i> (Den Haag 2013).	Ja
SHO	Shores, C. en Thomas, C.	<i>2nd Tactical Airforce, volume 1-4</i> (Surrey 2004)	Nee
VEE	Veenstra, S.L. en Meester, H.	<i>Doelwit. Gilze-Rijen 1940-1945</i> (Tilburg 1970)	Ja
VER	Verster, Arnold, e.a.	<i>In de greep van de meedogenloze. Gilze en Rijen in oorlogsdagboeken</i> (Rosmalen, z.j.)	Ja
VET	Vet, J.C.de, e.a.	<i>Gilze van Vossenbergh tot Valkenberg. Geschiedenis in woord en beeld van straten en wijken</i> (Baarle-Nassau 1998)	Ja
ZWA 1&2	Zwanenburg, G.J.	<i>En Nooit was het Stil. Kroniek van een Luchtoorlog</i> (2 dln. & supplement; Oldemarkt).	Ja

Tabel 1: Verwijzing literatuur.

Bijlage 3 Overzicht geraadpleegde archieven (11 bladen)

In het Regionaal Archief Tilburg (RAT) zijn de volgende archieven en inventarissen geraadpleegd:

Toegangsnummer 2865: Gemeentebestuur van Gilze en Rijen, 1924-1980

Inventaris 10: Straatnamen en wijzigingen en straatnamen in bezettingstijd. . Verandering straatnamen tijdens de Duitse bezetting bij besluit van de burgemeester 24-02-1942, ingetrokken B. en W. 06-02-1945; 2. Straatnamen ing. Besluiten 1937 tot en met 1947, 1937-1947

- Wijzigingen 1942: Wilhelminastraat in Rijen wordt Kastanjestraat, Julianastraat in Rijen wordt Boschstraat, Prins Bernardstraat in Rijen wordt Marktstraat, Steenakkerstraat in Gilze wordt Burg. V. Poppelstraat, De Wagenstraat in Gilze wordt Lange Wagenstraat, Marktplaats in Gilze wordt Burg. Sweensplein

Inventaris 11: Vaststelling straatnamen, 1948-1957

- Vaststelling straatnamen na vervallen van wijknummers inclusief overzichtskaart.

Inventaris 15: Huisnummering, adressenlijst, 1948-1949

- Lijsten van wijknummers naar straatnamen en huisnummers.

Inventaris 71: Rapport Hanke: niet materiële oorlogsschade 1944-1957. 1. Aangifte; 2. Specificatie post buitengewone omstandigheden; 3. Doodskisten en begrafenissen; 4. Pand distributie; 5. Kosten vorderingen metalen; 6. Diversen; 7. Kosten overige arbeids- en vervoerslonen. 1944-1957

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 686: Oorlogsschade gemeentehuis Nieuwstraat A 350a 1944-1964 [...]

- Schade aangericht door de Duitsers, inkwartiering en schade door het tot ontplofing brengen van op 8 plaatsen op de bovenverdieping aangebrachte dynamiet op 10 okt. 1944.

Inventaris 992-996: Wederopbouw Tweede Wereldoorlog. Herstel oorlogsschade

- Verzoek tot financiering: Gilze A 176 t.g.v. bominslag op 10-02-1944 en 05-07-1944, Rijen B 2209, Gilze A 296, t.g.v. bominslag 10-02-1944 en 05-07-1944, Gilze Ridderstraat A 237a t.g.v. bominslag 10-02-1944 en 05-07-1944, Gilze A 399a (straat en huisnummer), Hulten D 75 t.g.v. bominslag eerste dagen van de oorlog, Rijen Spoorlaan B 43b, Rijen Stationsstraat A 2709 (NL Stoomlederfabriek), Gilze Lange Reit A 14 en A 15 t.g.v. bominslag op 4 mei 1941, Gilze A 358a t.g.v. bominslag 10-02-1944, Hulten D 50a, fruitserre tot 2x toe vernield t.g.v. oorlogsgeweld, Hulten D 50d t.g.v. bominslag jan. 1944 en 2x in mei 1944., 5 sept. 1940 hotel in Gilze en A 306 t.g.v. vliegtuigongeval, Rijen B 47, B 37 en 38, B 39, B 39a en B 45 t.g.v. ontplofte munitietrein 30 juli 1943.
- Schade in Gilze, Hulten, Rijen en Molenschot t.g.v. oorlogshandelingen in mei 1940.

Inventaris 1198: Jacht in bijzondere omstandigheden, o.a. teruggave in beslag genomen jachtgeweren 1940-1941.

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1199: Richtlijnen en correspondentie o.z. wapenverordening en voorraadbewaking wapenen en munitie o.m. t.b.v. veldwachter. [...]

- Geen betrekking op WO2

Inventaris 1200: Inlevering, vernietiging van wapens en munitie. 1940-1948

- Betreft jachtgeweren en wapens voor politie, niet relevant.

Inventaris 1282: Burgerwachten, ook Tweede Wereldoorlog [...] 1931-1940

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1319: Destructie, ook Tweede Wereldoorlog. 1934-1974

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1377: Luchtaanvallen Tweede Wereldoorlog, richtlijnen, instructies, bekendmakingen e.d. 1940-1941

- Melding van luchtaanvallen in de gemeente Gilze en Rijen van 10 mei 1940 t/m 27 juni 1940 door de burgemeester: 10 mei 1940 vliegveld, 11 mei 1940 Alphense weg, 11 mei 1940 Rijksweg Breda-Tilburg, 12 mei 1940 Rijksweg Breda-Tilburg, 14 mei 1940 Heikantsestraat.

Inventaris 1378: Meldingen luchtaanvallen, 1940-1941 [...]

1. 10 aug. 1940, 01.00 uur, Melding luchtaanval. 2 bommen vliegveld. 1 gewonde. Niet bekend welke schade is ontstaan.
2. 15/16 aug. 1940, 23.45 uur, Melding luchtaanval vliegveld. 3 bommen op militair terrein. Niet bekend wat op het vliegveld gebeurde.
3. 9/10 sept. 1940, Er wordt melding gemaakt van een bominslag (1) in Gilze of oostelijk van Gilze, ergens tussen Gilze en Tilburg., Locatie niet bekend.
4. 2 okt. 1940, 3 bommen gevallen en geëxplodeerd nabij de kom Gilze. Geen ernstig gewonden. Schade door duisternis nog niet bekend. Geen sprake van blindgangers.
5. 15/16 okt. 1940, 02.45 uur, 1 bom gevallen bij het huis van Jan Gilles, 1 bom gevallen bij de fundering van het huis van Van Bekker (hoorde al bij vliegveld), 2 bommen zijn waarschijnlijk op het vliegveld gevallen, Door de LBG tevergeefs gezocht naar b.g. [blindgangers]. Geen sprake van blindgangers voor wat betreft het gebied buiten het vliegveld.
6. 27 nov. 1940, 20.30 uur, Er vallen waarschijnlijk een aantal bommen op het terrein van het vliegveld Gilze-Rijen. i.v.m. duisternis en militair terrein geen bijzonderheden te melden. Bominslagen kunnen niet bevestigd worden omdat het luchtafweergeschut te veel lawaai maakte.
9. 14 mrt. 1941, Er vindt een luchtgevecht plaats boven de gemeente. Proces-verbaal niet aanwezig.
- 10+11. 19 mrt. 1941 01.00 uur, Melding van de LBD aan de burg. Dat geen bijzonderheden bekend zijn van de vannacht plaatsgevonden zware ontploffing. Waarschijnlijk bominslag of neergestort vliegtuig militair terrein.
17. Nacht van 22 op 23 apr. 1941, Tussen 01.00 en 02.00 uur wordt een zware slag gehoord door de LBD. Men dacht dat het een neergestort vliegtuig was. Navraag bij de LBD van Gilze en Chaam leverde niets op.
18. Nacht van 29-30 apr. 1940, Circa 03.00 uur, Zware explosie gehoord op het vliegveld.
- 1 3/ 4 mei 1941, tussen 02.30 en 02.45 uur, Melding LBD: In het gehucht Langereit is een bom gevallen achter het huis van Jo. De Noij. De schuur is totaal ingestort, woonhuis zwaar beschadigd. 2 bomgaten voor het huis in weiland. Ook zeer veel brandbommen gevallen.
Proces-Verbaal politie: 3 vermoedelijk brisantbommen zijn gevallen waarvan er 2 duidelijk zichtbaar tot ontploffing zijn gekomen. De 3^e is vermoedelijk niet tot ontploffing gekomen. 1 bom is ontploft op het erf van De Noij, Langereit wijk A, no. 15 en veroorzaakte zware schade aan de 2 huizen. 1 bom is ontploft nabij de Chaamseweg.. De afstand tussen beide bommen is ong. 200 meter (lijn noord – zuid). De 3^e bom (vermoedelijk een blindganger) bevindt zich in de tuin op ong. 10 meter van de 2 woningen. Op het weiland waar de 2^e bom is ontploft zijn een 7tal diepe gaten aangetroffen waar vermoedelijk brandbommen tot ontbranding zijn gekomen. Nog 3 andere brandbommen bleken op percelen wei en bouwgrond te zijn gevallen in de naaste omgeving waarvan er 2 vermoedelijk als blindganger. De Duitsers zijn komen kijken waarna alles is afgezet en verboden toegang.
18. 16 mei 1941, In een weiland gelegen ten noordoosten van 'Klein Heiken' te Gilze, op een afstand van circa 100 meter van de woning van A. Wouterse wordt een vermoedelijke granaat of bom gevonden. Op een diepte van ongeveer een halve meter zag de veldwachter een ijzeren voorwerp zitten. Bij de plaats is een bord geplaatst met opschrift: Verboden toegang.
26. 23-24 jun. 1941, 01.50 uur, Vermoedelijk is een vliegtuig op het vliegveld neergestort.
27. Nacht van 30 jun. – 1 jul. 1941, Van 23.00 – 00.00 uur zware bominslagen gehoord. Bij informatie in Chaam deelde men mede dat er enkele brandbommen gevallen waren in de Rijksbossen.
28. 30 jun. 1941, Ten gevolge van de neergekomen brandbommen is een bosbrand ontstaan.
32. 26 jul. 1941, Proces-verbaal van het vinden van een onontploffte bom.
Tijdens het korenmaaien door G. Hendricks, wonende aan de Bavelseweg A 32 in Gilze, aan het Raakeind is een niet ontplofte bom gevonden. De bom is gelegen op circa 100 meter afstand van de woning van Wed. Schellekens, Bavelseweg A 30. Bij de vermoedelijke bom is een bord geplaatst. De bom heeft een middellijn van ongeveer 15 cm.
36. 12/13 aug. 1941, Er vindt een luchtaanval plaats onder het kerkdorp Hulten. Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
39. Nacht van 12-13 aug. 1941. Omstreeks 03.00 uur enkele mitrailleurssalvo's vanuit vliegtuig ongeveer boven de spoorlijn. Om 04.45 uur melding dat vermoedelijk enkele bommen zijn gevallen naast Café Timmermans. Dit is echter niet bevestigd.

- 38. 16/17 aug. 1941. Er vindt een luchtaanval plaats onder kerkdorp Molenschot. Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
- 41. In de nacht van 16-17 aug. 1941 tussen 00.00 en 02.00 uur 2 zware bomexplosies. Geen nadere informatie bekend. In de nacht van 19-20 aug. 1941 om 03.45 uur. Hevige bomexplosies. Gevraag om nadere inlichtingen.
- 45. Nacht van 2-3 okt. 1941, Luchtaanval. Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
- 49. Nacht van 12-13 okt. 1941, LBD Gilze is opgebeld door LBD van Chaam en Gilze over inlichtingen van een zware slag. Geen informatie.
- 46. 14 okt. 1941, Melding van proces-verbaal over het vinden van 2 bommen in de Chaamse bossen onder de gemeenten Gilze en Rijen. Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
- 53. 8-9 dec. 1941, Melding van proces-verbaal betreffende een luchtaanval in de nacht van 8 op 9 december 1941, Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
- 55. 15-16 dec. 1941, Melding van proces-verbaal betreffende een luchtaanval in de nacht van 15 op 16 december 1941, Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
- 57. Om 09.30 uur een zware slag uit oostelijke richting. Na informatie uit Hulten was er een vliegtuig gevallen brandend bij wachtpost 11.
- 56. 17-18 dec. 1941, Melding van proces-verbaal betreffende een luchtaanval in op 17 december 1941. Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
- 57. 17-18 dec. 1941. Om circa 22.00 uur 2 zware dreunen. Na informatie te Hulten waren daar bommen gevallen tussen de kerk en de spoorlijn. Ongeveer 22.30 uur zeer zware dreunen. Volgens Hulten bommen gevallen tussen wachtpost 13 en 14 ongeveer 60 meter op Tilburgs grondgebied. Om 00.00 uur nog een zware dreun waargenomen.

Inventaris 1379: Meldingen luchtaanvallen Tweede Wereldoorlog 1942.

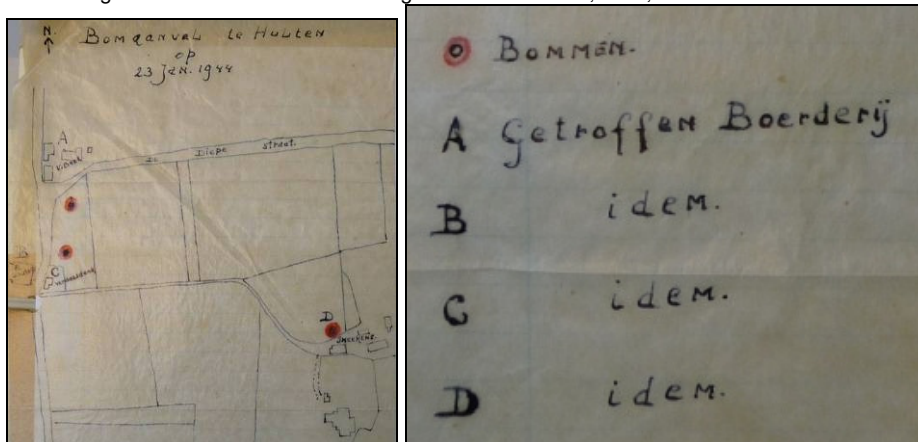
- 7. 25 mrt. 1942, Om ongeveer 23.45 uur is een bom ontploft in een akker, ongeveer 250 meter achter de woning van Corn. Van Gils-Bierens, Ridderstraat A 237a te Gilze. De eigenaar van de akker heeft de krater (ongeveer 4 m2) met zand dichtgegooid. Een stuk zink is het enige wat is overgebleven.
- 11. 6/7 mei 1942, 's Nachts om ongeveer 01.30 uur zijn in het gehucht Groot Haansberg onder Hulten aan de rijksweg Breda-tyilburg tegenover de kerk 6 brandbommen afgeworpen die in de tuinen van de bewoners terecht zijn gekomen. 5 zijn geblust en 1 is niet ontploft.
- 14. Nacht van 30 mei 1942, T.g.v. brandbommen is de boerderij van J.B. Paulissen te Gilze geheel uitgebrand.
- 15. Om omstreeks 23.45 uur is t.g.v. het afwerpen van brandbommen een boerderij te Nerhoven, A 577 van J.B. Paulissen, totaal uitgebrand. Op het terrein van de brand en omgeving worden 85 onontpofte brandbommen en talrijke resten van ontplofte brandbommen aangetroffen. Deze zijn ingeleverd bij de Duitsers. Op 3 verschillende plaatsen in de nabijheid van het verbrande huis bevinden zich nog bommen in de grond. Mogelijk bevinden zich hier blindgangers. Het gebied is afgezet.
- 14. Nacht van 30 mei 1942, Om 23.15 uur ontploffen 3 wagons op het stationsemplacement te Rijen. 25 lichtgewonden, 1 ernstig. 1 munitiewagon is ontploft waardoor 3 woningen geheel zijn vernield, 4 gedeeltelijk en meerdere zwaar beschadigd. Aan ongeveer 100 huizen werd meer of minder glasschade aangebracht.
- 26. Nacht van 1 op 2 jun. 1942, Om 00.30 uur zijn in het dorp Hulten in de nabijheid van het vliegveld 12 brisantbommen gevallen, die voor zover bekend alles zijn ontploft. Aan enkele huizen werd glasschade aangericht.
- 16. + 18. Nacht van 25-26 jun. 1942, Om omstreeks 00.30 uur zijn in het gehucht Nerhoven enige brisantbommen (2 bommen) gevallen, waardoor 9 koeien van de Wed. G. van Rijsewijk, Nerhoven A 591, zijn gedood. Aan tal van huizen in de omgeving werd schade aangebracht, voornamelijk schade aan ruiten en dakpannen (v. Rijsewijk, Jos. Klijs, De Groot, Smeekerns, e.a.). Ten noorden van de Rijksweg, t.h.v. "Kampzicht" zijn ook 2 brisantbommen afgeworpen, waardoor enige bomen zijn vernield.
- 22. Nacht van 27-28 jul. 1942, Omstreeks 01.30 uur zijn op de grens met het vliegveld in het gehucht Nerhoven 3 brisantbommen afgeworpen. Daardoor werden 3 boerderijen (A 582, A 583 en A 584) beschadigd vooral aan dakpannen en ruiten. Om ongeveer dezelfde tijd maakte een Duits vliegtuig een noodlanding in een weide aan de Bolberg (a 125a). Het terrein werd spoedig door de Duitsers afgezet.

24. + 25. 1 aug. 1942, Om 11.00 uur wordt bij het maaien van rogge op een perceel in Rijen, ongeveer 100 meter ten zuiden van de spoorlijn (eigenaar J. Verhees, Stationsplein Rijen) een ongeveer 50 kg wegende blindganger aangetroffen. Waarschijnlijk is deze daar terechtgekomen door de ontplofte munitietrein op 30 mei 1942. Het terrein is afgezet en de bom is dezelfde dag door het Sprengcommando van het vliegveld weggehaald.
28. Nacht van 28 op 29 jul. 1942, Om circa 23.30 uur is met luchtafweergeschut geschoten waarbij een zware brand is ontstaan tussen Hulten en Gilze. Aanvullende info niet bekend.
29. 24 aug. 1942, Om omstreeks 09.00 uur wordt een niet ontplofte brisantbom van klein formaat gevonden in een dichtbegroeide sloot nabij een stuk bouwland, gelegen Molenstraat A 550, eigenaar L. Lanslots. De bom heeft daar waarschijnlijk geruime tijd gelegen. Het terrein is door de politie afgezet.

Inventaris 1380: Meldingen luchtaanvallen Tweede Wereldoorlog 1943

2. 13 jan. 1943, Om omstreeks 5.45 des voormiddags is een brandend vliegtuig neergestort op een perceel weiland gelegen ten zuiden van de Rielsedijk op ongeveer 1.000 meter afstand van de boerderij van J. de Bruijn. Het betrof een Duitse jager en de wrakstukken lagen over een afstand van ongeveer 50 meter van noord naar zuid verspreid. De Duitsers waren reeds ter plaatse.
2. 3 feb. 1943, 's Avonds rond 20.00 uur heeft een vliegtuig brandbommen afgeworpen in Hulten en Haansberg. De meeste zijn neergekomen in het open veld zonder schade te veroorzaken. Bij afzoeking van de omgeving werden 13 brandbommen gevonden die nog niet waren ontploft. Deze zijn overgebracht aan de Duitsers.
8. + 10. Nacht van 16 op 17 mei 1943, In de nacht van 16 op 17 mei om 02.00 uur zijn t.g.v. een explosie vele ruiten in de gemeente vernield. Vermoedelijk is een vliegtuig neergekomen. De Duitsers hebben aangegeven dat een geallieerde bommenwerper nog beladen met bommen is neergestort.
7. + 10. Nacht van 18 op 19 mei 1943, Hedennacht om 00.15 uur zijn in Rijen 2 Duitse jachtvliegtuigen neergestort en verbrand. 1 van de vliegtuigen is neergekomen op een perceel bouwland gelegen in het Rijensch Broek, in eigendom van H. Embregts, B 463. Het 2^e vliegtuig is neergekomen in Hulten, in eigendom van H. Gillis, D 57c. Het terrein is door de Duitsers afgezet. Beide vliegtuigen zijn grotendeels verbrand.
11. Nacht van 30 op 31 jul. 1943, Een brisantbom is neergekomen op een perceel roggeveld, in eigendom van J. van den Nieuwenhuizen, Laagstraat B 475 Rijen. De bom is ontploft en heeft een krater van ongeveer 10 meter doorsnee en een diepte van 3 meter. Op ongeveer 300 meter heeft het huis van P. Peters, Laagstraat B 473 Rijen schade opgelopen.
15. 19 aug. 1943, Om 19.00 uur is een aanval gedaan op het vliegveld waarbij enige honderden brisant- en brandbommen zijn afgeworpen. Het grootste gedeelte van deze bommen is neergekomen in het Hultense Broek en op de rijksweg Breda-Tilburg. 23 personen vonden hierbij de dood. De boerderij van Michielsens (Hulten D 27) is tot de grond toe afgebrand. De boerderij van Van Dongen (Hulten D 28) is eveneens verwoest. Hetzelfde geldt voor de aangebouwde landbouwschuur en een losstaande schuur van Van Zon (Hulten D 29). Overige getroffen percelen: D 33, D 30, D 31, D 34, D 36, D 35, D 26a, D 13, D 17, D 22. Enkele personen uit trein nr. 1660 komende uit de richting van Tilburg zijn door bomscherven getroffen.
12. 20 aug. 1943, Om 08.30 uur is de commandant der opruimings- en herstellingsdienst opgedragen te helpen bij het zwaar getroffen Hulten. Enkele vermeende blindgangers zijn afgezet.
13. Nacht van 22-23 aug. 1943, Om 02.00 uur zijn 2 brisantbommen neergekomen in een weide van S. Witteveen, A 513, buurtschap Altena. De beide bommen zijn geëxplodeerd. De kraters hebben een middellijn van 6 meter en een diepte van 3 meter. Er is geen schade aangericht.
16. Nacht van 27-28 aug. 1943, Volgens omwonenden zijn omstreeks 00.30 uur bommen gevallen en ontploft op de Bolberg. Het gaat om 2 bommen van zwaar kaliber en zijn ontploft op een perceel van Broeders wonende op de Bolberg wijk A 125a. Ten gevolge van deze ontploffingen is een grote eikenboom ontworteld. De trechters hebben een doorsnede van ongeveer 6 meter en een diepte van ongeveer 3 meter. De woning en stalling van C. Vos (bolberg A 143) bevinden zich op ongeveer 100 meter afstand van de trechters. Hetzelfde geldt voor de woningen A 140 en A 139. Aan deze woningen is geen schade aangericht.
14. 30 jul. 1943, Om omstreeks 15.45 uur is nabij de spoorwegovergang De vijf Eiken een munitietrein de lucht ingevlogen. De spoorlijn is over een afstand van ongeveer 250 meter weggeslagen. 25 wagons geladen met munitie zijn door de ontploffing vernield. De locomotief en enkele wagons achter aan de trein zijn gespaard gebleven. Verschillende woningen zijn zwaar beschadigd. Er is brand ontstaan in de bossen ten zuiden van de spoorweg. De oorzaak van de ontploffing is niet bekend. Het huis op perceel B 45 (van Wouters) is totaal verwoest evenals enkele bijgebouwtjes. De percelen B 37 (van Pijpers), B 38 (van Hoppenbrouwers), B 39 (van Doms), B 39a (van Van Oosterwijk) en B 47 (Pijpers) zijn zwaar beschadigd. Vooral de Gillesstraat heeft glas- en pannenschade.

17. Nacht van 30-31 aug. 1943, Om ongeveer 03.00 uur zijn 2 brisantbommen gevallen in de boomgaard van C. Havermans, Hulten D 20. de kraters hebben afmetingen van respectievelijk 10 en 4 meter middellijn en een diepte van ongeveer 5 en 2 meter. De schuur is zwaar beschadigd. De oostelijke zijde van de schuur is gedeeltelijk vernield. D 19, D 18 en D 21 en D 26 hebben lichte schade.
 20. 24 okt. 1943, Er stort een Duitse bommenwerper neer. Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
 22. 4 dec. 1943, Om 15.15 uur zijn in Hulten 4 zware brisantbommen van vermoedelijk 500 kg afgeworpen, waarvan er 3 terechtkomen in bouwland ten noorden van de spoorlijn Breda-Tilburg en 1 tussen de spoorlijn en rijksweg. Hulten D 71 heeft lichte glasschade.
 23. + 25. 23 dec. 1943, Om 10.30 uur worden brisantbommen afgeworpen en komen neer in Hulten nabij het vliegveld. 3 bommen zijn ontploft op ongeveer 100 meter van de woning van J. van Zon-Broeders. De woning heeft schade aan ruiten en pannen. In totaal hebben 6 boerderijen schade. Bij de weg Hulten-Gilze is nabij het zogenaamde Hoog Schoor een bom in de berm van de weg ontploft. Een gedeelte van het wegdek is weggeslagen. Ook zijn 2 bommen ontploft op de akker.
 24. 29 dec. 1943, Om 20.30 uur is een Duitse bommenwerper neergestort en geheel versplinterd en uitgebrand tussen de weg Gilze-Bavel en Molenschot.
 25. 4 jan. 1944, Omstreeks 15.15 uur worden ten gevolge van een luchtgevecht 2 Duitse vliegtuigen neergeschoten.
 25. 7 jan. 1944, Omstreeks 11.15 stort in Molenschot een Amerikaanse bommenwerper neer.
 25. 23 jan. 1944, Bommen worden geworpen op bouwgrond in de nabijheid van het vliegveld. Aan een 10-tal huizen wordt schade aangericht.
 25. 25 jan. 1944, Omstreeks 14.00 uur worden 6 brisantbommen op Gilze geworpen. Een schuur wordt vernield.
 25. 29 jan. 1944, Omstreeks 20.30 uur zijn in Hulten in de nabijheid van het vliegveld 2 zware brisantbommen afgeworpen door een Engels vliegtuig. 1 ontploft en richt aanzienlijke woningschade aan.
- Inventaris 1381: Meldingen luchtaanvallen Tweede Wereldoorlog 1944
1. 4 jan. 1944, Om 15.15 uur zijn bij een luchtgevecht 2 Duitse vliegtuigen neergeschoten. De ene op de Bolberg en de andere in Molenschot. Het terrein is afgezet.
 2. 7 jan. 1944, Om ongeveer 11.15 uur is onder het gehucht Molenschot een Amerikaanse bommenwerper door flak neergeschoten. Er is geen schade aangericht aan gebouwen. Wel is een stromijt afgebrand.
 3. + 4. 23 jan. 1944, Om ongeveer 16.30 uur zijn door Engelse vliegtuigen bommen afgeworpen (minstens 4) op percelen bouwgrond ten oosten van de straatweg Gilze-Hulten in de nabijheid van het vliegveld. Aan een 10-tal huizen wordt dak- en glasschade aangericht.
Nader onderzoek heeft uitgewezen dat 3 kraters zijn aangetroffen. Blindgangers zijn niet aangetroffen. Vermoedelijk gaat het om bommen van 250 kg. Schade aan D 11, D 12, D 10 en D 9.

4. 25 jan. 1944, Door Amerikaanse vliegtuigen zijn om 14.00 uur er in de buurtschappen Bolberg en Nerhoven 6 brisantbommen afgeworpen. Een schuur en een huis worden totaal vernield. Aan enige huizen is glasschade aangericht.

- 1 28 jan. 1944, Omstreeks 20.30 uur wordt in Hulten aan de rijksweg ongeveer 10 meter achter de garage van G. Veroude een zware brisantbom afgeworpen door een Engels vliegtuig. Aan tal van huizen wordt vrij aanzienlijke schade aangericht.
Hedenmorgen is nog een blindganger ontdekt ten noorden van de rijksweg die heden door de Duitsers tot ontploffing wordt gebracht.
7. + 23. 31 jan. 1944, Omstreeks 14.30 uur wordt een Anglo-Amerikaans bombardement uitgevoerd waarbij een aantal zware brisantbommen van naar schatting 250 kg zijn afgeworpen. Voor zover bekend betreft het aantal bommen 13 waarvan er 10 zijn ontploft. 1 van de bommen komt neer in de Gillisstraat in Rijen nabij de Stoomzuivelfabriek "De Hoop" en richt zware schade aan aan 6 woningen. De andere bommen komen terecht in Hulten langs de rijksweg en op enkele stukken bouwland in de kom van Gilze en omgeving. De 3 blindgangers zijn terechtgekomen in het Moleneind te Gilze op een stuk grond gelegen langs de Biestraat te Gilze en ten noorden van de rijksweg Breda-Tilburg in Hulten. In Hulten veel dak- en glasschade. Bom gevallen achter woonhuizen in de Gillisstraat. Om 03.50 uur wordt een bominslag gemeld naast de pastorie in Hulten (veel schade).
8. + 22. 10 feb. 1944, Om 13.00 uur worden in Gilze ongeveer 40 brisantbommen afgeworpen door Amerikaanse vliegtuigen. 5 huizen worden vrijwel vernield: Burg. Van Poppelstraat A 59 en A 260, Molenstraat A 471 en A 469 en Nieuwstraat A 618. Ook is de lederfabriek, Oranjestraat A 213 bijna geheel vernield. De meeste woningen in Gilze hebben dak- en glasschade.
1 bom is terechtgekomen op de aanvoerpijp van de waterleiding waardoor het dorp zonder water is.
Om 13.07 uur worden veel bommen gemeld in akkers Ridderstraat.
Om 13.17 uur worden bommen gemeld boomgaard Botermans.
Om 13.22 uur worden vele bommen rond het Gasthuis gemeld.
Om 13.40 uur worden blindgangers gemeld tussen Aalstraat en Molenstraat.
Om 13.50 uur worden vele bommen gemeld in velden achter Bolberg.
Om 14.20 uur wordt een blindganger gemeld huis P. Aarts.
Om 16.20 uur tot op heden 40 bommen gemeld (later meer dan 60, een enkele blindganger).
- 9.+22.+ 23. 14 feb. 1944, Omstreeks 10.30 uur worden in de dorpen Gilze en Rijen brisantbommen afgeworpen, hoofdzakelijk van klein kaliber (8.5 kg). Tot nu toe zijn 35 stuks geteld waarvan 14 blindgangers. In Gilze zijn 1 huis en schuur totaal vernield en 3 woningen zwaar beschadigd.
In de Jagil schoenfabrieken ontploffen 3 bommen en veroorzaken weinig schade. In totaal hebben ongeveer 50 woningen dak- en vensterschade. In Rijen zijn 2 woningen vernield terwijl andere percelen zwaar beschadigd zijn. 40 woningen hebben dak- en vensterschade.
Om 10.28 uur inslag bom groot kaliber A. van Gool Oranjestraat en een 2^e bij Boerenmolen.
Om 10.35 uur bomexplosies rond fabriek Jacobs waarvan 1 midden in de Nieuwstraat.
Om 10.40 uur bominslag woning J. Rouws. Meerendeel lijken brisantbommen.
Om 10.58 uur bominslag gerapporteerd bij J. Gosens Moleneind.
Om 10.20 uur worden diverse blindgangers gemeld en er zijn inderdaad tientallen waaronder in winkel Theeuwes Nieuwstraat en direct verwijderd.
Om 11 uur op onderzoek. 1 bom gevallen Haansbergsestraat waardoor huis van H. Gillis (B 426a) is verwoest. Een 2^e bom is gevallen in het vrije veld ongeveer 100 meter van de 1^e en de 3^e tussen 2 schuilkelders van de Ericson telefoonfabrieken. Om 12.25 bominslagen gemeld Jagil schoenfabrieken, R.K. Huishoudschool en in de Oranjestraat.
Op 18 feb. 1944 zijn 5 blindgangers gevonden in Molenschot: 1 in een weiland van J. van Rijen te Dorst, 3 in een weiland van A. Stoop en 1 in een weiland van A. van Arendonk te Molenschot.
- 10.+11.+22.+23. 22 feb. 1944, Om 11.00 uur worden hoofdzakelijk op het vliegveld bommen afgeworpen. Ten gevolge van het bombardement zijn in Hulten 2 huizen en 3 boerderijen licht beschadigd en 1 huis en 2 boerderijen zwaar beschadigd.
Om 13.01 5 grote bomtrechters gemeld op Moleneind.
Om 14.00 uur diverse blindgangers gemeld op en rond Moleneind en Driehoek.
Om 15.45 meldt J. Wagemakers wel 25 a 30 blindgangers gevonden te hebben op plaats als boven.
Om 11.47 uur wordt een bominslag gemeld nabij het huis van Thye waardoor dit zwaar is beschadigd.
Om 01.20 uur wordt gemeld dat bommen zijn neergekomen bij de Weert waardoor veel schade is aan het huis en gebouwen.
Om 04.30 uur wordt gemeld dat blindgangers zijn waargenomen in de nabijheid van de Weert en W. Aarts.
Om 05.30 uur wordt gemeld dat zich een blindganger bevindt in een perceel van W.A. Peeters, Laagstraat B 472 in Rijen.
In de week van 16 t/m 23 april 1944 zijn 4 blindgangers opgespoord en van een kenteken voorzien. De percelen waarin de blindgangers zich bevinden behoren aan: A. van Dongen – Van Zon, D 72 Hulten (1), C. van Dongen, Haansberg B 409 Rijen (1) en A. de Hoon, Haansberg B 410 Rijen (2) en zijn gelegen in de omgeving van de zogenaamde Langenberg in Rijen.
22. 24 feb. 1944, 10.45 uur luchtalarm. Bommen zijn neergekomen op Nerhoven. Om 12.30 uur melding van 2 blindgangers op Nerhoven.
23. 11 mrt. 1944

11/3 blindganger gemeld in een mitrailleur
van Hld. J. J. van Boven aan de 2. g.
Langebrink. *Is*

23. 13 en 16 mrt. 1944 Blindgangers gemeld: op 13 mrt. op de Haansberg te Rijen en op 16 mrt. in de Laagstraat te Rijen.
12. 19 apr. 1944, In de namiddag is uit een van oost naar west overvliegend Amerikaans vliegtuig een zware mitrailleur, een mitrailleurband, enkele kleine onderdelen en een 60-tal kogels uitgeworpen. Dit is terechtgekomen nabij de Hoeksestraat in Rijen. De voorwerpen zijn overgedragen aan de LBD.
12. 19 apr. 1944, Om 00.30 zijn 2 bommen neergekomen in Gilze op het akkerland van Van Engelen, Biestraat A 80. Er is geen schade.
23. 29 apr. 1944, In de afgelopen week zijn 4 blindgangers opgespoord en met een rode vlag afgezet. De percelen waarop zich de blindgangers zich bevinden zijn eigendom van: P. Janssens, Laagstraat B 454 Hulten (2), D. van Eijck, D 71 Hulten (1) (deze 3 liggen op de zogenaamde Langenberg) en gebr. Van den Corput, Laareind B 513 Rijen (1) (deze ligt in de omgeving van het zogenaamde Tiggelrijk). Verder zijn mitrailleurkogels gevonden in de Mosstraat op een akker eigendom van J.G. Haagh, Hoeksestraat B 477 in Rijen. Deze zijn opgehaald.
12. + 22. 2 mei 1944, Omstreeks 12.45 uur zijn 7 brisantbommen afgeworpen op Hulten tussen de rijksweg en het spoor. Ook komt een 3-tal bommen terecht in Nerhoven vlak achter het pand Rijsewijk. De schade is beperkt tot enige glas- en pannenschade. Ook zijn bommen neergekomen bij het luchtafweergeschut op Klein-Tilburg. De bommen zijn allemaal ontploft, ook die bij Nerhoven. Een 7-tal bommen is neergekomen in de driehoek De Kort-Hulten-spoorlijn waarvan er 3 blindgangers waren.
13. + 23. 12 mei 1944, Om 18.30 uur is een Amerikaanse bommenwerper neergestort in een roggeveld in het Hultense Broek. Op 14 mei 1944 wordt gemeld dat blindgangers zijn geconstateerd nabij de zogenaamde Langenberg te Rijen afkomstig van een Amerikaanse bommenwerper die op donderdag 11 mei een noodlanding moest maken. De percelen waar de blindgangers zich bevinden behoren aan: A. Leenaars, Laagstraat B 451 Rijen (2), P. van Gorp, Laagstraat B 452 Rijen (2) en V. Broks, Laagstraat B 456 Rijen (1).
14. 31 mei 1944, Om 11.05 uur vallen ongeveer 100 Amerikaanse vliegtuigen het vliegveld aan vliegend van noordwest naar zuidoost. Buiten het vliegveld zijn 15 brisantbommen geëxplodeerd op en in de nabijheid van de rijksweg onder het dorp Rijen ongeveer 400 meter ten westen van de marechausseekazerne. Glas- en pannenschade wordt veroorzaakt aan 20 woningen.
15. 1 jun. 1944, Aan de Verhovenseweg (de zogenaamde Warande) in Gilze is een Hudson bommenwerper door afweergeschut neergeschoten. Het toestel is neergekomen in een roggeveld.
16. 13 jun. 1944, Om 03.15 uur zijn in Gilze achter de Ridderstraat op bouwland 8 grote en 1 kleine brisantbom. Slechts geringe glasschade.
- 1 5 jul. 1944, Om ongeveer 9 uur hebben vliegtuigen van oost naar west het vliegveld aangevallen. De eerste 2 bommengolven komen terecht op het vliegveld en veroorzaken veel schade. De 3^e bommengolf vallen naast het vliegveld en komen neer op Gilze en omgeving, naar schatting 200 stuks. Een klein gedeelte is midden in de kern van Gilze gevallen en hebben grote schade aangericht. 21 doden. Geheeld vernield: 1 boerderij, 3 schuren, 12 woonhuizen, 1 lederfabriek. Gedeeltelijk vernield: 8 woonhuizen, 2 lederfabrieken. Zwaar beschadigd: 1 jongensschool en 48 woonhuizen. Licht beschadigd: ongeveer 250 panden. Om 10.10 uur wordt een grote blindganger gemeld aan Akkerstraat A 180. Om 11.00 uur wordt bij Timmermans Nerhoven een blindganger gemeld. Om 16.00 uur worden 2 blindgangers geruimd door vrijwilligers van de vliegbasis. Op 8 juli worden nog diverse blindgangers geruimd. In totaal zijn er 7 blindgangers van 250 kg. Men beweert 209 bomgaten te hebben geteld, veroorzaakt door bommen van 250 kg.
18. 7 aug. 1944, 11.45 uur luchtalarm. Bijna tegelijkertijd vallen bommen in 2 keer met een tussenpauze van enkele minuten. Bommen zijn gevallen op Verhoven waarbij de huizen van J. Broeders, H. Brouwers en A. van Engelen zwaar worden beschadigd. Vele lichte bommen zijn gevallen tussen Gilze en Riel (Langeberg). Er liggen 4 blindgangers op de Rielsebaan (gemeente Gilze). Ook worden enkele blindgangers gevonden op Verhoven waarbij vlaggen worden geplaatst.

19. 11 aug. 1944, Om 04.45 uur is een Duits vliegtuig neergestort en uitgebrand in een weide van B. Aarts gelegen aan de Aalstraat in Gilze. Het neerstorten is veroorzaakt doordat 2 Duitse vliegtuigen op elkaar zijn gebotst. Het andere vliegtuig schijnt op het vliegveld te zijn neergekomen.
20. 15 aug. 1944, Om 12.15 uur wordt het vliegveld gebombardeerd. Buiten de omheining bij Nerhoven is een geweldig gat geslagen in de weg naar Hulten. De woning van Schoenmakers is verwoest en de panden van Poppel en het koffiehuis Theeuwes hebben veel schade. In Nerhoven is een blindganger gemeld. Ook langs de zandweg naar Tilburg en op diverse plaatsen juist over de Tilburgse grens. In de namiddag springen geregeld tijdbommen op het vliegveld. Op 16 aug. is de blindganger geruimd door de Duitsers.
21. 31 aug. 1944, Om 05.00 uur is op een weiland van A. de Groot, A 567 te Gilze, in het buurtschap Vossenbergh een Duitse bommenwerper neergestort. Het toestel is brandend neergestort en is vermoedelijk op de terugweg aangeschoten.
21. + 23. 3 sept 1944, Om 17.29 uur bombardement waarbij bommen zijn neergekomen vanaf Hulten tot Rijen aan weerszijden van de rijksweg. De leerfabriek Noord Brabant gaat in vlammen op. In Hulten zijn de woningen langs de rijksweg zwaar beschadigd en de R.K. is totaal verwoest. Blindgangers worden gemeld in de Zandstraat te Molenschot en 2 in de Haansbergsestraat en 1 bij J. Oomens. Gedurende de nacht worden explosies gehoord die waarschijnlijk afkomstig waren van blindgangers.

Inventaris 1382: meldingen luchtaanvallen aan civil affairs 1944-1945

- 1 jan. 1945, Melding van een niet ontplofte bom te Gilze gelegen aan het Moleneind A 50 op een afstand van 600 meter van het vliegveld. Op 11 jan. 1945 wordt gemeld dat de blindganger vermoedelijk in een schuur ligt.
- 1 jan. 1945, Melding van een onontplofte bom in Moleneind A 52 op 500 meter van het vliegveld.
- 1. 17 dec. 1944, Om 3 uur is in het buurtschap Valkenberg een vliegende bom neergekomen. De bom is terechtgekomen en ontploft in een bos onder Valkenberg. Een 5-tal huizen heeft glasschade.
- 1. 20 dec. 1944, Om 19.45 uur is een vliegende bom (V1) neergekomen en ontploft in het open veld midden op het land van Zebregts aan de Biestraat. Een schuur en enkele ruiten in de omgeving lopen schade op.
- 2. 23 dec. 1944, In Gilze ten oosten van de Nieuwstraat is een V1 ontploft waarbij 50 huizen glas- en pannenschade hebben opgelopen.
- 3. 1 jan. 1944, Om 09.15 uur hebben zo'n 25 vliegtuigen aanvallen uitgevoerd waarbij bommen van 5 kg zijn afgeworpen. Hierbij is 1 burgerwoning geraakt. 1 dode, 7 gewonden. Op 2 jan. zullen enkele blindgangers worden geruimd door militairen van het vliegveld. Locatie is echter niet bekend.
- 4. 5 jan. 1945, Een V1 komt neer in het blok ten zuiden van de rijksweg waarbij 22 huizen matige schade hebben.
- 5. 6 jan. 1945, Een V1 komt neer en ontploft aan de Kruisstraat in Molenschot op 100 meter van gebouwen en veroorzaakt schade aan 20 huizen (glas- en dakschade).
- 7. 26 jan. 1945, Om 13.00 uur is een V1 neergekomen nabij de Nieuwstraat in Gilze en heeft 9 huizen licht, 8 tamelijk en 22 zwaar beschadigd.
- 7. 26 jan. 1945, Om 11.30 uur stort een V1 neer 400 meter ten zuidoosten van de kerk van Molenschot. Glas- en pannenschade aan verschillende gebouwen.
- 7. 29 jan. 1945, Om 15.00 uur komt een V1 neer op 400 meter noordelijk van de kerk in Molenschot in open veld. Verschillende gebouwen lopen glas- en pannenschade op.
- 7. 5 feb. 1945, Heden middag komt in de bossen van Chaam vak 70 in de gemeente Gilze en Rijen een V1 neer. Om 16.20 uur komt een V1 neer aan de Bavelse weg en veroorzaakt lichte schade aan 6 boerderijen. [zelfde melding?]
- 7. 15 feb. 1945, Een V1 is om 16.15 uur neergekomen op de Brakken in Gilze en heeft geringe glas- en pannenschade veroorzaakt.
- 6. 17 feb. 1945, Een V1 stort neer om 06.15 uur en ontploft in Laareind. Glas- en panschade aan B 505, 504, 504a, 506, 506a.
- 7. 19 feb. 1945, Een V1 stort om 14.30 uur neer in Hulten achter "Stad Parijs" waarbij 8 huizen licht zijn beschadigd.
- 7. 22 feb. 1945, Om 23.15 uur stort een V1 neer op het vliegveld Gilze-Rijen.

7. 24 feb. 1945, Om 07.30 uur komt een V1 neer tussen de Rielse Baan en Vossenbergh. 3 boerderijen lopen glas- en pannenschade op.
7. 26 feb. 1945, Om 08.45 uur stort een V1 neer op het vliegveld en veroorzaakt lichte schade aan 5 boerderijen, 9 huizen en 1 café.
7. 6 mrt. 1945, Een V1 stort neer om 6 uur en ontploft in een weiland op 1.000 meter ten noordwesten van de kerk van Molenschot. Geen schade aan woningen.
7. 10 mrt. 1945, Om 14.30 uur ontploft een V1 neer 500 meter zuidelijk van de kerk en 200 meter buiten de bebouwde kom van Molenschot. 3 gebouwen worden matig beschadigd en 35 gebouwen glas- en panschade.
- 1 20 mrt. 1945, Om 08.20 uur wordt een enorme slag gehoord zonder dat vooraf iets is gehoord of vernomen. Het projectiel komt neer een eindje oostelijk van de weg naar Verhoven, juist achter de woning van Van Gils-Bierens. Het huis en de daarop volgende panden van C. van Alphen en A. Aarts (juist hersteld) zijn als kaartenhuizen gedeukt. Veel glas- en pannenschade.
Om 17.45 uur nog een ontploffing van een V1, dit maal achter het laatste huis van Gilze langs de weg naar Chaam links van de weg in de staatsbossen. Behalve een grote ravage in de bossen alleen wat schade aan ruiten in de buurtschappen Chaamseweg en Langereit.
Is het een V1 of een V2?
- 1 24 mrt. 1945, Om 06.45 uur is een V1 ingeslagen op de Bolberg op 80 meter voor het huis van Van Don in het open veld. 6 personen zijn licht gewond, 1 perceel wordt verwoest en 3 woningen worden beschadigd.

Inventaris 1395: Brandrapporten, 1936-1944

- 30 mei 1942, Bij kadastraal perceel D Wijken Noord D.577 of in A.577 zijn brandbommen neergekomen.
- 30 jul. 1943, Brand rond 16.00 uur ten gevolge van ontplofte een munitietrein bij Rijen.
- 19 aug. 1943, Rond 18.45 uur ontstaan door een luchtaanval branden bij Hulteneindsestraat D 29, 28, 33 en 27 in Hulten.
- 24 okt. 1943, Door een vliegtuigongeluk ontstaat er brand bij de Rielseweg A.563.
- 26 jan. 1944, Rond 16.15 uur wordt een brand gemeld bij de Rijensche Langenbergseweg D.68 te Hulten, ontstaan door een lichtkogel uit een Duits vliegtuig.
- 28 mei 1944, Rond 13.00 uur ontstaat door de val van een vliegtuig brand aan de Chaamseweg.
- 7 aug. 1944, Rond 11.50 uur ontstaat er brand door het uitwerpen van brandbommen uit vliegtuigen boven Verhoven A.50 Gilze.
- 11 aug. 1944, Rond 17.15 uur ontstaat er een zware uitslaande brand aan Dorpstraat C37 en Molenschotse Dijk C 64, Molenschot. Deze percelen zijn in brand geschoten. Het is niet gemeld hoe dit is gebeurd.
- September 1944, Er ontstaat brand aan de Julianastraat te Rijen door een bombardement. De exacte dag is niet gespecificeerd.

Inventaris 1396: Brandrapporten en politierapporten, ook WO-II. DEEL. 1945-1967

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1522: Herstel bomschade vliegveld. Tweede Wereldoorlog, Overzicht tewerkgestelde personen. 1940-1944

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1524: Vliegveld Nerhoven N.V.1. Sympathiebetuigingen inzake aanleg vliegveld; 2. Overname benzinestankinstallatie; 3. Diversen.

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1525: Vliegveld Nerhoven, deelname oprichting 1935-1949.1. RbSl. Betreffende deelname oprichting N.V. Vliegveld Nerhoven 22-08-1935; 2. Liquidatie 1949, 1935-1940

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1526: N.V. Vliegveld Nerhoven.1. Aanleg vliegveld (o.m. tekeningen); 2. Aanwijzing luchtvaartterrein Nerhoven; 3. Inrichting vliegveld; 4. Officiële opening vliegveld, 1936-1944

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1527: Vliegveld Gilze-Rijen, algemeen.1. Aanwijzing Luchtvaartterrein Gilze als militair Luchtvaartterrein, correspondentie 1945-1961; 2. Correspondentie inzake overbrenging bezetting Vliegbasis Eindhoven naar Vliegbasis Gilze-Rijen, 1963. 1945-1976

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1620: Oorlogsschade Tweede Wereldoorlog 1940-1941

- 10 mei 1940, Er vindt een bombardement plaats, waarbij in ieder geval bommen terecht komen in de omgeving van Kerkstraat B 234 te Rijen.
- 5 sept. 1940, Er vindt een ongeluk plaats met een Duits gevechtsvliegtuig, waarbij een zaal van meneer Vermeulen volledig werd vernield. Daarin stond een klankfilm-machine. Mogelijk vond dit plaats op 6 september. Er ontploften ook bommen toen het vliegtuig was neergestort.
- 1 okt. 1940, Door bominslag ontstaat er schade aan de school voor gewoon lager onderwijs (Meisjesschool Gilze) Ook komt er een bom neer bij de Stoomzuivelfabriek 'De Goede Verwachting' (Lange Wagenstraat 16, Gilze.) Deze fabriek wordt ook beschadigd door het neerstorten van een vliegtuig en het vallen van bommen op 6 september 1940.
- 10 mei 1940, Er wordt een schadeclaim ingediend door de schoenfabriek 'Jagil'.

Inventaris 1621: Oorlogsslachtoffers Tweede Wereldoorlog 1940-1944

- 14 sept. 1945, De burgemeester van Gilze en Rijen stelt een lijst op van tijdens de oorlog volledig vernielde en beschadigde woningen ten gevolge van oorlogshandelingen.
- 30-31 mei 1942, Er vindt een bominslag plaats in de gemeente. Informatie doorgeven i.v.m. eventuele hulp voor burgerslachtoffers.
- 19 aug. 1943, Er vindt een bominslag plaats, waarbij veertien personen omkomen. Informatie doorgeven i.v.m. eventuele hulp voor burgerslachtoffers
- 10 feb. 1944, Er vindt een bominslag plaats, waarbij een persoon wordt gedood en 8 gewond. Informatie doorgeven i.v.m. eventuele hulp voor burgerslachtoffers.
- 7 aug. 1944, Er vindt een bombardement plaats binnen de gemeente. Lijst van omgekomen burgers niet toegevoegd.

Inventaris 1622: Financiering oorlogsschade Tweede Wereldoorlog, ca. 1949-1959, overzichten. 1950-1951

- Geen reden van schade gegeven, niet relevant.

Inventaris 1623: Materiële oorlogsschade 1949-1959

- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie I no. 1311. Schade bestaat uit grondschade uitlagen. Schade niet bekend.
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie H no. 1203 en 1206. Schade niet bekend
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie G no. 1301. schade bestaat uit grondschade door bunkers.
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie D no. 395 en 396 schade bestaat uit grondschade uitlagen. Schade niet bekend.
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie G no. 823. schade bestaat uit schade aan grond door bomtrechters.
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie C no. 1656. schade bestaat uit grondschade door bunkerbouw.
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie H no. 620, 621 en 622 schade bestaat uit schade aan grond door vergravingen. Schade niet bekend
- Schadevergoeding landbouwgronden aan sectie B no. 1796. schade bestaat uit schade aan de grond door bunkerschade.

Inventaris 1761: Vordering gebouwen en terreinen door Duitse Wehrmacht t.b.v. aanleg vliegveld ca.1940-1947.

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris 1762: Oorlogsbuit 1940-1948,

- Lijsten van in de gemeente op 1 dec. 1944 aanwezige oorlogsbuit op het gemeentehuis van Gilze. Niet bekend waarvandaan deze munitie afkomstig is.

Inventaris 1763-1764: Grondvorderingen t.b.v. vliegveld. Tweede Wereldoorlog, 1940-1947

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Toegangsnummer 2862: Collectie documentatie Gilze en Rijen, 1828-2001

Inventaris GR-28: Gilze aan de frontlijn, aangeboden door de luchtvaartclub "Illustrious" (z.j.).

- Fotoboekje met foto's van schade in de gemeente Gilze en Rijen.

Inventaris GR-38: Documentatie betreffende vliegveld Gilze-Rijen, 1969-1970

- Geen relevante stukken aangetroffen.

Inventaris GR-137: Correspondentie over oorlogsjaren 1940-1945, 1969-1985

- Samenvatting van de gemeente in oorlogstijd

Inventaris GR-294: Vliegtuigcrashes 1940-1945.

- 17 dec. 1940, Blenheim bommenwerper stort neer om 21.15 uur in een weiland aan de Rielseweg t.g.v. flak.
- 15 dec. 1941, In Hulten stort om 21.30 uur nabij wachtpost 11 een Hurricane neer door luchtafweer.
- 13 dec. 1942, In Hulten stort om 19.25 uur een Junker 88 neer.
- 17 mei 1943, Op de vliegbasis stort een AVRO Lancaster neer t.g.v. luchtafweer. Bij de crash ontplofte de aan boord zijnde Wellisbom.

- 24 okt. 1943, Op de Vossenbergh stort om 00.26 uur een Do 217 neer op 1 km van het vliegveld. Door het neerstorten is een schuur van J. Havremans, A.563 door brand verwoest.
- 07 jan. 1944, In Molenschot stort een B17f neer t.g.v. flak. Er is geen schade aangericht behalve een uitgebrande stromijt.
- 11 mei 1944, In Hultense Broek is om 18.30 of 19.20 uur een Amerikaanse bommenwerper neergestort. Voor de crash zijn de bommen (blindgangers) afgeworpen nabij de Langenberg op de percelen B 451, 452 en 456. Het vliegtuig is neergekomen op het gebied Rijen bij de tweede Ley, kort bij de gemeentegrens van Tilburg.
- 28 mei 1944, Om 01.42 uur verongelukt tijdens de start een Me 410.
- 01 jun. 1944, In Gilze in een roggeveld aan de Verhovenseweg is een Hudson neergekomen waarschijnlijk t.g.v. afweergeschut.
- 10-11 aug. 1944, In Gilze in het weiland van B. Aarts aan de Aalstraat is een Do 217 neergekomen. De crash was te wijten aan een botsing met een ander Duits vliegtuig. Het vliegtuig brandde geheel uit.
- 30-31 aug 1944, Op de Vossenbergh op een weiland van A. de Groot, Vossenbergh A 567 is een Me 410 neergekomen. Het vliegtuig is vermoedelijk op de terugweg neergeschoten. Het toestel is geheel uitgebrand.

Bijlage 4 Overzicht dynamisch archief gemeente Gilze en Rijen, 1981-heden (10 bladen)

In het dynamisch archief gemeente Gilze en Rijen, 1981-heden, zijn de volgende dossiers geraadpleegd:

- Inventaris 1.783 Bomruiming Hulten, 14-04-2007.
 - Op 10 april 2007 is een bom gevonden in Hulten, Achterstraat 11. Het betreft een 1.000 lbs bom van Amerikaanse makelij en is aangetroffen tijdens graafwerkzaamheden. Op 14 april 2007 is de bom geruimd door de EOD.
- Inventaris 1.783.1 Ruiming explosieven industrieterrein Haansberg Rijen (werkdossier Wil van Zuijlen ruimactie bommen).
 - In verband met het bouwrijp maken van de industriegrond langs de Oude Rijksweg tussen Gilze Rijen en Hulten is in opdracht van de gemeente door het EOCL een verkenning uitgevoerd waarbij in april 1998 1 bom van 1.000 lbs en 1 bom van 100 lbs, beide Amerikaans, zijn aangetroffen. De beide bommen liggen in een spreiding van ongeveer 260 meter op het afgezochte terrein, nabij Beerens. De bommen zijn op 19 sept. 1998 ontmanteld en afgevoerd naar de vliegbasis. Omdat de bommen geen direct gevaar opleverden, zijn ze in september geruimd.
- Inventaris 1.783 Ruiming explosieven nabij Langenbergseweg, 2003-2005, 01/08/1997.
 - De gemeente Tilburg heeft REASeuro opdracht gegeven voor een zeefactie aan de Langenbergseweg in Tilburg. De aanleiding is de voorgenomen aanleg van de Noordwesttangent. De zeefactie is in 2002 afgerond en er zijn grote hoeveelheden munitie (ruim 21.000 stuks) aangetroffen welke grotendeels afkomstig is van een kogelvanger uit WOII. In verband met de veiligheid en afscherming van het gebied werd met aarde van Gilze en Rijen een wal opgeworpen. Nadien bleek dat deze wal ook veel klein explosief materiaal bevatte. De oorzaak hiervan was dat in vroegere jaren op deze locatie een kogelvanger lag waarop vliegtuigen van de vliegbasis hun boordmunitie uitprobeerden alvorens zij opstegen. Later is deze kogelvanger waarschijnlijk door de boeren vlakgetrokken en precies daar waar (op basis van een latere grenscorrectie) Tilburg zijn ontsluitingsweg had gepland.

Schatting gevonden NGE's tot 3 december 2003	
Tot een diepte van 50cm	
Klein Kaliber munitie	350 kilo
Geschut en mortiermunitie	13500
Fosforbrandbom	2
Afwerpmunitie	1
Explosieve stoffen	680
Vuurwerk	3
Mijn	1
Ontstekingsinrichting	45
Raketkop 3 inch.	1
Brandbom	1

- Op 28 november 2002 is op het tracé Noordwesttangent t.h.v. Prinsenhoef nummer 2 een 500 lbs bom met een chemisch vertraagde ontsteker gevonden. Op 7 oktober 2003 is op het tracé Noordwesttangent een 1.000 lbs bom aangetroffen nabij de Langenbergseweg, 500 meter ten westen van de 500 lbs bom. De bom ligt op ongeveer 6.5 meter onder het maaiveld. De bommen liggen op Tilburgs grondgebied tegen de gemeentegrens. De bommen zijn op 17 april 2004 geruimd.

Locatie bommen.

04-02-04

BN/DeStem

H

Op terrein bij Gilze

Zeer veel munitie in de grond

Door Mariette Mulken

GILZE – „We hebben bij Gilze een werkelijk gigantische hoeveelheid munitie uit de grond gehaald.” Projectleider Oscar Rademakers van explosievenopruimingsbedrijf REASeuro uit Riel is er nog steeds van onder de indruk.

Eind augustus vorig jaar begon het bedrijf met de opruimingswerkzaamheden op het terrein langs de Langenbergseweg in Gilze. Het gebied op de grens van Tilburg en Gilze moest 'bomvrij' gemaakt worden voor de aanleg van de noordwestelijke randweg van de gemeente Tilburg.

Vooraf was al rekening gehouden met een flinke hoeveelheid munitie, gezien de aanwezigheid van de vliegbasis. Het bedrijf had er drie weken voor uitgetrokken om de twee hectare grond schoon te maken. Dat werden twee maanden.

Granaten

Rademakers somt het resultaat van de schoonmaak op: „Om te beginnen 695 kilogram klein kaliber munitie. Dat zijn patronen van geweren en dergelijke. Dan 16.942 stuks geschuts-munitie, voornamelijk 2cm-granaten. Die zijn afgeschoten door vliegtuigen. Verder vijf complete raket-

ten van ongeveer een halve meter lang en drie niet-ontplofte vliegtuigbommen. Dat waren fosforrubberbommen. Brandbommen, dus. We hebben ook nog drie anti-tankmijnen gevonden en verder heel veel losse dingetjes, zoals ongeveer duizend stuks kruut.” De grote en gevaarlijke explosieven zijn ter plekke onschadelijk gemaakt door de Explosieven Opruimings Dienst. Het kleinere spul is afgevoerd.

Schoon

Volgens Rademakers is het terrein nu gegarandeerd schoon. „We hebben de bovenste laag van een halve meter tot een meter, helemaal gezeefd. Vervolgens is het hele terrein tot zes, zeven meter diep gescand op grote projectielen.”

De grote hoeveelheid geschuts-munitie, bijna 17.000 stuks, is te danken aan de 'kogelvanger' die in het gebied stond. „Het was een testgebiedje. De opstijgende vliegtuigen van de basis probeerden daar tijdens de Tweede Wereldoorlog even hun geschut uit voor ze echt aan een missie begonnen. Kijken of alles het deed.”

De grote bommen zijn naar waarschijnlijk afkomstig van geallieerde vliegtuigen. Die voerden zware bombardementen uit op de basis, die in de oorlog in handen was van de Duitsers.

Aangetroffen 2 cm brisantgranaten.

- Inventaris 1.783.1 Ruiming explosieven t.h.v. de spoorwegovergang Vijf Eiken (Tilburg-Breda), 1990-1992.
 - In juli 1986 zijn bij werkzaamheden aan de ballast van het noordelijke spoor Gilze-Breda nabij km 9.000 explosieven aangetroffen welke door de EOD-luchtmacht zijn geruimd. De geruimde explosieven waren een drietal 10 kg sc bommen. De bommen zijn afkomstig uit een ontplofte Duitse munitietrein. In hoeverre direct na dit voorval de overgebleven munitie is geruimd, is onbekend. Wel werd in 1948 in samenwerking met het leger en de Nederlandse Heidemaatschappij een 100 stuks sc 10 kg en twee Engelse 500 lbs bommen geruimd. Naast de spoorbaan, aan de westkant van de spoorwegovergang Vijf Eiken, liggen nog een tweetal hopen oude ballast die mogelijk nog explosieven bevatten. Ook moet het ballast in het naastgelegen zuidelijke spoor Breda-Rijen worden vernieuwd. De EOD heeft in 1990 een positief advies afgegeven wat wil zeggen dat een opsporingsactie en eventuele ruiming van explosieven wordt geadviseerd langs het spoorwegtracé Rijen-Breda t.h.v. km 9.0 tot 9.4 ten westen van de overweg Vijf Eiken. De aan te treffen CE betreffen vermoedelijk lichte explosieven (10 kg bommen). De werkzaamheden zullen in 1991 worden uitgevoerd door Monshouwer i.s.m. de EOD.
- Inventaris 1.783.1 Ruiming explosieven industrieterrein Haansberg, 1991-1994.
 - De gemeente is door de EOD gewezen op de mogelijkheid tot het aantreffen van explosieven (500 en 1.000 lbs) in het bestemmingsplan Haansberg/Europalaan (25 hectare groot). De motivatie hiervoor is dat in de afgelopen 2 à 3 jaar aan de zuidzijde van de oude rijksweg en zestal zware bommen is aangetroffen. Ook zijn op de luchtfoto's zeer veel kraters waar te nemen.
 - In 1992 is fase I afgezocht waarbij geen explosieven zijn aangetroffen met uitzondering van enige "kleine" munitie. Fase II zal pas over enkele jaren plaatsvinden.

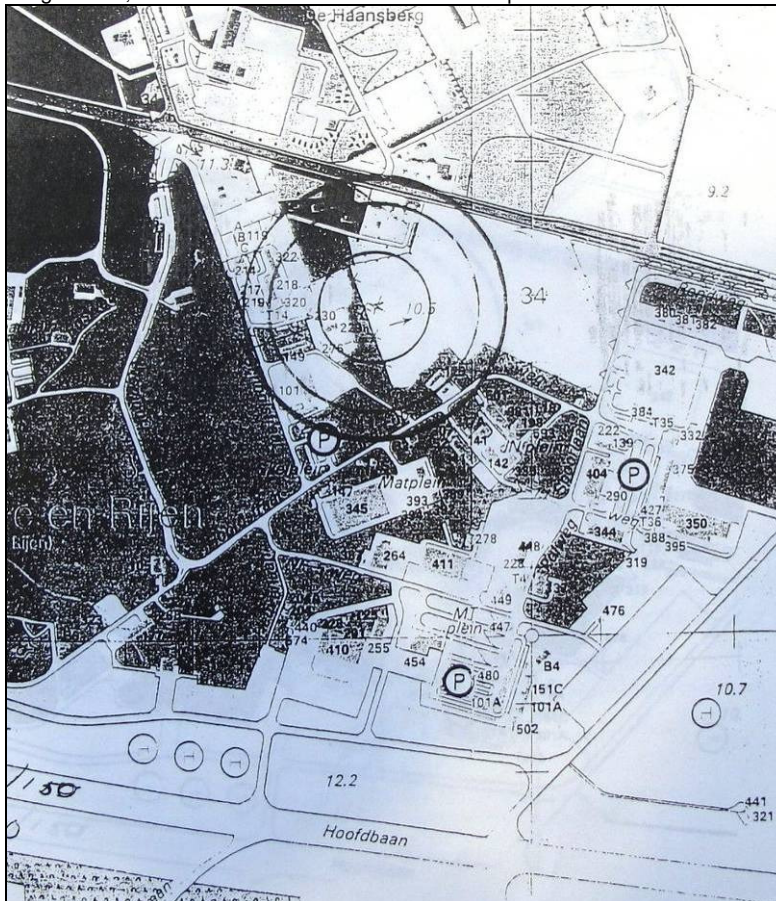

Luchtfoto van 13-09-1944.

Bestemmingsplan De Haansberg.

- Inventaris 1.783.1 Ruiming explosieven Haansberg 01/01/2000
 - In mei 2001 is de NS voornemens om het zuidelijke spoor Breda-Tilburg tussen km 8.745 en 9.360 te gaan vernieuwen inclusief het vernieuwen van een wissel op ongeveer 250 meter ten oosten van de overweg Vijf Eiken. Na realisatie van deze klus komt een einde aan het explosiegevaar bij normale onderhoudswerkzaamheden aan het spoor in de gemeente.
 - In 1990 is bij werkzaamheden aan het spoor (overgang Vijf Eiken richting Breda) op advies van de EOD gericht gezocht naar explosieven waarbij destijds één defecte ontsteker is aangetroffen. Omdat in 1990 nagenoeg niets is gevonden acht de gemeente de kans op het aantreffen van mogelijke explosieven minder groot dan werd aangenomen. Mogelijk is de noodzaak tot gericht zoeken en ruimen kleiner is dan voorheen en dar met een andere werkwijze het risico op het aantreffen van explosieven van worden vermeden of verkleind. De EOD heeft het advies gegeven om een gespecialiseerd bedrijf in te schakelen.
 - Voor de werkzaamheden aan de wissel geeft de EOD een negatief advies gegeven. Bij een eerdere zoekactie in 1991 zijn alleen enkele stukken schroot aangetroffen. Het aantreffen van explosieven wordt door de EOD als onwaarschijnlijk aangemerkt.
 - Tijdens een zoekactie op het industrieterrein De Haansberg is door de EOD-luchtmacht een vliegtuigbom aangetroffen. Het betreft een Amerikaanse 100 lbs. op 20 november 2000 is de bom geruimd.

Locatie aangetroffen 100 lbs bom.

- Inventaris 1.83 Bomruimingen 01/01/2005
 - Ontmanteling 1.000 lbs vliegbasis, 31-8-2006. Tijdens werkzaamheden op de vliegbasis is op 31 augustus 2006 een Amerikaanse vliegtuigbom van 1.000 lbs aangetroffen. De EOD zal de bom door het verwijderen van de ontsteker beïlgstellen.

deVerdieping

Trouw

Laatste nieuws (Novum/ANP) | binnenland | 31-08-2006 14:32

■ Vliegtuigbom gevonden op vliegbasis Gilze-Rijen

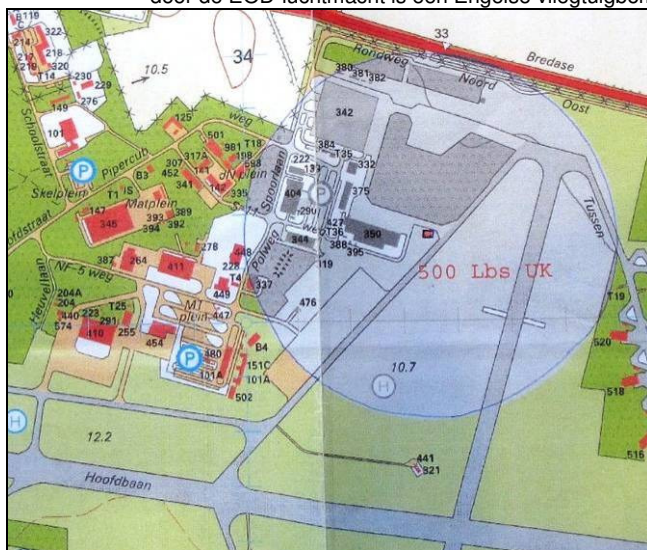
RIJEN (ANP) - Op vliegbasis Gilze-Rijen is bij bouwwerkzaamheden een vliegtuigbom uit de Tweede Wereldoorlog gevonden. Dat heeft een woordvoerder van de vliegbasis donderdag bekendgemaakt.

Volgens de woordvoerder gaat het om een Amerikaanse 1000-ponder. Rond zeven uur donderdagavond maakt de Explosieven Opruimingsdienst (EOD) de bom onschadelijk. „Mocht er iets misgaan dan krijg je een schokgolf die tot buiten de vliegbasis merkbaar is", weet de woordvoerder. Medewerkers van de vliegbasis gaan de direct omwonenden van de vliegbasis persoonlijk waarschuwen.

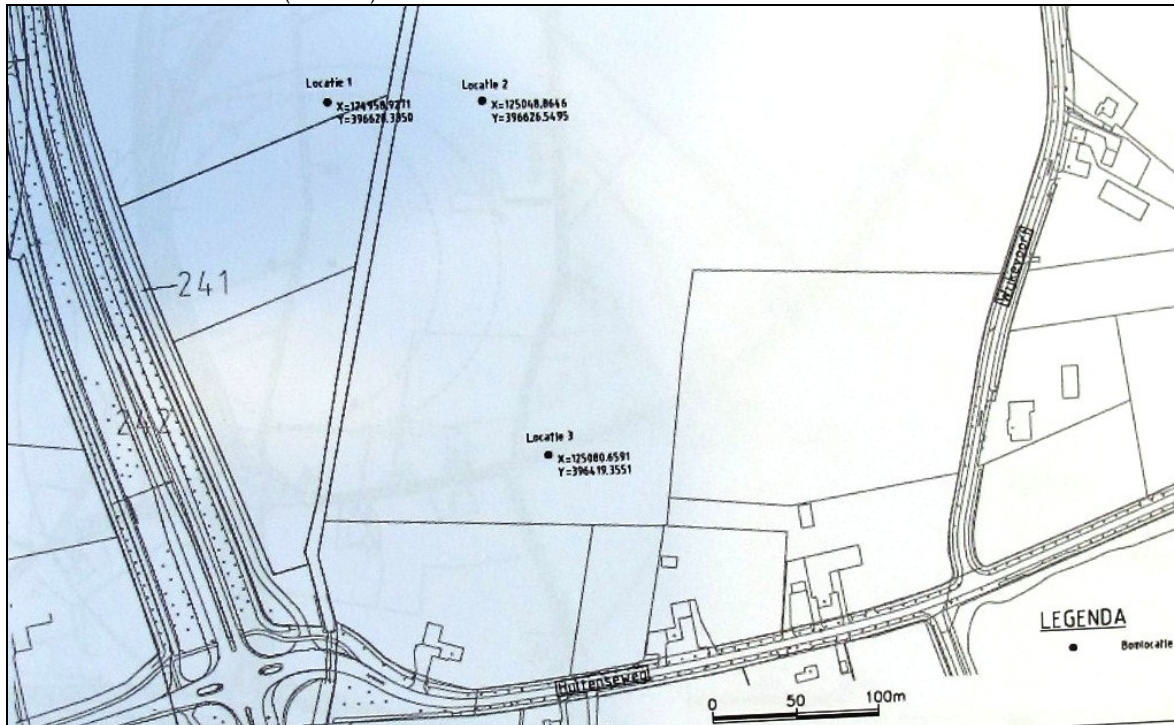
Tijdens de Tweede Wereldoorlog bouwden de Duitsers de Brabantse vliegbasis om tot een van de grootste van Europa. Het gebied rond Gilze-Rijen heeft daarom veel te verduren gehad van bombardementen van de geallieerden.

Defensie voert bouwwerkzaamheden op de basis uit, omdat het de komende jaren daar al zijn helikopters stationeert.

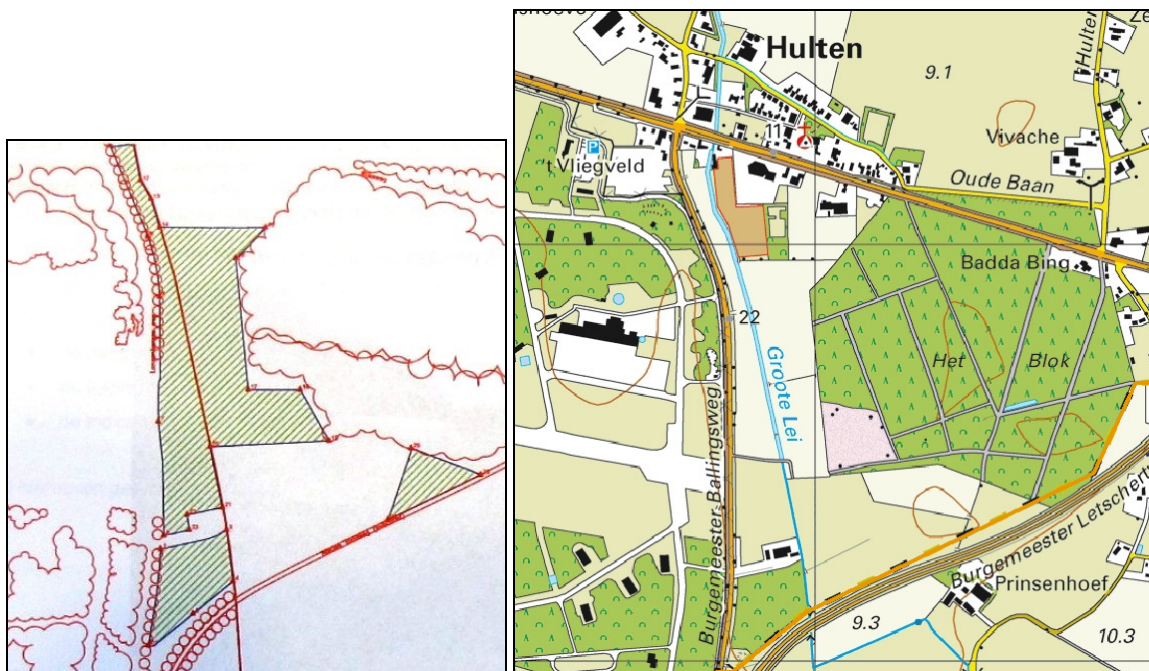
- Projectplan Opsporen explosieven vliegbasis Bodac B.V., maart 2007.
- Aanmeldingen zoekacties conventionele explosieven Bodac B.V., maart 2007, met UO-nummer 20070450.
- Bomruiming Achterstraat 11, Hulten, 14-04-2007; noodverordening, brief aan bewoners, intrekken noodverordening. Nabij Hulten, Achterstraat 11 kadastraal bekend gemeente Gilze en Rijen, sectie N, nummer 42 is een vliegtuigbom aangetroffen. Deze bom zal op 14 april 2007 worden geruimd. Het betreft een 1.000 lbs.
- Demontage vliegtuigbom op vliegbasis nabij gebouw 350, april 2002. Tijdens een zoekactie op de vliegbasis door de EOD-luchtmacht is een Engelse vliegtuigbom van 500 lbs aangetroffen.

- Projectplan Opsporen conventionele explosieven diverse locaties op Vliegbasis Gilze Rijen, Bodac B.V. 30-05-2007.
- Inventaris 1.783.1 Gevaarlijke stoffen. Opslag, vervoer etc. 01/01/2000.
 - Demontage drie vliegtuigbommen in het gebied Wijkevoort tussen de Langenbergseweg en de Hultenseweg. Op 17 mei 2008 zijn drie vliegtuigbommen gedemonteerd en afgevoerd door de EOD-luchtmacht. De bommen waren ontdekt tijdens een explosievenonderzoek. Het gaat om twee bommen van 500 lbs (locatie 1 en 2) en één van 1.000 lbs (locatie 3).

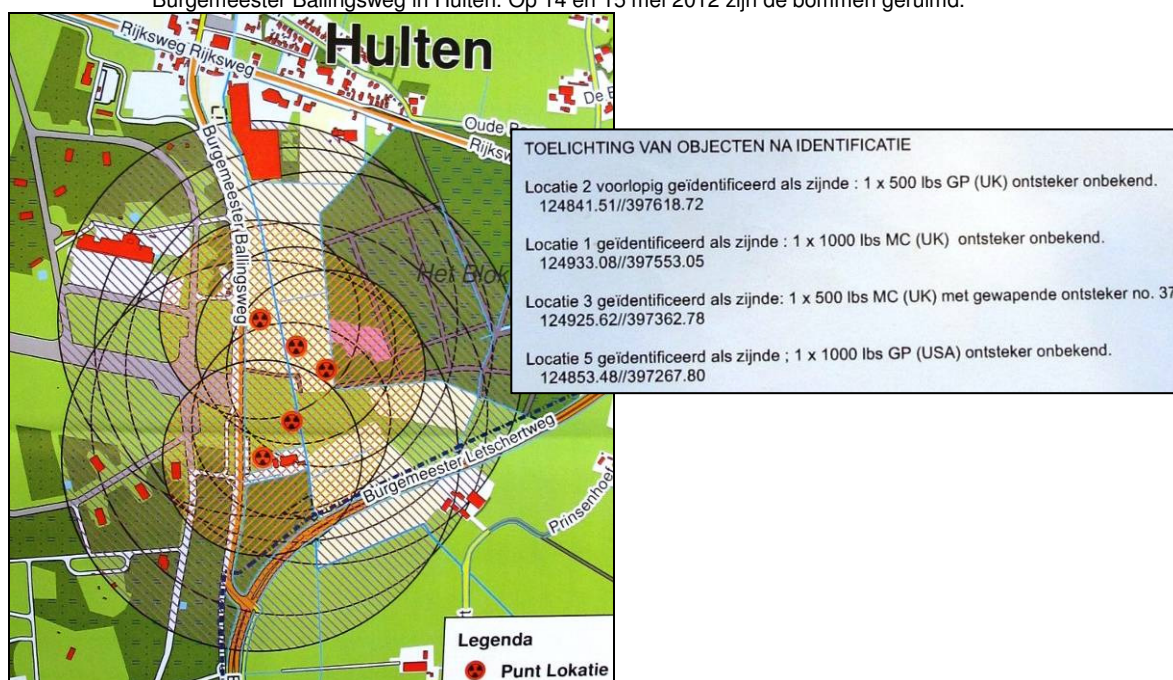

- Inventaris 1.783 Bomruiming Hulten 14-05-2012 en 15-05-2012.
 - Detectierapportage explosievenonderzoek Natuurcompensatie Groote Ley. Detectierapportage van Bodac B.V. met datum 09-09-2011. De totale oppervlakte van het opsporingsgebied bedraagt 201.951 m² en bestaat grotendeels uit akker en weilanden. De conclusie is dat er zich in het detecteerde gebied 3.450 significante verstoringen bevinden die duiden op mogelijk aanwezige conventionele explosieven.

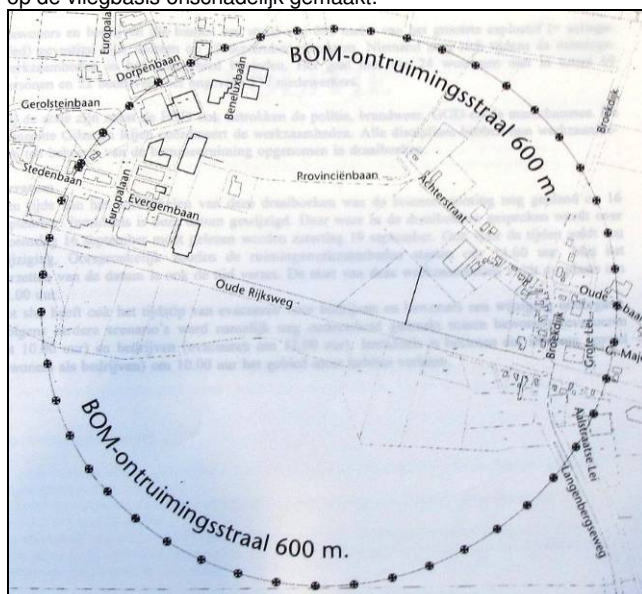
Projectlocatie en opsporingsgebied.

- Projectplan OCE 14-11-2011. Projectplan van AVG met als datum 14-11-2011 met als titel CE onderzoek Groote Leij te Gilze-Rijen. Het projectplan is het vervolg op het detectierapport van Bodac.
- Correspondentie bomruiming 14 en 15 mei 2012.
- B&W-besluit d.d. 10-01-2012 onderzoek naar conventionele explosieven. Akkoord voor het benaderen van de 3.450 verdachte verstoringen. Planning werkzaamheden eind januari 2012.
- Totaalbeeld journaal 20-bomruiming 14 en 15 mei 2012 en draaiboek ruiming. Ruiming van in totaal 4 vliegtuigbommen bestaande uit: 1 Engelse 500 lbs, 2 Engelse 1.000 lbs en 1 Amerikaanse 1.000 lbs aan de Burgemeester Ballingsweg in Hulten. Op 14 en 15 mei 2012 zijn de bommen geruimd.

Locatie aangetroffen bommen.

- Inventaris 1.783.1 Ruiming explosieven industrieterrein De Haansberg, 1996-2000.
 - Melding van de EOD van een opsporingsactie op De haansberg op perceel sectie N nummer 519 (gedeeltelijk) ter grootte van ongeveer 5.000 m², bekend onder UO-19962042.
 - Op 19 september 1998 zijn twee bommen nabij Beerens, industrieterrein Haansberg geruimd. De bommen zijn op de vliegbasis onschadelijk gemaakt.

Ontruimingsgebied.

- Inventaris 1.783 Gevaarlijke stoffen. Ontploffing en ontbranding. Explosieven vliegbasis, 01/01/2007.
 - Werkplan OCE onderzoek start- & rolbanen onderhoudshangar THG op de vliegbasis te Gilze en Rijen van Heijmans met datum 29 augustus 2007. Het werkplan houdt in het opsporen, lokaliseren, identificeren en zo nodig tijdelijk veiligstellen van achtergebleven explosieven.
 - Project Werkplan Explosieven-onderzoek Defensie Helikopter Commando met datum 07-07-2008 en 19-03-2009.
 - Conventioneel Explosief (CE) veiliggesteld in veld achter gebouw aan Spoorlaan op vliegbasis Gilze-Rijen, 24-06-2010. Op 24 juni 2010 heeft REASeuro tijdens het graven van sleuven voor de aanleg van een riool een pantsergranaatpatroon van 13 mm, mogelijk met fosfor, aangetroffen. Het project is bij de EOD aangemeld met UO-20100916.
 - Explosievenonderzoeken legeringsgebouwen 762 en 763 vliegbasis Gilze-Rijen door Heijmans Infra Techniek BV met datum 13 september 2010.
 - Conventioneel Explosievenonderzoek (CE) op vliegbasis Gilze-Rijen d.d. 29-03-2011. Projectplan van Bodac B.V. in opdracht van Rasenberg Milieutechniek B.V. op de vliegbasis.
 - Onderzoek Conventionele Explosieven aan Rijksweg (nabij vliegbasis Gilze-Rijen), medio week 20 2011, door Bodac B.V. in opdracht van DVD directie Zuid.
- Inventaris 1.783 Gevaarlijke stoffen. Ontploffing en ontbranding. Explosieven vliegbasis, 31/01/2011.
 - Conventionele Explosieven CR-onderzoek brandweer oefenbak vliegbasis Gilze-Rijen 02-02-2011 door REASeuro. Projectplan.
 - Opsporen conventionele explosieven CE, explosievenonderzoek legeringsgebouw 344 vliegbasis Gilze-Rijen, Heijmans Infra Techniek BV, d.d. 01-02-2011. Projectplan.
 - Explosievenonderzoek kabelsleuven rondom gebouw 344 vliegbasis Gilze-Rijen, Monshouwer BV, d.d. 16-05-2011. Projectplan.
-
- Inventaris 1.783 Bomruiming en explosieven (ontploffing en ontbranding), 21/03/2007.
 - Dienstverlening explosievendetectie door Bodac BV Explosieven opsporingsbedrijf. Informatiefolder.
 - Opsporing Conventionele Explosieven in plangebied Hulten ivm nieuwbouwproject Ruimte voor Ruimte door REASeuro, 07-07-2009. Projectplan Plangebied Hulten (Oudebaan).
 - Draaiboek: Ruimen Niet Gesprongen Explosieven.
 - Vooronderzoek Niet Gesprongen Conventionele Explosieven door T&A Survey BV, in opdracht van ProRail. Mededeling dat T&A in opdracht van ProRail een vooronderzoek binnen de gemeente heeft uitgevoerd (eind 2011 afgerond).
 - Projectplan explosievenonderzoek gasleidingtracé Roosendaal – Boxtel door T&A Survey i.o.v. N.V. Nederlandse Gasunie. Verkort projectplan met datum 21-11-2012.

Bijlage 5 Overzicht geallieerde luchtaanvallen (14 bladen)

In deze bijlage is chronologisch op datum de informatie uit literatuur, archief en bombardementsgegevens weergegeven.

Datum 1940	Bron	Gebeurtenis
14 mei 1940	VEE 20	Een Engelse Bristol Blenheim bommenwerper vliegend op nog geen 1.000 meter bombardeert het vliegveld. De bommen komen echter onder Rijen neer.
	HOU1 199-200	Tegen de middag komt een Engelse Blenheim bommenwerper van 82 squadron vanuit het zuidwesten aanvliegen en bombardeert de spoorlijn Breda-Tilburg. De middelzware bommen komen iets ten noorden van de spoorlijn neer, enkele honderden meters ten westen van het station Gilze-Rijen. Hierbij komt een burger om het leven. 1 van de 2 cm luchtdoelkanonnen die de Blenheim beschiet, heeft volgens ooggetuige gevuurd vanaf een akkerkant nabij de boerderij van Ant. Wenselaars aan de Chaamseweg.
1-2 jun. 1940	ZWA1 43	Engelse Hampden bommenwerpers van Bomber Command bombarderen als alternatieve doelen diverse vliegvelden waaronder het vliegveld bij Nerhoven.
1-2 aug. 1940	ZWA1 69	Bomber Command. Vliegveld Gilze-Rijen aangevallen door een bommenwerper. Doel waarschijnlijk geraakt maar geen inslagen gezien. Vliegveldverlichting wordt gedoofd.
6-7 aug. 1940	ZWA1 71	Bomber Command. Eén Wellington Gilze-Rijen. Inslagen op baanverlichting en hangar. Er breekt brand uit.
9-10 aug. 1940	ZWA1 73	Bomber Command. Eén Wellington naar Gilze-Rijen en één naar Venlo, maar bij beide geen resultaten waargenomen.
	Inventaris 1378, nummer 1	Bommen op vliegveld.
15-16 aug. 1940	Inventaris 1378, nummer 2	Bommen op vliegveld.
7-8 sept. 1940	AIR 24/223	One Wellington attacked aerodrome at Gilze Rijen and Oostvoorne between 2228 and 2305 hrs at 12.000 ft. 3 x 250 lb bombs were dropped on Gilze Rijen and 2 x 250 lb bombs at Oostvoorne. At Gilze Rijen bursts seen on east side of target area on aerodrome surface.
	ZWA1 88	Bomber Command. Wellingtons. Eén vliegtuig naar Gilze-Rijen waar de bommen buiten het veld neerkomen.
1 okt. 1940	VER 14	In de nacht vallen bommen langs het kerkhof en elders en vagen onder andere het achterhuis van Koos Haverman in de Wagenstraat weg. [Dit is vermoedelijke dezelfde aanval als in de nacht van 11-12 oktober 1940. aangezien het een dagboek betreft is de verwachting dat de datum niet juist is.]
2 okt. 1940	Inventaris 1378, nummer 4	Drie bommen geëxplodeerd nabij de kom van Gilze. Geen sprake van blindgangers.
7-8 okt. 1940	ZWA1 12	Bomber Command. Een Wellington met als opdracht een aanval op Eindhoven doet vermoedelijk een aanval op het vliegveld Gilze-Rijen, waar inslagen worden gezien op de baanverlichting en hangars, die enkele kleine branden veroorzaken.
	AIR 24/223	1 Wellington, attacked aerodrome, probably Gilze-Rijen. 0.7 tons, 240 x 4 lb incendiary bombs. Time 22.10. Bombs dropped on flare path and hangars, causing 7 or 8 medium explosions. Several fires observed which started with a white flame gradually changing to red.
11-12 okt. 1940	ZWA1 114	Bomber Command voert diverse aanvallen uit in Nederland waarbij ook bommen vallen in Gilze.
	HOU2 100	Een Engels vliegtuig laat 4 bommen midden in het dorp Gilze vallen. Er klinken 4 enorme explosies 's nachts. 1 komt terecht bij het kerkhof en enkele achter de melkfabriek.
15-16 okt. 1940	HOU2 102	Het vakhoofd van de luchtbeschermingsdienst in Hulten maakt melding van een luchtaanval in de nacht van 15 op 16 oktober. Er zou 1 bom gevallen zijn bij het huis van Jan Gilles, 1 bij de fundering van een afgebroken huis (van Berbe?) en nog eens 2 verder op het vliegveld.
	Inventaris 1378, nummer 5	02.45 uur, 1 bom gevallen bij het huis van Jan Gilles, 1 bom gevallen bij de fundering van het huis van Van Bekker (hoorde al bij vliegveld), 2 bommen zijn waarschijnlijk op het vliegveld gevallen, Door de LBG tevergeefs gezocht naar b.g.

Datum 1940	Bron	Gebeurtenis
		[blindgangers]. Geen sprake van blindgangers voor wat betreft het gebied buiten het vliegveld.
21-22 okt. 1940	ZWA1 123	Bomber Command. Alternatieve doelen. Een Wellington naar de Vliegvelden Eindhoven en Gilze-Rijen. Er worden verschillende explosies gezien, die vele branden veroorzaken.
	AIR 24/223	Aerodrome thought to be either Eindhoven or Gilze. 1 Wellington, 2 x 500 lb, 3 x 250 lb, 60 x 4 incendiary. Forty four separate explosions seen and many fires caused. [waarschijnlijk is Eindhoven gebombardeerd, omdat geen informatie in andere bronnen is aangetroffen]
7 nov. 1940	VEE 29	Kort na 20.00 uur voeren de Britten een kort maar hevig bombardement uit op het vliegveld. Een 40-tal bommen wordt afgeworpen, die grotendeels op het oude vliegveld neerkomen. Sommigen vallen op "Welleseind" waar de navigatieverlichting wordt vernield.
	ZWA1 129	Bomber Command. Blenheims naar Gilze-Rijen en Eindhoven. Twee naar Gilze-Rijen waar inslagen worden gerapporteerd op de baanverlichting en tevens op een 'rolbaan' 3 km ten noorden van Gilze-Rijen. Even over achten 's avonds vallen zo'n 40 kleine brisantbommen rond Gilze-Rijen in het kampement bij Rijen, op Klein-Tilburg, Molenschot en ook bij Alphen en Baarle-Nassau. Deze nacht komen voor het eerst de zoeklichten en luchtafweer in actie.
	HOU2 108	Om 20.00 uur vallen binnen een kwartier 40 bommen op het vliegveld. De masten en leidingen van de navigatie-verlichting op Wellenseind worden vernield en ook op het kampement bij Rijen, op Klein-Tilburg en Molenschot vallen bommen. Er zijn geen slachtoffers, maar wel aanzienlijke vernielingen, waarvan de meeste op het veld zelf.
27 nov. 1940	Inventaris 1378, nummer 6	Bommen op vliegveld.
6-7 dec. 1940	ZWA1 140	Bomber Command. 29 Blenheims doen aanvallen op twintig vliegvelden in NO-Frankrijk, België en Nederland. In het algemeen worden geen resultaten waargenomen. Ook Gilze-Rijen en Eindhoven worden aangevallen.
8-9 dec. 1940	ZWA1 140	Bomber Command. Blenheims doen aanvallen op o.a. Gilze-Rijen, maar er worden geen resultaten waargenomen.
17 dec. 1940	VEE 29	De spoorlijn bij Hulten wordt getroffen en een locomotief komt terecht in een bomkrater.
22-23 dec. 1940	ZWA1 142	Bomber Command. Als alternatief doel vliegt 1 Wellington naar vliegveld Gilze-Rijen, maar heeft geen resultaat waargenomen.

Datum 1941	Bron	Gebeurtenis
1941 [datum niet bekend]	VEE 29	De bewoners van de Bolberg worden opgeschrikt door de explosie van een zware bom die waarschijnlijk was gericht op de lichtmasten.
14-15 feb. 1941	ZWA1 156	Bomber Command. Aanvallen op alternatieve doelen. De vliegvelden Haamstede, (door twee vliegtuigen) Gilze-Rijen en een vliegveld in de buurt van Vught. Er wordt alleen waargenomen dat de bommen op de velden vallen.
2-3 mrt. 1941	ZWA1 162	Bomber Command. 1 Blenheim doet een aanval op Gilze-Rijen.
14-15 mrt. 1941	HOU2 171-172	Rond middernacht horen Gilzenaars een bom ontploffen, vermoedelijke op het vliegveld. Ook wordt een zoeklicht bij Molenschot aangevallen met boordmitrailleurs.
19 mrt. 1941	Inventaris 1378, nummer 10 en 11	Zware ontploffing, waarschijnlijk neergestort vliegtuig of bominslag op militair terrein.
4-5 apr. 1941	ZWA1 177	Bomber Command. Van de drie Wellingtons en één Blenheim met als opdracht Rotterdam, voeren drie de aanval uit. Het doel wordt niet gevonden waarna alternatieve doelen worden aangevallen: de vliegvelden van Oostvoorne, Gilze-Rijen en Schiphol.
	AIR 25/23	1 Aircraft 105 squadron bombed Gilze Rijen from 10.000 ft dropping z/40 and also Schiphol.
8-9 apr. 1941	ZWA1 178	Bomber Command. Aanvallen op alternatieve doelen. 5 Wellingtons doen aanvallen op o.a. de vliegvelden Gilze-Rijen en Schiphol en andere militaire doelen in Nederland en NW-Duitsland.
	AIR 25/23	One aircraft of 110 squadron also dropped bombs on Gilze Rijen aerodrome and bursts were seen on runway.
22-23 apr. 1941	Inventaris 1378, nummer 17	Zware slag gehoord. Navraag leverde geen informatie op.

Datum 1941	Bron	Gebeurtenis
27 apr. 1941	ZWA1 186	Fighter Command. Tussen 17.45 en 19.30 uur stijgen 4 Spitfires van 266 squadron op voor aanvallen, in twee paren, op doelen in Nederland. 2 met als doel Schiphol keren wegens de weersomstandigheden voortijdig terug, de andere 2 voeren met boordwapens een aanval uit op een goederentrein en geschutsofstellingen bij het vliegveld Gilze-Rijen.
	HOU2 190-192	In de late namiddag doen 2 Spitfires een aanval met boordmitrailleurs op Duitse stellingen.
3-4 mei 1941	VEE 30	Een serie bommen valt op de Langerijt. Een 3-tal zware brisantbommen richt aanzienlijke schade aan. Het betreft een Engels bombardement.
	ZWA1 193	Bomber Command voert aanvallen uit in Nederland waarbij ook Gilze-Rijen wordt gebombardeerd. Enkele bommen komen neer op Gilze.
	HOU2 200-204	Kort na 02.30 uur ontploffen 2 bommen, de 1 ^e op het erf bij de woning van Josephus (Sjef) Noijens aan de Langereit A 15 en de 2 ^e circa 200 meter ten zuiden daarvan in een perceel weiland van Q. Zeebregts, dat grenst aan de weg Gilze-Chaam. Op datzelfde perceel zijn 7 brandbommen ingeslagen en uitgebrand en op de aangrenzende percelen nog 3 waarvan 2 niet zijn ontbrand. In de tuin van Noijens is nog een 3 ^e bom gevallen, maar deze is niet ontploft. De bom op het erf heeft een krater geslagen van 3 a 4 meter diep en met een middellijn van ruim 6 meter. De woning is onherstelbaar beschadigd. Op 15 mei vindt de heer Ant. Wouters op ongeveer 100 meter van zijn woning, gelegen aan de zandweg Klein Heiken een niet ontplofte bom die in de grond is geslagen in een perceel bouwland bezaaid met tarwe. Het is nagenoeg zeker dat deze bom gelijktijdig door hetzelfde vliegtuig is afgeworpen als die op de Langereit. De vliegrichting moet noord-zuid of omgekeerd zijn geweest volgens de ligging van de bominslagen.
	Inventaris 1378, nummer 18	3 vermoedelijke brisantbommen zijn gevallen waarvan er 2 duidelijk zichtbaar tot ontploffing zijn gekomen. De 3 ^e is vermoedelijk niet tot ontploffing gekomen. 1 bom is ontploft op het erf van De Noij(ens), Langereit wijk A, no. 15 en veroorzaakte zware schade aan de 2 huizen. 1 bom is ontploft nabij de Chaamseweg. De afstand tussen beide bommen is ong. 200 meter (lijn noord – zuid). De 3 ^e bom (vermoedelijk een blindganger) bevindt zich in de tuin op ong. 10 meter van de 2 woningen. Op het weiland waar de 2 ^e bom is ontploft zijn een 7tal diepe gaten aangetroffen waar vermoedelijk brandbommen tot ontbranding zijn gekomen. Nog 3 andere brandbommen bleken op percelen wei en bouwgrond te zijn gevallen in de naaste omgeving waarvan er 2 vermoedelijk als blindganger. De Duitsers zijn komen kijken waarna alles is afgezet en verboden toegang.
8-9 mei 1941	ZWA1 197	Fighter Command. Intruders. Een Havoc van 23 squadron naar Nederland. Bommen worden afgeworpen op Gilze-Rijen, waar een brand ontstaat.
11-12 mei 1940	ZWA1 198	Bomber Command. Aanval op alternatieve doelen. Aanval van een Wellington op respectievelijk de vliegvelden van Texel, Gilze-Rijen, Haamstede en Groningen.
23-24 mei 1941	ZWA1 202	Bomber Command. Aanvallen op alternatieve doelen. Aanvallen op de vliegvelden Schiphol, Eindhoven en Gilze-Rijen. Resultaat niet gezien.
11-12 jun. 1941	VEE 30	Er vallen scherfbommen in een wei aan de Bavelseweg waardoor 3 koeien worden gedood. Het betreft een Engels bombardement.
	ZWA1 207	Bomber Command. Aanval op alternatieve doelen waarbij enkele bommen vallen bij het vliegveld Gilze-Rijen.
	HOU3 193	Enkele bommen bij de Bavelseweg: 3 koeien gedood.
13-14 jun. 1941	ZWA1 208	Fighter Command. 1 vliegtuig naar Nederland, waar bommen worden geworpen op het vliegveld Gilze-Rijen.
15-16 jun. 1941	ZWA1 209	Bomber Command. Aanval op alternatieve doelen waarbij onder andere Gilze-Rijen wordt aangevallen.
16-17 jun. 1941	ZWA1 210	Fighter Command. Offensieve operaties naar Frankrijk en naar het vliegveld Gilze-Rijen. Bommen worden niet afgeworpen.
22-23 jun. 1941	ZWA1 214	Fighter Command. 1 Havoc naar Gilze-Rijen. Resultaten: de Havoc ziet op de heenweg een vijandelijk vliegtuig maar kan geen aanval uitvoeren. Op het vliegveld wordt geen activiteit waargenomen.
23-24 jun. 1941	ZWA1 216	Bomber Command. Aanvallen op alternatieve doelen waarbij het vliegveld Gilze-Rijen wordt aangevallen.
29-30 jun. 1941	HOU3 193	Nachtelijke brand in de Chaamse bossen. Gemeente Gilze-Rijen: vermoedelijk veroorzaakt door brandbommen.
30 jun. 1941	Inventaris 1378, nummer 27 en 28	Brandbommen gevallen in de Rijksbossen.

Datum 1941	Bron	Gebeurtenis
3-4 jul. 1941	MID 171	5 Wellingtons were sent to bomb Gilze-Rijen airfield. No losses.
17-18 jul. 1941	ZWA1 230	Fighter Command. 2 Havocs naar Gilze-Rijen. Beide vliegtuigen voeren een aanval uit en rapporteren twee grote branden.
26 jul. 1941	Inventaris 1378, nummer 32	Tijdens het korenmaaien door G. Hendricks, wonende aan de Bavelseweg A 32 in Gilze, aan het Raakeind is een niet ontplofte bom gevonden. De bom is gelegen op circa 100 meter afstand van de woning van Wed. Schellekens, Bavelseweg A 30. Bij de vermoedelijke bom is een bord geplaatst. De bom heeft een middellijn van ongeveer 15 cm.
12 aug. 1941	HOU3, 42	Een Ju 88 is genoodzaakt om net na de start zijn bommenlading af te werpen welke neerkomen zuidelijk van Horst (bij de Bolberg) zonder te ontploffen.
12-13 aug. 1941	ZWA1 239	Fighter Command. Om 00.40 uur een Havoc naar Gilze-Rijen. Ca. twintig vijandelijke vliegtuigen in de buurt van het veld gezien, waarvan zeven worden aangevallen en vijf als beschadigd geclaimd. Brisant- en brandbommen afgeworpen tussen gebouwen en opstelplaatsen. De bommen vallen bij Hulten.
	HOU3 43	Gilze-Rijen krijgt bezoek van Intruders van 23 squadron. Om 03.00 en 03.30 uur worden aanvallen gedaan met boordwapens en om 04.15 uur worden bommen bij Hulten afgeworpen. Volgens Engelse rapporten zijn 4 Duitse vliegtuigen beschadigd en 2 waarschijnlijk beschadigd.
	Inventaris 1378, nummer 36 en 39	Omstreeks 03.00 uur enkele mitrailleursalvo's vanuit vliegtuig ongeveer boven de spoorlijn. Om 04.45 uur melding dat vermoedelijk enkele bommen zijn gevallen naast Café Timmermans in Hulten. Dit is echter niet bevestigd.
15-16 aug. 1941	HOU3 196	Bom bij Molenschot. LBD Gilze: luchtaanval op kerkdorp Molenschot.
16-17 aug. 1941	Inventaris 1378, nummer 38 en 41	Luchtaanval op Molenschot. Tussen 00.00 en 02.00 uur twee zware bomexplosies. Geen nadere informatie bekend.
18-19 aug. 1941	ZWA1 245-246	Fighter Command. Om 01.00 en 01.20 uur respectievelijk 2 Havocs naar vliegveld Gilze-Rijen. Bommen afgeworpen op opstelplaatsen en startbanen.
19-20 aug. 1941	ZWA1 246	Fighter Command. Om 23.55 en 00.30 uur twee Havocs naar vliegveld Gilze-Rijen. De eerste werpt de bommen af die over het doel vliegen, de tweede rapporteert inslagen bij de baanverlichting en het uitbreken van een grote brand.
	HOU3 196	03.15 verschillende brisantbommen op het vliegveld.
	Inventaris 1378, nummer 41	Om 03.45 uur hevige bomexplosies. Geen nadere informatie beschikbaar.
21 aug. 1941	HOU3 196	Bomontploffing op Nerhoven.
7-8 sept. 1941	ZWA1 256	Fighter Command. 1 Havoc naar Gilze-Rijen, waar de bommen v lak voor een startend vliegtuig worden afgeworpen, met als gevolg dat dit in brand is gevlogen. Het op deze manier verloren gaan van een vliegtuig wordt door de Luftwaffe niet gerapporteerd. Wel dat enkele brisant- en brandbommen op de vliegbasis zijn gevallen, zonder evenwel schade aan te richten.
	HOU3 197	5 a 10 bommen exploderen op het vliegveld.
23 sept. 1941	HOU3 197	Enkele bommen vallen op Raakeind, ook bommen en brandbommen op vliegveld.
2-3 okt. 1941	ZWA1 268	Fighter Command. 2 Havocs naar Gilze-Rijen waar bommen worden afgeworpen.
	HOU3 53	Een Gilzenaar heeft het volgende aan de flakstelling bij de Biestraat gemeld. Ongeveer 5 brisantbommen zijn gevallen op 't Raakeind. Men verklaart elders dat rond en op het vliegveld verscheidene brand- en brisantbommen zijn gevallen.
10-11 okt. 1941	HOU3 55	Kleinere eenheden voeren verrassingsaanvallen uit met Havocs op onder andere Gilze-Rijen.
14 okt. 1941	Inventaris 1378, nummer 46	Twee bommen gevonden in de Chaamse Bossen in de gemeente Gilze en Rijen.
16-17 okt. 1941	ZWA1 277	Bomber Command. Aanvallen op alternatieve doelen waarbij 1 vliegtuig Gilze-Rijen aanvalt.
21 okt. 1941	VEE 31	In de avond en nacht komen er geregeld Engelse vliegtuigen over en wordt er geschoten en incidenteel gebombardeerd. Vijf bommen komen op het Raakeind.
7 dec. 1941	HOU3 107	In de avond valt een Havoc van 23 squadron rond 22.00 uur met zijn boordwapens gereedstaande Ju 88's aan.
8-9 dec. 1941	ZWA1 303	Fighter Command. Om 23.08 en 23.45 uur twee Havocs naar Gilze-Rijen. Resultaten: 1 keert wegens de slechte weersomstandigheden voortijdig terug. De 2° Havoc doet bij Gilze-Rijen een aanval op een landend vliegtuig, waarbij treffers worden waargenomen op de romp, linkervleugel en motor. Geclaimd als beschadigd. Daarna worden de bommen om 02.17 en 02.22 uur dwars over de baanverlichting afgeworpen. De bommen veroorzaken geen schade.
	HOU3 107	Het 23° squadron valt om 02.17 uur een landend Duits vliegtuig onder vuur en 5

Datum 1941	Bron	Gebeurtenis
		minuten later vallen 2 bommen van 120 kg en 2 van 220 kg op het vliegveld.
	Inventaris 1378, nummer 53	Melding van proces-verbaal betreffende een luchtaanval in de nacht van 8 op 9 december 1941, Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
10 dec. 1941	ZWA1 308	Bomber Command. 1 Hampdens naar Gilze-Rijen. Bommen afgeworpen op de ZO-hoek van het veld.
11 dec. 1941	ZWA1 309	Fighter Command. 2 Havocs en 1 Hurricane naar Gilze-Rijen. 1 Havoc doet met boordwapens een aanval op een landend vliegtuig, maar er worden geen resultaten waargenomen. De andere werpt zijn bommen af op een lichtbaken aan de kust bij Haamstede. De Hurricane cirkelt 90 minuten rond Gilze-Rijen en ofschoon er enige activiteit is, worden geen vijandelijke vliegtuigen gezien.
	HOU3 107-108	Om 21.45 uur vallen 2 Engelse vliegtuigen een landend vliegtuig aan zonder resultaat te boeken.
15-16 dec. 1941	ZWA1 310	Fighter Command. 1 Havoc en 1 Hurricane naar Gilze-Rijen. De Havoc werpt 4 bommen af op het vliegveld, maar resultaat wordt niet waargenomen. De Hurricane keert niet op zijn basis terug.
	Inventaris 1378, nummer 55	Melding van proces-verbaal betreffende een luchtaanval in de nacht van 15 op 16 december 1941, Proces-verbaal is niet toegevoegd, alleen de melding.
16-17 dec. 1941	ZWA1 310	Fighter Command. 2 Havocs naar Gilze-Rijen. 1 werpt zijn bommen af in de vermoedelijke positie van het veld, de ander in de nabijheid van een baken bij Gilze-Rijen. Geen resultaten te melden. 3 bommen van 250 pond vallen in Hulten.
	HOU3 113	Een vliegtuig werpt een 3-tal bommen af boven Gilze-Rijen. Ze vallen bij de kerk van Hulten maar richten geen schade aan.
17-18 dec. 1941	ZWA1 310	Fighter Command. 3 Havocs naar vliegvelden in Nederland. 2 doen een aanval op Gilze-Rijen, waar de bommen dwars over de baanverlichting vallen. 1 van de Havocs doet tevens een aanval op een landende He-III. De 3 ^e Havoc bombardeert Schiphol. Resultaten worden niet waargenomen.
	ZWA1 314	Intruder missie. Een Engelse Havoc van 23 Squadron werpt 4 bommen van 250 pond af op het vliegveld Gilze-Rijen. De bemanning heeft slechts 1 inslag waargenomen. Een andere Havoc van 23 squadron beschiet om 22.27 uur met boordwapens een Duitse Ju-88 en raakt licht beschadigd. Ook vallen er om 22.10 uur enkele bommen waarbij een soldaat gewond raakt. 1 bom valt op de spoorlijn bij Rijen en slaat een gat in de rails waar even later een locomotief in is gereden.
	HOU3 113, 197	Enkele bommen vallen op het vliegveld en op de spoorlijn ter hoogte van Rijen waarbij 3 wagons worden geraakt en een Duitse soldaat wordt gedood.
	Inventaris 1378, nummer 56 en 57	Om circa 22.00 uur 2 zware dreunen. Na informatie te Hulten waren daar bommen gevallen tussen de kerk en de spoorlijn. Ongeveer 22.30 uur zeer zware dreunen. Volgens Hulten bommen gevallen tussen wachtpost 13 en 14 ongeveer 60 meter op Tilburgs grondgebied. Om 00.00 uur nog een zware dreun waargenomen.
28-29 dec. 1941	ZWA1 316	Bomber Command. 2 Blenheims naar Gilze-Rijen. Resultaten: inslagen gezien op de NO-ZW- en de OW-banen.
	AIR 25/23	Two a/c attacked Gilze Rijen Aerodrome and flashes observed on NE/SW runway.

Datum 1942	Bron	Gebeurtenis
14-15 feb. 1942	ZWA1 326	Fighter Command. 1 Havocs naar Gilze-Rijen waar de bommen worden afgeworpen op de vermoedelijke positie van de startbaan. Resultaten worden niet waargenomen.
In de nacht van 7 op 8 mrt. 1942	VEE 32	Een 8-tal bommen slaan in tussen de hangars niet ver van Hulten.
8-9 mrt. 1942	ZWA1 334	Fighter Command. 4 Havocs, 6 Bostons en 3 Hurricanes vliegvelden. O.a. Gilze-Rijen. 1 Havoc werpt zijn bommen af op een vliegveld, vermoedelijk Gilze-Rijen. 1 Hurricane beschiet zoeklichten bij Haamstede en bij Gilze-Rijen en beschadigt op dit laatste veld tevens een vliegtuig.
25 mrt. 1942	Inventaris 1379, nummer 7	Om ongeveer 23.45 uur is een bom ontploft in een akker, ongeveer 250 meter achter de woning van Corn. Van Gils-Bierens, Ridderstraat A 237a te Gilze. De eigenaar van de akker heeft de krater (ongeveer 4 m2) met zand dichtgegooid. Een stuk zink is het enige wat is overgebleven.
26-27 mrt. 1942	ZWA1 339	Fighter Command. 2 Havocs naar Eindhoven en Gilze-Rijen. Op Gilze-Rijen worden bommen afgeworpen en inslagen gezien bij de vliegtuigopstelplaatsen. 2 Hurricanes eveneens naar Eindhoven en Gilze-Rijen. Bij Gilze-Rijen werd een Do-217 aangevallen en gezien, dat deze aan de NO-kant van het veld neerstort. Door beide Hurricanes wordt hevige flak gerapporteerd.
	HOU3 127-129	Een Hurricane valt met boordkanonnen een landende Do 217 aan rond 23.30 uur.

Datum 1942	Bron	Gebeurtenis
		Omstreeks dezelfde tijd laat een Havoc intruder 4 bommen van 120 kg vallen op verspreide opstelplaatsen van de vliegtuigen.
12-13 apr. 1942	ZWA1 344	Fighter Command. 1 Boston doet een aanval op Gilze-Rijen, maar hier worden geen resultaten waargenomen.
26-27 apr. 1942	ZWA1 348	Bomber Command. 1 naar Eindhoven. Bommen op de baan. Het is mogelijk dat de Blenheim voor Eindhoven Gilze-Rijen heeft gepakt want daar vallen drie bommen.
29-30 apr. 1942	ZWA1 349	Fighter Command. Tussen 22.05 en 03.56 uur 22 vliegtuigen, Bostons en Hurricanes, vliegvelden in de bezette gebieden. In Nederland doet een Boston een aanval op Gilze-Rijen.
5-6 mei 1942	ZWA1 353	Fighter Command. 3 ^e Bostons vliegvelden in Frankrijk en Nederland. Op Gilze-Rijen en Eindhoven worden bommen afgeworpen. Maar behalve dat op Gilze-Rijen drie vliegtuigen op de grond worden gezien, geen resultaten waargenomen.
6-7 mei 1942	VEE 32	Brits bombardement waarbij de hangars worden geraakt en in vlammen opgaan.
	ZWA1 354	Fighter Command. Een Hurricane met als opdracht patrouille bij Gilze-Rijen doet een aanval op een landend Duits vliegtuig. Tegelijkertijd werpt een Boston zijn bommen af op de startbaan met als gevolg een brand. Het vliegtuig wordt gezamenlijk geclaimd als vernietigd. De Hurricane is van No. 3 Squadron en de Boston is van No. 418 Canadees Squadron. Voor zover bekend gaan er deze nacht in Nederland geen Duitse vliegtuigen verloren en rapporteren de Duitsers slechts lichte schade aan start- en landingsbanen.
	HOU3 136-138	Om 01.30 uur werpt een Boston van 418 squadron vanaf een hoogte van 1.500 meter 3 bommen van 250 pond en 90 brandbommen schuin over de NO/ZW-startbaan. Alle brisantbommen exploderen. De brandbommen ontbranden op het vliegveld. Hetzelfde moment valt een Hurricane van 353 squadron een landend vliegtuig aan met boordwapens. De brand blijft meer dan een uur branden aan de NO-zijde van het vliegveld, nabij het dorp Hulten. De volgende dag beweren arbeiders dat 3 vliegtuigloodsen door brand zijn verwoest. Engelse luchtfoto's van 8 maart en 9 oktober 1943 bevestigen dit.
	Inventaris 1379, nummer 11	's Nachts om ongeveer 01.30 uur zijn in het gehucht Groot Haansberg onder Hulten aan de rijksweg Breda-Tilburg tegenover de kerk 6 brandbommen afgeworpen die in de tuinen van de bewoners terecht zijn gekomen. 5 zijn geblust en 1 is niet ontploft.
17-18 mei 1942	ZWA1 358	Fighter Command. 1 Boston naar Gilze-Rijen waarbij bommen brand veroorzaken tussen de hangars.
	HOU3 139-140	Een Boston werpt vanaf 1.500 meter 1 brisantbom van 120 kg, 40 splinterbommen en 90 brandbommen vallen. Deze komen neer op het vliegveld vermoedelijk tussen de hangars aan de NW zijde van het vliegveld.
30-31 mei 1942	VEE 32, 49	Vijf Bostons vallen die nacht Gilze-Rijen aan. De startbanen worden geraakt en gebouwen beschadigd. In Nerhoven brandt een boerderij af, maar een hangar gaat in vlammen op.
	ZWA1 360, 362-263	Fighter Command. 5 Havocs van 23 squadron naar Gilze-Rijen. De Duitsers op Gilze-Rijen rapporteerden: '31.5.42. Om 00.02 en 00.03 uur door drie Engelse vliegtuigen een aanval op 'schijnvliegveld 37'. De aanval werd door twee toestellen van een hoogte van ca. 300 meter uitgevoerd, door één vliegtuig van een hoogte van 1000 meter. Er werden elf bommen afgeworpen, tien van zeventien kg, waarvan één niet explodeerde. Verder werden 180 brandbommen afgeworpen, waarvan 59 niet ontbrandden. Warmtehal (hangar) I werd door brand geheel verwoest en ook een Nederlandse boerderij vloog in brand. Hierbij kwam een Nederlands meisje om het leven. Duitse militairen raakten niet gewond'.
	Inventaris 1379, nummer 14 en 15	T.g.v. brandbommen is de boerderij van J.B. Paulissen te Gilze geheel uitgebrand. Om omstreeks 23.45 uur is t.g.v. het afwerpen van brandbommen een boerderij te Nerhoven, A 577 van J.B. Paulissen, totaal uitgebrand. Op het terrein van de brand en omgeving worden 85 onontpofte brandbommen en talrijke resten van ontpofte brandbommen aangetroffen. Deze zijn ingeleverd bij de Duitsers. Op 3 verschillende plaatsen in de nabijheid van het verbrande huis bevinden zich nog bommen in de grond. Mogelijk bevinden zich hier blindgangers. Het gebied is afgezet.
	HOU3 159-160	1 Boston van 418 ^e eskader van Fighter Command werpt even na middernacht van een hoogte van 1.000 meter bij Nerhoven 180 brandbommen vallen waarvan er 59 niet ontbranden. De boerderij van J. Paulissen wordt geraakt en brandt af. Ook de grote verwarmde hangar van het vliegveld brandt af.

Datum 1942	Bron	Gebeurtenis
1-2 jun. 1942	ZWA1 365	Fighter Command. 33 vliegtuigen, 13 Bostons, 6 Havocs en 14 Hurricanes uitgestuurd voor 'intruder' operaties bij vijandelijke vliegvelden. Resultaten: door Havocs en Bostons worden bommen afgeworpen op o.a. Gilze-Rijen. Resultaten worden niet waargenomen.
	HOU3 171-175	Om 23.55 uur begint een bomaanval op Gilze-Rijen. Om 00.30 vallen 12 brisantbommen bij Hulten in de nabijheid van het vliegveld. Er komen 6 lichte bommen van 17 kg neer in de omgeving van de Bildstelle en 1 zwaardere bom van 220 kg slaat een trechter in het zuidelijk deel van startbaan 1.
	Inventaris 1379, nummer 26	Om 00.30 uur zijn in het dorp Hulten in de nabijheid van het vliegveld 12 brisantbommen gevallen, die voor zover bekend allen zijn ontploft. Aan enkele huizen werd glasschade aangericht.
3 jun. 1942 [deze aanval heeft op 30 mei plaats-gevonden]	VER 18	Een nachtaanval vindt plaats waarbij brandbommen links van de weg naar Hulten neerkomen. De woning van Paulussen brandt af. Rond de Prinsenhoef worden de volgende morgen 87 onontpofte brandbommen aangetroffen, waarvan verschillende op het rieten dak.
2-3 jun. 1942	VEE 49 en HOU3 176-179	Een Duitse Dornier bommenwerper die boven het vliegveld vliegt en wacht om te mogen landen, wordt om 03.35 uur in brand geschoten door een Engelse Hurricane jachtvliegtuig. De volgende morgen vinden buurtbewoners een aantal 20 mm patroonhulzen in een strook lopende van de Brakken naar de Biestraat. Hieruit blijkt dat de jager uit zuidwestelijk richting heeft aangevallen.
8-9 jun. 1942	ZWA1 370	Fighter Command. 19 vliegtuigen intrudervluchten. Bostons werpen bommen af op o.a. Gilze-Rijen, Leeuwarden en Schiphol. De Duitsers op Gilze-Rijen rapporteren bommen op het schijnvliegveld, SF37, bij Brakel.
25-26 jun. 1942	HOU3 182-183	4 Bostons doen van 00.26 tot 00.50 uur een aanval op het vliegveld. Eerst vallen bommen bij Molenschot en kort daarna bij de startbanen. 2 zware bommen en enkele lichtere vallen op Nerhoven. Er ontstaat glasschade aan diverse woningen. Volgens Duitse gegevens zijn 2 bommen van 250 kg neergekomen op een afstand van slechts 20 meter oostelijk van zoekverlichtingstelling D. Op het vliegveld is aanzienlijke schade: een zware bom van 250 kg en 12 splinterbommen van 80 kg zijn neergekomen de zuidkant van startbaan 1. verder is schade aangericht aan het gebouw waarin het wachtpersoneel is gelegerd. De piloten van de Bostons melden dat 3 van de 4 toestellen hun bommen op of bij de startbanen hebben laten vallen. De resultaten van de 4 ^e kon niet worden waargenomen.
	Inventaris 1379, nummer 16 en 18	Om omstreeks 00.30 uur zijn in het gehucht Nerhoven enige brisantbommen (2 bommen) gevallen, waardoor 9 koeien van de Wed. G. van Rijsewijk, Nerhoven A 591, zijn gedood. Aan tal van huizen in de omgeving werd schade aangebracht, voornamelijk schade aan ruiten en dakpannen (v. Rijsewijk, Jos. Klijs, De Groot, Smeekerns, e.a.). Ten noorden van de Rijksweg, t.h.v. "Kampzicht" zijn ook 2 brisantbommen afgeworpen, waardoor enige bomen zijn vernield.
12-13 jul. 1942	ZWA1 379	Fighter Command. Intruders. 1 Boston doet om 01.45 uur een aanval op 2 Do-217 vliegtuigen, die op Gilze-Rijen willen landen. Er wordt geen claim gemeld dat de vliegtuigen zijn neergeschoten.
	HOU4 6	Granaatjes die zijn afgevuurd door de Boston zijn terechtkomen in een boomgaard aan de Biestraat.
23-24 jul. 1942	ZWA1 383	Bomber Command. Aanvallen op alternatieve doelen waaronder onder andere Gilze-Rijen.
	HOU4 6-7	Om 01.13 werpt een Boston Intruder zijn bommen af op het vliegveld Gilze-Rijen en richten schade aan het gebouw van de Landwirtschaft en aan de flaktoren daar in de buurt.
Nacht van 25-26 jun. 1942	VER 19 VEE 49	1 Britse bommenwerper voert 3 afzonderlijke aanvallen uit. De bommen komen achtereenvolgens terecht bij Molenschot, op startbaan 2 en op Nerhoven, waar 9 koeien worden gedood in de weide van wed. Van Rijsewijk.
27-28 jul. 1942	VEE 32, 49	Een Engelsman werpt 4 bommen op een van de grote als boerderij gecamoufleerde hangars bij Nerhoven. Een Dornier met hangar en al vliegen de lucht in.
	HOU4 7-8	Een Boston laat om 01.55 uur 3 zware bommen vallen gericht op de oostelijk gelegen hangars. Volgens Duitse gegevens is hierbij hangar nr. 12 beschadigd. Op

Datum 1942	Bron	Gebeurtenis
		Nerhoven wordt schade aangericht aan boerderijen van S. de Groot en P. en A. van Engelen.
	Inventaris 1379, nummer 22	Omstreeks 01.30 uur zijn op de grens met het vliegveld in het gehucht Nerhoven 3 brisantbommen afgeworpen. Daardoor werden 3 boerderijen (A 582, A 583 en A 584) beschadigd vooral aan dakpannen en ruiten. Om ongeveer dezelfde tijd maakte een Duits vliegtuig een noodlanding in een weide aan de Bolberg (a 125a). Het terrein werd spoedig door de Duitsers afgezet.
28-29 jul. 1942	ZWA1 386	Bomber Command. 43 vliegtuigen vliegvelden. In Nederland 3 naar Gilze-Rijen. Er worden inslagen op het veld en tussen de gebouwen gemeld. De Duitsers rapporteren in hun 'Lageberichte' dat in de week van 27 juli t/m 2 augustus aanvallen met bommen en boordwapens waren uitgevoerd op 9 vliegvelden en 5 schijnvliegvelden. Als militaire schade wordt gemeld: 3 vliegtuigopstelplaatsen beschadigd, een hangar uitgebrand, een Do-217 verbrand, 2 stapels munitie vernietigd, alsmede glas- en dakschade. Zes doden, negen gewonden. Deze nacht wordt op Gilze-Rijen de hangar met daarin de Do-217 getroffen en door brand vernield.
	HOU4 9-13	Een Boston werpt om 23.16 uur van geringe hoogte 3 bommen vallen op de hangars bij Nerhoven. Een grote dubbele hangar vliegt in brand. In de hangar begint boordmunitie te ontploffen. Lichtspookkogels schieten de lucht in. Volgens de Duitsers zijn hierbij 2 Dorniers vernietigd.
	AIR 25/23	Three aircraft of No. 107 squadron [...] took off at 2205 hours and last landed at 0056 hours. Bursts were observed along E. runway, among aerodrome buildings, and to have fallen N. of Breda.
1-2 aug. 1942	ZWA1 391	Fighter Command. Intruderoperaties. 1 Boston naar Gilze-Rijen wordt door een Ju-88 zonder succes aangevallen.
5 aug. 1942	HOU4 28	Om 01.45 uur is goederentrein nr. 6002 bij Hulten beschoten.
24 aug. 1942	Inventaris 1379, nummer 29	Om omstreeks 09.00 uur wordt een niet ontplofte brisantbom van klein formaat gevonden in een dichtbegroeide sloot nabij een stuk bouwland, gelegen Molenstraat A 550, eigenaar L. Lanslots. De bom heeft daar waarschijnlijk geruime tijd gelegen. Het terrein is door de politie afgezet.
19-20 sept. 1942	ZWA1 406	Fighter Command. Intruders. 1 Mosquito voert bij Gilze-Rijen een aanval uit op een landend vliegtuig maar resultaten worden niet waargenomen.

Datum 1943	Bron	Gebeurtenis
3 feb. 1943	ZWA1 460	Bomber Command. Aanval op alternatieve doelen. 2 vliegtuigen doen een aanval op het vliegveld Gilze-Rijen waarbij bommen worden afgeworpen.
	HOU4 84-86	Rond 19.45 uur laat een vliegtuig een aantal brandbommen vallen. Een van deze bommen komt terecht vlak bij de stromijt van de wed. H. de Weert-Peeters op Hulten. Bij het afzoeken van de omgeving worden nog eens 13 niet ontplofte projectielen aangetroffen welke worden overgedragen aan de Duitsers.
	Inventaris 1380, nummer 2	's Avonds rond 20.00 uur heeft een vliegtuig brandbommen afgeworpen in Hulten en Haansberg. De meeste zijn neergekomen in het open veld zonder schade te veroorzaken. Bij afzoeking van de omgeving werden 13 brandbommen gevonden die nog niet waren ontploft. Deze zijn overgebracht aan de Duitsers.
26-27 feb. 1943	VEE 52	Engels bombardement met brisant en brandbommen op het kamp Prinsenbos. Talrijke gebouwen lopen schade op en het blijft nog dagen gevaarlijk vanwege ontplofende tijdbommen.
	ZWA1 472	Bomber Command. 16 Stirlings, 5 Wellingtons, 4 Lancasters en 2 Halifaxes mijnen bij de Waddeneilanden, respectievelijk 9, 3, 4 en 2 op geplande lokaties. Aanvallen op alternatieve doelen: 1 vliegtuig voert een aanval uit op het vliegveld Eindhoven. De Duitsers rapporteren bommen op GilzeRijen, Heerlen en andere plaatsen in Limburg.
22-23 jun. 1943	ZWA2 27	Fighter Command. Intruder operaties. 1 Mosquito werpt twee brisantbommen van 250 pond af op het vliegveld Gilze-Rijen, maar resultaten worden niet waargenomen. De Duitsers rapporteren dat er deze nacht geen bommen zijn gevallen op het vliegveld. ZWA meldt dat het natuurlijk mogelijk is dat de bommen blindgangers zijn geweest omdat ook de bemanning van de Mosquito geen resultaten heeft waargenomen.
	HOU4 127	Een Mosquito werpt 2 bommen van 250 lbs af op de kruising van de startbanen.
25-26 jun.	VEE 55	's Nachts vallen bommen op het vliegveld.

Datum 1943	Bron	Gebeurtenis
1943	ZWA2 29	Fighter Command. Intrudervluchten. 1 Mosquito voert aanvallen uit op het vliegveld Gilze-Rijen, het vliegveld Venlo en twee treinen daar in de buurt, waarbij telkens twee 250-ponders brisant worden afgeworpen. Bij Gilze-Rijen vallen de 2 bommen bij de grote weg.
	HOU4 127	1 Mosquito zijn 2 bommen af zonder resultaat waar te nemen (deze zijn aan de weg Tilburg-Breda gevallen).
13-14 jul. 1943	ZWA2 38	Fighter Command. Intrudervluchten. 8 Mosquito's wierpen elk vier 250-ponders brisant af op de vliegvelden Deelen, Venlo, St. Truiden en Gilze-Rijen. Het zijn Mosquito's van 418 squadron die de bommen op de vliegvelden hadden afgeworpen. De Duitsers rapporteren geen bijzonderheden bij Gilze-Rijen. Wel zijn volgens een Nederlandse bron, in de buurt van Gilze-Rijen enkele bommen in een kanaal bij Dongen neergekomen.
	HOU4 127	1 Mosquito werpt 4 bommen van 250 lbs op of nabij het vliegveld. Geen resultaten waargenomen. Een andere Mosquito werpt hetzelfde aantal bommen af op het vliegveld zonder resultaten waar te nemen.
25-26 jul. 1943	ZWA2 45	Fighter Command. 28 Mosquito's op Intrudervluchten boven W. Duitsland, de Lage Landen en Frankrijk. Bij deze vluchten worden bommen afgeworpen op de vliegvelden Deelen, Twenthe, Eindhoven en Gilze-Rijen. De Duitsers rapporteren dat de aanval op dat veld om 01.20 uur is uitgevoerd, waarbij acht bommen zijn afgeworpen op het zuidelijke deel van het veld. 6 bommen exploderen, 2 zijn blindgangers.
	HOU4 137	Intruder missie. Kort na middernacht werpen 2 Mosquito's 8 zware bommen op het vliegveld. Startbaan 1 is geraakt.
30-31 jul. 1943	ZWA2 52	Fighter Command. Mosquito's voeren aanvallen uit op onder andere vliegveld Gilze-Rijen.
	Inventaris 1380, nummer 11	Een brisantbom is neergekomen op een perceel roggeveld, in eigendom van J. van den Nieuwenhuizen, Laagstraat B 475 Rijen. De bom is ontploft en heeft een krater van ongeveer 10 meter doorsnee en een diepte van 3 meter. Op ongeveer 300 meter heeft het huis van P. Peters, Laagstraat B 473 Rijen schade opgelopen.
22-23 aug. 1943	VEE 56	In de nacht van 22 augustus vallen bommen op Altena, Molenschot en het vliegveld.
	ZWA2 69	Fighter Command. Intruderpatrouilles. 1 Mosquito voert aanval uit op Gilze-Rijen. Over een aanval op Gilze-Rijen wordt door de Duitsers niet gerapporteerd, maar volgens een Nederlands dagboek vallen daar die nacht mogelijk enkele bommen.
	HOU4 138	Intruder missie. 2 bommen slaan in op het landgoed Altena zonder veel schade aan te richten.
	Inventaris 1380, nummer 13	Om 02.00 uur zijn 2 brisantbommen neergekomen in een weide van S. Witteveen, A 513, buurtschap Altena. De beide bommen zijn geëxplodeerd. De kraters hebben een middellijn van 6 meter en een diepte van 3 meter. Er is geen schade aangericht.
25-26 aug. 1943	ZWA2 71	Fighter Command. Tussen 20.26 en 23.13 uur vliegen zeven Mosquito's Intruder vluchten. In Nederland naar Gilze-Rijen. Geen bijzonderheden.
27 aug. 1943	VEE 56	Bommen vallen op Gilze (Bolberg).
27-28 aug. 1943	ZWA2 71	Fighter Command. Intruderpatrouilles. 1 Mosquito voert een aanval uit op het vliegveld Gilze-Rijen. De Duitsers melden hierover geen bijzonderheden, maar een Nederlands dagboek noemt 2 zware bommen op de Bolberg.
	HOU4 138	Intruder missie. 2 bommen komen neer op de Bolberg waardoor een grote eikenboom wordt ontworteld.
	Inventaris 1380, nummer 16	Volgens omwonenden zijn omstreeks 00.30 uur bommen gevallen en ontploft op de Bolberg. Het gaat om 2 bommen van zwaar kaliber en zijn ontploft op een perceel van Broeders wonende op de Bolberg wijk A 125a. Ten gevolge van deze ontploffingen is een grote eikenboom ontworteld. De trechters hebben een doorsnede van ongeveer 6 meter en een diepte van ongeveer 3 meter. De woning en stalling van C. Vos (bolberg A 143) bevinden zich op ongeveer 100 meter afstand van de trechters. Hetzelfde geldt voor de woningen A 140 en A 139. Aan deze woningen is geen schade aangericht.
30-31 aug. 1943	ZWA2 72	Fighter Command. 23 Mosquito's en zes Beaufighters werden uitgestuurd voor aanvallen op doelen in België en Nederland ter ondersteuning van de operaties van Bomber Command. In Nederland werden aanvallen uitgevoerd op de vliegvelden Deelen, Venlo en Gilze-Rijen. In de beschikbare Duitse documenten wordt over deze aanvallen niet gesproken, maar in een Nederlands dagboek wordt gezegd dat bij Gilze-Rijen enkele bommen

Datum 1943	Bron	Gebeurtenis
		zijn gevallen, in de richting van Molenschot en bij 'Stad Parijs.
	HOU4 138	Intruder missie. 2 bommen komen neer bij de Stad Parijs waardoor een 5-tal boerderijen schade oploopt. Andere bommen komen neer op het vliegveld.
	Inventaris 1380, nummer 17	Om ongeveer 03.00 uur zijn 2 brisantbommen gevallen in de boomgaard van C. Havermans, Hulten D 20. de kraters hebben afmetingen van respectievelijk 10 en 4 meter middellijn en een diepte van ongeveer 5 en 2 meter. De schuur is zwaar beschadigd. De oostelijke zijde van de schuur is gedeeltelijk vernield. D 19, D 18 en D 21 en D 26 hebben lichte schade.
3-4 nov. 1943	ZWA2 112	Fighter Command. 26 Mosquito's en 5 Beaufighters worden uitgestuurd naar België, Nederland en NW Duitsland. Het merendeel ter ondersteuning van de operaties van Bomber Command. De Duitsers rapporteren: Om 20.15 uur worden 4 brisantbommen van 220 kg (500-ponders) op het vliegveld Gilze-Rijen afgeworpen en ca. 100 meter van de Kommandantur en 20 meter van huis no. 45 op het vliegveld terecht komen. Er is lichte schade aan het huis.

Datum 1944	Bron	Gebeurtenis
4 jan. 1944	VER 25	Een Engelse patrouille bestaande uit 8 Engelse Typhoon jachtvliegtuigen (van 609 squadron) schiet 3 Duitsers neer, waarvan er 1 (een reuzenvliegtuig) juist wilde landen.
	VEE 75-78	
	ZWA2 137-138	De Duitsers rapporteren in het KTB het volgende: Om 15.07 uur, ca. 15 vijandelijke jagers, vliegend op een hoogte van 10-20 meter voeren een aanval uit op het vliegveld Gilze-Rijen, waarbij van de op die basis gelegerde 7/NJG2 en 7/KG2, respectievelijk een net gelande Ju-88 op het veld wordt vernietigd en een Do-217 neergeschoten, die terecht komt bij hangar 10. Een Do-217 van de op Soesterberg gelegerde 10/KG2 wordt neergeschoten bij Chaam en tenslotte van de op Eindhoven gelegerde 1/KG2, een Do-217.
	HOU4 203-2013	9 Typhoons vallen rond 15.00 uur de landende Duitse Dorniers aan. Een Do 217 wordt in brand geschoten en slaat om 15.07 uur te pletter naast een boerderij aan de Molenschotse Baan. Een andere Do 217 stort om 15.07 uur neer op de Bolberg. Een net gelande Ju 88 wordt op de rolbaan bij Hulten in brand geschoten.
14-15 jan. 1944	AIR 37/712	Mosquito dropped 2 x 500 lbs. Bombs believed to be on N. edge of A/F.
27 jan. 1944	HOU5 35	Intrudermissie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [AIR 37/712 meldt dat de Mosquito het doel niet heeft gevonden]
28 / 29 jan. 1944	VEE 78	Vijf Engelse Mosquito vliegtuigen bombarderen in de late avond van geringe hoogte het vliegveld. In het geheel voeren de Britten met succes 7 van deze aanvallen uit: 28 jan., 8, 15, 19, 20 en 25 feb. En 30 mrt.
	ZWA2 144-145	Bomber Command. Gilze-Rijen. 5 Mosquito's voerden tussen 19.46 en 20.55 uur aanvallen uit, waarbij 20 brisantbommen van 500 pond worden afgeworpen van hoogtes van 28.000 tot 30.000 voet, bij 10/10 bewolking met de toppen op 5/7000 voet. Er is geen vijandelijke tegenactie. Het Duitse KTB van Gilze-Rijen meldt: 21.00 uur. Aanval van 3 vijandelijke vliegtuigen, van hoogtes van 7.800 tot 2.000 meter, op het vliegveld Gilze-Rijen waarbij 15 brisantbommen worden afgeworpen. 3 vallen buiten en 12 binnen het veld. Geen persoonlijke ongelukken, schade aan het rolveld, geringe schade aan stellingen.
	HOU5 35	Intrudermissie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen.
	Inventaris 1380, nummer 25	Omstreeks 20.30 uur zijn in Hulten nabij het vliegveld 2 zware brisantbommen afgeworpen door een Engels vliegtuig. 1 ontploft en richt aanzienlijke schade aan.
	Inventaris 1381, nummer 6	Omstreeks 20.30 uur wordt in Hulten aan de rijksweg ongeveer 10 meter achter de garage van G. Veroude een zware brisantbom afgeworpen door een Engels vliegtuig. Aan tal van huizen wordt vrij aanzienlijke schade aangericht. Hedenmorgen is nog een blindganger ontdekt ten noorden van de rijksweg die heden door de Duitsers tot ontploffing wordt gebracht.
31 jan. 1944	HOU5 35	Intrudermissie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen.
7 feb. 1944	HOU5 35	Intrudermissie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [AIR 37/712 meldt dat de Intruder het doel niet heeft gevonden]
8-9 feb. 1944	ZWA2 150	AEAF. 1 Mosquito voert een aanval uit op het vliegveld Gilze-Rijen, waarbij 4 brisantbommen van 500 pond worden afgeworpen en inslagen gezien op de startbanen. Het KTB van Gilze-Rijen meldt: 08-02-1944, 19.45 uur. Door een vliegtuig van een niet herkend type worden van een hoogte van ca. 800 meter, 4 brisantbommen

Datum 1944	Bron	Gebeurtenis
		afgeworpen op het rolveld van het vliegveld Gilze-Rijen, die terecht komen tussen startbaan 1 en 2. Geen personele of materiële schade.
	HOU5 21	Een Intruder van 487 squadron werpt 2 bommen af op het vliegveld zonder schade te veroorzaken.
15-16 feb. 1944	ZWA2 155-156	Bomber Command. Intrudervluchten. Vliegvelden Nederland. Tussen 20.14 en 21.58 uur worden aanvallen uitgevoerd op de vliegvelden Gilze-Rijen, Leeuwarden, Deelen, Venlo en Twente door in totaal 15 Mosquito's, waarbij ca. 13 ton brisant wordt afgeworpen. De Duitsers (KTB) melden het volgende: 15-02-1944, 20.15-20.48 uur. Vliegend vanuit het zuiden werpen vliegtuigen 6 bommen op Gilze-Rijen van hoogtes variërend van 9.600 tot 6.600 meter. 3 bommen vallen op het rolveld ten oosten van startbaan 2, 1 bom ten noorden van het rolveld bij hangar 3 en opstelplaats A. 1 bom ten noorden van de startbaan 1 en 2. 1 blindganger bij de vliegleiding. Geen persoonlijke ongelukken, lichte schade aan het landbouwbedrijf.
19-20 feb. 1944	ZWA2 156	Bomber Command. Intrudervluchten. 3 Mosquito's naar Gilze-Rijen. De Duitsers (KTB van Gilze-Rijen) melden het volgende: 19-02-1944, 23.45 uur. Aanval van een vijandelijk vliegtuig (jabo) op het vliegveld Gilze-Rijen van een hoogte van 6.000 meter, waarbij 4 brisantbommen van 225 kg worden afgeworpen. 1 hiervan is met een vertraagde ontsteking. 2 bommen vallen op het rolveld en 1 op startbaan 2, de bom met de vertraagde ontsteking ligt daar vlak bij. Het aanvliegen van het veld blijft onveranderd. Geen persoonlijke ongelukken, geen schade.
20-21 feb. 1944	ZWA2 157-158	AEAF. Tussen 22.46 en 04.36 uur worden 21 Mosquito's uitgestuurd ter ondersteuning van Bomber Command. Hierbij worden o.a. aanvallen uitgevoerd op de vliegvelden Venlo en Gilze-Rijen.
	ZWA2 158	Bomber Command. 22 Mosquito's voeren aanvallen uit en werpen in totaal 20 ton brisant af op de vliegvelden: Deelen, Gilze-Rijen, Leeuwarden, Twente, Volkel en Venlo. Alleen bij Gilze-Rijen is flakvuur. De Duitsers (KTB) melden het volgende: 20-01-1944, 23.46 en 23.58 uur. 21-02-1944, 00.08, 00.15 en 00.19 uur aanvallen op het vliegveld Gilze-Rijen door alleen vliegende jabo's van ca. 7.500 meter hoog, terwijl eigen vliegtuigen in de landing zijn. 13 brisantbommen worden afgeworpen (225 kg) waaronder 6 met vertraagde ontsteking of blindgangers. De bommen vallen op het rolveld en de startbanen. Het veld is tot 22-02-1944 gesloten.
	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen.
	AIR 37/712	Mosquito indetified target as runways swept of snow. Bombed at 00.16 hrs. from 1500 feet with 4 x 500 M.C. 0.25 delay. Slight tracer from S.W. corner after bombing.
25-26 feb. 1944	ZWA2 167	Bomber Command. 12 Mosquito's voeren, van hoogtes van 25.000 tot 32.000 voet, aanvallen uit op de vliegvelden Twente, Venlo, Deelen, Gilze-Rijen, Volkel en St. Truiden, waarbij 11 ton brisant wordt afgeworpen. Bij Gilze-Rijen zijn er drie salvo's slecht gericht flakvuur.
	HOU5 34	3 Mosquito's werpen rond 21.00 uur 6 bommen af op het vliegveld.
1 mrt. 1944	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
3 mrt. 1944	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
11 mrt.	Inventaris 1381, nummer 23	Blindganger gemeld in een weiland van Van Dongen aan de zogenaamde Zwarte Dijk in Rijen.
13 en 16 mrt. 1944	Inventaris 1381, nummer 23	Blindgangers gemeld: op 13 mrt. op de Haansberg te Rijen en op 16 mrt. in de Laagstraat te Rijen.
15 mrt. 1944	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
18 mrt. 1944	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
19 mrt. 1944	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
22-23 mrt. 1944	ZWA2 181-182	Aanvallen van Bomber Command. In de FTB melden de Duitsers aanvallen met boordwapens op het vliegveld Gilze-Rijen.
	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
24-25 mrt. 1944	ZWA2 182	Bomber Command. Intrudervluchten. Mosquito's vallen verschillende vliegvelden aan. Als alternatief doel gaat 1 Mosquito naar Gilze-Rijen.

Datum 1944	Bron	Gebeurtenis
		[niet bekend of er een aanval is uitgevoerd]
30-31 mrt. 1945	ZWA2 189	Bomber Command. Intrudervluchten. 1 Mosquito voert een aanval uit op Gilze-Rijen en werpt 4 brisantbommen van 500 pond af.
	HOU5 35	Intrudermisatie boven Gilze-Rijen. Niet bekend of hierbij bommen zijn afgeworpen. [Volgens AIR 37/712 niet].
18-19 apr. 1944	VEE 113	Nachtelijke "intruder" aanval waarbij bommen neerkomen ten zuiden van het vliegveld, in het vrije veld.
	ZWA2 198	AEAF. Intrudervluchten. Mosquito's voeren aanvallen uit op o.a. vliegveld Gilze-Rijen.
	HOU5 37	1 Mosquito van 21 squadron laat 's nachts 2 bommen van 500 lbs vallen bij de Flakstelling in de boomgaard van Botermans bij de Biestraat. De bommen terecht naast een van de geschutstorens op een akker van Chr. van Engelen. Het Engelse rapport maakt melding van 4 afgeworpen bommen.
	Inventaris 1381, nummer 12	Om 00.30 zijn 2 bommen neergekomen in Gilze op het akkerland van Van Engelen, Biestraat A 80. Er is geen schade.
	AIR 37/712	Mosquito attacked at 0044 from 2500 feet with 4 x 500 11 sec. delay. Results unobserved.
29 apr. 1944	Inventaris 1381, nummer 23	In de afgelopen week zijn 4 blindgangers opgespoord en met een rode vlag afgezet. De percelen waarop zich de blindgangers zich bevinden zijn eigendom van: P. Janssens, Laagstraat B 454 Hulten (2), D. van Eijck, D 71 Hulten (1) (deze 3 liggen op de zogenaamde Langenberg) en gebr. Van den Corput, Laareind B 513 Rijen (1) (deze ligt in de omgeving van het zogenaamde Tiggelrijk). Verder zijn mitrailleurkogels gevonden in de Mosstraat op een akker eigendom van J.G. Haag, Hoeksestraat B 477 in Rijen. Deze zijn opgehaald.
21 mei 1944	VEE 113	Amerikaanse jagers beschieten een locomotief in Rijen.
	ZWA2 218	De NS melden een aanval op trein 1658 tussen Gilze-Rijen en Breda waarbij een personeelslid om het leven komt.
	HOU5 51	Rond 12.30 uur neemt een Amerikaanse jager een locomotief ter hoogte van de steenfabriek onder vuur.
7-8 jun. 1944	ZWA2 232	AEAF. Tussen 22.41 en 04.59 uur vliegen 59 Mosquito's en 2 Beaufighters Intrudervluchten ter ondersteuning van Bomber Command, naar Frankrijk, de Lage Landen en Duitsland. In Nederland wordt met goed resultaat o.a. een aanval uitgevoerd op het vliegveld Gilze-Rijen.
12-13 jun. 1944	VEE 113	Nachtelijke "intruder" aanval waarbij bommen neerkomen ten zuiden van het vliegveld, in het vrije veld.
	HOU5 73	Een Intruder doet een aanval op het vliegveld waarbij 8 grote bommen en 1 kleine bom neerkomen buiten de zuidelijke afrastering op een bouwland achter de Ridderstraat.
	Inventaris 1381, nummer 16	Om 03.15 uur zijn in Gilze achter de Ridderstraat op bouwland 8 grote brisantbommen en 1 kleine neergekomen. Er is slechts gering glasschade.
11 aug. 1944	VEE 113	Amerikaanse jagers vliegen over het vliegveld. Een granaat van het Duitse luchtafweergeschut in Molenschot komt neer op een boerderij waardoor de boerderij afbrandt.
28-29 aug. 1944	ZWA2 283	Bomber Command. 2 Mosquito's werpen hun bommen af op de vliegvelden Venlo en Gilze-Rijen.
17 sept. 1944	VEE 122	Later op de middag duiken een aantal Thunderbolts neer op de luchtafweerstand in de buurt van de Vijf Eiken, die langs de weg Breda-Tilburg, ter hoogte van het vliegveld, is opgesteld. De stelling wordt tot zwijgen gebracht.
	HOU5 135	Thunderbolts duiken hevig vurend neer op een luchtafweerstand nabij de Vijf Eiken en brengen ze met enkele bommen tot zwijgen.
	AIR 40/740	1 vliegtuig heeft 1 Me 109 aangevallen met boordwapens en deze vernietigd. Ook zijn 2 barakken beschadigd. [geen melding van aanvallen met bommen, niet tot in detail doorgenomen]
3 okt. 1944	HOU5 144	Spitfires schieten aan de Bavelseweg een munitiewagen in brand.
5 okt. 1944	VER 137	Even na 12 uur cirkelen 3 jachtvliegtuigen boven de Dongenseweg in Rijen en vallen een luxe auto en een paard met wagen aan met de boordwapens. Beide worden doorzeefd. Het huis van Noij aan de Dongenseweg loopt schade op door de kogels. [boordmitrailleurs]
6 okt. 1944	VER 137	Weer aanvallen door jachtvliegtuigen op de Dongenseweg. Resultaat: een luxe auto uitgebrand en één beschadigd en een motor zwaar beschadigd. De huizen rondom zijn nu zwaarder beschadigd omdat ze nu kogels van 2 cm gebruiken. [boordkanonnen 20 mm]
	VEE 125	De beschieting van Engelse jagers gaat inmiddels constant door. Bij de Bavelse

Datum 1944	Bron	Gebeurtenis
		weg schieten zij een munitiewagen in brand en de weg Breda-Tilburg wordt voortdurend onder vuur genomen.
11 okt. 1944	HOU5 156	10 Spitfires met elk 2 bommen vallen een batterij veldgeschut aan die in de bosrand staat. Daarna vuren zij met mitrailleurs het doel. De volgende dag vallen 11 Spitfires de geschutsopstelling in het Zwart Schoor aan. Andere vliegtuigen bestoken doelen aan de Bredaseweg met scherfbommen en ook punten bij Molenschot.
	AIR 37/ 715	10 Spitfires van 308 squadron hebben 20 bommen van 250 lbs op geschutopstellingen afgeworpen in kaartvierkant E.0729. Er zijn ontploffingen in het doelgebied waargenomen.
12 okt. 1944	AIR 37/715	12 Spitfires van 485 squadron hebben 11 bommen van 500 lbs afgeworpen op kanonnen in kaartvierkant E.0625. 12 Spitfires van 308 squadron hebben 20 bommen van 500 lbs afgeworpen op kanonnen in kaartvierkant E.0825.
13 okt. 1944	AIR 37/715	12 Spitfires van 308 squadron hebben in het gebied in de kaartvierkanten E.0334 – D.9837 Duitse voertuigen aangevallen. 4 gemechaniseerde voertuigen zijn vernietigd en 1 beschadigd. Ook is een paard en wagen vernietigd. 12 Spitfires van 308 squadron hebben in kaartvierkant E.0335 Duitse voertuigen aangevallen. 2 lichte tanks worden vernietigd evenals 2 gemechaniseerde voertuigen en 1 gemechaniseerd voertuig wordt beschadigd.
14 okt. 1944	AIR 37/715	9 Tyhoons van 266 squadron hebben een versterkte opstelling met 70 raketten in een bos op coördinaat E.035365. Alle raketten komen in het doelgebied. Het doel is ook aangevallen met boordwapens, maar er werden geen resultaten waargenomen.
15 okt. 1944	VER 139	Jachtvliegtuigen zijn heel actief vandaag. Om 08.30 uur beschieten ze een wagen in de buurt. Bij Erkeland schieten ze door de keuken. Iets verder bij een boer schieten ze door de schuur.
	AIR 37/715	12 Spitfires van 302 squadron hebben tanks op de weg ten zuiden van Oosterhout, in de kaartvierkanten E.0142-0337, aangevallen met boordkanonnen. Ook is een trein aangevallen tussen Roosendaal en Breda waarbij 24 bommen van 250 lbs zijn afgeworpen. Er zijn 2 voltreffers en verschillende bommen hebben het doel net gemist. 1 AFV en 2 M/C zijn vernietigd.
	AIR 37/993	De Wing (zie 37993_441015_0157) zegt het volgende: 266 squadron [ipv 302] hebben als doel tanks aan te vallen ten zuiden en oosten van een bos in kaartvierkant E.0337 (ten noordoosten van Breda). Waarschijnlijk verstopten de tanks zich in het bos. Het bos is aangevallen met 70 raketten en aangevallen met boordkanonnen.
	AIR 37/715	4 Typhoons van 266 squadron hebben een hafrupsvoertuig aangevallen met boordwapens in kaartvierkant R.0339. Er zijn geen resultaten waargenomen.
21 okt. 1944	AIR 37/715	6 Typhoons van 174 squadron hebben een schip aangevallen in kaartvierkant E.0842 en meer dan 6 schepen in kaartvierkant E.1040. Er zijn 44 raketten afgeschoten. 1 schip is vernietigd en 2 schepen beschadigd. [De kaartvierkanten liggen ruim ten noorden van het Wilhelminakanaal. Mogelijk waren schepen op het Wilhelminakanaal doelwit. Het kanaal bevindt zich op ruim 220 meter ten noorden van de gemeentegrens waardoor niet wordt verwacht NGE aan te treffen ten gevolge van deze luchtaanval]

Datum 1945	Bron	Gebeurtenis
1 jan. 1945	VEE 167-168	Om 09.15 uur vindt de eerste Duitse aanval op het vliegveld plaats. Een 3-tal Messerschmitt Me-262 straaljagers duikt van een hoogte van 1.500 meter naar beneden en werpen hun bommen af. Even later vallen er opnieuw bommen (2 ^e aanval). De derde aanval vindt een kwartier later plaats. Vervolgens verschijnt op grote hoogte een eenzame Dornier Do-217, die in westelijke richting over het veld vliegend een grote houder laat vallen. Hieruit worden talrijke scherfbommen geslingerd die op het vliegveld neerkomen, niet ver van de Mustangs die aan de Zuid-Westzijde staan opgesteld. Na weer een paar minuten van rust duiken er afzonderlijk vliegende Bf-109 jagers op, die zeer laag over de bossen en velden aan komen razen. Zij vuren hun magazijnen leeg in een rechte lijn over het vliegveld. Op de basis is de schade nogal meegevallen en slechts enkele vliegtuigen lopen beschadigingen op.

Datum 1945	Bron	Gebeurtenis
	ZWA2 500	Luftwaffe. 2 Me-262's en 1 Bf-109 doen aanvallen op het vliegveld.
	LOO 70	Operatie Bodemplatte (laatste wanhoopsoffensief van de Luftwaffe met als doel de geallieerde luchtmacht op de grond te verrassen). 6 Arado ar234 straalbommenwerpers bombarderen het vliegveld en enkele verdwaalde Messerschmitts en Focke Wulfs beschieten de basis. Deze plaagstootjes richten weinig schade aan: 3 beschadigde Ansons, een vernielde Typhoon en circa 10 lichtgewonde militairen.
	HOU5 185-186	Om 09.15 uur bombarderen 3 Me 262's vanaf 1.500 meter het vliegveld. Even later valt weer een serie bommen. Ook een 3 ^e keer worden bommen door Me 262's afgeworpen. Een Do 217 werpt bommen af, zogenaamde vlinderbommen. Deze komen neer op het vliegveld, niet ver van de Mustangs die aan de zuidwestzijde staan opgesteld. Even later vallen 3 Bf 109's met boordkanonnen het veld aan. De schade van deze aanvallen is gering.
	Inventaris 1382, nummer 3	Om 09.15 uur hebben zo'n 25 vliegtuigen aanvallen uitgevoerd waarbij bommen van 5 kg zijn afgeworpen. Hierbij is 1 burgerwoning geraakt. 1 dode, 7 gewonden. Op 2 jan. zullen enkele blindgangers worden geruimd door militairen van het vliegveld.
1 jan. 1945	Inventaris 1382	Melding van een niet ontplofte bom te Gilze gelegen aan het Moleneind A 50 op een afstand van 600 meter van het vliegveld. Op 11 jan. 1945 wordt gemeld dat de blindganger vermoedelijk in een schuur ligt.
1 jan. 1945	Inventaris 1382	Melding van een ontplofte bom in Moleneind A 52 op 500 meter van het vliegveld.
12-13 jan. 1945	ZWA2 515	Om 05.50 uur doet een vliegtuig, vermoedelijk een Ju 88, met boordwapens een aanval op het vliegveld Gilze-Rijen. Er is lichte schade aan een Mustang jachtvliegtuig veroorzaakt.

Bijlage 6 Overzicht neergekomen vliegtuigen SGLO (3 bladen)

In onderstaande tabel zijn de neergekomen vliegtuigen afkomstig uit het *Verliesregister* van de Studiegroep Luchtoorlog (SGLO) weergegeven.

Duitse nationaliteit: aantal neergestort: 64
 Britse nationaliteit: aantal neergestort: 36
 Amerikaanse nationaliteit: aantal neergestort: 3
 totaal aantal neergestort: 103

Aant.	Volgnr.	Datum	Tijd	Plaats van verlies/crash	Nat.	Vliegtuigtype	B/O ¹⁹⁴
1.	T0817	1940-09-05	00:13	Gilze (Nieuwstraat)		He 111 H-4	B
2.	T0823	1940-09-06		Gilze Rijen (vliegveld)		He 111 H-4	O
3.	T0854	1940-09-30	04:30	Rijen-Dongen		Ju 88 A-1	B
4.	T0870	1940-10-14	05:47	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 17 Z-10	B
5.	T0888	1940-10-24		Gilze ("de Brakken")		Ju 88 A-5	B
6.	T0891	1940-10-27	23:00	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 A-1	O
7.	T0897	1940-11-09		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 17 Z-10	B
8.	T0908	1940-11-23		Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 C	B
9.	T913	1940-11-30		Gilze (Neerhoven-Lange Wagenstraat)		Ju 88	O
10.	T0932	1940-12-27	19:30	Gilze (Rielse Baan)		Blenheim IV	B
11.	T0958	1941-02-24	00:15	Gilze Rijen (Landgoed Valkenberg)		Ju 88 C-4	B
12.	T0966	1941-03-13	04:14	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88	B
13.	T0972	1941-03-19	02:35	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 A-5	O
14.	T1004	1941-04-18		Gilze Rijen (buurt van)		Ju 88	O
15.	T1019B	1941-05-06		Gilze Rijen		Ju 88 A-6	O
16.	T1102	1941-07-10		Gilze Rijen		Ju 88	O
17.	T1111	1941-07-14		Gilze Rijen		Ju 88 C-4	B
18.	T1264	1941-09-15		Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 C-4	O
19.	T1264A	1941-09-16		Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 C-4	O
20.	T1273	1941-09-21	19:15	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 C-2	B
21.	T1357	1941-12-15	21:38	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 A-4	O
22.	T1356A	1941-12-15	21:40	Hulten (gem. Gilze Rijen)		Hurricane IIC	B
23.	T1485	1942-04-17	14:40	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 A-1	O
24.	T1664	1942-06-30		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217	O
25.	T1710	1942-07-24		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 E-4	B
26.	T1724	1942-07-28	23:15	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 E-4	G
27.	T1724A	1942-07-28		De Besterd (bij Gilze Rijen)		Do 217 E-4	B
28.	T1754	1942-08-04	01:22	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217	B
29.	T1840	1942-09-15		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 E-4	O
30.	T1928	1942-12-02	21:00	Het Broek (3 km N. Gilze)		Do 217 E-4	B

¹⁹⁴ B staat voor bemanning bekend. Dat betekent dat de gegevens van de bemanning van de gecrashte vliegtuigen bekend zijn. In het geval van een O zijn geen gegevens van de bemanning bekend.

Aant.	Volgnr.	Datum	Tijd	Plaats van verlies/crash	Nat.	Vliegtuigtype	B/O ¹⁹⁴
				Rijen)			
31.	T1946	1942-12-12	19:25	Hulten		Do 217 E-4	B
32.	T1984	1943-01-13	05:40	Gilze Rijen (Rielse Dijk)		Bf 110 F-4	B
33.	T2044	1943-02-04	20:31	Gilze Rijen (bij landgoed "Koolhoven")		Ju 88 C-6	B
34.	T2323	1943-05-14		Gilze Rijen		Bf 110 F-4	B
35.	T2331	1943-05-17	02:00	Gilze Rijen (vliegveld)		Lancaster III	B
36.	T2342	1943-05-19	00:16	Rijen (Rijensche Broek)		Bf 110 G-4	B
37.	T2343	1943-05-19	00:16	Hulten (N Gilze Rijen)		Bf 110 G-4	B
38.	T2441A	1943-06-12	00:29	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88	G
39.	T2472	1943-06-15	01:30	Gilze Rijen		Bf 110 G-4	B
40.	T2481	1943-06-17		Gilze Rijen (vliegveld)		Fw 190 A-4	O
41.	T2512	1943-06-22	01:14	Gilze ('T Zand bij Alphen)		Stirling I	B
42.	T2789B	1943-08-15		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 M-1	O
43.	T2799	1943-08-17		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 M-1	B
44.	T2835	1943-08-19		Gilze Rijen (vliegveld)		Bf 110 G-4	G
45.	T2869	1943-09-03	22:32	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 M-1	B
46.	T2870	1943-09-03	22:32	Gilze Rijen (vliegveld)		Bf-110 G-4	B
47.	T3011	1943-10-21		Gilze Rijen (vliegveld)		Bf 110	O
48.	T3012	1943-10-21		Gilze Rijen (vliegveld)		Bf 110	O
49.	T3026	1943-10-24	00:26	Gilze (Vossenbergh)		DO 217 K-1	B
50.	T3081	1943-11-11	14:58	Gilze Rijen (vliegveld)		Fw 190 A-6	O
51.	T3117	1943-11-25	21:00	Bavel (net buiten vliegveld Gilze Rijen)		Ju 88 C-6	B
52.	T3276	1943-12-29	20.40	Gilze Rijen (Bavelseweg)		Ju 88 C-6	B
53.	T3288	1944-01-04	15:07	Bolberg (Gilze-Rijen)		Do 217 K-1	O
54.	T3286	1944-01-04	15:07	Molenschot		Do 217 E-4	B
55.	T3292	1944-01-07	11:10	Molenschot		B-17 F	B
56.	T3330	1944-01-26		Rijen (buurt van)		Bf 109 F	O
57.	T3374	1944-01-31		Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88	O
58.	T3385	1944-02-04	06:37	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 M-1	O
59.	T3385A	1944-02-04	06:50	Gilze Rijen (vliegveld)		Ju 88 A-4	O
60.	T3606	1944-04-21		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 M-1	O
61.	T3660	1944-05-11	18:20	Hulten		B-17 G	B
62.	T3729	1944-05-28	02:10	Gilze Rijen (Princebos)		Lancaster III	B
63.	T3742	1944-05-29	01:42	Gilze Rijen (vliegveld)		Me 410	B
64.	T3742A	1944-05-29	01:42	Gilze Rijen (vliegveld)		Me 410	B
65.	T 3752	1944-06-01	01:20	Gilze Rijen (Verhovenseweg)		Hudson III	B
66.	T3921	1944-08-11	04:45	Gilze Rijen (Aalstraat)		Do 217 M-1	B
67.	T3922	1944-08-11	04:45	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 M-1	B
68.	T3942A	1944-08-20	16:00	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217	O
69.	T3947	1944-08-25	21:55	Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 K/M	B
70.	T3964	1944-08-31	05:00	Gilze (Vossenbergh)		He 111 H 20-22	B
71.	T3966	1944-09-01	00:15	Gilze Rijen		Stirling IV	B
72.	T3973	1944-09-04		Gilze Rijen (vliegveld)		Do 217 K/M	O
73.	T4134	1944-09-18	14:15	Gilze-Riel		P-47 D	B

Aant.	Volgnr.	Datum	Tijd	Plaats van verlies/crash	Nat.	Vliegtuigtype	B/O ¹⁹⁴
74.	T4866	1944-12-28	14:20	Gilze Rijen (vliegveld)		Mustang II	B
75.	T4899	1945-01-01	15:00	Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire XIV	B
76.	T5008	1945-01-01		Molenschot (ZO Breda)		Fw. 190 D-9	B
77.	T5074	1945-01-04		Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire IX	B
78.	T5181A	1945-02-02		Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire IX	B
79.	T5191	1945-02-03		Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire IX	O
80.	T5196	1945-02-04		Gilze Rijen (vliegveld)		Anson X	O
81.	T5202	1945-02-06		Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire IX	O
82.	T5238	1945-02-10		Gilze Rijen (vliegveld)		Anson I	O
83.	T5251	1945-02-14	13:36	Gilze Rijen (vliegveld)		Typhoon IB	B
84.	T5261	1945-02-16		Gilze Rijen (buurt van)		Typhoon IB	B
85.	T5291	1945-02-22		Gilze Rijen (vliegveld)		Tempest V	O
86.	T5335	1945-03-01		Gilze Rijen (vliegveld)		Typhoon IB	B
87.	T5353	1945-03-06	22:52	Chaamse Bossen		Mosquito 30	B
88.	T5355	1945-03-07		Gilze Rijen (vliegveld)		Mosquito XVI	B
89.	T5368	1945-03-10		Gilze Rijen (vliegveld)		Typhoon IB	B
90.	T5372	1945-03-12	04:28	Gilze Rijen (2,5 km achter startbaan)		Mosquito 30	B
91.	T5377	1945-03-13	22:36	Hulten		Mosquito B.XXV	B
92.	T5381	1945-03-14		Gilze Rijen (vliegveld)		Tempest V	B
93.	T5384	1945-03-15		Gilze Rijen (vliegveld)		Tempest V	O
94.	T5395	1945-03-18		Gilze Rijen (vliegveld)		Typhoon IB	B
95.	T5425A	1945-03-23	17:00	Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire XVI	B
96.	T5429	1945-03-24	08:55	Gilze Rijen		Spitfire XVI	B
97.	T5429A	1945-03-24	12:50	Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire XVI	B
98.	T5442A	1945-03-26	13:20	Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire XVI	B
99.	T5477	1945-04-01	11:45	Gilze Rijen (vliegveld)		Spitfire IX	B
100.	T5544	1945-04-11		Gilze Rijen (vliegveld)		Mosquito NF 30	O
101.	T5545	1945-04-11		Gilze Rijen (vliegveld)		Mosquito NF 30	O
102.	T5569	1945-04-16		Gilze Rijen (vliegveld)		Mosquito NF 30	O
103.	T5583	1945-04-19	03:20	Gilze Rijen (vliegveld)		Mosquito XIII	B

Bijlage 7 Overzicht neergekomen V1's en V2's SGLO (2 bladen)

In onderstaande tabel zijn de neergekomen V1's en V2's afkomstig uit het maandblad *Bulletin Air War 1939-1945* van de Studiegroep Luchtoorlog (Bulletin SGLO) weergegeven.

Aant.	V-nummer	Datum inslag	V1/V2	Plaats	Adres / locatie	c / i ¹⁹⁵
1.	V0036	44-10-24	V1	Gilze-Rijen	Gilze	i
2.	V0037	44-10-24	V1	Gilze-Rijen	Bolberg	i
3.	V0049	44-11-03	V1	Gilze-Rijen	Vliegveld	i
4.	V0052	44-11-04	V1	Chaam	het Princebos, vak 23 A	i
5.	V0085	44-11-24	V1	Gilze-Rijen	Gilze	i
6.	V0123	44-12-16	V1	Gilze-Rijen	Valkenberg	i
7.	V0160	44-12-20	V1	Gilze-Rijen	Biestraat	i
8.	V0161	44-12-20	V1	Chaam	In een bosperceel	i
9.	V0182	44-12-23	V1	Gilze-Rijen	De Nieuwstraat	i
10.	V0332	45-01-04	V1	Gilze-Rijen	In de omgeving	i
11.	V0335	45-01-05	V1	Gilze-Rijen	Het Blok	i
12.	V0344	45-01-06	V1	Gilze-Rijen	de Kruisstraat te Molenschot	i
13.	V0402	45-01-14	V1	Gilze-Rijen	Tilburgsebaan, in de bossen	i
14.	V0503	45-01-26	V1	Gilze-Rijen	Nieuwstraat, woning van de fam. 6 woningen totaal onbewoonbaar, 15 zwaar beschadigd en overige huizen hadden glasschade. Een kind raakte ernstig gewond en een vijftigtal personen lichtgewond	c
15.	V0505	45-01-26	V1	Gilze-Rijen	Molenschot op ca 400 meter ten zuid-oosten van de kerk	c
16.	V0521	45-01-28	V1	Gilze-Rijen	op het vliegveld	i
17.	V0530	45-01-29	V1	Gilze-Rijen	Molenschot op ca 400 meter ten noorden van de kerk	i
18.	V0666	45-02-05	V1	Gilze-Rijen	Bavelseweg	i
19.	V0667	45-02-05	V1	Gilze-Rijen	Chaamse bossen, in vak 70	i
20.	V0829	45-02-15	V1	Gilze-Rijen	Gilze - Brakken (Biesstraat)	i
21.	V0856	45-02-17	V1	Gilze-Rijen	Rijen bij Laareind op 40 meter achter de Rijenschestraatweg.	c
22.	V0880	45-02-19	V1	Gilze-Rijen	Hulten bij de "Stad Parijs"	i
23.	V0941	45-02-21	V1	Gilze-Rijen	Vliegveld	i
24.	V0953	45-02-21	V1	Gilze-Rijen		i
25.	V1027	45-02-24	V1	Gilze-Rijen	Rielse Baan	i
26.	V1028	45-02-24	V1	Gilze-Rijen	Vosseberg	i
27.	V1043	45-02-24	V1	Gilze-Rijen	de Bolberg	i
28.	V1048	45-02-25	V1	Gilze-Rijen	Chaamse bossen	i
29.	V1092	45-02-26	V1	Gilze-Rijen	Vossenbergh	i
30.	V1093	45-02-26	V1	Gilze-Rijen	Hulten	i
31.	V1094	45-02-26	V1	Gilze-Rijen	Lange Wagenstraat, drie huizen.	c
32.	V1115	45-02-26	V1	Gilze-Rijen	Molenschot	i
33.	V1157	45-02-28	V1	Gilze-Rijen	Vliegveld	i
34.	V1183	45-02-28	V1	Gilze-Rijen	Molenschot	i
35.	V1296	45-03-06	V1	Gilze-Rijen	Molenschot op ca 1.000 meter ten noordwesten van de kerk in de polder Het Blok'	c
36.	V1363	45-03-10	V1	Gilze-Rijen	Chaam, Ginderdoor	c
37.	V1364	45-03-10	V1	Gilze-Rijen	Molenschot op ca 500 meter ten zuiden van de kerk	c

¹⁹⁵ c staat voor compleet. Dat betekent dat informatie over de locatie etc. beschikbaar is uit primaire bronnen, zoals de Luchtbeschermingsdienst beschikbaar is. i staat voor incompleet. Data betekent dat onvoldoende informatie beschikbaar is over de crash.

Aant.	V-nummer	Datum inslag	V1/V2	Plaats	Adres / locatie	C / 195
38.	V1438	45-03-20	V2	Gilze-Rijen	Ridderstraat, nabij de woning de fam. Van Gils	i
39.	V1439	45-03-20	V2	Gilze-Rijen	Verhoeven in de nabijheid van een woonhuis	c
40.	V1440	45-03-20	V2	Gilze-Rijen	Staatsbossen, op ongeveer 200 meter van de Maastrichtsebaan en ongeveer 200 meter van de Chaamse weg.	i
41.	V1441	45-03-20	V2	Gilze-Rijen	Princenbos, kamp	i
42.	V1464	45-03-24	V1	Gilze-Rijen	Bolberg	c
43.	V1492	45-03-26	V1	Gilze-Rijen	Molenschot, Nieuwstraat	i

Bijlage 8 Overzicht luchtfoto's uit de Nederlandse luchtfotoarchieven (2 bladen)

Deze bijlage betreft een overzicht gebruikte luchtfoto's genomen tijdens en na de oorlog.

Collectie	Fotonummer	Run	Datum	Bron
381	27		19-08-1943	Wageningen
351	63_1		19-08-1943	Wageningen
351	63_2		19-08-1943	Wageningen
351	63_3		19-08-1943	Wageningen
351	63_4		19-08-1943	Wageningen
351	63_8		19-08-1943	Wageningen
351	63_9		19-08-1943	Wageningen
351	63_10		19-08-1943	Wageningen
351	63_11		19-08-1943	Wageningen
	4056		30-12-1943	Wageningen
	4057		30-12-1943	Wageningen
343	4013	II	20-06-1944	Wageningen
	4246		13-09-1944	Wageningen
811	4016		09-10-1943	Kadaster
513	3053	III	30-12-1943	Kadaster
882	4056		30-12-1943	Kadaster
880	4057		30-12-1943	Kadaster
881	3283		26-03-1944	Kadaster
881	3285		26-03-1944	Kadaster
881	3303		26-03-1944	Kadaster
881	4300		26-03-1944	Kadaster
881	3335		10-04-1944	Kadaster
881	3336		10-04-1944	Kadaster
881	3337		10-04-1944	Kadaster
882	3022		09-05-1944	Kadaster
880	3023		09-05-1944	Kadaster
880	3024		09-05-1944	Kadaster
880	3025		09-05-1944	Kadaster
880	3039		09-05-1944	Kadaster
880	3040		09-05-1944	Kadaster
880	3041		09-05-1944	Kadaster
879	3111		12-06-1944	Kadaster
879	3112		12-06-1944	Kadaster
879	3113		12-06-1944	Kadaster
879	3119		12-06-1944	Kadaster
879	3121		12-06-1944	Kadaster
879	4104		12-06-1944	Kadaster
879	4105		12-06-1944	Kadaster
878	4106		12-06-1944	Kadaster
879	4107		12-06-1944	Kadaster
879	4126		12-06-1944	Kadaster
879	4127		12-06-1944	Kadaster
879	4128		12-06-1944	Kadaster
879	4129		12-06-1944	Kadaster
877	3191		02-07-1944	Kadaster
877	3193		02-07-1944	Kadaster
877	3195		02-07-1944	Kadaster
877	3197		02-07-1944	Kadaster
877	3199		02-07-1944	Kadaster
877	3201		02-07-1944	Kadaster
877	4191		02-08-1944	Kadaster
877	4193		02-08-1944	Kadaster
877	4195		02-08-1944	Kadaster
877	4198		02-08-1944	Kadaster

Collectie	Fotonummer	Run	Datum	Bron
877	4199		02-08-1944	Kadaster
877	4200		02-08-1944	Kadaster
877	4201		02-08-1944	Kadaster
877	4204		02-08-1944	Kadaster
877	4205		02-08-1944	Kadaster
877	4208		02-08-1944	Kadaster
877	4210		02-08-1944	Kadaster
877	4211		02-08-1944	Kadaster
877	4213		02-08-1944	Kadaster
800	3105		10-09-1944	Kadaster
878	4100		10-09-1944	Kadaster
806	3073		12-09-1944	Kadaster
876	3243		13-09-1944	Kadaster
876	3244		13-09-1944	Kadaster
876	4245		13-09-1944	Kadaster
876	3235		13-09-1944	Kadaster
876	3237		13-09-1944	Kadaster
876	3238		13-09-1944	Kadaster
876	3239		13-09-1944	Kadaster
876	3240		13-09-1944	Kadaster
876	3241		13-09-1944	Kadaster
876	3242		13-09-1944	Kadaster
876	4234		13-09-1944	Kadaster
876	4236		13-09-1944	Kadaster
876	4238		13-09-1944	Kadaster
140	3035		05-01-1945	Kadaster
880	4035		05-01-1945	Kadaster
880	4036		05-01-1945	Kadaster
880	4038		05-01-1945	Kadaster
880	4039		05-01-1945	Kadaster
880	4040		05-01-1945	Kadaster
880	4041		05-01-1945	Kadaster
882	7096		1944	Kadaster
882	7097		1944	Kadaster
882	7098		1944	Kadaster
1431	8005		11-05-1944	TARA

Collectie	Fotonummer	Run	Datum	Bron
50	64	II	1954	Kadaster
50	103	III	1954	Kadaster

Naast bovenstaande luchtfoto's heeft dhr. Van Riel luchtfoto's beschikbaar gesteld welke behoren tot de privécollectie van de Traditiekamer. In tekening 01A tot en met 01... zijn de luchtfoto's ingepast.

Sprengkommandoführer
b.FLP. 5/III (Holl.)Gr.Org.
Org. 4/ 3 - 4 Az. 41 Sprg.

Wulker am 18.10.43

O.U., den 24.9.1943

Blindgängerbeseitigung in Hulten, Tilburg und Gilze-Rijen. *472*

Nach dem Angriff am 19.8.43 auf den Fliegerhorst Gilze-Rijen wurden durch den Sprengtruppführer Ofwk.K ö r n e r 149 Einschlagkanäle blindgegangener Bomben festgestellt. Die Größe der Sprengtrichter detonierter Bomben und Rückschlüsse aus den Abwurfreihen ergab, daß es sich um verschiedene Kaliber von 20 - 500 LB. handelte.

Am 21.8.43 wurden Flakstellungen in Hulten und Molenschot angegriffen. Untersuchung ergab 10 Blindgänger mit Kaliber M C 500 LB..

Bei diesen Angriffen erhielt die Bahnstrecke Tilburg-Breda-Roozendaal und ein in Richtung Breda rollender Personenzug Treffer, sodaß die Strecke Tilburg-Roozendaal gesperrt werden mußte.

Die Bomben wurden aus Höhen von 6 000 - 7 000 Meter geworfen. Dies hatte zur Folge, daß bei den Kalibern über 100 LB die Bomben mehr als 3,50 mtr. in den Erdboden eindringen. Da schon nach 2 Meter Grundwasser und Fließsand auftraten, mußte in den meisten Fällen Wasserpumpe und Stützwände eingesetzt werden.

Insgesamt wurden bearbeitet:

- 126 - Splitterbomben zu 20 LB mit AZ.M 110 A 1
- 23 - Sprengbomben Demo 100 LB mit Kopfzdr. M 103 u. Bodenzdr. M 106
- 8 - M C 500 LB

davon:

- 3 - mit LZZ WEC 0 und Kippzdr. 845
- 2 - mit LZZ WEC 0 im Kopf mit eingeschraubter Öse.
- 1 - mit Bodenzdr. 28
- 2 - Zünderart nicht feststellbar

davon wurden entschärft:

- 125 - Splitterbomben 20 LB
- 16 - Sprengbomben Demo 100 LB
- 1 - M C 500 LB

durch Sprengung wurden beseitigt:

- 5 - M C 500 LB mit WEC 0, 3 davon mit Zdr. 845
- 1 - 20 LB wegen Deformierung des Zünders.
- 7 - Demo 100 LB, Zünderdeformierung, Treibsand.
- 2 - M C 500 LB Zünderart nicht erkannt.

Leitwerk lag zusammengedrückt vor dem Bombenboden.

Personal:
Die Beseitigungsarbeiten wurden durchgeführt von
Oberfeuerwerker K ö r n e r

Wum
Waffeninsp. (Wum)

Er wordt ook melding gemaakt van blindgangers van 500 lbs. Deze zijn echter afkomstig van een ander bombardement.

17 NW - 417

GEM. SECRETARIE GILZE 290 (K 1605)
GEM. SECRETARIE RIJEN 314 (K 1692)

POSTREKENINGEN:
GEMEENTE-SECRETARIE 291951
GEMEENTE-ONTVANGER 34575

AAN

den Heer Commandant van den
Mijn- en Munitie-Opsporings-
dienst

No. 2617

Doelenkazenre

ONDERWERP: LEIDEN.

Opruiming mijnen.

GILZE, 25 Juni 1946.

ANTWOORD OP SCHRIJVEN VAN:

BIJL.

Hierbij deel ik U mede, dat in deze
gemeente, nabij de woning van C. Roelands
Spoorlaan B 112 Rijen, een mijn is gevon-
den.

Aangezien het mogelijk is, dat er in
de omgeving nog meerdere mijnen liggen,
moge ik U beleefd verzoeken, zoo mogelijk
spoedig, ter plaatse een onderzoek te
doen instellen.

DE WIND BURGEMEESTER VAN GILZE EN RIJEN

*Was reeds
voltooid
8-8-1946
Rijssen
I. B.T.B.*

B.T.B. 20/3107	
Ingekomen: 2-8-46	
Gezien	
Te beantw. door	
Beantw. d d.	

ONTW.	M. O. D.	R 169
TYP.	Ingekomen	2/7 '46
COLL.	Gezien	
	Te behand door	
	Beantw. dd.	

BERGINGS COMPAGNIE	
Ingekomen	20.6.46
Te behand door	Capit. L. J. van der Vliet
Beantwoord	
Gezien	

3056 N.

Bijlage 11 Overzicht relevante munitieruimrapporten EOD

Op de cd-rom staan het excelbestand en de begrippenlijst met de geraapleegde munitieruimrapporten.

Bijlage 12 Voorbeeld mijnenruimrapport EOD (2 bladen)

Uncharted Minefield
MINFIELD CLEARANCE CERTIFICATE.

Name and Number of minefield Naam en nummer van het mijnenveld Namen und Nummer des Minenfeldes	} 17 NW/6 G	Province Provincie Provinz	} Nord- Brabant

Br. MR. (Include grid letter)(To filled in by Allied officer)
 (Kaartvierkant en letter)(In te vullen door geall. officier)

.....

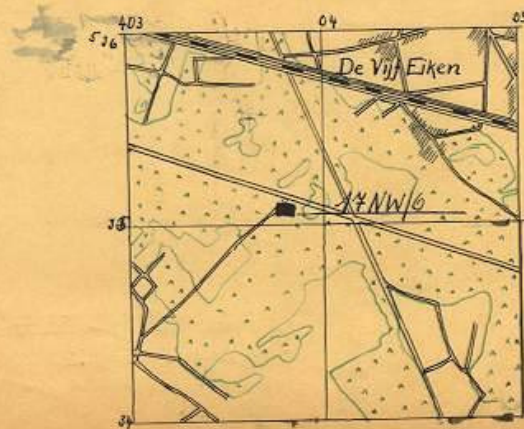
Ref. 1/25 000 Sheet No. 17 NW Series No.

1/25 000 sketch of Minefield (showing coordinates)
 1/25 000 schets van het mijnenveld (aangevende de kaartvierkanten)
 1/25 000 Skizze des Minenfeldes.

⑩ 17 NW/6 G

6G: geallieerde naam mijnenveld. De G staat voor German

17NE: slaat op de geallieerde stafkaart waarbinnen het mijnenveld zich bevindt

1. Unit which laid minefield and/or source of inf.	}	Schedule of minefields
Onderdeel dat het mijnenveld legde en/of bron van inlichting Verlegende Einheit und/oder <u>Auskunftsursprung</u>		
2. Date on which minefield was laid	}	Unbekannt
Datum waarop het mijnenveld werd gelegd Datum der Verlegung		
3. Number and type of mines laid	}	2 - T.-Minen
Aantal en type van de mijnen Zahl und Art der verlegten Minen		
4. Any extra mines subsequently laid and types	}	Unbekannt
Aantal later gelegde mijnen en types Zahl u. Art der nachverlegten Minen		
5. Fenced or marked	}	- - -
Omheind en gemerkt Einzäunung oder Warnschilder		
6. Unit lifting mines	}	Unbekannt
Onderdeel dat die mijnen ruimt Raumende Einheit		
7. Date lifted	}	8.1.1945
Datum van opruiming Datum der Raumung		
8. Number and type mines lifted	}	Unbekannt
Aantal en type van opgeruimde mijnen Zahl u. Art der aufgenommenen Minen		
9. Number and types mines missing	}	Unbekannt
Aantal en type van vermiste mijnen Zahl und Art der fehlenden Minen		
10. Explanation if any, of missing, ^{mines} and remarks	}	
Verklaring, indien mogelijk, omtrent vermiste mijnen en opmerk. Auskunft wenn möglich über fehlende Minen und Bemerkungen		

On the 24th of October 1945 minefield No. 17 NW/6 G was checked, but no mines were found. We are convinced that the field is clear.

Signed	(Allied Comd.)	
Getekend	(Geall. Comd.)	
Unterschrift	(All. Komd.)	
Unit		
Onderdeel		2-1-2-R.I.
Einheit		
Signed	(German Comd.)	
Getekend	(Duitse Comd.)	
Unterschrift	(Deutsche Komd.)	
Unit		Leutnant und Kp.-Führer
Onderdeel		2./Fsch.Pi.Btl.20
Einheit		

Bijlage 13 Checklist WSCS-OCE

Actie	Verwijzing rapport
Aanleiding van het HVO-NGE	Paragraaf 1.1
Omschrijving en doelstelling van opdracht	Paragraaf 1.3
Begrenzing van het onderzoeksgebied	Paragraaf 1.2
Beschrijving uitvoering onderzoek (incl. betrokken personen)	Zie offerte
Verantwoording bronnenmateriaal (incl. bronverwijzing)	Hoofdstuk 2
Vaststellen en afbakenen van het verdachte gebied	Hoofdstuk 16
Vaststellen soort, hoeveelheid en verschijningsvorm vermoede NGE	Hoofdstuk 16
Leemten in kennis	Paragraaf 16.2
Advies	Paragraaf 17.2

Bijlage 14 Inhoud cd-rom en verzendlijst

Inhoud cd-rom:

Verzendlijst:

- 1 exemplaar van het rapport voor archief REASeuro;
- 2 exemplaren van het rapport voor opdrachtgever.

Tekening 1A-1G Inpassing luchtfoto's (losbladig)

Tekening 1A: Inpassing luchtfoto's 1940
Tekening 1B: Inpassing luchtfoto's 1943
Tekening 1C: Inpassing luchtfoto's 19-08-1943
Tekening 1D: Inpassing luchtfoto's 1944-1
Tekening 1E: Inpassing luchtfoto's 1944-2
Tekening 1F: Inpassing luchtfoto's 1945
Tekening 1G: Inpassing luchtfoto's 1954

Tekening 2A-2B Inpassing oorlogshandelingen (losbladig)

Tekening 2A: Vliegtuigcrashes

Tekening 2B: Neergekomen V1's en V2's

Tekening 3A-3F NGE-Risicokaart (losbladig)

Tekening 3A: NGE-Risicokaart luchtaanvallen
Tekening 3B: NGE-Risicokaart munitietreinen
Tekening 3C: NGE-Risicokaart artilleriebeschietingen
Tekening 3D: NGE-Risicokaart stellingen
Tekening 3E: NGE-Risicokaart munitieopslagplaatsen
Tekening 3F: NGE-Risicokaart samengevoegd